ALİ ŞERİATİ

09 BÜTÜN ESERLERİ

Ali Şiası
Safevî Şiası

FECR

Sizi rahatsız etmeye geldim!

Ali Şeriati

1. Baskı: Mart 2009

ALİ ŞERİATİ

Ali Şiası Safevî Şiası

FECR

Ankara 2009

İÇİNDEKİLER

06 Ali Şeriati
07 Yayıncının Notu
10 Açıklama

BİRİNCİ BÖLÜM
11 AL ŞİA KARA ŞİA

İKİNCİ BÖLÜM
23 ALİ ŞİASI SAFEVÎ ŞİASI
34 Sığırdilcilik
35 Hareket ve Kurum
44 Osmanlı ve Batı
48 Arkadan Anî Bir Saldırı
54 Safevî Şiası Mantığına Örnek
60 "İrşad'ın Tanıtımı" Adlı Bildiri
62 Bildirinin Metni
67 Sayın Askerî'nin Haşiye 3'ünün Tercümesi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
71 ŞİÎ-SÜNNÎ "YAKINLAŞMASI" ve ŞİÎ ALİMİN MANTIĞI

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
87 SAFEVÎ ŞİASI'NIN "MEZHEP ve MİLLİYET" MONTAJI
89 Mezhep ve Milliyet Montajı
89 Milliyet: "Şiî Şuûbî" Hareketi
92 Medine'deki Medâyin Gelini
108 Mezhep: "Şuûbî Şiî" Hareketi
Ali Şiası Olsa
111 Safevî Başyapıtı: İki Karşıtlığın Birliği
113 Şer'î Külah: Allah'ı Aldatmak
118 Kara Büyü
122 Şiîliğin Şiîlik Tarafından İnkârı

BEŞİNCİ BÖLÜM
133 İMAM'IN YERİ
135 İmam Gökte: Tanrı'yla İrtibatta
Hatırlatma
135 Örnekler
143 İmamların Ululazm Peygamberlere Üstünlüğü
144 İzahat
145 Netice ve İzahat
147 Sonuç
148 İmam Yerde: "Halife" İle İrtibatta
İmam Seccad Abdulmelik Karşısında
153 Yezidin Kölesi İmam
160 Batı Hıristiyanlığı ve Safevî Şiası, Kerbelâ'da Bir
Frenkli
161 Şia'nın Garpzedeliği
166 Mescit Korkusu
169 Taklit ve Yas Tutma
171 Şîîliğin Yön Değiştirmesi
176 Bir Başka Büyük Dönüşüm
187 Safevîlerden Önceki Safevî Şiası

ALTINCI BÖLÜM
195 İKİ MEZHEBİN İNANÇ TEMELLERİ
198 İtret
199 İsmet
202 Vesayet
203 Velayet
203 İmamet
204 Adalet
204 Takiyye
206 Bidatin Reddi ve Sünnet
208 Gaybet
214 Şefaat
220 İçtihat
223 Dua
224 Taklit

247 ALİ ŞİASI ve SAFEVÎ ŞİASI'NDA İNANÇ
ESASLARININ ÖZET KARŞILAŞTIRILMASI
254 Resimler

ALİ ŞERİATİ

23 Kasım 1933'te Horasan eyaletine bağlı Sebzivar'ın Mezinan köyünde dünyaya geldi. 1950'de Meşhed'deki Öğretmen Koleji'ne girdi. 1952'de Meşhed yakınlarındaki Ahmedâbâd köyünde öğretmenliğe başladı. 1955 yılında Mekteb-i Vâsıta'yı yazdı. Ebuzer-i Gıfarî'yi tercüme etti. 1956'da Meşhed Üniversitesi'ne girdi. Ulusal Direniş Hareketi'ne üye olduğundan, babası ve diğer üyelerle birlikte tutuklandı, altı ay tutuklu kaldı. 1959'da Alexis Carrel'den Dua'yı tercüme etti. Üniversiteden başarıyla mezun oldu. 1960'ta Fransa'ya gönderildi, orada sosyoloji ve dinler tarihi üzerine çalıştı. Cezayir Kurtuluş Hareketi'ne aktif olarak katıldı. Bu faaliyetlerinden dolayı Paris'te tutuklandı; bu arada birçok makale, konuşma ve çevirisi değişik dergilerde yayımlandı. Sosyoloji ve dinler tarihi alanında doktorasını tamamlayarak 1962'de İran'a dönerken sınırda tutuklandı; aylarca hapiste kaldı. Hapisten çıktıktan sonra öğretmenlik yapmaya başladı ve Meşhed Üniversitesi ve diğer merkezlerde konferanslar verdi. Hüseyniye-i İrşad 1973 Eylül'ünde kapatıldı. Savak, Şeriati'yi aramaya başladı. Kendisini bulamayınca babasını tutukladı. Babası bir yıl kadar hapsedildi. Şeriati teslim oldu ve on sekiz ay hücrede kaldı. 1975-77 arası Savak'ın takibinden sürekli kaçıp, başkalarının evlerinde kalarak çalışmalarına devam etti. Sabahlara kadar süren konuşmalar yaptı. 16 Mayıs 1977'de Avrupa'ya hicret etti. Otuz gün sonra İngiliz İstihbaratı'nın yardımıyla Savak tarafından şehit edildi.

YAYINCININ NOTU

Yayınevimiz, Şeriati düşüncesini külliyat olarak okurlarına sunmakla önemli bir hizmet vermektedir. Merhum Şeriati, dünyanın bugün yaşayan iki önemli medeniyeti olan, İslam ve Batı medeniyetini yakından tanıma fırsatı bulmuş ender şahsiyetlerden biridir. Dahası, bir sosyolog gözüyle incelediği konuları, dahiyane bir düşünce işçiliği ile işlemiş ve Fars edebiyatının kendisine kazandırdığı akıcı üslupla ortaya koymuştur. Bilimsel liyakati, özgün bakış açısı, dindarlığı ve inandığı doğrular uğruna can verecek kadar yürekli kişiliği ile sadece İran gençliğini arkasından sürüklemekle kalmamış, dünya Müslümanlarının öze dönüş çabasına katkıda bulunarak bir döneme damgasını vurmuştur. Onun bu özgün ve özgürlükçü tutumu, sadece İslam düşmanlarının tepkisini çekmekle ve onlar tarafından şehit edilmekle kalmamış, dost ve kardeş bildiği Müslümanlardan da çok büyük tepkiler almıştır. Çünkü onun düşünceleri, Batılı saldırı karşısında çok derin ve güçlü bir mukavemet oluştururken İslam geleneğini kirleten ve çöküntüye sebep olan bidat ve hurafelere de ağır darbe indiriyordu. Tabiî bu da bilinçsiz kesimler nezdinde İslam'ın kendisine yapılan bir saldırı olarak algılanıyordu.

Kendi tabiriyle içinde doğup büyüdüğü geleneksel Safevî Şiîliğine yönelttiği eleştiriler yüzünden İran'da dışlanırken, Şiî bakış açısı nedeniyle de Sünnî dünyadan önemli tepkiler almıştır. Ancak Şeriati, her ne kadar Ali Şiası ve Safevî Şiası ayrımı yapsa ve Safevî Şiîliğini eleştirse de eleştirdiği düşünceden bütünüyle kurtulamamış ve söz konusu etkilerle Sünnî dünyanın kabul

edemeyeceği kimi düşünceler serdedebilmiştir. Sahabiler hakkında kullandığı ifadeler hoşgörü sınırını zorlayan kusurlar olarak değerlendirilebilir. Ayrıca yaşadığı çağ ve çevrenin etkisiyle Fransız sosyalistlerinden etkilendiği ve kimi yorumlarında bu etkinin izlerinin görüldüğü de söylenebilir.

Ali Şeriati'nin de her insan gibi hata edebileceğini, hatalarının ve savaplarının sadece kendisini bağlayacağını okuyucunun takdir edebileceğine inanıyoruz. Fecr Yayınevi olarak, ölçümüzün yüce Kur'an-ı Kerim ve onun numune-i timsali olan Hz. Peygamber (s.a) olduğuna inanıyor, Şeriati de dahil bütün insanların bu ölçüler içinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Onun her görüşünü onaylamadığımız halde eserlerini yayınlıyor, ama katılmadığımız görüşlerine de müdahale etmeyi uygun görmüyoruz. Çünkü böyle bir müdahalenin düşüncelerin doğru anlaşılmasına engel olacağı, bunun da hem yazar, hem okur açısından bir hak ihlali sayılacağı kanaatindeyiz. Buna rağmen kimileri, tasvip etmedikleri düşüncelerden dolayı bilinçsiz okuyucuların olumsuz etkileneceği gerekçesiyle vebal alacağımızı düşünebilirler. Fakat biz, genelde Müslüman olmanın, özelde Şeriati okuru olmanın, okuduğu herşeyi kabullenen değil, eleştiren bir seviye gerektirdiğini düşünüyoruz. Dolayısıyla bütün olumsuzluklarına ve kusurlarına rağmen Şeriati'nin o engin birikiminin bizlere çok şey kazandırdığına ve kazandıracağına inanarak eserlerini külliyat olarak yayınlamaya karar vermiş bulunuyoruz. Buna paralel olarak hem Fars hem de Türk edebiyatına vukufiyetiyle temayüz etmiş mütercimlerden oluşan bir heyet oluşturarak eserlerin en az hata ile çevrilmesine de özen gösterdik. Bu nedenle tercümeler, sadece söz konusu eserleri dağınık vaziyette sunulmaktan kurtarmayacak, Şeriati okurunun liyakatsiz tercümelerden çektiği sıkıntıları da asgariye indirecektir.

Külliyattaki kitapların bazılarında yazara ait olmayan dipnotlar yer almaktadır, İran'daki Dr. Ali Şeriati Eserlerini Derleme Bürosu tarafından eklenen notların sonunda (Derleyen), yayınevi-

miz tarafından ilave edilen notların sonunda (Fecr), mütercimlerin ilave ettiği notların sonunda ise (Çev.) ifadeleri kullanılmıştır. Bunların dışındaki dipnotlar Ali Şeriati'ye aittir.

Bütün hassasiyet ve çabamıza rağmen, insan olmamız hasebiyle gözümüzden kaçan kusurlar olursa okurumuzdan özür diler, eleştirilerine müteşekkir kalırız. Bu vesileyle Şeriati'ye Allah'tan rahmet diler; başta değerli mütercimler olmak üzere, editörlere, tashih ve redakte heyetine ve eserlerin sizlere ulaşmasında emeği geçen bütün dostlara gönülden teşekkür ederiz.

FECR YAYINEVİ

AÇIKLAMA

Elinizdeki kitap iki bölümden oluşmaktadır: "Al Şia ve Kara Şia" adını taşıyan birinci bölümü, şehit öğretmen Şeriati, "Serbedârân" adlı tiyatro eserine -ki eski rejimin korkuya kapılması nedeniyle bir geceden fazla oynanmadı- bir açıklama ve giriş olarak yazmıştır. Bu yazı, sonradan onun görüşü uyarınca "Ali Şiası Safevî Şiası"nın ikinci baskısına bir giriş olarak konulmuştur.

İkinci bölüm, "Ali Şiası Safevî Şiası" başlığını taşımaktadır. Bu bölüm, ilk önce 9 Aban 1350 (1971) tarihinde Hüseyniye-i İrşad'da üç saatlik bir konuşma olarak sunulmuştur. Bu konuşma, sonradan şehit öğretmenin kendisi tarafından yapılan düzenlemelerle bir kitap haline getirilerek 1351 (1972) baharında yayımlanmıştır.

"Ali Şiası Safevî Şiası"nın ikinci baskısının hazırlıkları yapıldığı sırada kardeşlerimizden biri, Hüseyniye'nin kapalı olması nedeniyle Hüseyniye'nin kadro ve sermayesinin dışında ve Dr. Ali Şeriati'nin görüşü ve onayıyla bu işi yapmaya karar verdi. Söz konusu kitap, basımından sonra, hükümetin engel olması yüzünden altı ay boyunca dağıtılamadı. Fakat geçen bu süreden sonra kitap, birkaç sayfası sansüre uğrayarak okuyuculara sunuldu. Şimdi "Ali Şiası Safevî Şiası" başlığıyla bu eserin tam metnini Şeriati okurlarına sunuyoruz.

Şehit Öğretmen Dr. Ali Şeriati'nin
Bütün Eserlerini Derleme ve Düzenleme Kurulu

BİRİNCİ BÖLÜM

AL ŞİA KARA ŞİA

İslam, insanlık tarihinde İbrahim'in varisi, tevhid dininin ve halkın birliğinin sembolü olan Muhammed'in "hayır/lâ"sı ile ortaya çıkan bir din. Öyle bir "hayır" ki tevhid sloganı onunla başlar. Öyle bir slogan ki aristokrasi ve maslahat dini olan şirk karşısında İslam onunla başlar.

Şiilik ise, İslam tarihinde yüzünü ve yönünü Muhammed'in varisi, adalet ve hakikat İslam'ının sembolü olan Ali'nin "hayır"ıyla belirginleştirmiş olan İslam'dır. Bu, onun tarafından halife seçim şûrasında aristokrasi ve maslahat İslam'ının sembolü olan Abdurrahman'a cevap olarak söylediği "hayır"dır.

Bu "hayır", İslam tarihinde Şiî hareket taraftarlığı olarak tâ Safevîler öncesinde Ehlibeyt sevgisi ve Ali takipçiliğiyle tanınan bir grubun toplumsal, sınıfsal ve siyasal rolünün simgesiydi. Bu hizbin yapısı Kur'an ve Sünnet'e dayalıydı. Ama bu Kur'an ve Sünnet, Emevî, Abbasî, Gazneli, Selçuklu, Cengiz, Timur ve Hülagu hanedanından değil, Muhammed hanedanından gelmeliydi.

Oysa İslam tarihi, şaşırtıcı bir yol izledi. Bu öyle bir yol ki onda Peygamber'in ailesi ve gerçek imamlar değil, Arap, Acem, Türk, Tatar ve Moğol kalın enselileri, güç sahipleriyle sülale ve hanları, İslam ümmetinin rehberliği ve İslam Peygamberi'nin hilafeti hakkına sahiptiler.

"Hayır" ile başlayan ve tarihin seçmekte olduğu çizgi karşısında bir "ret" olan Şiilik ise tarihe karşı bir başkaldırıydı. Öyle bir tarih ki Kur'an adına kisra ve kayser cahiliyesi çizgisini izliyor, Sünnet adına, her şeyden önce, Kur'an ve Sünnet evinin yetiştirdiklerini kurban ediyordu.

Şia, tarihi kabul etmedi. Tarihe hükmeden ve Rasul'ün halefi olma, İslam'ı koruma ve küfre karşı cihat kılığında halk çoğunluğunu aldatanların önderliğini ve hâkimiyetini reddetti; İslam halifesinin ve imamının gösterişli mescitlerine, görkemli saraylarına sırtını dönerek Fatıma'nın terkedilmiş kerpiç evine yöneldi.

Hilafet düzeninde zulüm görüp adalet isteyen tabakanın temsilcisi olan Şia, bu "ev"de istediği her şeyi buluyordu.

Şia için Fatıma, Peygamber'in vârisi, "mazlum halk"ın mazharı ve aynı zamanda, hâkim düzende mahkûm milletlerin ve mazlum kesimlerin şiarı olan ilk "itiraz" ve "adalet istemi"nin güçlü ve açık tezahürüydü.

Ali, "mazlum adalet"in sembolü ve insan düşmanı rejimlerde, gizlemenin egemen olduğu resmî dinde kurban edilen hakikatin görkemli abidesidir.

Hasan, "Hükümet İslamı"nın ilk üssüne karşı "İmamet İslamı"nın en son direniş sembolüdür.

Hüseyin ise, tarihteki tüm zulüm şehitlerinin tanığı, Âdem'den kendi zamanına dek ve bütün dönemlerde özgürlük, eşitlik ve adalet önderlerinin vârisi, şehadet elçisi ve devrim kanının sembolüdür.

Son olarak Zeynep, cellâtlar düzenindeki tüm savunmasız esirlerin tanığı, şehadet sonrasının elçisi ve devrim mesajının simgesidir.

Ali'nin öğretisinde Şia, hâkim baskıya başkaldıran mazlum ve bilinçli kitlelerin dert ve arzularının bedenleşmesi anlamında en temel sloganlarını buluyordu.

Zulüm yönetiminden kurtulmak için:

"Ali'nin yönetimi/velayeti!"

Hilafetin alnına batıl damgasını, hakikat örtücülüğü ve gasp mührünü vurmak için:

"İmamet!"

Çelişki düzenini yıkmak ve mülkiyet dağılımını sağlamak için:

"Adalet!"

Hâkimiyeti elinde bulunduran hükümet, ruhaniyet ve aristokrasinin, fetihlerle, ganimetlerle, mescitler kurmakla, cemaatlerle, medreselerle, nezirlerle, vakıflarla, hayratlarla, bağışlarla, şa-

irlere saygı göstermekle ve çeşitli törenler düzenlemekle her şeyin Allah'ın iradesi doğrultusunda, şeriata uygun, Allah'ın ve halkın rızasına uygun olduğunu göstermeye çabaladığı mevcut duruma karşı koymak için:

"Bekleyiş" ilkesi!

Harekette merkeziliği sağlamak için: "Mercîlik kurumu!"

Güç, düzen ve disiplin oluşturmak için: "Taklit!"

Sorumlu bir öndere sahip olmak içinse: "İmamın naipliği!"

Baskı yönetiminin tüm dinî vergileri şeriat yönetimi adına aldığı bir düzende düşünsel ve toplumsal mücadele ve teşkilat yönetiminin, bilim, öğretim ve toplum kurumlarının bütçesini sağlamak için:

"Pay!"

Tarihin saptırıcılığına, gasplara, hıyanetlere, zulümlere, hile, yalan ve gerileme kaynaklarına karşı durmak ve özellikle şehitlerin anılarını canlı tutmak yolunda Şia'nın tarihî savaşının sürekliliğini sağlamak için:

"Yas!"

Kendisini Resul'ün sünnetinin vârisi olarak adlandıran hâkim düzeni aşağılamak ve onun, Peygamber soyunun katil ve cellatlarının vârisi olduğunu kanıtlamak, çalışma yolunu göstermek, şu sürekli "Ne yapmalı?" sorusunu cevaplamak, baskı yöntemiyle yapılacak savaşın şeklini belirlemek, zulüm biatinden yüz çevirmek, kesintisiz tarih silsilesini ortaya koymak, Adem'in vârisleri ile İblis'in vârisleri arasındaki bitmek bilmez savaşı ilan etmek ve halihazırdaki İslam'ın "gelenek" toplumundaki kâtil İslam, gerçek İslam'ın ise şehadetin al örtüsü altında gizli kalmış İslam olduğu gerçeğini göstermek için:

"Âşûra!"

Son olarak da teşkilatın, çalışmanın, ilişkilerin, güçlerin, kişilerin ve planların yüzünün akıllıca örtülmesini ve tekfirlerle Şia

hareketine çamur süren ve bilinçsiz halkı ona karşı kışkırtan ya da takiplerle bu hareketi ezmek isteyen baskıcı yönetim ve ona bağlı ruhaniyet odağı karşısında güçlerin, bireylerin ve grupların korunmasını sağlamak için:

"Takiyye!"

Ali Şiası'nın sekiz asır boyunca (Safevîler'e dek) tarihte sadece devrimci bir hareket ve devlet Sünniliğini kendilerine resmî mezhep olarak benimseyen Emevi ve Abbasi halifeliğinin, Gazneli, Selçuklu, Moğol, Timur ve İlhanlı saltanatının sınıfçı ve baskıcı rejimleri karşısında düşünce ve pratikte, sadece sürekli bir cihat olmayıp aynı zamanda donanımlı, bilinçli, çok derin ve aydınlık bir ideolojiye, kesin ve açık sloganlara sahip olduğunu ayrıntılı ve düzenli bir örgüt ve yönetime sahip devrimci bir parti olarak mahrum ve mazlum yığınların özgürlükçü ve adaletçi hareketlerinin çoğunluğunun önderliğini elinde bulundurduğunu ve hak arayan aydınların ve adalet isteyen halkın isteklerinin, dertlerinin ve başkaldırılarının merkezi sayıldığını görüyoruz. Böylece tarih boyunca baskı, haksızlık, halkın hakkını gasp, köylülerden haraç alma, soy sop düzeni, sınıf çelişkisi, düşünsel tıkanıklık, fırka bağnazlığı, din âlimlerinin dünyevi otoritelere bağlılığı, kitlelerin yoksulluk ve sefilliği ve yönetenlerin güç ve servetleri artıp amansızlaştıkça Şia'nın cephe alışı da daha güçlü, hareketin temel sloganları daha iz bırakıcı ve Şiilerin mücadelesi daha sert oluyor; Yunan felsefesi ve Doğu tasavvufu karşısında İslam'ın ve Ehlibeyt kültürünün doğru olarak anlaşılması aydınlara ve seçkinlere özgü düşünsel, bilimsel ve dinsel bir öğreti biçimini aşarak, kitleler arasında ve özellikle köylüler arasında derin bir siyasal, toplumsal ve devrimci hareket haline geliyor ve Ehlisünnet mezhebi adı altında halkı yöneten baskı güçlerine ve sahtekâr ruhaniyete daha çok korku veriyordu. Bu yüzden saraylarında Yahudilerin, Hıristiyanların ve Mecusilerin saygı gördükleri, özgürlük ve nüfuza sahip olduklan ve hatta Dehrîlere özgürlük verdiklerini açıklayan kimi aydın ve özgür düşünceli sultan ve halifeler, Şia'dan öylesine öf-

ke ve kızgınlıkla söz ediyorlardı ki sıradan bir katliam onların kalbini teskin etmiyordu. Diri diri deri yüzdürmek, göze mil çekmek, dil kesmek ve mum dikmek, onların yaygın siyasetleriydi. Yönetime bağlı tarihçiler, fıkıhçılar, hatta filozof ve ârifler de Şia'yı kötülemek için her türlü ithamı, uydurma ve yakıştırmayı ibadet sayıyorlardı.

Bu yüzden Gazneli Sultan Mahmud, "Ben, parmağım dünyada, Şii arıyorum!" diyordu. Bu yüzden, "devlet Sünniliği"nin fakihi, "Müslümanın Yahudi, Hıristiyan ve Mecusi olan Ehlikitapla evlenmesi caiz, ama Şiî kadınla evlenmesi caiz değildir", diye fetva veriyordu.

Türklerin egemen olmasından sonra, düşünce ve din bakımından taassup ve dar görüşlülük şiddetlendi. Toplumsal bakımdan tımar ve zeamet sisteminin ortaya çıkmasıyla halkın ve özellikle köylülerin sömürülmesi korkunç ve bıktırıcı bir hal aldı. Bu durum, halka hâkim olan rejimin, siyasette salt kırbaç zoruyla ve işkenceyle, kelle kesme ve göz oyma kuleleriyle[1] yönetimi gerçekleştirmesine; ruhaniyetteyse, başlangıçtan beri "devlet İslam'ı" olan Ehlisünnet mezhebinin, en geri inançlar, sert ve bağnaz hükümler haline gelmesine; hâkim olan insanlık dışı durumun açıklanabilmesi ve Gazneli, Selçuklu ve Moğol Türklerinin şeytanca rejimlerince uygulanabilmesi için bir araç haline gelmesine ve halk için zararlı bir maddeye, güç sahiplerinin çıkarlarını, sermayedarların ve tımar sahiplerinin menfaatini tehdit eden her düşünce ya da hareket için öldürücü bir araca dönüşmesine neden oldu. Bu yüzden, bu dönemlerde Şia -mutedil ya da aşırı olarak çeşitli biçimlerde ve yönelişlerde- yağmalanmış ve zulüm görmüş kitlelerin kıyamının, başkaldırısının ve savaşımının sembolü oldu. Özellikle de köylüler arasında şaşırtıcı bir etkinlik ve yaygınlık kazandı; mevcut güç karşısında, halkın içinden çeşitli hareketler şeklinde ayaklandı. Buna örnek olarak Hasan Sabbah'ın terörizmi, Karmatî sosyalizmi,

1 Eski dönemlerde suçlu kabul edilen kimselerin halka ibret olsun diye başlarının kesildiği ya da gözlerinin oyulduğu kuleler vardı. (Çev.)

gulat fırkaların kültür ve inanç alanındaki aşırı savaşımı, devrimci ve Şiî tasavvuf fırkalarından kimilerinin hâkim düzene bağlı şeriat ve fıkıh odaklarının katı taassubuna, boğucu ve taşlaşmış kuru ruhuna karşı özgür düşünce yolundaki başkaldırıları ve son olarak da İmamiye'nin, ılımlı ve zengin ekolü, hükümetin din ve kültürü karşısında en büyük düşünce ve kültür akımı olarak ortaya çıktı. Bu ekolün uyarıcı ve öğretici daveti, imamet ve adaletten oluşan iki temele oturuyordu. Bu temel, devrimci Aşura şîarı, halk yığınlarının mevcut duruma itiraz etmek üzere seferber edilmesi gerektiği, Hz. Mehdi-i Kaim'i beklemeye davet, "zuhur" ve "ahir zaman" alametlerinin eleştirel bir biçimde gündeme getirilmesi, intikam ve devrim, hâkim güçlerin baskıcı yönetimlerinin ve zulmün kesin sona ereceği, adaletin kılıçla yayılacağı ve bekleşen bütün zulüm görmüşlerin ve adalet isteyenlerin devrime katılmak için hazırlanmaları gerektiği fikirleriyle destekleniyordu. Öyle ki Şiîlerin güçlü olduğu Kaşan ve Sebzivar gibi kimi şehirlerde cumaları, Mehdi'yi bekleyen itirazcı, hoşnutsuz Şiiler, tüm şehir halkı, beyaz bir atı eyerleyip hakim mezhebin yönetimine rağmen atın ardında şehirden çıkıyorlar ve ferahlığı, zulümden kurtuluşu, devrimin başlamasını bekliyorlar, yani hakim düzenin korkuya kapıldığı konuları gündeme getiriyorlardı.

Cengiz ve Hülagu'nun geniş katliamlarından sonra Moğol yönetiminin İran halkını üzüntü, sefalet ve güçsüzlüğe teslim ettiği, "Cengiz Yasası"nın kanun, cellat kılıcınınsa kanun icracısı olduğu, Moğol hanlarının, göçebelerin, komutanların ve Moğol taife reislerinin her birinin bir bölgeyi tımar ya da zeamet olarak ele geçirdikleri ve korkunç bir baskıyla köylüleri köleleştirdikleri, şehirlerde de din âlimlerinin Moğol egemenlerinin hizmetine girdikleri ve halkı "Sünnet ve Cemaat mezhebi" adına yine o aynı Cengiz olarak kalan ve salt Müslümanların dinî duygularını tatmin etmek için ve Müslümanların medeniyet, iman, ahlak ve varlığını yok etme karşılığında sünnet olmuş bulunan Müslümanlaşmış yöneticiler karşısında teslime ve hoşnutluğa

çağırdıkları, yöneticiler ve zalimlerle işbirliğine takvaları engel olan bir kesimin de züht inzivasına ve tasavvuf tekkelerine çekildikleri, dolaylı olarak cinayetin yolunu açıp ona ortam hazırladıkları ve halkı Moğol cellatlarının ve yağmacılarının kırbacı altında ve aldatıcı ruhanilere karşı yalnız bıraktıkları H. 8. yüzyılın ilk yarısında Selmanca bir vaiz, gerçeği aramaya kalkar ve dönemin bütün iddiacılarından sorup soruşturmaya başlar. Önce, dervişlik ve özgürlük ekolündeki kurtuluş yolunu bulmak için zahit kardeşin yanına gider. Zühdü, zulüm karşısında suskunluk olarak görür. Bu, öyle çirkin bir utanmazlık, acımasızlık ve bencilliktir ki bir insan, cehennemde çevresinde esirlerin inleyişini, cellâtların haykırışını, açların yoksulluğunu ve zulmün çaresizlerin boynundaki kırbacını görür ve duyar da onları kurtarmak için davranacağı yerde kendisini yalnızlığa çekerek kendi kurtuluşunu ve cenneti kazanmayı diler!

Ondan nefretle uzaklaşır ve tasavvuftaki tarikat önderliği ve marifet ünü her yeri kaplamış olan Rukneddin İmaduddevle'nin yanına, Semnan'a gider. Tasavvufu da züht gibi, gerçeklerden ve sorumluluklardan kaçma, halkın alınyazısına sırt çevirme, zulüm ve baskıları görmezden gelme yolu olarak kabul eder. Onun nazik bir yüreği, latif bir duygusu, yüce bir ruhu olduğunu görür. Ama nasıl olur da Moğolların bu memlekette akıttıkları kan seli ve İslam'ı tehdit eden afet, onun gönül huzurunu ruh dinginliğini az da olsa kederlendirmez?

Ondan nefretle uzaklaşır ve yüce şeriatın hükümlerini, Ehlisünnet mezheplerinin fıkhını öğrenmek ve gerçeğin asıl kaynağına ulaşabilmek için Şeyhülislam, İmam Gıyasuddin Habbetullah Hamevi'nin yanına, Bahrabad'a gider.

Fıkhın, helâ adabıyla ilgili bin türlü konuyu söz konusu edip açıkladığını ama bir milletin kötü yazgısının onun için bir sorun olmadığını görür!

Şeyh Halife, din ve ruhaniyet idmanında bulunanlardan usanıp bunların "tümünün, zulmün gövdesine takva giysisi dokuyan"

kimseler olduğuna inanarak, Moğol zorbalarının yönetimine karşı nefret dolu bir yürekle ve Müslüman yığınların kötü yazgılarıyla dertlenerek, halktan sorumlu, zamanın bilincinde, duruma karşı itirazcı ve tüm bu iman dükkânlarına inanmayan bir Müslüman olarak Ali'nin İslamı'nı, itiraz ve şehadet mezhebini seçer.

Sıradan bir derviş giysisiyle yalnız ve garip olarak Sebzivar'a gelir. Şehrin cuma mescidine yerleşerek orada vaaza başlar. Öyle bir vaiz ki halkı cahilliğe ve zulme düşürmüş olan şeyin karşısında devrimci bir tavır takınır. Öyle bir devrim ki ardında bir iman, bir ekol ve bir al tarih gizlidir: Şiîlik!

Mahrum yığınlar yavaş yavaş uyanır, bilince ulaşır ve sonunda tehdit edici bir güç yaratırlar.

Resmî mollalar, sürekli yaptıkları işlerine başlarlar: Şayialar, ardından fetva ve sonundaysa "şer'i boğazlama".

"Bu şeyh, mescitte dünya sözü söylüyor."

"Bu şeyh, mescitte sövüyor ve Allah'ın evine ihanet ediyor." (!)

"Bu şeyh, halkın dinini bozuyor..."

Mollalar, halkın onun hakkında kötü bir kanı taşımasına, onun yok edilmesine ve Moğol hükümdarının elinin onun canına uzanmasına ortam hazırlamaya çabalarlar.

Moğol hükümdarına, onun Ehlisünnet ve'l-Cemaat mezhebi çerçevesinden çıktığını, ne kadar çabaladılarsa da öğüt dinlemediğini, mescitte dünya tebliğinde bulunduğunu, Rafizîlerin görüşlerini yaydığını, onun kanının helal olduğunu ve bu musibeti dinden uzaklaştırmanın Sultan Said'e görev olduğunu yazarlar.

Şayialar koparılması ve halkın kışkırtılması gittikçe artar, ama şeyhin uyanışa, imana ve kurtuluşa doğru yaptığı çağrı, her geçen gün, köylülerin mahrum ve dertli yüreklerini daha çok kendine çeker.

Böylece ister istemez, onun âşığı olan insanlar, sürekli onu izlediği seher vakitlerinin birinde kendisini mescitte öldürülmüş bir durumda bulurlar.

Ondan sonra vakit geçirmeden, öğrencisi Şeyh Hasan Cûrî, onun faaliyetini sürdürür.

Seferberlik ilan ederek teşkilat oluşturur ve savaşı gizli tutar. Kendisi de şehirleri dolaşır ve her yerde uyanış ve devrim tohumunu, Şiiliğin temellerine saçar.

Düşünce ortamı şimdi hazırdır. Devrim, yüreklerde bağlanmış olarak takiyye örtüsü altında beklemektedir.

Bir kıvılcım yeterlidir.

Hükümdarın kız kardeşinin oğlu, her zaman olduğu gibi Sebzivar'ın güney batısında altı fersah uzaklıktaki Başti köyüne gelir.

Bir grupla Abdurrezzak'ın evine girer. Henüz yabancı yönetimin zilleti ve egemen dinî tebligatın geriliği üzerlerinde çürütücü bir etki yapmamış olan temiz ve namuslu köylülerden yemek isterler.

Yemek getirirler.

Şarap isterler.

Şeyh Halife'nin söz dalgası içini sarmış olan bir köylü için, hem de böyle kirli kimselere şarap getirmek, çok zor ve ağır gelir. Ama... getirirler!

Konuklar sarhoş olurlar! Kadın isterler!

Patlama çok seri ve açık bir biçimde başlar!

Teşrifatçı, halka doğru gider; Şii köylülere seslenir: Moğol hakimi, kanlarınızı istiyor, ne dersiniz, diye bağırır. Derler, "Biz başımızı dar ağacına koyar yine de bu utancı kabul etmeyiz. Bizim düşmanımız için şahidimiz kılıçtır."

Yazgı ortadadır. Halk karar vermiştir.

Onları oldukları yerde öldürürler. Artık dönüş yolu olmadığını

ve ölümü seçtiklerini bildikleri için tereddütleri yoktur. Ölümü seçmek, onlara bir köyü kan içici bir rejim karşısında kıyama zorlayan ve zafere ulaştıran bir güç bağışlar.

Köylüler şehre dökülürler: Moğol ordusuyla ve egemen dinin mollalarının fetvalarıyla savaş; devrimci köylülerin zaferi.

Hedef:

Kurtuluş ve adalet!

Egemen Moğol gücünün, egemen din ruhanilerinin nüfuzunun ve egemen tabakanın büyük mülkiyetinin yok edilmesi.

Mollaların cehaletinin kurbanları ve Moğolların zulmüne esir olanlar, ayaklananlara katılırlar. Sebzivar, güç merkezi olur. Köylülerin ve halk kahramanlarının kılıçlarını, Şeyh Halife ve Şeyh Hasan Cûrî'nin düşüncesini ve bilinçli ve hakperest âlimleri bünyesinde barındıran Serbedarî Şiîlerinin devrimi, Horasan ve Kuzey İran'ın her yanını kaplar ve kıvılcımları güneye bile ulaşır.

Böylece ilk kez, Ali Şiası temeline dayanan devrimci bir hareket, dış otoriteye, iç sömürüye, feodal güçlere, büyük sermayedarlara karşı esir milletin, mahrum yığınların kurtuluşu için adalet ve şehadet kültürü sloganıyla ve köylülerin önderliğiyle bundan yedi yüzyıl önce ayağa kalkar ve zafere ulaşır.

Bu, Ali Şiası'nın en son devrimci dalgasıydı. Yedi yüzyıl boyunca devrimci ruhun, özgürlük isteğinin, adaletin, halkçılığın ve zulümle yapılan barış kabul etmez savaşımın tecellisi olan "Al Şia" idi bu.

Bir yüzyıl sonra Safevîler geldi ve Şiîlik, halkın "Cuma Mescidi"nden kalktı ve "Şah Mescidi"nde "Âlî Kapu Sarayı" ile duvar komşusu oldu.

Böylece, "Al Şia", "Kara Şia" oldu; "şehadet mezhebi" ise "matem mezhebi".

İKİNCİ BÖLÜM

ALİ ŞİASI SAFEVÎ ŞİASI

Bismillahirrahmanirrahim

Öncelikle hanımlardan ve beylerden, konuşmamın belirli bir süresi olmadığı için özür dilerim. Belki öngörülenlerden daha çabuk biter; belki de daha geç. Önceden süresinin kestirilememesi yüzünden, konuşmamın ne kadar bir zaman dilimine sığacağını öngöremiyorum. Çünkü her sözün kendine özgü zamanlık kabı vardır ve yalnızca mahir bir sanatçı ve usta bir hatip, sürekli olarak öngörülmüş ölçülerde ve belli dilimlerde konuşabilir. Oysa deneyimsiz olan ben, kendi sözüme teslim olmuş durumdayım ve sözün bana teslim olması olanaksız. Bu yüzden sözlerim, belirlenmiş kalıplardan taşarsa özür dilerim.

Bu arada, ele aldığım konunun, -her ne kadar adı sınıf ve dersle ilgisi olmayan bu gecelerde de olsa- sınıf ve ders konusu olduğunu ve benim gerçek muhatabımın öğrenciler olduğunu anımsatırım. Bunlar, düşünsel tip ve sınırlarda öğrencidirler ve burada kendilerini bir konuşma ya da vaaz dinlemek için değil, ders için hazırlamaktadırlar. Bu yüzden, onların fazlaca tahammülleri vardır. Ayrıca ben, aslında meslekten bir konuşmacı değilim ve benim sözlerimi dinleyenlerin de meslekten dinleyici olmaları gerekmez. Meslekten dinleyiciler, kendi işlerini yaptıktan sonra bir dinsel programa katılmak, minberdeki sevaplık konuşmayı ve zaman zaman da bir vaazı dinlemek, bir rivayet, birkaç kelime ahiret sözü ve bir öğüt işitmek, iyi işe yöneltilmek, sonra yeniden iş ve kazanç peşinde koşmak, yinelenen ölüm günü çarkının içine düşmek ve hayata, tutkulara, planlara, tatlara, uğraşılara ve binlerce şeye kavuşmak için iyi, rahat ve huzurlu yaşantılarını birkaç saatliğine bırakan ve programın çabuk sona ermesini, dine bir haraç verilmesini, böylece vicdan huzursuzluğunun dinmesini ve sonra da işlerine ve yaşantılarına dönmeyi bekleyen kimselerdir. Genellikle amaç, yeni bir söz söylemek ya da dinlemek, düşünmek ve tanımak değildir. Amaç, kendisi için sevap toplamak ve ölen yakınlarının ruhlarına hediyede bulunmaktır. Bu yüzden, bu konulara giren kimi akıllı ve meslekten dinleyiciler, dinî bir meclise katılırlar, min-

bere kulak verirken bir yandan da Kur'an tilavet ederler ve aynı zamanda zikir ve tespih çekerler. Bu "hile" sayesinde bir taşla üç kuş birden vururlar. Hem ravza[2] sevabını elde ederler hem Kur'an tilavetinden hâsıl olan sevabı hem de zikir sevabını!

Benim bir derdim, bir mesajım ve bir muhatabım (dinleyici değil!) var. O muhatabın da derdi vardır. Bir mesaj aramaktadır; hayatî önem taşıyan "Ne yapmalı?" sorusuna cevap arayışındadır. Ancak, "Ne ölçüde söylüyorum?" değil, "Ne söylüyorum?" düşüncesinde olan kimse muhatap olabilir.

Dün gece dile getirdiğim konu, bu gece ele almak istediğim büyük bir konunun temellerinden biriydi. Aynı biçimde, gelecekte burada ele alacağım öteki konular da yine bu ay, "Ali Şiası, Safevî Şiası" adı altında bu gece söz konusu edeceğim konunun temellerinden biridir.

Yunanlı hatip Demostenes'in mağarası... Demostenes, zayıf bir çocuktu. Çok utangaçtı. Sesi cılız ve gövdesi küçüktü. Konuşmayı da beceremiyordu; sıradan bir çocuk kadar bile. O dönemde Yunanistan'da sofizm (sophisme) her şeyden daha güçlüydü. Sofistler (safsatacılar)[3], yani anlatım gücüyle geceyi gündüz, gündüzü gece gösteren büyük ve güçlü konuşmacılar, siyasette, yargıda ve kamuoyu üzerindeki etkinlikte çok güçlüydüler. Delillendirme gücüyle ve sözün büyüsüyle toplum ve bireylerin yazgısına hükmediyorlardı. Demostenes, zayıf, çekingen ve yetim bir çocuktu. Babasından kendisine kalan mirası davacılar yediler. Çünkü davacıları, onun hakkını gasp edip gasplarını hak olarak göstermeyi başardılar ve o, mirastan yoksun kaldı. Mantık ve söz gücü aracılığıyla ona yüklenen bu yok-

[2] Ravza: Ehlibeyt için düzenlenen yas törenlerinde okunan mersiyeler (Çev.).

[3] Dilimizdeki "safsata" kelimesi, bu Yunanca kelimenin Arapçalaştırılmışıdır. Bu kelime aslında "hikmet" anlamına gelir. Fakat, toplumda bu sıfatla ünlü bir grup, doğrunun ve yanlışın aslının "insanın kendisi" olduğunu kabul ediyordu ve yavaş yavaş bu inançlarını lafazanlığa ve zihin oyunlarına vardırmışlar; sonra, söz ve kanıt gücünden yararlanarak yaygınlık kazanan "safsata" terim olarak pratik anlamını almıştır.

sunluk, onda güçlü bir inanç ortaya çıkardı. Beden ve dil zayıflığına, anlatımdaki yetersizliğine ve görünüşünün çekici olmamasına karşın, hakkını alabilmek için güçlü bir konuşmacı olmaya karar verdi.

Bu amaca ulaşmak için konuşma alıştırmalarına başladı. Zor ve tuhaf alıştırmalarla Demostenes, tarihte dünyanın hitabet tanrılarından biri olarak tanınan büyük bir hatip oldu. O kadar ki hitabelerinden birini sunmak için tam yedi yıl çalıştığı söylenir.

Onun yaptığı alıştırma ve konuşma için seçtiği alıştırmanın durumu, bizim pratikteki konuşma durumumuzla büyük bir benzerlik gösterir!

Yalnız başına dağa gidiyor; çölde, dağda ve ovada hayalî kalabalık topluluklar için ateşli konuşmalar yapıyordu. Taşların arasında mağaraya benzer bir yer kazmıştı. Burası, yalnızca onun durabileceği ölçüdeydi. Bu dar ve yapay mağaranın duvarlarına, ayakta durup konuşma alıştırması yaptığında eli, başı, omuzu, boynu ve gövdesini konuşma için gerekenden ve konuşmanın konusunun gerektirdiğinden fazla hareket ettirmesine ve ellerinin ve gövdesinin fazladan ortaya çıkan kımıldamalarına engel olabilecek biçimde irili ufaklı, uzunlu kısalı dikenler, çiviler ve iğneler yerleştirmişti. Böylece, elini konuşmaya uygun düşen ölçüden biraz fazla hareket ettirse, eli bu sivri iğnelerden ya da çivilerden birine çarpıyor ve yaralanıyordu. Böylece onu, "fazla gittin" diye uyarıyordu. Bu yaşantılar, batmalar, sivri ve sert sınırlamalar, dört yandan onu bağlıyor ve yavaş yavaş "tekdüze", "uyumlu", "uygun", "gereğine göre" tavır ve davranışları, tüm konuşmacıların yaptıklarının ve yapmaları gerekenin, aynı zamanda çoğunluğun da beğendiği benzeri tavır ve davranışları adet edinmesini sağlıyordu.

Şu an bulunduğumuz zaman ve koşullarda, bizim konuşma durumumuz da bütünüyle Demostenes'in o sıkıntılı, dar ve taşlı mağarada, o iğne ve çiviyle dolu mağarada, konuşurkenki durumunun aynısıdır! Bir şey söylemek istediğimizde, hatta bir kelime ve cümle seçmek istediğimizde ansızın bir iğnenin, ada-

mın olur olmaz bir yerine battığını görüyoruz. Alışılagelmiş sının, anlayışlar, görüşler, taassuplar ve maslahatlar mağarasının sınırını aşan yeni bir söz kullandığımızda, hemen bir iğne bizi uyarıyor! Sağ yanımızdan yaralanıyoruz. Başka bir şey söylemek istiyoruz, sol yanımızdan bir iğne yiyoruz. Sözü değiştiriyoruz ya da yeni bir konu açıyoruz, yüz tane başka diken bizi başımızın üstünden yaralıyor. Sonra hiçbir şeye, hiçbir çiviye ve iğneye değmeden konuşmaya mahkûm olduğumuz böyle bir Demostenes mağarasında bu durumun konuşmayı çok güçleştirdiğini, hatta neredeyse imkansızlaştırdığını görüyoruz. Ne yazık ki daha büyük bahtsızlık da artık konuşmacılarımızın, Demostenes gibi, gitgide bu sınırlamalar içerisinde konuşmaya alışmaları, bu mağarada hiçbir yere çarpmadan, hareketleri iğneler, çiviler ve dikenlerce engellenmeden akıllıca, pişkince, ustaca ve zekice, uzlaşıcı ve hoşa gidici bir biçimde konuşmayı öğrenmeleridir. Hatta bu mağaradaki dikenler onlara serzenişte bulunmak yerine onları okşar olmuştur. O zaman, öyle usta ve büyük bir hatip olunur ki sorma!

Arkadaşlardan biri, bana "Konuşmana dikkat etmelisin; falanca otuz yıldır konuşur, hiç kimse şimdiye değin ona kusur bulamamıştır. Ama senin söylediğin her sözün ardından, birkaç yerden, hatta karşıt ve zıt yerlerden sana saldırıyorlar." diye öğüt veriyordu.

Dedim, "İşte benim korktuğum da bu. Ben, bu 'Demostenes mağarasında konuşmak faciasından korkuyorum. Bu, insanı öyle bir hatip türüne dönüştürüyor ki senin deyişinle kimse onu eleştirmeden ve bir grup ya da güç ondan hoşnutsuz olmadan otuz yıl konuşabiliyorlar."

Otuz yıl boyunca konuşan ve hiç kimsenin ona karşı tavır almadığı kimse, otuz yıl konuşmuştur ama kimse ondan bir sonuç alamamıştır!

Ali Şiası ile Safevî Şiası arasındaki farklardan, hem de temel farklardan biri işte budur. Bu öğütçü arkadaşım, yetersizliklerini ve aşağılık kompleksini öğüt vermekle gidermek isteyen in-

san tiplerindendi. O, öğüt vermeye çok gereksinimleri olduğu için öğüt veren "meslekten öğütçü"lerdendi. Sadece hiç kimsenin konuşana karşı tavır almaması için değil, aynı zamanda herkesin beğenmesi, insanın toplumda başlar arasından başını yükseltebilmesi, özellikle "etkili kişiler"in, toplumda nüfuzlu olanların adama karşı iyi bir bakış kazanmaları için nasıl konuşmak gerektiği konusunda akıl, maslahat, uzak görüşlülük, sempati, selamet ve afiyet dolu kimselerdendi o. Konuyu öyle ustalıkla ele almalısın ki ne şiş yansın ne kebap. Böylece, dumanı gözüne kaçacağına ekmeğin ya da bıyığın yağlansın! Sen ne biçim toplumbilimcisin ki kendi toplumunu tanımıyorsun? Tüm güçleri ve tarafları hoşnut edeceğin yerde, tümünü hoşnutsuz ediyorsun!

İnsan tüm hayatını dine adasın da dini toplumda hakaret görsün, küfür yesin, töhmet ve iftira işitsin, muhalefet ve inat görsün, olacak şey mi?

İyiyle kötüyle öyle geçin ki Örfi, öldükten sonra
Müslüman zemzemle yusun seni, Hindu ise yaksın.[4]

Senin anlaman için hangi dille konuşayım bayım? Toplumdan ve halktan anlayan biriysen, halkın beğeneceği ve sıradan dindar insanların ilgi gösterdiği kimselerin hoşuna gideceği, seni onaylayacakları ve böylece hepsinin, seni kendilerinden bileceği biçimde davranıp konuşmalısın. Onlarla düşüp kalkmalısın; onları eleştirmemelisin; her aklına geleni ağzına almamalısın. Toplumun bahtsızlığının nedeni olan, halkın bilgisizliğine ve dinin bozulmasına yol açan her şeyi söylememelisin. Nüfuzlu kimselerin çıkarlarını gözetmelisin. Bu işler çok zor değil. Birazcık pişkinlik ve zekilik ister. Tüm bu yaygaraları koparan ve vah İslam, vah iman diye feryat eden bu kimseler, duyurular yayımlarlar, yalanlar uydururlar, bir konunun altını üstünü karıştırırlar; normal halk için senin kitabından ya da konuşmandan eksik ve hatta

[4] Bu beyit, ömrünün büyük bir bölümünü Hindistan'da geçiren ünlü İranlı şair Orfiyi Şirazi (1555-1595)'ye aittir. (Çev.)

tahrif edilmiş bir cümleyi aktarırlar. Görüyorsun ya, kendilerinin değerlerine ve çıkarlarına karşı tehlikeli olduğunu hissettikleri senin gibi kimseleri, halk kitlesi içinde karalamak için her komploya, iftiraya ve cinayete bulaşmaya hazırdırlar; bir yalanla her şeyin yönünü yüz seksen derece değiştirirler! Bir dene. Görüşümün doğruluğunu anlarsın. Konuşma sırasında, kendi oluşturduğun bir münasebetle onlara saygını göster, adlarını an ve örneğin, "Falanca, yeryüzünde Allah'ın en büyük hazinelerindendir ya da dinin ve dünyanın temeli, İslam'ın ve Müslümanların delilidir." diye yücelt, yeterlidir. Yarından itibaren, söylediğin bir şeyin yüz katı karşılığını alırsın. Bayım, toplumu tanıyan adam, toplumun neye gereksinim duyduğunu göz önünde bulundurmalıdır. Ne özellikleri vardır, neleri beğenir ve nelere karşı hassasiyet gösterir, göz önünde bulundurmalıdır. Her şeyden önemlisi, sıradan insanların aklını ve dinini ellerinde bulunduran kimselerdir. Onların görüşü kitlenin görüşüdür. Onların yanında olmak gerekir. İnsanın hayat, haysiyet ve şöhretinde etkili olanlar onlardır. Kimin kötü, kimin iyi oluşuyla ne işin var senin? Herkesin işi Allah iledir. Ben ve sen, onların sorumlusu, yaptıklarının kadısı değiliz ki... Toplumu tanıyan adam, çıkarları göz önüne almalıdır. İşlerde etkili olan etkenleri tanımalı ve bunlara uygun davranmalıdır. Onların ilgisini ve desteğini kazanmalı, onlara yakınlaşmak için çabalamalıdır. Böylece toplumda kök salmış, çeşitli dayanaklar elde etmiş, bastığı yeri sağlamlaştırmış, genelin ilgisini kazanmış; hem soyluların, seçkinlerin ve unvan sahiplerinin, hem pazarın ileri gelen tüccarlarının, hem toplumda mevki sahibi olanların, hem ilim ve din makamlarının, kısacası hem devletin hem milletin, hem avamın hem havasın her yönden desteğini elde etmiş olur. Bu şekilde, aynı hizmeti daha iyi bir biçimde yerine getirmiş olur! Bunlar, kendi kendini toparlayamayan, başı külahına değmeyen, işsiz güçsüz altı tane öğrenciyle, memur çocuğuyla ya da pazar genciyle kendilerini derde sokuyorlar ki bu, "doğru bir iş olmuyor!"

Toplumbilimden başka seninle din ve mezhep diliyle de konuşmak isterim. Şu kadarını söyleyeyim: Sevgili bayım! İmamımız ne yapıyordu? Bir bayram günü, gâsıp halife genel kabuldeydi. Saraylılar, aile bireyleri ve zalimler selam ve kutlama için gelmişlerdi. İmam aleyhisselam da halifeye bayram selamı sunmak için hazır bulunmuşlar ve halifenin saraylıları arasında durmuşlardı! Halife, birer birer herkesin elini sıkarak geçiyordu. Sıra İmam aleyhisselama geldi. Halife, İmam'ın kendi elini sıkarken mübarek bedenini doğal olmayacak şekilde kendisine yaklaştırdıklarını tam bir şaşkınlıkla gördü. Sonra halife, İmam aleyhisselamın, kendilerini halifeye resmen yapıştırdıklarını ve karınlarını halifenin karnına sürtmekte olduklarını hissetti. Halife, soru soran şaşkın bakışlarla kendilerine baktı. İmam aleyhisselam tavzih buyurdular: "Kendi rahmimi senin rahmine sürmekteyim. Böylece amca oğlum olan senin rahim akrabalığın, bana karşı acıma duysun..." (!)

Siz, Şia hadisleriyle ve rivayetleriyle çok fazla ilgili olmalısınız. Öyle, ama Ehlibeyt mezhebi kültürüyle, imamet ve Şia ruhuyla temasınız daha fazla olmalıdır. Örneğin, bizim tarih belgelerimizde, rivayet ve fıkıh kitaplarımızda, imamın, hak ve şeriata aykırı fetva verdiği birçok konu vardır! Biz bugün bakıyor ve "Evet, doğrudur; bu fetva, imamın şahsına aittir, ama gerçeğe aykırıdır, din ve şeriatla bağdaşmaz. Çünkü takiyye ile ortaya atılmıştır!" diyoruz.

Evet dostum, câni, gâsıp, zalim ve fâsit halife karşısında bizim imamlarımızın (a.s.) yöntemiymiş bu. Neden? Çünkü, ne de olsa halifeydi, Her şey onun elindeydi. Sizin doğru, size karşı olan grubunsa yanlış olduğu konusuyla ilgilenmiyorum. Doğru ve yanlış konusuna girmiyorum. Toplumu tanıyan bir insanın hangi güçlerin, hangi kanatların ve hangi kişilerin toplumda etkin olduklarını, hangi davranış ve konuşma biçiminin uygun olduğunu görmesi gerektiğini; çeşitli gelenekleri, psikolojileri ve hassasiyetleri uyanıklık ve zekilikle tanıması gerektiğini; belirlediği konuların, hatta seçtiği söyleyiş biçimlerinin, çeşitli ka-

natların ve grupların tümünü kendi yanına çekebilecek biçimde ustalıklı ve akıllıca olması gerektiğini; ferasetle, halkı tanımakla ve halkın -ki iyi kötü güç, mevki ve bir grup izleyici sahibidirler- düşüncelerinde etkin olan etkenleri göz önünde bulundurarak kendisini koruması gerektiğini; haysiyet, mevki, itibar, ün ve iş güç sahibi olması gerektiğini ve aynı zamanda da dinî ve toplumsal hizmetlerini sürdürebilmesi, her yandan ve herkes tarafından benimsenip desteklenebilmesi gerektiğini söylüyorum. Demiyorum ki aşağıdakilerden yukarıdakilerden, müminden kafirden, Şiîden Sünnîden darbe yesin, hesapçı insanlarla itibarlı kimseler ona iyi gözle bakmasın, tüm zahmetlerden ve özverilerden sonra yalnız kalsın, bir grup aydın ve öğrenciden başka kimsesi olmasın!

Dedim, uyanık öğütçü efendi, bilgili Şia toplumbilimcisi, imamların âlimi! Yüreğim kendim için yanmıyor, Hz. Ali için yanıyor. Çünkü bizim zamanımızda bulunamadığı için sizin öğütlerinizden nasiplenemedi! Çünkü toplumbilimci değildi. Şia hadis ve rivayetleriyle ve senin temiz imamlarının tavırlarıyla fazla bir iletişim içinde değildi o! Tüm o huzursuzlukları, sıkıntıları ve karmaşaları dilinden çekiyordu! Konuşuyordu; Peygamber'in büyük, seçkin ve iyi ün sahibi sahabîleri ona karşı çıkıyordu. Kur'an'ı hıfzetmiş mübarek kimseler onun safından çıkıyorlar ve müşterek düşmanları karşısında onu yalnız bırakıyorlardı. Hatta onu arkadan hançerliyorlar, onun düşmanı oluyorlardı. Ümeyyeoğulları'nın aristokratik güçleri ve Muaviye de tüm silahlarıyla onun karşısında duruyordu. Yirmi üç yıl boyunca birlikte bir siperde, bir cephede bulunan en yakın ve en samimi arkadaşları, ona kırılıyor ve muhalif oluyorlardı. Öyle ki büyük kardeşi, onun ateşli kızgınlığından feryat eder ve ona dayanamaz. Hatta düşmana yönelir, Muaviye'nin ardından gider![5]

[5] Kimi alimler onun, Hz. Ali hayatta ve halifeyken değil, onun şehadetinden sonra Muaviye'nin yanına gittiğine inanırlar. Bu zaman değişikliğinin, Akîl'i temize çıkarmak için olduğunu sanıyorum. Oysa öncelikle, Ali'nin yönetiminden sonra İmam Hasan'ın yönetimi gelmektedir. O zaman da Muaviye'ye sığınmak, insanı nasıl temize çıkarır?

Şimdi Ali olsaydı ve siz beyefendinin dirayet, akıl ve bilimsel toplumbilimle dolu bu yol göstermelerini duysaydı, yaşamında ve savaşımında kesinlikle başarılı olurdu! İslam tarihinin ünlü ve saygın halifelerinden, hatiplerinden biri olurdu. Yirmi üç yıl İslam için gösterdiği çaba, ihlas ve özveriden sonra İslam toplumunda yalnız kalmazdı. Hem düşmandan hem dosttan, hem avamdan hem havastan, hem şerefliden hem şerefsizden, hem müminden hem müşrikten, hem aristokrattan hem ashaptan, hem yakından hem yabancıdan darbe yemezdi. Mücahit ve münafık, muvahhit ve müşrik, onu ezmek, gerçeği saptırmak ve onun hakkını gasp etmek için işbirliği etmezlerdi. O, senin toplumbilimini bilseydi, senin Şiiliğini uygulasaydı, İslam'ın ilk dönemlerindeki İslam toplumunda, "işsiz güçsüz" üç beş kişiden başka (bedevi Ebuzer, garip Selman, köle Bilal ve hurmacı Meysem) kimsenin onun sözüne kulak asmadığı bir durum ortaya çıkmaz, öyle temelsiz ve dayanaksız kalmazdı!

Ali Şiası'nın, yani Ali'nin yolunda gücü ve yeteneği ölçüsünde Ali'nin izinden giden kimsenin, Ali'nin toplumundan daha kötü olan bir toplumda rehberinin alınyazısından daha iyi bir alınyazısına sahip olması imkansızdır. Eğer falanca konuşmacı Şia'dan herkesin hoşlandığını ya da onu beğenmezlik etmediğini, her sınıfın onu onayladığını, hiç kimsenin hiçbir biçimde ondan gocunmadığını, çeşitli ve karşıt kanatların, çatışma halindeki cephelerin tümünün onu karşılamaya koştuklarını ya da en azından onunla bir alıp veremedikleri olmadığını, onun ustalıklı ve her kesimin ve tüm kanatların ilgisini kazanır biçimde konuştuğunu ve böylelikle konuşmasının, hem aristokratların, sermayedarların, köle tüccarlarının ve Kureyş kervan sahiplerinin, hem Ümeyyeoğullarının zalim ve bozguncu canilerinin, hem Nehravan saygınlarının hem de görünüşte doğru olan hokkabazların, bencillerin ve münafıkların hoşuna gittiğini görüyorsak, ey arkadaş, kesinlikle bil ki o Şia'dır ama Şah Abbas Şiası'dır, Ali Şiası değil! Onun bu izlediği, Ali'nin kişiliğiyle çelişir bir kişiliktir. O, her şeyi olan ve gerçeklere göre değil maslahatlara göre çalışan Sakife siyasetçisidir.

Aslında Ali'yi Ebubekir'den ayıran temel çizgi, gerçeği ve maslahatı birbirinden ayıran çizgiydi: Parayı seven Abdurrahman'a bir şeyler verip onu razı etmeli. Çünkü o, nüfuzlu bir adamdır. Sa'd b. Ebi Vakkas gibi büyük kişilerin bulunduğu bir kabilenin üyesidir. Onu hoşnutsuz etmek olmaz. Sıkıntıya neden olur; kargaşa ortaya çıkar. Ümeyyeoğullarının İslam düşmanı oldukları doğrudur; ama çok güçlüdürler. Onları görmezden gelmek olmaz. Şam yönetimini onlara verin; bırakın sussunlar. Halid'e gelince; o uyanık bir komutandır. Malik'i öldürüp oracıkta onun güzel karısıyla yatmış! Evet, ama fatih bir komutan ve yiğit bir savaşçı olan birine had cezası uygulamak uygun olmaz... O, kendine özgü bir kişiliktir. Onun, bizden biri ya da muhaliflerden biri olması çok şey değiştirir!

Böylesine "maslahatçı" ve "toplumu kınayan" pişkin bir adam, elbette akıl yürütür! Bunlardan hiçbirine yönelmeyen ve gerçekten başka hiçbir maslahata değer vermeyen Ali ise elbette yalnız kalır.

Sığırdilcilik

Tellağın hikayesini bilir misiniz? Kırk sütunlu, kırk pencereli hamamların bulunduğu eski zamanda -şimdi de bu hamamların yerini başka şeyler almıştır- tellaklar tüm ilimlerle donanmışlardı ve genellikle bütün insanların danıştığı kimseler konumundaydılar. Çünkü müşteri, tellağın elinde bulunduğu durumda bütünüyle ona teslim oluyordu. Hamam süresi de genellikle uzundu. Dolayısıyla gönül dertleri, müşterinin dertleri ve müşterinin sırları, tellağın keselemeyle uğraştığı sırada açılıyordu. Bir gün müşterinin biri, tellağın elinin altında bulunduğu bir sırada, ona içini döküyordu ve "Bir süredir belim ağrıyor; geceleri uyuyamıyorum. Ne kadar ilaç kullandıysam da bir sonuç vermedi." diyordu. Tellak, "Aslında bunun ilacı çok basit. Siz, bir sığırdili tohumu alın ve akşam ıslayın ve sabaha kadar suya doyması için bırakın. Sabahleyin aç karnına kullanın. İşte bu kadar." dedi. Müşteri de teşekkür etti. Bir süre sonra yine aynı müşteri, "Yaşlılık belirtisi mi bilmiyorum. Gözüm Kur'an ya-

zısını seçemiyor." diye yakınır. Tellak, hemen onun sözünü keser: "Denenmiş bir ilaç; önce aç karnına kullanırsınız. Üç gece bunu yinelerseniz iyileşir." Yine bir süre daha geçer, müşteri birkaç hastalığını daha anlatır. Tellak yine aynı sığırdilini önerir. Sonunda müşteri, konuyu değiştirmek için "Yaşayışlar çok değişti. Aynı maaşla, aynı gelirle, birkaç yıl önce müreffeh bir yaşantım vardı. Şimdi maaşıma birtakım gelirler daha eklendi. Yine de iki yakam bir araya gelmiyor. Öyle ki alacaklıların gözüne görünmemek için evden dışarı çıkamıyorum!" der. Tellak söze girer: "Bir sığırdili tohumu ıslayın ve..." Müşteri itiraz eder: "Yahu, bu ne biçim ilaçtır ki hem bel derdine hem göz derdine hem de cep derdine iyi geliyor?"

Tellak açıklar: "Otuz yıldır her gece bir sığırdili tohumu ıslıyorum. Sabah aç karnına içiyorum. Şimdiye kadar ondan hiçbir kötülük görmedim!"

Bir tür "Sığırdili Şiası!" "Sığırdili soyluluğu" ekolü, sığırdilizm! "Ali Şiası, Safevî Şiası" başlığı, başlı başına, iki tür Şiilik bulunduğu ve bu iki tür Şiiliğin de iki tür izleyicisi olduğu teorisini içermektedir. Ben şimdi burada, hem Ali Şiası mezhebinin hem de Safevî Şiası mezhebinin esaslarını "dinler tarihinin devamında" açıklama amacındayım.

Öncelikle, sonraki konuların tümünün açıklanmasında temel olan toplumbilimsel bir esası söz konusu edeceğim.

Hareket ve Kurum

Toplumbilimde "hareket (mouvement)in, kurum (institution)a dönüşümü" denilen bir ilke vardır. Şu anlamda ki toplumda birtakım idealler ve amaçlar doğrultusunda bir hareket ortaya çıkar. Bu hareketi (kelimenin tam anlamıyla bir akımı) ortaya çıkaran, bir düşünce, bir eğilim ve harekete geçirici geniş bir imandır. Bir hareket, bir hedefe doğru akan bir ruhtan ve bir devinimden ibarettir. İzleyicilerin tümü, konuların, yargıların, inançların ve sloganların tümü ve hatta izleyicileri arasında var olan törenler, o amaca yönelmişlerdir. Her şey ve herkes, hare-

ketin oluşma nedeni olan o hedefin gerçekleşmesi için bir araçtır. Bu hareket ya da devinim, o amaca ulaşma yolunda, kendi kendine, yolunu tıkayan etkenler olan engellerle karşılaşır. Kargaşa, çatışma ve karmaşa işte burada ortaya çıkar. Dolayısıyla, devinim ve hedefin aydınlık olması, hareketin özelliklerindendir. Her şey, bu hedefe ulaşmada bir araç ve başlangıçtır. Bundan başka, bu hareketin ilerlediği çizgide ve serüveninde zorlayıcı çabalar, çatışmalar ve savaşımlar bulunur. Bir öğreti, bir din; toplumsal, dinsel, sınıfsal ve ulusal bir ideoloji, başlangıçta, zamanın ya da sınıfın veya ulusun gereksinimine cevap vermek için ortaya çıkar. İdeal ve amacını gerçekleştirmek içinse kendi izleyicilerini harekete geçirir.

Bu hareket, kendi çizgisinde ilerlemektedir. Mevcut düzeni değiştirme iddiasında olan bir hareket, yıkmak ve mevcut durumu gösteren ya da oluşturan her şeye karşı sert bir eleştirel yapıyla yeni bir durum ortaya çıkarmak, yeni koşullar yaratmak ister.

Her şeyi değiştirir. Hareket, amacına ulaşır ya da hedefine ulaşmaksızın gücünün doruğuna erişir. Ne var ki oraya ulaştığında çatışma ve savaşımı ortadan kalkar. Karşısında setler ve engeller yoktur artık. Gücüne eriştiğinde durum değişir; durur, durgunlaşır. Harekete geçirici ve devrimci durumunu yitirir; muhafazakârlık kazanır! İlkin, düşmanı silahsızlaştırmak ve düzeni değiştirmek isterken şimdi kendisi güçlü ve hâkimdir ve kendisini korumak istemektedir. Bu yüzden devrim karşıtı bir hal alır. Kendisi işbaşına gelince, sonraki devrimleri ihtilal, hıyanet ve karşı devrim diye niteler.

Burada konuyu toplumbilim açısından incelediğimizde görürüz ki başlangıçta hareket (mouvement) olan şey, şimdi kendi gücü içerisinde kuruma, sabit bir toplumsal yapıya dönüşmüştür. Toplum üzerinde bir tür şemsiye olmuştur artık. Görünürde gücünün doruğuna ulaşmış bulunan, ama ruhunda duraklama ve durağanlaşmaya düşen kurumsallaşmış bir devlet gücü haline gelmiştir.

Tarihte birçok örneğimiz var buna. Örneğin Zerdüşt dini: Eşkaniler döneminde Eşkanilerle savaşır durumda ve hâkim düzenle çatışma içerisindeyken, Sasaniler döneminde toplumun alınyazısına, tüm güçlere ve hatta siyasî güce hâkim olur. Gücünün son sınırına ulaşır; görkem ve büyüklüğünün doruğunda parlar. İran'da alabildiğine güzel, özgür ve yaygın tapınaklar kurulur ve İran'ın dört bir yanında kutsal ateşler tutuşturulur. Ne var ki hemen oracıkta Zerdüşt dininin ruhu artık durgunlaşır. Bir iman ve hareket şeklindeki bu din, hâkim muhafazakâr güce dönüşür. Artık, sürekli hareket isteyen halkın gereksinimini, harekette gizli bulunan ve sürekli evrim ve yenileşme isteyen genç neslin gereksinimini karşılayamaz! Hatta bu gereksinim ve hareketin karşısında durur. Başlara hükmeden; yüreklere ve ideallere değil hayatın dış görünüşüne hükmeden bu dinin artık zamanının gereksinimlerini cevaplayamaması, gitgide ortamın ve zamanın, başka bir harekete gereksinim duyması bu yüzdendir.

Bu tarihsel çelişkiyi şöyle çözümleyebiliriz: Zerdüşt dininin, Sasaniler döneminde, özellikle Anuşirvan zamanında görkem, güç ve istikrarının doruğuna ulaştığını görüyoruz. Bununla birlikte Mani ve Mazdek, bu sırada ortaya çıkar ve büyük bir nüfuz kazanırlar. Onların sesi, halkın içinden, özellikle genç ve aydın güçlerden "emrinizdeyiz" cevabını alır. Günümüzde kullanılan terimiyle İran toplumunun entelektüellerinin, yeni düşünceli düşünürlerin, öğrenim görmüş kesimlerin ve gençlerin Mani'ye, halk yığınlarınınsa şiddetle Mazdek'e yöneldikleri tarihten ortaya çıkarılabilir. Bu çelişki -zaferdeki yenilgi- bu dinin, büyüklük ve hükmetmesinin doruğundayken durduğu gerçeğini göstermektedir. Yani, onun hareketi, sistem ya da kuruma dönüştü ve durdu! O zaman, karşısında Zerdüştlük karşıtı din ve toplum hareketleri oluştu.

Sonra, Zerdüşt dininin zayıfladığı, bir gücü bulunmadığı ve hesaba katılmadığı Eşkaniler döneminde, peygamberler, peygamber benzerleri, dinî hareketler, inanç ve toplum öğretileri onun

karşısında başkaldırmadılar. Zerdüştîlik inancı, direniş görmeden halk arasında yerleşti. Oysa padişahların kendilerinin din iddiasında bulunduğu, ruhanî bir sülale ve İstahr tapınağının büyük mübedi[6] Sasan'ın çocukları olan, kıyamları dinî bir kıyam, misyonlarıysa Zerdüştîliğin ihyası olan ve mabetlerin padişahlara bile hükmettikleri, hem siyasal gücün hem ekonomik gücün hem de dinî gücün göstergesi oldukları, güçlü saltanat rejimini dayanak yaptıkları, hatta onu kendi ellerinde araç durumuna getirdikleri, ülkenin ekilebilir alanlarının yarısından çoğunu sahiplendikleri, ateşkedelerin her zamankinden daha şen, daha aydınlık ve daha parlak olarak İran'ın her yanında çoğaldığı, dünyanın en büyük imparatorluğunun bu dinin mutaassıp bir hamisi olduğu, krallık tacını Ahuramazda'yı temsilen mübedler mübedinin, Sasani padişahlarının başına koyduğu, kendisinin de ruhaniyet adına o dönemin medeni ve güçlü dünyanın yarısına hükmettiği ve ilk kez olarak Zerdüştîliğin, yönetimin resmî dini olduğu Sasaniler döneminde Zerdüştîlik, şiddet ve baskıyla yetkinlik kazanan, semirip yağlanan, ama ruhsuz, düşüncesiz, hareketsiz, coşkusuz ve devinimsiz duruma gelen güçlü gövdeyle içten içe koflaşır, sarsılır ve çekiciliğini yitirir. Çünkü, başlangıçta yüreklerde aşkı alevlendiren, toplumda hareket yaratan ve ruhların derinliğinde, halkın düşüncesinde yer edinen bir "iman", bir çağrı ve bir kurtuluş olan bu din; güce, hâkim düzene, hedefsiz, ürünsüz, tekrarlanan taklitlik bir törenler, görevler ve ameller mecmuasına, taşlaşmış bir görünüme dönüşmüştür. Bu yüzden, Zerdüşt dininin bir ruh değil, "çelik bir heykel" durumuna geldiğini gördük. Bu dönemde, bir hiç üzerine kurulmuş içi boş ve ıssız, altından yapılmış büyük bir kubbenin, Mani ile Mazdek'in arkası gelmeyen ve deneyimsizliği olan iki haykırışla nasıl çınladığını ve sonra aynı günlerde bir Arap tekmesinin bu güve yemiş görkemli sarayı ne kadar kolay yıktığını ve İslam çağrısının, Zerdüşt ümmetinin düşünsel boşluğunda ve toplumsal gereksiniminde nasıl bir dalgalan-

[6] *Mübed:* Zerdüştlükte dinî liderlere verilen unvan. (Çev.)

ma yarattığını gördük. Şaşırtıcıdır ki İran tarihi boyunca İran toplumu içinden başlayan ve Zerdüşt dinine saldıran sadece iki güçlü din hareketi olmuş ve her iki hareket de Zerdüşt dininin kendi tarihi boyunca gücünün en son sınırına ulaştığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bundan daha şaşırtıcı olansa şudur ki Zerdüşt dini, zaferinin doruk noktasında yenilgiye uğrayarak, görkem ve gücüne yaslanarak can verdi. İslam, onu her zamankinden daha donanımlı, daha güçlü olduğu ve dünyanın en büyük askerî gücünü emri altına aldığı bir durumda çökertti. Daha da şaşırtıcısı, İslam, tersine, bu sırada her zamankinden daha güçsüz, sayı, silah, servet ve güç bakımından ömrünün tüm dönemlerinden daha yoksundu!

Budur işte "harekete geçirici iman" (mouvement) ile "taşlaşmış iman" (institution)ın farkı. Fırsatım olsaydı gösterirdim: İslam da yedinci yüzyılda Zerdüşt dinine saldırmamış olsaydı, Anuşirvan ve yerine geçenler de Mazdekilerin katliamlarıyla -ki bir günde yirmi bin kişiyi öldürüyorlardı- olanaksız da olsa bu coşkun imanın kökünü halk arasında kurutma başarısını elde etmiş olsalardı, eğer bir araya gelen mûbedler, padişahlar, köy ağaları (feodaller) ve onların ortak dayanağı olan Zerdüşt dini, Horasan ve Afganistan içlerine kadar ilerlemiş olan ve hızla yayılan, hatta Zerdüştîliğin eski din ve kültür merkezlerinden olan Belh şehrini[7] kendine merkez edinen ve Belh'in Nevbahar tapınağını -ki şiir ve edebiyatımızda ünlüdür- Budistlerin tapınağı[8] yapan Buda dininin kuzeydoğudan gelen saldırısını dur-

[7] Bildiğimiz gibi Zerdüşt, Azerbaycan'da mesajıyla ortaya çıktıktan sonra Belh'e gelmiş ve Viştasb'ın sarayına bağlanmıştır. Padişahın yardımıyla dinini burada yaymıştır. Şu anda, *Fezail-i Belh* kitabının yazarının söylediklerine ve kimi tarihçilerin görüşüne göre, Zerdüşt'ün mezarı bu şehirdedir.

[8] Nevbahar'ı Zerdüşt'ün tapınağı sananlar, Zerdüştîlik ateşkedesinin puthane olamayacağını ve Zerdüşt'ün en büyük övüncünün putperestlikle savaşım olduğunu unutmuşlardır. Her ne kadar, sonraları tapınaklardan kimilerine birkaç put yerleştirmişlerse de bu istisnai ve geçicidir ve puthane kelimesinin ateşkede için kullanılması yersiz olup geçmişte böyle bir kullanım söz konusu değildir. Özellikle edebiyatta Nevbahar'ı açık ve net olarak ve defalarca

durabilseydi, donuklaşmış Zerdüştîliğin güçlü ruhaniyetinin kof kurumu bilimsel bir grup ve çok zengin kültürel bir havzaya sahip olan,[9] etekleri Çin'e kadar varan ve hatta İslam'dan sonra da birkaç yüzyıl boyunca yayılması durmamış olan Maniheistlerin kökünü kazıyabilseydi neler olurdu...? Ama Hıristiyanlık, kurumuş güz ormanına düşen bir ateş gibi İran'ı, özellikle İran'ın batı ve kuzeybatı kesimlerini hızla kapladı. Eğer İslam onu durdurmasaydı, yüreklere değil başlara hükmeden Zerdüştîliği toplumdan sökerek kendi ateşine atıp kül ederdi. Hıristiyanlığın bu dönemdeki gücünü göstermek için, Medayin'in, Sasanî dinî rejiminin başkenti olmasına, İran İmparatorluğu'yla mutaassıp bir Hıristiyan yönetimi olan Bizans İmparatorluğu'nun, siyasal ve askerî düşmanlıklarına dinî bir görünüm de kazandırmalarına ve Hıristiyanlığın, İran içlerinde düşmanın beşinci sütununun temeli olarak algılanmasına karşılık aynı zamanda Medayin'in, Orta Çağ'daki Kostantiniye ve şu andaki Roma gibi, Hıristiyanlığın uluslararası merkezi olduğunu bilmemiz yeterlidir. Maniheizm'in[10] ve Mazdekizm'in içten, Budizm'in doğudan ve Hıristiyanlığın da batıdan saldırısı ve ilerlemesi, sonra da İran'da askerlerinden daha önce koşan İslam; bunların hepsi, gücünün doruğunda olan Zerdüştîliği yaralayıp yok ettiler!

Çağımızda son iki yüzyılda biz, dünyada büyük bir toplumsal "hareket"in büyük bir toplumsal "kurum"a dönüşümüne tanı-

puthane olarak, hem de çeşit çeşit putlarla dolu acayip bir yer ve kimi zaman da bütünüyle Çinli özellikleri olan bir yer olarak tanıtmaktadırlar. Böylece Çin yoluyla Budizm'in buraya kadar geldiğini ve büyük bir nüfuz kazandığını göstermektedirler. Bundan başka, Afganistan'da tanınmış iki put, bu görüşü pekiştirmektedir.

9 Selman bunlardan biriydi.

10 İslâmî kitaplardaki "zındık" ve "sıddık", Maniheizm'e özgü kelimelerdir. [Bu iki kelime Farsça asıllı olup Arapçalaştırılmıştır. Bu kelimelerin Arapça'da bulunan aynı yazılışlı ve okunuşlu kelimelerle ilgisi yoktur. Zındık, Maniheizm'in beş derecesinden biridir. Sıddık ise Mani'yi izleyen kimseye denilmektedir. (Çev.)]

ğız. 19. yüzyılda bilim felsefesi, diyalektik materyalizm felsefesi ve Marksizm okulu, bir hareketti. Bu hareket iman oluşturdu; Doğu'da ve Batı'da çeşitli hareketler meydana geldi. 1860-1870 arasındaki yıllara bakınız; Saint Simon, Proudhon, Marks, Engels vb. zamanında İngiltere, Fransa ve Almanya'nın tamamı, güçlü bir kargaşaya ve işçi hareketinin yayılmasına sahne olur. Bu hareket aynı zamanda, 19. yüzyıl boyunca daha belirgin olarak "komünizm" adı altında yaygınlık kazanır; her yerde yeni güçler ve yeni bir inanç ortaya çıkarır. Bu hareket, hem Doğu'yu, hem Batı'yı sarar. Genç nesiller, dünya aydınları ve yoksun kesimler şiddetle ona yönelirler. Böylece, 20. yüzyılda, iki dünya savaşı arasında büyük devrimler gerçekleştirir ve hâkim güce dönüşür. Son on beş yılda bu hareketin, her zamankinden daha güçlü, her zamankinden daha donanımlı duruma gelerek, her zamankinden daha fazla uygulama gücüne ve her zamankinden daha fazla iktisadî, siyasal, askerî ve kültürel güce dönüştüğünü görmekteyiz. Ama her zamankinden farklı olarak, artık yeni iman yaratamaz duruma gelmiştir. Bir devlet öğretisine dönüşmüştür. Onun adına var olan yönetim ve düzenlerin mevcut durumunu iyi yönde açıklayıcı bir işlev görmektedir. Sömürü karşıtı hareketlerin, devrimci ve ulusal dalgalanmaların karşısında bir set olmuştur. Bu yüzden, son on beş ya da yirmi yılda Afrika ve Latin Amerika'daki (Cezayir, Mısır, Kongo, Suriye, Libya, Küba, Brezilya vs.) ulusal hareketlerin (sömürü karşıtı ileri nasyonalizm) komünizm hareketinden daha ileride olduğunu görüyoruz. Çünkü Afrika ve Latin Amerika'daki sömürü karşıtı ulusal devinimler birer harekettir. Oysa 19. yüzyılda bir inanç durumundaki komünizm, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bir hükümet kurumuna dönüşmüş ve kendisi, hakim gücün bir kutbu olmuştur. Buysa, onun hareketinin durmasının belirtisidir. Bu yüzden, Doğu Avrupa hareketlerinden ve sömürü karşıtı Afrika, Asya ve Latin Amerika başkaldırılarından sonra bu hastalığı hisseden komünistler, bu dünya gücünden bağlarını koparıp onun resmî kurumlarından ayrıldılar ve bağımsız ya da ulusal hareketlere bağlı gruplara dönüştüler.

Şiîliği onlarla şu yüzden karşılaştırıyorum: Ben bu konuyu salt tek bir boyuttan, toplumsal boyuttan ele alıyorum ve öteki yön ve boyutlar (felsefe, kelam ve fıkıh konuları) ile ilgilenmiyorum.

Şiîliğin, birbirinden bütünüyle bağımsız ve ayrı iki dönemi vardır. Biri, birinci yüzyıldan başlayarak -ki Şiîliğin kendisi, "kurum İslamı" (Sünnîlik) karşısında bulunan "hareket İslamı"ndan ibarettir- Safevîler döneminin başlangıcına kadarki zamanı kaplayan Şia'nın hareket ve devinim dönemidir. Ötekiyse "hareket" Şia'sının "kurum" Şia'sına dönüştüğü Safevîler döneminden bugüne kadarki dönemdir.

Önceki Şia, özgürce Kerbela'ya gidemeyen, Hüseyin'in adını ağzına alamayan ve hatta dinî amellerini gözler önünde yapamayan, sürekli takip altında, sürekli işkence altında ve zindanda bulunan ve takiyyeye sığınmış mahkûm ve güçsüz bir azınlıktı. Şimdi aynı Şia, en büyük resmî güçlerin kendisini koruduğu ülkeye hâkim büyük bir güce dönüşmüştür. Hatta sürekli olarak Şiîliği ezen ve herkesi Ali sevgisi adıyla ve suçlamasıyla yakalayan, işkenceye uğratan aynı kutup, şimdi kendisini, "Rıza'nın eşiğinin köpeği" olarak kabul eder. Büyük zafer!

Dokuz yüzyıl boyunca Şia'yı takip altında tutan aynı hâkimin karşısında Şia, şimdi potinlerini omzuna atmış, yaya olarak İsfehan'dan Meşhed'i ziyarete geliyor. Yaya olarak! Büyük zafer!

On asır boyunca sürekli olarak, imamların kabirlerini ziyareti yasaklayan, o kabirlere su koyverip yıkan aynı hükümdar, şimdi kubbeyi altınla, sandukayı gümüşle ve minareyi çiniyle kaplıyor. Büyük zafer!

Coşkulu bir Şii'nin, ziyaret amacıyla Meşhed ya da Kerbela'ya gitmesi için, yönetimden gelecek binlerce tehlikeye ve zarara katlanması gerekiyordu. Şimdiyse, aynı resmî yönetimin kendisi, Meşhed ve Kerbela ziyaretini, Kâbe ziyaretinin benzeri ve hatta dengi olarak algılanacak şekilde, dinî ve resmî bir ziyaret olarak duyurmaktadır. Hatta bir Mekke ziyaretçisinin hacı (*hâcî*) olması gibi, Meşhed ve Kerbela ziyaretçisine de "Meşhedî" ve "Kerbelayî" lakabını bağışlamaktadır! Büyük zafer!

Yönetimlerle savaşta sürekli olarak ön cepheyi oluşturan ve hâkim düzenin oklarına siper ve hedef olan aynı ulema, şimdi en yüce, en iyi, en müreffeh koşullarda yaşamakta, yönetenle omuz omuza oturmakta, yönetimde hâkim siyasal gücün danışmanlığını yapmaktadır. Hatta hükümdar, kendi gücünü, İmam-ı Zaman'ın naibi ve şeriatın hâkimi olan Şia ruhanilerinin İmam'a vekaleten kendisine tevdî ettikleri bir güç olarak algılamaktadır! Büyük zafer!

Şia tam olarak, bu zaferleri elde ettiği sırada yenilgiye uğradı. Mezhebinin amellerini yerine getirmedeki bütün engellerin ve Şiîlik duygularını ortaya koymadaki bütün güçlüklerin ortadan kalktığı andan başlayarak, onu ezen etken ve güçlerin onu teşvike yöneldikleri ve onunla uyum içinde oldukları zamandan başlayarak hareketten düştü ve hâkim ve güçlü bir toplumsal yapıya dönüştü.

Bu, hareketin kuruma dönüşmesi kanunudur. Böylelikle, toplumun tüm kesimlerini heyecana, harekete, devrimci değişime getiren coşkun bir iman bir "institution"a, yani toplumun öteki yapılarıyla, temelleriyle ve duvarlarıyla bitişip kaynaşarak toplumun değişmez ve resmî yapılarından ve temellerinden birine dönüşmüş ve hükümet, aile ve dil gibi ya da sigorta, banka, emeklilik, tasarruf mevduatı ve piyango bileti gibi kurumlardan biri olmuştur.

Tasavvufa bir bakınız! Allah'a âşıkane tapınmada özgür bir coşkuydu önceleri. Tek renklilik, riyasızlık, her türlü düzene, geleneğe, bağa, görünüşü ön plana çıkarmaya ve taassuba karşı bir başkaldırıydı. Sonra, bu aynı şeyler, yönetsel bir örgüt, yasal ve resmî bir yapı olur. Sonra kurumlaşır ve tekke olur. Üniforma, özel bir nişan, belirlenmiş duruş ve tavırlar, şeyh, mürit, kutup, halife, başkan, genel müdür, binlerce ıvır zıvır! Yani hiç! Karmaşık, ruhsuz, hararetsiz ve hareketsiz büyük bir gövde!

Islam savaşçılarının namazına bir bakınız! Her biri bir cihaddı; bir öne sıçrayış, ruhta devrimci bir kanatlanmaydı. Oldukça sade, seri ve bilinçli olarak biri, içlerinden biri önde duruyor, ge-

ri kalanı onun ardında diziliyordu. İşte bu kadar! Ama şimdi; her şey ölçülüp biçiliyor. Bir ömür boyunca kıraat ve mahreç alıştırması. İmam için fiziksel ve kimyasal esaslardan oluşan kapsamlı bir liste.

Şiîlik, bu dönüşümün çok açık örneklerinden biridir; özellikle onu daha iyi tanıyan bizler için.

Osmanlı ve Batı

Neden böyle oldu? Şiîik, neden ansızın bu iflasa sürükleyici zafere ulaştı? İran 16. ve 17. yüzyıllarda gruplandırmalar ve dünyanın askerî ve siyasal kutupları bakımından özel bir bölgede bulunuyordu. Dünyadaki en büyük kutuplardan biri Hıristiyanlık kutbu, ötekiyse İslam kutbuydu. Doğu ve Batı'nın, Asya ve Avrupa'nın kökü derinlerde olan savaşı, bu iki güç arasındaki çarpışmalar biçiminde sürüyordu. İslam'ın resmî güç merkezi Osmanlı İmparatorluğu'ydu. Batı ve Orta Avrupa ülkeleri yeni yeni canlanmışlar ve Orta Çağ'ı bir yana bırakmışlardı. Taze bir coşku, devinim, hareket ve ilerleme, yeni bir bilinç Batı'ya baştan başa hakimdi. Ne var ki Batı teknolojisi Hıristiyan ordusunu donatamadığı için İslam'ın dinî cihat gücü, sürekli olarak Hıristiyan gücünü, İtalya ve Yunanistan cephelerinde, Doğu Avrupa'nın her yanında ve hatta Avusturya'da aralıksız saldırılara maruz bırakabiliyordu. Öyle ki aslında Batı medeniyetinin en eski merkezi olan Yunanistan, Osmanlı'nın avucuna düştü ve Müslüman askerler tarafından yenildi. Böylece, Doğu Avrupa'nın tamamı İslam'ın otoritesi altına girdi. İslam güçleri, Akdeniz'de en büyük gücü oluşturmuştu. Öyle ki hem medeniyet hem siyaset hem de askerî güç bakımından o dönemin en büyük hassas kutbu olan Akdeniz -şimdi de bir ölçüye kadar bu konumunu korumuştur- Osmanlı deniz gücü tarafından bütünüyle kontrol ediliyordu. Hatta Viyana, İslam güçleri tarafından uzun süre kuşatma altındaydı ve İtalya, defalarca düşme tehlikesiyle karşılaşmıştı. O sırada, haysiyet ve gücü Kuzey Avrupa'dan ve hatta Batı Avrupa'dan fazla olan Doğu Avrupa ise bütünüyle Osmanlı gücüne teslim olmuştu. Osmanlı gücü, çeşitli

soyları, çeşitli milliyetleri İslam adıyla imparatorluğun siyasal ve askerî birliği altında toplayıp yönetiyordu. Osmanlı yönetimi, kuşkusuz fasit bir yönetimdi ve İslâmî bir yönetim olarak adlandırılmaya layık değildi. Onu İslâmî ölçülere vurduğumuz zaman bu yargıya varırız. Ama, onu bizi yutmak için eğilen ve yolunun üzerinde bir set gibi durmuş olan Osmanlı ile savaşan Batı sömürüsüyle ve saldırgan Hıristiyanlık'la ölçersek, Müslümanların, anısı hala silinmeyen kol ve kılıç güçlerini onunla gösterdiklerini -kolumuzun zayıflamasından, kılıcımızın kınına girmesinden ve o Müslüman fasit yönetimlerin yenilmesinden itibaren-, tarihin hiç görmediği biçimde sömürüyü vahşice, eşkıyaca ve ihanet olarak bize yükleyen acımasız ve zorba Batı ulusunun ve onların insanlık dışı düzeninin o an Osmanlı gücüyle darmadağın olduklarını, ülkemize saldırılarının geri püskürtüldüğünü, onların Müslüman kılıcını Osmanlı eliyle tattıklarını, Orta Çağ'dan başlayarak bize karşı haçlı seferleri düzenleyen maceracıların hâlâ İslam'ın gücünden bu nedenle korktuklarını ve Akdeniz'in, Yunanistan'ın ve Doğu Avrupa'nın Müslümanların eline düştüğünü göz önünde bulundurursak, o zaman yargımız değişir.

Ne yazık ki biz, yargı ve araştırmalarımızda tek yönlüyüz; tek gözle bakıyoruz. Daha çok üzüntü verecek nokta ise, hem gerici mutaassıpların hem de özgür düşünceli aydınların böyle düşünmeleridir. Osmanlı gücü karşısındaki yargı da bu iki çelişik tipin düşünce benzerliğinin bir örneğidir. Mutaassıbımız, ona sadece kendi Şiîliği açısından bakıyor; onu Sünnî, Ömerî, imamet inkarcısı, vesayete karşı ve İmam-ı Zaman'a vb. inanmaz görüyor ve dolayısıyla mahkum ediyor (hatta Hıristiyanlık karşısında)! Bizim ilerici aydınımız da onu gerici, antidemokratik, feodal ve mutaassıp dinci olarak değerlendiriyor (hatta Batı karşısında)! Her ikisinin de doğru görüp doğru değerlendirdiklerini görüyoruz. Ama, yanılgıları ona salt değişmez bir açıdan bakmalarındadır. Oysa, bilimsel bakışın göstergesi, aslında birkaç yönden bakmak ve "Osmanlı Sünnîdir ve de antidemokratiktir;

ahlakî olarak da fasittir" diyen mutlak düşünceli taşlaşmış genelin tersine, göreceli olarak yargılamaktır.

Ama eğer Şiî olmak ya da sosyalist olmak açısından hareket edersek ve ona İslâmî temel ya da sömürü karşıtlığı açısından bakarsak, Hıristiyanlık karşısında bir Müslüman olarak Şia, Batılı sömürgeci karşısında Doğulu bir sömürü kurbanı olan aydın onu düşünürse, o zaman yargı değişir. "Bu bakış açısından", keşke o Şia karşıtı Selahaddin Eyyubi, Filistin'de yeniden ortaya çıksa; o kirli Halid b. Velid, kılıcını Bizans'ın askerî gücüne karşı çekse; o yiğit Selçuklular, kan emici haçlıları Akdeniz'e dökse; Sünnî mezhepli fâsit Osmanlılar, Batı'nın sömürü gücünü Afrika'dan, Asya'dan ve çaresiz İslam toplumlarından sürseler, diye arzulayacaktır. Osmanlılara karşı yapılan bütün bu propagandalar, Batı'nın ve Hıristiyanlığın eski komplekslerinin tezahürü, o ezici kılıçlardan aldıkları yaraların ürünüdür. Ne yazık ki bütün tarihsel, siyasal ve toplumsal yargılarını -hatta kendi dinini, kendisine ait tarihini, gücünü ve kişiliklerini- Batılı yazarlardan, sanatçılardan, bilginlerden ve araştırmacılardan alan bizim aydınımız, Osmanlılar'a yöneltilen bütün o sövgüleri, suçlamaları, kinleri ve yargıları aydın olma adına taklit edip yinelemektedir!

İslam Bilim'de, kitabın girişinin birinci cümlesine şöyle başlamışım:

"Mart 1924'ten başlayarak ve Osmanlı'nın yenilmesiyle birlikte askerî ve siyasal bir güç olarak İslam, Batı karşısında dağıldı ve sömürünün Doğu'ya, özellikle İslam ülkelerine saldırı yolu açılmış oldu..."

Bu aydınlardan biri -ki kendine hiç inanmam ama yoluna inanırım- kitabında, sen Osmanlıları savunmuşsun, diye birkaç sayfa boyunca bana sövüp saldırmış. Sonra ilkokul tarih kitabının tamamını yazısına boca etmiş; ne zaman kuruldu, kimlerdi? Çeşni olarak da Avrupalıların ve Hıristiyanların sövgülerine ve "Sosyalist, özgürlükçü ve demokrat değildiler" diye Osmanlı'yı mahkum etmelerine yer vermiş. Benim, Osmanlıları İslam'ın

sembolü saydığım ve Osmanlılara inandığım konusunda yaygaralar koparmış kitabında. Oysa, yine *İslam Bilim*'de bulunan ve yukarıdaki cümleye bağlı olan ikinci cümle şöyledir: "Gerçi bundan önce İslam, Osmanlı rejimi için bir temel, Türk soyu ve aristokrasisi için açıklayıcı bir etken ve halk için uyuşturucu bir madde olmuştu."

Ne var ki halkçı ve özgürlükçü aydın, saldırabilmek, aydınlığını[11] ortaya koyabilmek, Batılıların garazkâr propagandalarını, bu Doğu İslam toplumu insanlarının zihninde, hem de beleşe,

[11] Ali Şiası'nın resmî elbisesini (!) giymiş o kutsal görünümlü kimse de ben yine *İslam Bilim'de* önce Ali'nin rakiplerini bir bir anlatıp güç ve zaaf noktalarını belirterek böylece konunun sonunda Hz. Emir'e gelmekte ve onlara karşı onun mutlak üstünlüğünü ve değerini göstermekteyken, buna fırsat vermeyip cümleyi yutuyor ve yaygarayı basıyor: Falanca, Ali (a.s)'nin makamını hepsinden daha aşağıda göstermiş!" (Çünkü sayfanın altında yer almış). Ayrıca *Hucr b. Adiy* adlı kitabın önsözündeki cümlemi, halkı galeyana getirmek, kutsallığını göstermek, memurluğunu yerine getirmek, adaleti uygulamak için başını ve sonunu yontarak "Eğer karşıda, Ali'nin hükûmeti ve istisnai şahsiyeti olmasaydı Ebubekir ve Ömer'in hükûmeti tarihin hâkim rejimleriyle karşılaştırıldığında hepsinden üstündü..." biçiminde naklediyor ve "Falanca, Ebubekir ve Ömer'in hükûmeti, tarihteki hükûmetlerin hepsinden üstündü, demiş" diyor ve ardından ekliyor: "Ali (a.s)'nin hükûmetinden de mi?(!)" Elbette amacım, bu iki karşıt tipin görüş ve çalışma bakımından benzerliğini ve ortak yönünü göstermektir. Tek yanlı yargılamak, düşmanın yararına değerlendirmede bulunmak, karşıt birinin görüşünü kötürüm etmek, bir kitaptaki cümleyi yarım yamalak aktarmak, yalan uydurmak ve metni bozmak, her ikisinin de ortak yanları. Böyle değilse, bu uydurukçu molla bozuntusuyla o dinin dışında yer alan özgür kimseyi karşılaştırdığım için özür dilerim. Ayrıca bu, uydurma, tahrif ve karalamayla kendini harap ediyor, o ise hiç layık olmadığı halde saygıya neden olacak giysilere bürünüyor! Bilmiyorum herkes kayıtsız ve şartsız olarak, belediye çöpçülerinin resmi giysilerini bile giyemezken, neden ilmin, dinin ve halkı yönlendirmenin resmî kıyafetini giyebilir; neden?! Doğrusu, bilgi bakımından hiç olan ve hatta ahlakî ve insani bakımdan da bütünüyle sakat olan kimliği belirsiz ya da mahiyeti bilinen bir grubun, ansızın, dini ve ruhaniliği savunma adına tuhaf ve temelsiz yaygaralar koparak aşağılık bir biçimde bu bahaneyle her ciddi çalışmaya, her ciddi düşünceye saldırması, uydurukçuluğa ve karalamaya yönelmesi, gerçek din alimlerini, gerçek Şia alimlerini, gerçek Şia mezhebini toplumda ve özellikle öğrenim görmüş neslin gözünde harap etmek için değil mi acaba? Schandel'in şu sözüyle ifadesini bulan bu büyük deneyime dayanılmaktadır: "Yıkmak için iyi saldırma, kötü savun."

ücretsiz ve mihnetsiz olarak yayabilmek için, hatta yalnızca kişisel bir garaz ve yüzeysel bir kendini kanıtlama adına benim cümlemi ortadan ikiye ayırıyor. Yazık!

Osmanlı'yı, o dönemde, İslâmî hâkimle, İslam'dan olması gereken hâkimle karşılaştırırsak ya da mahkum tabaka, yani köylü halk ve kentli işçi tabakası karşısında hâkim tabakanın temsilcisi olarak değerlendirirsek fâsit bir hâkim, layık olmayan ve kabul edilmesi olanaksız bir hâkim olarak algılanz. Ama şimdi, yağmacı ve tecavüzkar Batı ve kilise karşısındadır. Osmanlı'yı ezen Batı, fâsit bir hâkim ya da antidemokrat veya Sünni olduğundan değil, Akdeniz'de bir İslam gücü ve Asya'ya ilerleme yolunda karşılarında bir engel olduğundan ezmektedir. Osmanlı'nın Batı'yla savaşı, geniş bir ufuktan bakıldığında, on beşinci, on altıncı, on yedinci, on sekizinci ve hatta on dokuzuncu yüzyılların dünyasındaki İslam gücünün Hıristiyanlık gücüyle[12] savaşıdır. Burada tüm cephelerde Osmanlı askerî gücü ilerlemektedir ve Batı sürekli olarak en güzel ülkelerini yitirmekte, dininin ve medeniyetinin en hassas kutuplarını Müslümanların tehdidi altında görmektedir.

Arkadan Ani Bir Saldırı

Osmanlı İmparatorluğu güçlerinin Batı'da ilerlediği ve Osmanlıların Avrupa ile savaşının doruk noktaya vardığı sırada ansızın, cephe gerisinden, Osmanlı doğu sınırlarının ucunda saldırgan ve taze nefesli bir güç, kabararak Osmanlılara arkadan saldırır. Bu başkaldırı, tasavvuf kutuplarından biri olan Şeyh Safiyuddin Erdebilî'nin oğullarının önderliğinde İran'da baş gösterir.

İslam tarihinde tasavvufun iki çelişik boyutu vardır. Biri, olumsuz boyut, bir köşeye çekilme, hayattan geri durma ve zahitlik

[12] Yine tarih, siyaset, toplum, medeniyet ve iktisat konularında İslam ya da Hıristiyanlık dediğimizde bunun yalnızca din anlamına gelmediğini, hatta kimi zaman iki güç, iki askerî bölge, iki siyasal kutup, iki toplumsal kurum ya da iki medeniyet ve kültür anlamına geldiğini belirtmeliyim. Burada da terimin ters anlaşılması, benim düşünce ve görüşümün, özellikle *İslam-Bilim'in* önsözündeki "Hıristiyanlık, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde yenilgiye uğramıştır" sözümün yanlış anlaşılmasına neden olmuştur.

boyutu; ötekisi ise, cesurluk, saldırı, yiğitlik ve savaşkanlık boyutudur. İran İslam tasavvufuyla birleşmiş bulunan ve Ehlisünnet ayyarları arasında bile yayılan bir üslup ortaya çıkaran "yiğitlik" ve "fütüvvet" ruhundan beslenen ve kelimenin tarihî anlamıyla geleneksel İran "ayyarlığı" ruhunu taşıyan Şeyh Safî'nin oğulları bu sınıftandır. Ali b. Ebi Talib ise bu sınıfın sevgili siması sayılıyordu. Bu geleneksel dinî yöneliş çok büyük ve etkili bir toplumsal güç oluşturmuştu. Bu güç, öncelikle genç Şah İsmail ve Kızılbaş silahşörleri gibi askerî kahramanlardan oluşan saldırgan bir önderlik oluşturdu. Bu önderlik ve askerlik gücü, kitleler içerisinde ve İran toplumunun vicdanının derinliklerinde en büyük toplumsal, düşünsel ve ruhsal enerji birikimine kavuşmuştu. Bu, on asır boyunca Şiî toplumun, köylü ve şehirli kitlelerin Sünnîliğin baskı ve işkence yönetimlerine karşı birikerek taşma ve patlama noktasına gelen nefret ve kin birikimiydi. Bu nefretler, yeni önderlerin onu alıp kendi siyasal güçlerinin hizmetinde kullanabildikleri birikmiş bir enerjiydi. Ve bunu kullandılar. Hem de çok çabuk ve ustalıklı bir biçimde. On asır boyunca kendisini Sünnî yöneticilerin, Sünnî halifelerin, Gazneli, Selçuklu, Harezmşahlı, İlhanlı ve Timurlu sultanların, yönetime ve Sünnî düzene bağlı imam ve kadıların işkencesi altında bulan, dinî inancını hiç açıklama hakkı olmayan ve takiyye perdeleri altında ve zindanın karanlıklarında sürekli olarak tedirginlik içinde yaşayan bir Şia, şimdi ansızın kendi nefret ve kin düğümlerini, keskin kılıçlarıyla çözebileceği ve dinî bir özgürlüğe, itikadî bir kurtuluşa erebileceği kahramanlar bulmuştu. Bu önderler, keskin bir bilinçle ve Şiî toplumunun o içsel inancına dayanarak kendi siyasal düzenlerini halkın ruh, vicdan ve düşünce derinliklerine kurmayı başardılar. Bunun içindir ki İslam'dan sonraki İran tarihinde Safevî yönetimi, halk arasında derin kökleri bulunan tek yönetimdir ve bu yüzden, son dönemlerde yaşamış bir sultan olan Şah Abbas, Şii halkın zihninde ve düşüncesinde mitolojik bir kişi olup İskender ve Hızır'la aynı sırada yer alır. Kesinlikle, propagandalar ve propaganda güçleri, rollerini ustalıkla oynamaktadırlar.

Muhteşem Kâşânî,[13] Safevî sultanının huzuruna gelir ve sultan ile şair arasındaki sürekli ilişki geleneğine göre sultanın övgüsüne başlar. Övülen sultan kızgınlıkla "Benim için bir daha bu meddahlığı ve yağcılığı yaparsan ağzını kurşunla doldururum! Ben Ali'nin ve soyunun kapısının köpeğiyim. Niçin onlar için övgü söylemiyorsun da benim için söylüyorsun?" der. Muhteşem de "Ben bir şairim. Benim için fark etmez. Sizin istediğiniz herkes için övgü söylerim." der.

Sebzivar valisi uşağına sorar: "Bugün patlıcan yemeği yapsan nasıl olur?" Uşak, "Çok iyi olur, özellikle Sebzivar patlıcanları bir başkadır!" diye cevap verir. Sonra vali, görüş değiştirip sorar: "Patlıcan sanırım ağır olur, bugün ayva yemeği yapsan daha iyi olmaz mı?" Uşak cevaplar: "Evet çok iyi olur, aslında özellikle Sebzivar patlıcanları şişkinlik yapar!" Vali sinirlenir ve kızgınlıkla: "Be adam, patlıcanı önce övüyor sonra da kötülüyorsun?" der. Uşak cevaplar: "Efendim, bendeniz Sebzivar valisinin uşağıyım, patlıcanın değil."

Bu yüzden, şairlerin bütünüyle yön değiştirdiklerini görüyoruz. Sünnî hanları, hakanları, sultanları, halifeleri ve Ehlisünnet şahsiyetleri överek hep Şia'nın kalbini yaralayan ve Şiîlerin sürekli olarak kendilerine karşı kin ve nefret dolu bir sükuta daldıkları şairlerin şimdi, ağızlarını açıp Ali ve soyunu övmeye koyuldukları, hatta kimsenin, adını "radiyallahu anh" demeden anamadığı şahsiyetlere saldırıya, lanete ve karalamaya yöneldikleri görülmektedir.

Bu dönemde çoğalan çözülmeleri, Meclis kütüphanesinde bulunan bir el yazma nüsha göstermektedir. İşin başında, Safevî Kızılbaşları kılıçlarla sokaklara dökülüyorlar ve bir ağızdan bağırıyorlardı: "Ömer'e lanet olsun, Ebubekir'e lanet olsun!" O sırada oradan geçenler ve orada bulunan esnaf, karşılık olarak, "Daha çok olsun!" demek zorundaydılar. Tereddüt eden herkes,

[13] Muhteşem Kâşânî (öl. H. 996/M. 1587), Safevîlerin ilk dönem şairlerinden olup Ehlibeyt'e yazdığı övgü ve mersiyelerle tanınmıştır (Çev).

anında Kızılbaş bıçağını karnına yiyor, tereddüdünden sıyrılıyordu!

Şimdi biz bu işi elbette vahşilik olarak algılıyoruz. Ama, propaganda bakımından bunun, o dönemin kompleksli Şiî ruhundaki etkisi inkar edilemez. Çünkü bu, Şia'nın sürekli yediği kılıçlara cevap vermesidir bütünüyle. İşte şimdi Safevî, kılıcını çekmiş vurmakta ve mazlum Ehlibeyt'in, Şia şehitlerinin ve kurbanlarının intikamını Sünnîlerden aldığını Şiî halka göstermek istemektedir. Mutaassıp halk yığını da düşünce, tarih ve inanç sorunlarının ayrımında değildir. Örneğin, şu Sünnî bakkal ya da aktar ne Sakife'deydi ne de Kerbela'da. Resmî siyasî ve ruhanî güçler, bu bilgisizlik ve taassuptan yararlanarak akideyi ilgilendiren, bilim ve inanç kurumlarında söz konusu edilmesi gereken Katolik ve Protestan, Şia ve Sünnî vs. ayrılığını halkın arasına sokmakta ve onu Türk ve Fars, Arap ve Acem, Hindu ve Müslüman halkı vs. ayrılığı ve düşmanlığına dönüştürmektedirler.

İran'da Sünnî kıyımının ortaya çıktığı ve adının da Ali (a) Şiası ve velayeti konulduğu aynı günlerde Türkiye'de de Osmanlı mollası, İslam'ı ve Peygamber'in sünnetini savunma adına, minberde kolunu dirseğine dek sıvıyor ve halka anlatmak, somutlaştırmak ve duyguları kışkırtmak için elini şıra küpüne daldırıyor, sonra çıkarıp darı küpüne sokuyor; oradan da çıkarıp zavallı halka göstererek soruyordu: "Bu elime kaç darı yapıştı?" Halk, saymaya güç yetiremiyor; sonra molla, ustalıklı dinî "yıkama"sının iyi tuttuğunu ve meclisin hazır duruma geldiğini görünce veriyordu fetvayı: "Evet, kim Peygamber'in ve Peygamber ashabının düşmanı olan, Kur'an'ı ve vahyi yalanlayan Rafizilerden birini öldürürse ona işte bu ölçüde sevap yazılır!" Ansızın, gözler yuvalarından fırlıyor ve duyan herkes günahlarının bağışlanması için bir Rafizî yakalayıp Peygamber'in, Kur'an'ın ve ashabının namusuna bir hizmette bulunmayı arzuluyordu.

Şiî ve Sünnî ayrılığı aslında İslam gerçeğinin doğru anlaşılması konusunda düşünsel, bilimsel ve tarihsel bir ayrılıktı. Şia'nın tüm söylediği -ki hesap sözüydü- İslam'ın -yani Kur'an ve Sün-

net'in- doğru ve aracısız tanınması için Peygamber soyundan sorulması, Ali'den öğrenilmesi gerektiği -bu akla uygundu- ve Peygamber'den sonra risalet ruhunun ve yolunun sürmesi için onun bunun yerine -ki yapamadıklarını gösterdiler ve nereye vardıklarını, ilk nesilden başlayarak İslam'ı düşmana teslim ettiklerini gördük- Ali'nin halifeliğinin ve onun çocuklarının önderliğinin -ki böylesi bir sorumluluğa layık olduklarını gösterdiler- kabul edilmesi gerektiği -bu da akla uygundu- idi. Bu ayrılık bu dönemde, benzer ama düşman iki siyasî gücün, Safevîler ve Osmanlı'nın oyuncağı ve iki devlet arasında cereyan eden aşağılık kinciliğin aracı oldu. O kadar ki kimi zaman, şaşılacak kadar çocuksu oluyordu. Osmanlı'nın "Bâb-ı Âli"si vardı; Safevî ise bunu "Âli Kapu" yapıyordu! Osmanlılar, hizmetçilerine paşa (padişah) diyor, buna karşılık Safevîler kadın hizmetçilerine "sultan" adını veriyordu vs.

Bu çocukça, sıradan, yüzeysel, çirkin, aşağılık, herkesten çok Ali'nin nefret ettiği ve her şeyden önce Ali'nin İslam'ının ve Ali'nin Rabb'inin men ettiği[14] düşünce tarzı, çekişmeler ve düşmanlıklar -yani terbiyeden ve maneviyattan bir koku almış in-

[14] Kur'an açıkça Peygamber'in kendisine, *"Müşriklere bile sövme" diye buyuruyor. "Allah'tan başka yalvardıklarına sövmeyin."* (6/En'am Suresi 108)

Konuşan Kur'an (Hz. Ali) da sövülenin değil, sövenin ruhunun çirkinliğinin ve aşağılığının göstergesi olan sövmeye karşı nefretini açıkça belirtmekte ve kendisini izleyenlerin sövgücü olmalarından rahatsız olduğunu göstermektedir: "Sizin sövgücülüğünüzden iğreniyorum" (O, bu sözü Beni Ümeyye ile savaşırken onlar hakkında söylemiştir). Oysa Safevî Şiası'nın ilk şekli sövgüdür. Bir yandan kendini Şia olarak göstermeye çabalar. Bu yüzden her zamanki gibi tevile girişir; tıpkı *Nehcü'l-Belaga*'yı acemilik edip (*Nehcü'l-Belaga'dan* korkan Safevî Şiası geleneğinin tersine) Farsça'ya çeviren mütercim gibi. Çünkü bu kitap da onların Ali diye gösterdikleri çehreyi -ki makyajla benzetilmiş milli kahraman Rüstem-i Destan'dır- yok etmekte ve Ali'nin öğretisiyle oluşturdukları benzerliği suya düşürmektedir. Öyle ki şu anda çok az Şiî'nin evinde *Nehcü'l-Belaga* bulunmakta, çok az Şiî onu okumuş ve çok azı minberden onun çevirisini dinlemiştir. Yapılan çeviri de Safevî ruhaniyetine özgü uyanıklık ve ustalıkla "varı yok, yoku var eden" değişim, dönüşüm, açıklama ve tevili kendinde barındırmaktadır. Başarabilmişse metnin çevirisinde, olmamışsa "parantez" içinde -yorum ve açıklama adına- dili Farsça olan mahrum çaresizlere öyle bir *Nehcü'l-Belaga* tanıtmış ki çevirmenin kendi deyişiyle

sanın ağza alamayacağı sövgüler- dinî ve kelamî kanıtlamalara, Şiî ve Sünnî ayrılıklarına ve genel olarak İran Şiası'nın anlatımına, savunmasına ve mantığına da yansıdı. Yüce değerlere ve Ali'nin ahlakî ve insanî erdemlerine, "imamet" temeline ve ümmetin rehberliğini üstlenen bir tür ilahî rejim olarak onun toplumsal değerlerine dayanacakları yerde çirkin kinciliğe, nefreti körükleyen sövgülere, karalama, suçlama, yalan ve ağzı bozukluklara, halifelere yapılan ürpertici yakıştırmalara ve halkın uyanmasına ve doğruyu öğrenmesine neden olmayacak, Ali'nin doğru tanıtılmasını, halkın bilinçlenmesini ve bilgisizlik uykusundan kurtulup gerçek Ali'nin özgürlük bağışlayan haykırışına başlarını çevirmesini sağlamayacak, gasıp halifeleri, zalim rejimleri yererken Ebubekir, Ömer hatta Osman ve Muaviye yönetimlerini eleştirme hakkına bile sahip olmayan Safevî sultanlarının ve Safevî rejiminin onlardan önce mahkum olmamasını ve onların halifelere saldırılarının bir o kadarının daha keskin olarak kendilerine dönmemesini sağlayacak biçimde, imamlar için anlamsız, boş fazilet yontuculuğuna dayandılar.

"Dünya halkının günümüzde beklediği çare" için: "Onu padişahlar, vezirler, siyasî erkan okusunlar ve böylece... Senato ve şûra üyeleri, kumandanlar ve askerler... zalimler ve çaresizler okusunlar. Böylece zulmün karşılığını ve direncin mükafatını bilip ibret alsınlar. Zenginler ve fakirler okusunlar; böylece böbürlenmeyi, tepeden bakınmayı, hasedi ve bayağılığı kendilerinden uzaklaştırsınlar. Yargıçlar, avukatlar ve resmî görev sahipleri okusunlar... İşçiler, çiftçiler, göçebeler, sürücüler okusunlar (ki bilgi edinme araç ve vakitleri çok az) ve böylece onu okuyarak her şeyi elde etsinler".

Ali Şiası'nı Safevî Şiası'na dönüştürme ustalığının, Safevî ruhaniyetinin, Şia eserlerini nötrleştirme, açık ve kesin gerçekleri felç etme ve değiştirme, hatta -daha önce söylediğim gibi- "varı yok, yoku var yapacak" ölçüde İslam'ın muhkem ve açık buyruklarını anlamsızlaştırma güç ve becerilerinin en iyi örneklerinden biri işte. Örneğin, Ali (a.s)'nin *Nehcü'l-Belaga*'daki "Sizin sövücülük etmenizden iğreniyorum." sözünü, saygıdeğer çevirmen şöyle açıklığa kavuşturuyorlar: "Bu cümle, muhaliflere karşı sövmek ve kötü söz söylemek caiz değildir, anlamına gelmez. Hatta tersine, görevdir. Ama Hazret, burada Beni Ümeyye'ye sövmeyi yasaklıyor. Çünkü sizin Muaviye'ye sövmenize karşılık onların Ali'ye sövmelerine neden olur. Bu yüzden bu konuda caiz sayılmamıştır (yani genel bir buyruk değildir. Eğer karşı taraf edepli bir taraf olup da karşılık vermediyse sövün gitsin)!" (*Nehcü'l-Belaga*, Feyzu'l-İslam çevirisi).

Bu yüzden, Ali'nin yönetim şeklinden, Ali'nin dediğinden, Ali'nin susuşundan, Ali'nin yaptığından, Ali'nin inzivasından, Ali'nin düşüncesinden, Ali'nin halkla ilişkisinden söz edecekleri yerde; zulüm karşısındaki Ali'den, yaltaklanma, baskı, aldatma, yoksulluk, hırsızlık, haksızlık ve tefrika karşısındaki Ali'den söz edecekleri yerde örneğin, Mevla Ali, o münafık adamı ansızın köpeğe çevirdi, rakibini bir üfürmede kadına çevirdi ve o evlendi, kocasından bir sürü çocuğu oldu, yıllar yılı onun evinde yaşadı; sonra önceki durumuna döndü ve o zamandan bu yana bir göz açıp kapayıncaya kadar zaman bile geçmediğini gördü, diye yüzlerce kitap yazdılar, şiirler söylediler, meclisler düzenleyip hikayeler anlattılar.

Safevî Şiası Mantığına Örnek

Bu Ali'yi savunma mantığı, halifelere, Ali'nin siyasî rakiplerine ve Peygamber'in yerine geçmede onun hakkını gasp edenlere saldırı ve eleştiri yöneltme mantığı, her insanı bıktırıcı, Şiîlik'ten ve Şia'nın kanıtlama yönteminden nefret ettirici bir durumdadır. Bu mantık gerçeğin en güzel yüzü olan bu öğretiden en çirkin batıl giysisine bürünmüş bir yüz ortaya çıkarmaktadır. Her ikisi de doğrudur. Çünkü Şiîliğin iki yüzü -Ali ve Safevî Şiası- arasında mutlak güzellikten mutlak çirkinliğe varan bir mesafe vardır; halkın, özellikle gerçeği arayan ve saf Ali Şiası'na susamış olan, düşüncenin ve kendi toplum kültürlerinin gerilemesinin sırrını araştıran üniversite öğrencilerinin, aydınların, bu çelişik iki Şia'yı anlamaları, her ikisinin yüzünü tanımaları ve iki mantığın ayrılığını doğrudan doğruya ve delilli olarak belirlemeleri için burada Safevî Şiası ruhaniyetinin en önde gelen uzman kişilerinden, büyük araştırmacı âlim sayın Seyyid Murtaza Askerî'nin el yazısıyla yazılmış belirgin bir örnek aktarmak istiyorum.

Onun yazısını Safevî Şiası mantığının en üst örneği olarak şu nedenle seçiyorum: Birincisi o, bu fırkanın araştırmacı, uzman ve yazarlarının en büyük kişiliklerinden sayılmaktadır. İkincisi, çağdaştır ve şu anda İslam'ın günümüz dünyasındaki durumuy-

la Safevîler dönemindeki durum benzerlik taşıdığından, Safevî Şiası'nın ve ruhanilerinin o dönemdeki rollerinin ne olduğunu göstermektedir. Böylece toplumsal ve tarihsel konuları araştıranlar, onun belirgin ve yaşayan örneğini karşılarında bulacak ve inceleyeceklerdir. Üçüncüsü, bu yazı Şiiliğin en esaslı temeliyle, yani Ali'nin hakkını gasp eden halifelerin mahkum edilmeleriyle ilgilidir. Dördüncüsü de bu yazı, yazarın kendi el yazısıyla yazılmış olup bilimsel belge niteliğindedir.

Bu konuyu ortaya koyup Safevî Şiası ruhaniyetinin İslam'ın içinde, Müslümanlar arasında, özellikle ortak dış tehlike karşısında oynadığı özel toplumsal rolün ve özellikle dünya çapında ve İslam karşıtı düşman karşısında vahdet ve Müslümanların karşılıklı anlayışı konusunda aydınlanması için açıklamalıyım ki 1967 yılında yapılan Altı Gün Savaşı'ndan, Beytülmukaddes'in işgalinden ve böylece siyonizm tehlikesinin, Filistin sorununun gündeme gelmesinden ve "Sömürü Karşısında Safların Birleştirilmesi" sloganından[15] sonra Hüseyniye-i İrşad, başlangıçtan bugüne değin, İslam olarak "Hüseyin'in İslamı"nı benimsemesine, her kurumdan daha çok "ıtret/Ehlibeyt" ve "imamet" çevresinde ve hilafet düzeninin bozukluğu konusunda konuşmasına, iki yüz yetmiş küsur dinî konuşma ve tefsirden, araştırmaya dayalı tarihî konferanstan iki yüze yakınını doğrudan doğruya Ehlibeyt'e ayırmasına karşın, ben kendim, bantların ve şu anda herkesin elinde bulunan yayınların doğrudan tanıklığıyla din, bilim ve dersle ilgili eserlerimin yalnızca büyük bir çoğunluğunu bu öğretiye ayırmakla kalmayıp hatta bilimsel görüşümün, insanbilim felsefemin, tarihsel, toplumbilimsel, sınıfsal ve dinsel çözümlememin kesin ve belirgin Şiî bakış açısına dayanmasına; on sekiz yıl önce yayımladığım ilk eserimin *Ebuzer* olmasına ve "Şehadet, Hüseyin'in Risaleti", "Mesaj, Zeyneb'in Risaleti" diye bitmesine karşın ve toplumsal konulardaki Şiî yönelişimin de 1971'de düzenlenen Mekke İslam Kongre-

[15] Öyle ki defalarca söyledim ve bu söz bizim sloganımız oldu: "Şiilik ve Sünnilik birliğine hayır, Şiî ve Sünni birliğine evet!"

si'nde Vahhabî alimlerinin beni, davet edildiğim kongrede "aşırı Şiî" diye konferansımı sunmaktan men etmelerini sağlayacak denli olmasına karşın, birkaç resmî oturum şeklinde Tahran ve öteki iller genel meclisinde "Kutsal Velayet Hedefi ve Vahdet Tehlikesiyle Savaş" adı altında düzenlenen ve söz konusu kongreyle aynı zamana rastlayan tekdüze ve dikte edilmiş suçlamalarla dolu bir programdan sonra genel olarak İrşad Kurumu özel olarak da ben, velayet karşıtı, Ehlibeyt'in risaletini yalanlayıcı, Sünnî, hatta Vahhabî (!) olarak halka tanıtıldık! Hesaplayınca bu programın, tam olarak siyonizmin saldırısından sonra başladığını gördük. Tam olarak bir ay sonra, İrşad'da birtakım konuşmalardan sonra, Ali Şiası'nın önde gelenlerinden oluşan bir kurulun gözetiminde Filistin'e yardım için bir banka numarası açıklandıktan sonra Safevî Şiası'nın önde gelenlerinden oluşan bir grup tarafından bir bildiri yayımlandı. Bu bildiri, yazarlarının önemi ve kanıtlama biçimi, eleştiri yöntemi, cephe alma ve suçlama türü ve bu fırkanın halkın zihniyetinde, din hizmetindeki rolü bakımından en iyi örnek, en sağlam senet durumundadır.

Bu "metin"de Safevî ruhaniyetinin belirtileri, açık ve net olarak görülmektedir. Bu alanda insaflı bir bilimsel araştırma yapmak isteyen bir araştırmacı, bu belirtileri, Ali Şiası âlimlerinin -geçmişte ve günümüzde- mantık, bakış açısı, kanıtlama, düşünce, eleştiri, değerlendirme ve sonuçlandırma yöntemindeki özellikleriyle karşılaştırarak iki mezhebin ayrılığını bilimsel olarak görebilir.

"Safevî ruhanisi/din adamı" (Şiî aliminin tersine) mutaassıptır. Karşıtına tahammül gücünden, hatta onun inancını ve tabiatını bile anlama yeteneğinden yoksun bırakan kör bir taassuptur bu. Salt İslam ya da Şiîlik karşıtına değil, "efendi"ye[16] ve efendinin düşünce biçimine, zevkine ters gelen şeye bile tahammül

[16] Şiî toplumunda mollalar için özel anlamda kullanılan "aga" kelimesini "efendi" kelimesiyle karşıladık (Çev.).

edemez. Bu yüzden beğenmediği her şeyi haram kılar; beğenmediği herkesi düşünmeden tekfir eder.

Oysa, âlim (Ali Şiası'nda), öteki dinlerin alimlerinin tümü arasında, hatta İslam'ın öteki mezhep âlimleri arasında bu yüzden müstesna ve Allah'ın müjdelediği gibi "değerli kul"un en yüksek örneğidir.

"Söze kulak verip en güzeline uyan[17] kullarımı müjdele." (39/Zümer Suresi 17-18)

[17] Cümlenin söyleniş biçimi çevirmeni "kabul ederler" diye çevirmeye zorluyor. Çünkü bilgin ve aydın genellikle, "Her nazariyeyi, her sözü ve her kitabı dinleyip okumalı ve bir hesabı olan sözü kabul etmeli; doğru, mantıklı ve haklı olanı insaflıca itiraf etmeli; mantıksız olanı ise kabul etmemeli." der. Kur'an ise sözü söz olsun diye dinlemesin, istemektedir. Yalnızca her nazariyeyi, öğretiyi, konuyu dinleyip inceleyerek görüşlerin kabulü ya da reddi sınırında durma sorumluluğunu, görüşlerle ve sözlerle ilişkide sadece zihinsel olumsuzlama ve kanıtlama sorumluluğunu, bilimsel ya da ideolojik eleştiri ve inceleme sorumluluğunu taşır olmak, yani erdemli, araştırmacı, incelemeci, söz ehli, aklî ve naklî bilgileri kendinde toplamış ya da tüm güzel sözleri bilen, eski ve yeni tüm görüşlerden haberdar olan, "zengin kültür" ve "geniş genel bilgiler" sahibi, güçlü bir zihniyeti bulunan biri olmak işe yaramaz. "Allah'ın değerli kulu", sözü söz için dinlemeyen, sorumluluğu sözleri inceleyip eleştirmek olmayan ve son sınırı iyi sözü onaylamak ve mantıklı, doğru sözü teyit etmek olmayan, tersine sözü uygulamak için dinleyen, uyulabilecek işe yarayacak sözleri kabul eden insandır. Onun "duyduğu en iyi ve en güzel söz" uygulanma değeri olan, harekete çağıran, mesajı ve çağrısı bulunan haklı sözdür. Bu söz yalnızca doğru değil, hak olmalıdır. Çünkü Brecht'in deyişiyle "Sanatçı, yalnızca gerçeklikten söz eden kimse değildir. Tersine o, şu anda söylenmesi gereken gerçekliği söyleyen kimsedir. Çünkü 'Bu bir madenî sandalyedir.' sözü şüphesiz bir gerçekliktir!"

Bugün vaaz, tebliğ ve düşüncelerin hidayet vb. olarak halka anlatılan "gerçeklik"lerin çoğu bu türdendir. Kimi konuşmaların başlıklarına bakınız: "Bilimin Önemi, İyi İşin Sevabı, Edebin Fazileti, İyi Yaratılış, Selama Karşılık Vermeyi Reddetme, Çalışıp Çabalamanın Yararları, Tembelliğin ve Boş Durmanın Zararları, İyi Davranışın Önemi, Büyüklere Saygı" ve bunlardan daha yüzeysel konular. "Düşünüp Akletmenin Önemi, İşlerde Tedbir, Bilginin Bilgisizliğe Üstünlüğü, Temizliğin, Doğruluğun ve Güvenilirliğin Önemi, Fesadın, Eğriliğin ve Hıyanetin Kötülüğünün Kanıtlanması"; kısacası kötü işlerin kötülüğünün, iyi işlerin iyiliğinin kanıtlanması, kesin gerçeklerin, sağlam olguların söz konusu edilmesi ve şu reddedilemez temel şeylerin kanıtlanması için yüzlerce kanıt, örnek, şiir, nesir, söz alıntıları vb. ortaya koymaktadırlar:

Hatta şöyle emretmektedir:

"Karşıtlarla en iyi ve en güzel biçimde düşünsel savaşa, itikadî cihada ve bilimsel tartışmaya gir." (16/Nahl Suresi 125)

Kimileri "cedel"i burada Aristo mantığındaki terminolojik şekliyle alıyorlar. Bu durumda cedel, kıyasın özel bir şeklidir ve amacı münazarada karşı tarafı ikna etmek değil, onu aciz duruma düşürmek olan bir anlatım biçimidir. Bu da Kur'an'ın temeline, Peygamber'in risaletine ters düşmektedir. Ayrıca Kur'an, "Fen bilginlerinin" dili olan fen terimleriyle konuşmayıp halkının diliyle konuşur. *"Her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik"* (14/İbrahim Suresi 4) ayeti de bu anlamdadır. Yani o, seçkinlerin, aydınların, bilginlerin, aristokratların, filozofların vb. diliyle değil, halkının diliyle konuşur. Kimi müfessirlerin dediği gibi örneğin İslam peygamberinin Arapça, Yahudi peygamberinin İbranice konuşması aynı gerçekler türündendir. Bunun birçok gerçeği vardır, yani Kur'an, "Allah'ın, Arapları hi-

Irmakta giden şey sudur
Uyanık olmayan uyur
Yündendir Sebzvar'ın kilimi
Göz, kaşın altında bulunur

Medeniyet ve bilimi elinde bulunduran Batı'nın bugün bilimsel ve akademik toplantılarında, bilim adamının bilimsel yükümlülüğü, toplumsal ve pratik sorumluluğu, "bilimsel tarafsızlık" adına olumsuzlanmakta ve 20. yüzyılın ideoloji yüzyılı değil gerçeklikleri analiz ve çözümleme çağı olduğunun; bu çağın bilimsel yükümlülük, inanç misyonu ve bilimsel araştırmaları uygulamaya dökmek değil, gerçeklere ulaşma çağı olduğunun; kısacası inançtan ve amelden uzak bilim adına bilim çağı olduğunun duyuruluşunu gördüğümüzde o zaman Kur'an'ın bu ayetteki bilinçlendirici ve öğretici ustalığının değeri ortaya çıkmaktadır. Bu ayette bir yandan değerli kullarını bilimsel tarafsızlığa, taassuptan ve dar görüşlülükten uzaklaşmaya çağırarak onları her görüşe taassupsuz olarak kulak veren, her öğretiyi, her dini ve inancı özgürce, bir araştırmacı edasıyla araştıran ve okuyup duymadığı hiçbir şey konusunda yargıya varmayan kimseler olarak tanıtırken öte yandan da onları her sözün ve her görüşün bilimsel gerçeklerini, düşünsel değerini bilimsel yönden ölçmeye ve herkesin, her öğretinin ağzından duydukları arasından diğerlerinden daha iyi olanları uygulamaya koymaya zorlamaktadır. Yani hem bilimsel tarafsızlık hem de bilimsel sorumluluk! Kur'an sözünün mucizesi, "dil ustalığı ve söz güzelliği" değil, budur işte.

dayet etmek için gönderdiği peygamber Çin diliyle konuşmaz!" buyuruyor.

Şiî alimi, İslam tarihi boyunca konuşma özgürlüğü, kanıt getirme ve görüşleri değerlendirme özelliğiyle tanınıyor; düşünsel çarpışmayı ve bilimsel tartışmayı seviyor ve çok istiyordu. Çünkü tüm tebliğ ve bilim odakları, karşıtının elindeydi. Şiîliği ispatta güçlü bir mantığı bulunan Şiî alimi, ancak bu konuşma ve tartışma özgürlüğü ortamında düşüncesini gündeme getirebilir ve mantık gücünü gösterebilirdi. O, Safevî Şiası'ndaki ruhaninin tersi bir kimlik taşıyordu. Safevî Şiası ruhanisi, sorudan korkmaktadır. Cevaptan sonra yine soru sorduysan, ikinci sorunun cevabı iki tespih dönümü kadar sövgü, karalama, lanet, yakışıksız yakıştırmalar, fâsıklık suçlamaları ve tekfirdir. Öyle ki "Falan dua kitabının konularından kimilerinin senedi yoktur." diyen bir yazara cevap olarak Safevî Şiası'nın resmî tebliğcilerinden biri şöyle buyurmuştu: "Sen babanın çocuğu olduğunu ileri sürüyorsun; senedin var mı?"

Safevî ruhanisinin -görünüşte ilim giysisine bürünmesine ve Şiî alimi gibi giyinmesine karşın- bilimsel tartışmalarda bile muhatabı halk yığınıdır. O, âlimle karşılaşmaktan kaçınmaktadır. Kendisi, Şia âlimi unvanını gasp etmesine ve bilimsel konularda halkın başvuru yeri olduğunu ileri sürmesine rağmen, halk onun merciidir. O, "Müritlerinin çıkardığı bir hükmü onaylayan resmî bir odaktır." yalnızca. Hatta bir yazarın yazısı hakkında, bir kitap ya da bilimsel bir nazariye hakkında ve bir araştırma ya da tebliğ kurumu ile ilgili olarak onlar, neyi söyle, derlerse onu söylemektedir. Diyor ki filan bilimsel kitabı okumayın; şeriat ölçülerine aykırıdır. Soruyoruz, neresi, niçin? Buyuruyor: Benim onu incelemeye tahammülüm, mecalim yoktur. Esnaftan önemli ve itibarlı birkaç kişi birçok kez incelemişler. "Bu kitap zararlı ve saptırıcı. Siz neden sessiz oturuyorsunuz? Buyurun da okumasınlar!" diye haber verdiler.

Oysa Şiî âlimi mantığı bugün de İslam dünyasında aynı biçimde insanlık saygısından, bilimsel derinlikten, araştırmacı özden

ve tartışma edebiyatından payını almış durumdadır. Özellikle Şia'ya özgü İslâmî inanç sağlamlığı, hakperestlik ve adaletçilik, Şia'nın tarihsel ürünü ve toplumsal yön alması, başlangıçtan (Sakife'den) bugüne kadar onu sövgüye, suçlamaya, cinsel ve ailevî konulara yönelmeye gereksinim duymaz duruma getirmiştir. Bugün de Ali Şiası'nın tebliğ odağının çok zayıflamasına karşın yine de bir Ali Şiası âliminin dilinden ya da kaleminden Ehlisünnet âlimlerinin ve Şii olmayan aydınların kulağına bir eser ya da bir söz ulaştığında onları devrimci bir biçimde değiştirmiştir.

"İrşad'ın Tanıtımı" Adlı Bildiri

Beş sayfadan oluşan bu "Tanıtım", bundan üç yıl önce basılmaya başlamış ve sürekli olarak çoğaltılmaktadır. Bu yılın Ramazan'ında son derece yaygınlaşan bu bildiriyi yeniden binlerce adet çoğalttılar; bütün meclis ve mescitlerde yaydılar. "Özel" bir biçimde, yani görünmez eller aracılığıyla halk toplanmazdan önce bu bildiriyi mescit ve tekkelere bırakıyorlardı. Namaz kılmak ve dinî törenlere katılmak için gelen halk, bu bildiriyi buralarda buluyordu. Yayınlayıcılar, halkın dağıtıcıları görmesinden ve tanımasından korkuyorlardı.

Onlarca kitap, risale, makale ve yayın arasından "Safevî Şiası Mantığının Senedi" olarak yalnızca bu bildiriyi seçmek şu nedenlerden dolayıdır:

1. Bu yazı sonradan çalışmaya başlayan "yaylı ve vurmalı sazlardan oluşan büyük orkestra"dan yükselen ilk nağmedir.

2. Son yaygarada İrşad'a ve bana karşı kitap, risale, bildiri, tebliğ yayımlamaya, kışkırtmaya vb. yönelen kimselerin çoğu karpuz satıcısı, kebapçı çırağı, eski petrol şirketi üyesi, emekli polis, dokumacı vb. kimseler olup sonradan ruhanîlik kılığına bürünmüşler ve din alım satımına girişmişlerdir. Bu tipler her ne kadar Safevî Şiası'nda fazıllardan, araştırmacılardan ve bilginlerden daha önde gelmekteyseler de bilimsel bakımdan bunların çalışmaları önem taşımaz. Bunun tersine, bu "Tanıtım"ı yayım-

layanlar, Safevî ruhanîliğinin düşünce tarzının en iyi tanıtıcıları ve toplumsal rolünün, ahlakî şahsiyetinin en iyi örnekleridir.

Bunlardan biri, ünlü ruhanî Ayetullah Seyyid Sadreddin Cezayirî hazretleri, ötekisi Sadreddin Cezayiri'nin ağabeyinin oğlu olup bu kanadın büyük şahsiyetlerinden olan Seyyid Murtaza Cezayirî -bunlar, bildiri metnini hazırlamışlardır-, üçüncüsü ise çeşitli eserleri de bulunan ve son zamanlarda Irak'tan dönen ve bildirideki suçlamaları teyit ve beni reddetmek amacıyla bu bildiriye haşiye yazan Safevî Şiası'nın tanınmış uzmanı sayın Seyyid Murtaza Askerî'dir. Bu yazı, Safevî Şiası'nın mantığını, mezhebi savunma, bilimsel eleştiri, aklî çözümleme ve tarihsel araştırma biçimini yansıtan en iyi örnek olarak İslâmî ve toplumsal konuları araştıranlar için değerli bir belge kabul edilebilir. Bu bakımdan yazılarını kendi el yazılarıyla buraya alıyoruz.

3. Bu yazı, son günlerde yayımlanan öteki yayınların tersine özel olarak benim şahsıma karşı yazılmamıştır. Benim Meşhed'de bulunduğum ve üniversitelerde konferans vermek için Tahran'a gelip gittiğim, kimi zaman İrşad'da konuşmalar yaptığım ve İrşad'ın bilim ve tebliğ sorumluluğunun büyük, ünlü ve önemli din bilginlerinden bir grubun üzerinde bulunduğu dönemle ilgilidir bu bildiri. Bu sert saldırı onlara karşı yapılmıştır. Benim yazdıklarımdan birkaç örnek aktarmışlarsa da bunun nedeni, benim söz konusu yazılarımın Hüseyniye-i İrşad tarafından yayımlanmasıdır.

Ben Tahran'a gelip İrşad'ın bilim ve tebliğ sorumluluğu daha çok benim üzerime kaldıktan sonra bu bildiriye baştan başa özellikle benim şahsıma karşı kışkırtıcı sert suçlamalarla dolu dört sayfa daha eklendi. Bu konu, önemli bir gerçekliğe açıklık kazandırmaktadır.

İrşad'dan önce bireysel olarak çalıştığım dönemde şimdikinden daha sert ve özgür konuşup yazıyordum. Şimdikinden daha ezici bir biçimde Safevî Şiası'na çatıyordum. Şimdikinden daha kesin ve açık bir biçimde Ali Şiası'na dayanıyordum. Hiçbir biçimde bu tür suçlamalara ve sövgülere hedef olmamam bir ya-

na, şu anda suçlama ve saldırı işine girişen kişilerin birçoğu bana lütuf ve saygı dolu bir gözle bile bakıyorlardı. İşte bu yüzden, aynı dönemde bana karşı yayımlanmış ve yayımlanmakta olan rengarenk, ama hepsi birbirinin aynı olan yüzlerce yazının içinden Safevî ruhaniliğine özgü mantığa örnek olarak bu yazıyı seçtim. Böylece okuyucular, şu anda onların ortaya attıkları şeyin kişisel anlaşmazlık olmadığını, ayrıca görüldüğünün tersine meselenin inanç ayrılığı veya benim düşüncelerimle ya da şahsımla ilgili bir kin ve düşmanlık olmadığını, Hüseyniye-i İrşad ile özel ya da grupsal veya sınıfsal bir hesap ihtilafı da olmadığını, bilakis İslâmî bir fikir hareketinin ortaya çıkmasını önlemek için ortaya konulan korku dolu bir çaba olduğunu, bu donukluğun içinde başlayan hareket karşısında bir direniş olduğunu, Müslüman toplumumuzun içinde hızla yetkinlik bulan Mesih'in kutsal ceninînin boğulmak istenmesi olduğunu bilsinler; Yahudi din alimlerinin ve Rum kayserinin, Kutsal Ruh'un bu çağın temiz vücuduna, bakir ruhuna masum neslin Şiî vicdanına damladığını hissettiklerini bilsinler istedim... Ne diyeyim? Mesih doğmuştur... Musa'nın dininin elbisesini üzerlerinde taşıyan, kendilerini Harun'un makamının varisi olarak gösteren ve Karun'un mirasyedileri, Firavun'un sihirbazları olan bilginlerin, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak hiçbir karşılık almadan ve minnet beklemeden Rum kayseri için çalışıp müşrik Bizans yöneticileriyle el birliği ve iş birliği ederek "Allah kelimesi"ni susturmaktan ve "Allah'ın ruhu"nu haç üzerine çarmıha germekten başka çareleri yoktu. Ne alçaltıcı, rezil edici ve sonuçsuz çaba!

Çünkü kutsal ruh, pak düşüncelerin bakirliğine üflenmiştir.

Bildirinin Metni

İrşad'a, kurucularına, konuşmacılarına, hatta binasına karşı baştan ayağa suçlama ve sövgülerle dolu önsözden sonra onlardan gelen sorulara cevap olarak ve bu kurumun, "âlim" ve "ruhanî" elbisesini giyen, takva ve adaleti kendi sıfatları sayan bir grup tarafından Müslüman halka tanıtılması için şöyle kanıtlama yoluna gidiyorlar:

Bu kurumun ve kurucularının amaçlarının aydınlanması için en iyi yol aşağıdaki noktaların incelenmesidir:

1. Bu kurumun konuşmacılarının durumlarının, inançlarının ve özel yaşamlarının incelenmesi ve kurumun kurucularının geçmişlerinin ve bugünkü durumlarının araştırılması.

2. Kurumda icra edilen kutlama, yazı, konuşma ve programların incelenmesi.

3. Zahirî başlıklar ve dekorlarla dinî konular adı altında habersiz ve saf halkın kalbine sokulmaya çalışılan konuları içeren yazıların incelenmesi.

Birinci ve ikinci bölümdeki gerçek, okuyucuların eline çok az ulaşması nedeniyle belgeler sunulmaya muhtaçtır. Ama üçüncüsü ile ilgili olarak ne mutlu ki yazılar basılıp genelin elinde bulunması nedeniyle açık belgeler ortaya konabilir.[18]

Kimileri, Hüseyniye-i İrşad'ın, yalnızca Vahhabîliğin ve Sünnîliğin yayılması, Şiîlik değerlerine saldırma ve zaman zaman da

[18] Bu "yargı"da şuur ve şeref dalgalanmaktadır! İlkin bu dönemde dilini ve kalemini dine hizmete adamış kimselerin şahsiyetlerini suçlamakta ve kurucuları, "geçmişlerini ve bugünlerini" itham altında bırakacak biçimde tanıtmaktadırlar. Hatta konuşmacıların "özel hayat"ını söz konusu etmekte, ama en küçük bir belirti, kanıt ve dayanak ortaya koymamaktadırlar. Eğer bu "gerçeğin okuyucuların eline çok az ulaşması nedeniyle belgeler sunulmasına gereksinimi var" ise, bu "Tanıtım"ın yazarları, neden bunu kendileri yapmıyorlar? Bu yazarlar da bunu yapamıyorlarsa, hangi şer'î ve ahlakî temele dayanarak suçlamada bulunmaktadırlar? Dünyanın en düzme faşist yargı kurumları bile karşıtlarını suçlama ve mahkum etmede dinî yargı cübbesini giyinen, şer'î yönetim adına hüküm veren, -gerçek adalet mezhebi- Şiîliğin diliyle konuşan bu tür kimselerden daha şerefli davranmaktadırlar. Hem halka uyduruk da olsa, belgeler vermekte hem de suçlama yoluyla doğruyu savunmaktadırlar (Bu, şerefin ölçüsü).

İkinci soruna gelince; birinci ve ikinci suçlama konularına karşı belge göstermemek için getirdikleri delil ilginçtir. Birinci suçlama konusu: "Konuşmacıların durum ve inançları vs." İkinci konu; "Kutlamalar, yazı ve konuşmaların başlıkları vs." Bildirinin yayıncıları buyurmaktadırlar: "Birinci ve ikinci bölümdeki gerçeğin okuyucuların eline çok az ulaşması nedeniyle belgeler sunulmasına gereksinim vardır"(?!)

(Bu da bilincin ölçüsü!)

müzik, kadın ile erkeğin serbest birlikteliği gibi amelî bozuklukların yayılması yolunda çalıştığını ve belki de dinin özüyle ve İslam dindarlığıyla bir ilgisinin bulunmadığını sanmaktadırlar. Ama aşağıda göreceksiniz ki bu kitaplarda yanlı biçimde taassupla -çünkü taassup bencillikten ve bilgisizlikten kaynaklanır, özgürlük ve özgürlükçülükse insanî olgunluğun en iyi mertebesidir- açık olarak her türlü dinsizliği her toplumda uygun ve saygın kabul etmeye ve aslında tümünün ona tabi olması gerektiği bir semavi hanif dinini ortadan kaldırıp reddetmeye çalışmışlardır.

İşte özel olarak, binlerce yazıdan birine işaret ediyoruz ve ilim ehlini bu kitapları geniş ve derinlemesine incelemeye çağırıyoruz.

"Şeyheyn'in hilafeti bir tür ilahi hükümettir." *Muhammed Hatem-i Peygamberan* adlı kitabın birinci sütununda sayfa 361'de şöyle yazılmıştır: "O gece daha sakindi (Hazreti Rasul kastediliyor). Pazartesi sabahı hayatının son anlarında ortaya çıkan mutluluk onu yatağından kaldırdı. Aişe'nin odasının kapısına kadar geldi. Perdeyi kaldırdı; halk Ebubekir'le namaz kılıyordu. Ansızın Peygamber'i kapıda durup kendilerine bakarken gördüler. Dudağında şefkatli ve huzurlu bir gülümseme vardı. Peygamber, halkı ve mescidi beklediğinin tersine bir kez daha görmekten ve gelecekte Müslümanların, o aralarında olmadan da kendi görkem ve vahdetlerini koruyacaklarını bilmekten dolayı çok mutluydu.

Enes b. Malik şöyle der: "Hiçbir zaman Allah'ın Rasulü (s.a)'nü bu andan daha güzel görmemiştim. Peygamber, mescide girdi. Peygamber'in kendi ayaklarıyla mescide geldiğini ve dudaklarında mutlu bir gülümseme bulunduğunu gören halk, heyecandan birbirine girdi. Az kalsın namaz safları bozuluyordu. Eliyle, namazınızda kalın, diye işaret etti."

Aynı kitapta sayfa 340'ta şöyle söylüyor: "Ebubekir, halk arasında herkesten daha çok nüfuzu bulunan iki üç kişiden biridir. İslam'daki geçmişi, Muhammed'le olan şiddetli dostluğu, onun-

la olan akrabalık bağı, ayrıca toplumsal bakımdan cahiliyye döneminde sahip olduğu kişilik, onun adını ağızlarda dolaştıracaktır. Ama o yaşlı bir adamdır. Bundan başka çok yumuşak huylu ve her işte kolaycıdır. Tehlikeyle dolu siyasal ve toplumsal sorumluluk böyle bir ruh yapısıyla uygunluk taşımaktan daha ciddidir. Ömer, Ebubekir'in tersine sert, tutucu, çok ciddi ve Avrupalıların söyleyişiyle *köktenci* bir adamdır. Uygulamada, adalet ve kanun bildiği şeyde en ufak bir yumuşama ve tavizi yoktur. O'nun, Muhammed (s.a)'in dostları arasına girişi, onları Mekke'de güçlendirdi."[19]

Aynı kitabın 337 ve 338. sayfaları: "Üç halifenin seçilişinin niteliği, yeni ortaya çıkan milletlerin son yıllarda ona karşı taşıdıkları inancı az çok yitirdikleri Batı demokrasisinin o günün Arap toplumunda halkı, kendilerinin siyasal alınyazısını belirlemede Peygamber'in şahsî müdahalesine ihtiyaç duymaz hale getirecek ölçüde güçlü olduğunu göstermiştir."[20]

[19] Cümlenin kasten çıkarılan geri kalan bölümü şudur: "... Ama o, çok değerli ve ciddi bir uygulamacı olmasının yanında aynı ölçüde 'yenilik ve çıkarım' sahibi değildi. Güçlü bir ruhu vardı, ama düşüncesi sınırlıydı. Uygulamada olağanüstü bir güç sergileyen bir adam, karşısına bir inanç ve düşünce konusu çıktığında çok zayıf görünüyordu ve kendisi sürekli olarak düşünsel yanılgılarını itiraf ediyordu... İslam ümmetini yönetenin yüzeysel olması ve Kur'an'ın ruhuyla, hatta nassıyla derin bir tanışıklığının olmaması, Muhammed (s.a)'in omuzladığı tehlikeli sorumlulukları üstlenme liyakatini çok zayıflatır... (Sonra dipnotta onun Kur'an konusundaki bilgisizliği ile ilgili birkaç örnek) s. 347.

[20] *Muhammed Hatem-i Peygamberan* ve *İslam-Şinasi* kitaplarında on sayfadan fazla tutan metin ve dipnotu, Ehlisünnet'in Ebubekir'in halifeliğini kanıtlamada dayandıkları "biat ve şûra" esasını çürütmeye ve bugün aydınların dayandıkları ve Müslümanlardan birçoğunun Peygamber'in yerine geçen kimsenin "seçimi"nin kanıtlanması ve "vesayet" esasının reddi, yani Ehlisünnet'in görünüşü açıklamak ve Şia'nın inancını çürütmek için kanıt olarak kullandıkları demokrasinin reddine ayırdım.

Akılcı ve toplumbilimsel kanıtlarla ve çağdaş devrimlerden siyasal örnekler getirerek şunu ortaya koydum: İlkin, demokrasi devrim karşıtı bir rejimdir ve toplumun ideolojik önderliğiyle çelişir. İkincisi, bugün bile büyük Fransız Devrimi üzerinden iki yüzyıl geçmesinden sonra, ilerlemiş Avrupa'da tam demokrasi gerçekleşmemişken, nasıl olup da on dört yüzyıl önce, o da Evs,

Aynı kitap sayfa 339: "Bu yüzden şüphesiz, ondan sonra halk, kavmin önde gelenleri ve aristokratları hakkında icma edeceklerdir. Kureyş'in başkanı ve Beni Temim'in şerifi Ebubekir ibn Ebi Kuhafe, Beni Adiy'in şerifi Ömer bin Hattab, Hazreç taifesinin şerifi Sa'd bin Ubeyde, iki kişiyle akrabalığı bulunan uğurlu Osman bin Affan, Beni Zühre taifesinin şerifi Abdurrahman bin Avf ve aynı taifeden Sa'd bin Ebi Vakkas, Mekke Kureyş'inin en güçlü taifesi Beni Ümeyye'nin başkanları Ebu Süfyan bin Harb ve Muaviye bin Ebu Süfyan, Beni Haşim'in parlak simaları Abbas bin Abdulmuttalib ve Ali bin Ebu Talib (yazara göre Ebubekir'in derecesi herkesten daha yüksekken Hazreti Emir (a.s.)'in derecesi hepsinden daha aşağı).[21]

Hazreç, Kureyş ve Gatafan kabileleri arasında toplumun en iyi siyasal ve düşünsel önderi, bireylerin teşhisiyle ve "rey sahibi olmayan bir halkın görüş birliği ile" seçilebilir ve halkı, kendilerinin siyasal alınyazısını belirlemede Peygamber'in müdahalesine ihtiyaçsız kılabilirmiş? Görüyoruz ki kendi çıkarları için halkı aldatma ve gerçeği ayaklar altına alma yolunda her şeyi caiz sayan Safevî ruhaniliği, on kanıt sayfasını çıkarıp inkar sorusu niteliğindeki cümlemin sonunu olumlu haber cümlesi olarak aktarmış ve halka benim "Demokrasi, halkı, kendilerinin siyasal yazgısını belirlemede Peygamber'in müdahalesine ihtiyaçsız kılmıştır." biçiminde konuştuğumu lanse etmiştir!

21 Halkın icma ve biat ile Peygamber'in gerçek halefini seçme gücünü taşımadığını kanıtladıktan sonra, bu durumda müdahale etmesine ve onlara kendisinin yerine geçmeye en layık olanı seçmeye yardımcı olmasına ihtiyacı olduğunu ve Peygamber'in böyle bir kimseyi "vesayet" esasınca belirlemeye yalnızca hak sahibi değil, hatta "görevli" olduğu sonucuna vardım. Bu yüzden o, veda haccından dönüşte -Gadir Hum'dan önce- kendisinin yerine geçecek olanı tanıtma düşüncesindedir.

Bu konunun tümünü, Gadir Hum ve Ali'nin velayetinin duyurulmasının toplumsal ve İslâmî zorunluluğunun, mantıklılığının açıklanmasına zihinsel bir zemin hazırlamak için ele aldım. Ondan sora Safevî ruhanîlerinin hiç bahsetmedikleri Gadir Hum hikayesini naklediyorum. Çünkü halkı aldatmak ve beni -ki bunların Ali'nin velayeti üzerindeki velayetlerine karşıyım- Ali'nin velayetine karşı biri olarak halka tanıtmak istiyorlar!

Burada, Ali'nin önde gelen sahabelerin tümüne olan üstünlüğünü tarihçi toplumbilimci diliyle irdeleyip çözümlüyorum. Bu işi "Onun düşüncesinden geçen şey" olarak aktarıyorum ve Peygamber'in şahsının öncelikle kendisi, yerine geçecek olanı vesayetle seçmeyip bu işi başkalarına bırakırsa, o çağda ümmetin toplumsal ruh yapısı göz önüne alındığında halkın, düşünce, amel ve ahlak bakımından İslam devriminde seçkinlik kazanan İslâmî şahsiyetler

Sayın Askerî'nin Haşiye 3'ünün Tercümesi

"Ömer b. Hattab, ne zaman Benî Adiy'in şerifi olmuş? *İkdu'd-Durer* kitabında Hasan b. Mahbub'un İbn Ziyat'tan, onun da Sâdık (aleyhisselam)'dan rivayet ettiğine göre, Sahâk, Abdul-muttalib'in cariyesiydi. Kalçası büyük bir kadındı ve deve otla-

üzerinde değil, cahiliye aristokratları, yani kabile reisleri ve toplumun unvan sahibi nüfuzlu kimseleri üzerinde "icma" edeceğine inanmaktadır.

Burada diyorum ki, Gadir'e varmadan önce Peygamber, ashabın yüzüne birer birer bakıyor ve "icma" şeklinde aristokratik nüfuz ve cahilî (İslâmî değil) kabile şahsiyeti bakımından en fazla oy alma şansına göre değerlendirerek gözden geçiriyor.

Sonra bu esasa göre adlarını andıktan sonra, onları birer birer Peygamber'in ağzından tanıttım ve onun yerine geçmeye layık olmadıklarını belirttim. Sonunda Peygamber'in şu sonuca vardığını söyledim: Buna göre, Peygamber?in yerine geçmek için mutlak salahiyet taşıyan yalnızca Ali'dir. Bunun kanıtlarını da naklettim. Okuyucuların, kendisini Şia uleması olarak göstermeye çalışan Safevî ruhanîliğinin adalet ve takva ölçüsünü aldatmada, yalanda, iftirada, karalamada, gerçeği çarpıtmada, halkı aldatmada, avamı kışkırtmada dinî taassubu kötüye kullanmada ve haksızlıkta ne denli korkusuz, acımasız ve utanmaz olduklarını görmeleri için, bu bildiride işaret ettikleri *Muhammed Hatem-i Peygamberan'ın* asıl metnini buraya alıyorum. Böylece onların benden ne tür bir yazıyı okudukları ve sonra ruhanî alim adıyla halka şöyle fetva verdikleri bilinsin: "Bence Ebubekir'in derecesi herkesten üstün, Hz. Emir (a.s)'ın derecesi ise hepsinden aşağıdır." (!)

Bu arada Ali'nin özel bir üstünlüğü vardır. O, Muhammed'in, cahiliye ile bir ilintisi olmayan tek ünlü sahabesidir. İslam'la başlayan ve ruhu Muhammed'in devrimiyle şekillenen bir nesildir. Onun yetişmesindeki başka bir özellik de "yoksulluğun" şefkatli elinin onu kendi ailesinden insanın ruh ve düşüncesinin ilk boyutlarının oluştuğu bir yaşta Muhammed'in evine götürmesi ve büyük tesadüfün, babası olduğu halde çocuğu amca oğlunun eline teslim etmesidir. Böylece ideal bir insan örneği olması gereken bir insanın şaşırtıcı ruhu öyle bir medresede eğitilir ki onda öğretmen Muhammed, kitapsa Kur'an'dır. Başından başlayarak ulaşan ilk mesajla tanışır ve çocuğun saf levhası üzerine cahiliyeden bir iz kabul etmez.

Kılıç, söz ve siyaset sahibi bir adamdır; bir arif inceliğinde duyguya, bir filozof sağlamlığında düşünceye sahiptir. Takva ve adalette öylesine şiddetlidir ki onu dostlarının arasında dayanılmaz kılmıştır. Kur'an'la olan kapsamlı ve sıcak tanışıklığı herkesin ittifak ettiği bir olgudur. Onun özel hayatının kendine özgü özellikleri, toplumsal ve siyasal yaşantısı, Peygamber'le olan bağı ve özellikle ruh ve düşünce yapısı, onu İslam'ın gerçek ruhuyla -bir dinin hüküm, inanç ve hedefleri altında gizli olan ve genellikle zahiri gören gözlerden

tırdı. Habeşli bir kadındı. Onda çiftleşme temayülü belirdi. Ömer'in dedesi Nufeyl'in gözü ona takıldı. Hevesi harekete geçti ve ona sahip oldu. O, Hattâb'a ondan hamile kaldı. Hattâb, büluğ çağına gelince gözü annesi Sahâk'a takıldı. Annesinin kalçasından hoşlandı ve onun üzerine çullandı ve o Hatme'ye oğ-

gizli kalan derin anlamıyla- yakından tanıştırmıştır. Duygu ve görüşü onunla yoğrulmuştur. Onun "İslâmî bir vicdan"ı vardır ve bu, İslam'a olan inancının bir parçasıdır.

Muhammed'in, hareketini ruh ve toplumun iki sahnesinde başlattığı yirmi üç yıl boyunca, Ali, sürekli parlamış, sürekli tehlikelerin kucağında yaşamış, bir kez bile kaymamış, bir kez olsun bir zayıflık bile göstermemiştir. Ali'de çok değerli olan şey, onun çok boyutlu ruhudur. Öyle bir ruh ki birbirine bile benzemeyen çeşitli boyutların tümünde kahramandır: Düşünmenin, savaşmanın ve aşk beslemenin kahramanı. İnsanlığın sürekli olarak sıkıntı gördüğü tüm aşağılıkların tehlikeli düşmanı. İnsanlığın sürekli olarak yüreğinde beslediği arzuların somutlaşması.

Ne var ki bedevî kabile cahiliyesi ile arasında on yıldan fazla bir ara bulunmayan bir toplumda böyle bir ruhun ne denli yalnız, garip ve meçhul olduğu ortadadır. Bu, tarihin acılı bir hikayesidir. Ali'nin ve arkadaşlarının başından geçenlerse onun en acılısıdır. Çünkü bir insanın toplumla mesafesi hiçbir zaman bu kadar olmamıştır. Şüphesiz Peygamber, Ali'ye özel bir gözle baktığını göstermektedir. Ama öte yandan, kavmin ileri gelenlerinin toplumda Muhammed'den başka sığınağı ve İslam'daki fedakarlıklarından başka sermayesi bulunmayan bu otuz küsur yaşındaki gence meydan vermeyeceklerini ve onun önderliğine kolayca tahammül edemeyeceklerini bilmektedir.

İslam'ın en güçlü siyasal kanadı Ebubekir kanadıdır. Ömer, Ebu Ubeyde, Sa'd bin Ebi Vakkas, Osman, Talha ve Zubeyr bu kanadın asıl temelleridir.

Burada, benim tarihten çıkardığım şeyi hatırlatmak çok zorunlu görünmektedir. Çünkü bu dönemin siyasal bilinmezlerinin aydınlanmasında, daha çok olayların sınıfsal ve toplumsal kökenlerini arayan tarihçiye yardım edecektir.

İbn Hişam'ın *Siret'inde* bi'set'in ilanından sonra İslam'a inanan kimseler ad, özellik, zaman ve İslam'a giriş şartları anılarak belirtilmişlerdir. Muhammed'in evinin dışında ona iman eden ilk kimse Ebubekir'di. (Her ne kadar kimileri, ondan önce bir grubun Müslüman olduğu inancındaysalar da tarihin bahsedeceği ölçüde önemli kimseler değillerdi bunlar). Sonra Ebubekir'in davetiyle bir grup İslam'a girer. Buradan, bu grubun Ebubekir'le tam olarak cahiliye dönemindeki bağlantısı açıklık kazanmaktadır. Bunlar beş kişidir: Abdurrahman bin Avf, Osman, Sa'd bin Ebi Vakkas, Talha ve Zubeyr. Bu beş kişiyi tarihte başka bir yerde daha birlikte görüyoruz. Ne zaman, nerede? Otuz altı yıl sonra, Ömer'in şûrasında; öylesine ustalıklı bir oyunla Ali'yi saf dışı bırakan bir şûra idi bu. Öyle bir şûra ki onda Abdurrahman bin Avf başkandı;

lundan hamile kaldı. Onu doğurunca akrabalarından korkup oğlunu Mekke hayvanlarının arasına attı. Hişam b. Mugîre b. Velid, çocuğu bulup evine götürdü ve adını Hatme koydu. Buysa Arapların evlat edindikleri babasız çocuklara ad verme tarzıdır. Hattâb da Hatme'yi görünce ondan hoşlandı ve onu Hi-

veto hakkı vardı ve Osman'ı halifeliğe seçti. Ömer'in şûrasının üyeleri Ali dışında ne eksik, ne fazla, bu beş kişiydiler.

Ebubekir bu gizli grubun en önde gelen şahsiyetidir. Ömer ise bu beş kişiyi seçmekle ve Sakife'deki rolüyle bu gruba olan bağlılığını göstermiştir. Bunlar bi'set'in ilk yılından başlayarak yarım yüzyıl sonrasına kadar Cemel Savaşı'nda, bulundukları her yerde birbirlerine sahip çıkmışlardır. İslam tarihini şekillendiren hassas ve kargaşa dolu bu yarım yüzyılın tüm siyasal sahnelerinde temel bir rol üstlenmişlerdir. Bu güçlü siyasal kanat Ali'nin karşısında yer almaktadır. Her üç halife de onlardandır. Ali'ye karşı ilk savaşı da bu siyasal kanadın iki bireyi olan Talha ve Zübeyr çıkartmışlardır.

Sa'd bin Ebi Vakkas'ın Ömer zamanında sahip olduğu konum ve Ali hükümeti döneminde oynadığı olumsuz ve karşıt rol, onun bu grupla olan özel birliğinin ve bağlantısının göstergesidir. Bugün gördüğümüz şeyi şüphesiz o gün Peygamber de Mekke'den halka veda ettiğinde görüyor, kendi ümmetinin yazgısını bunların elinde buluyor ve düşünüyor. Ali bu kanat karşısında bütünüyle yalnızdır. Ona iman besleyen kimseler, Ebuzer, Selman, Ammar vb. böyle bir gizli siyasî bağlılığa sahip değildir. Sakife'de onların tümünün ortada olmayışı bunu gösteriyordu.

Peygamber'in sorumluluğu şimdi çok tehlikeli ve hassastır. Ali'nin ümmetin önderliğine yaraşan en büyük şahsiyet olarak duyurulması, bedevî ve kabileci Arap toplumunda sağlanan ve bu genç ümmetin tek güvencesi olan vahdeti sarsacaktır. Öte yandan, eğer Muhammed (s.a), Ali konusunda susarsa bir gerçeği bir maslahata feda etmiş olmaz mı? Ali'nin toplumsal zayıflığı, onun dinî gücünün sonucu değil midir? Onun siyasî yalnızlığı, Muhammed yolunda gösterdiği keskinlik ve sertlik yüzünden değil midir? Yoksa onun her taifeyi yaralayan ünlü kılıcı Muhammed'in buyruğundan ve Allah rızasından başka bir şey için mi iniyordu? Ondan dolayı yüreklerde var olan kinler, yoksa Peygamber'in birkaç gün Mekke'de söylediği gibi "Allah'ın zatı hakkında ve Allah yolunda gösterdiği sertlik" nedeniyle değil midir?

Muhammed'in Ali konusunda susması, onu tarihte savunmasız bırakacaktır. Toplumun siyasal koşulları, toplumun sosyal, sınıfsal ve kabilesel bileşimi, maslahat gruplaşmaları öyle bir durumdadır ki şüphesiz Ali'yi sadece mahrum bırakmakla kalmayacaklar, hatta İslam tarihinde onun simasını kaplayacaklardır. Onu İslam tarihinde öyle kötü tanıtacaklardır ki en temiz Müslümanlar, Allah'a ve Muhammed'e yakınlaşmak için ona lanet okuyacaklardır. Böyle de olmadı mı?

şam'dan istedi ve onunla evlendi. Ömer ondan dünyaya geldi. Hattâb, hem Ömer'in babası, hem dedesi, hem de dayısıydı. Hatme ise hem annesi, hem kız kardeşi, hem halasıydı. Bu konuda İmam Sâdık'a ait bir şiir vardır:

Onun dedesi, dayısı ve babası kim?
Onun annesi, bacısı ve halası kim??

(Safevî ruhanîsinin fâzılane (!) haşiyelerini burada bırakıyoruz. Çünkü bu kadarı, Safevî ruhanîsinin ilmî ve dinî mantığındaki çarpıklığın anlaşılması için yeterlidir.

Yalnız şunu eklemeliyim ki ben, Ebubekir ve Ömer'in ve onların soy kütüklerinin cahiliye aristokrasisi içinde toplumsal ve kabilesel açıdan önemli bir konum taşıdıklarını kabul ediyorum. Safevî ruhanîsi ise, İslam'dan önce Ebubekir'i köle oğlu ve Ömer'i de oduncu kabul etmekle onların konum ve şahsiyetleri hakkında çelişiyorlar ve onların konum ve şahsiyetlerini aristokrasiden değil, İslam'dan aldıklarını itiraf ediyorlar.)

Acaba Muhammed, kendisinden başka savunucusu olmayan Ali'yi savunmayacak mıydı? Acaba susuşuyla onu tarih eliyle ayaklar altına almış olmayacak mıydı?

Mekke'den on mil uzaklaştılar. Peygamber kararını verdi. Gadir Hum'dur burası; Medine, Tihame, Necd, Yemen ve Hadramevt yolu üzerindedir. Orası onunla gelen Müslümanlardan her bir grubun bir yana ayrılacağı yerdir ve artık Muhammed'den hiçbir zaman bir söz duyamayacaklardır.

İlerlemiş olanların geri dönmelerini buyurdu. Arkada kalanlar gelinceye kadar sabretti. Taşları yığdılar ve büyük bir minber kurdular. Peygamber, uzun bir hutbe irat ettikten sonra Ali'yi kesin ve dikkatli bir biçimde tanıttı. Önce topluluktan, kimin kendilerine evla olduğunu sordu. Topluluk dedi: "Allah ve Rasulü daha iyi bilirler." Sonra sordu: "İçinizden ben size evla değil miyim?" Hepsi dediler: "Elbette!" "Ben kimin mevlasıysam Ali de onun mevlasıdır. Allah'ım ona dost olana sen de dost ol; ona yardım edene sen de yardım et, onu zayıf düşüreni sen de zayıf düşür."

Ali'yi tanıttıktan sonra şu ayeti halka okudu:

"Bugün size dininizi tamamladım; üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslam'ı seçip beğendim." (5/Maide Suresi 3)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞİÎ-SÜNNÎ "YAKINLAŞMASI" ve ŞİÎ ALİMİN MANTIĞI

Günümüz Ali Şiası alimlerinin önde gelenlerinin eserlerine bir göz atmak ve bu eserleri Safevî Şiası'ndan örnek olarak verdiğimiz eserlerle karşılaştırmak, toplumumuzdaki düşünsel bozulmanın ve dinsel gerilemenin köklerini araştıran adil araştırmacıya büyük ölçüde yardımcı olacaktır. Sağlam mantık, ileri görüş, ilmî insaf ve insanî edep, Ezher dışındaki Ali Şiası'nı sarsmıştır.

Allame Muhsin Emin Cebel Amulî, Seyyid Şerefuddin, Kaşifu'l-Gıta, Şeyh Cevad Mugniye vb... Günümüz İran'ında da "Safevî ruhaniliği" arasında "Ali uleması" da vardır ve bunlar, Şia'nın bilimsel mantığı, çözümleme ve kanıtlama üslubu ve ileri görüşüyle Ali Şiası'nın inanç ve kültür değerlerinin bekçiliğini yapabilmişler; aydın ve tahsilli yeni nesilde Ehlibeyt'e karşı Safevî Şiası'nın Ehlibeyt adına tebliğ ettiği nefretin yerine geçecek bir eğilim ortaya çıkarabilmişlerdir. Seyyid Şerefuddin'in *el-Muracaât* adlı kitabı -bu eser, onun Ehlisünnet âlimi Şeyh Selim ile yaptığı ilmî tartışmayı içerir- Ali Şiası mantığının bulunduğumuz çağdaki en yüksek örneği durumundadır. Eğer cesaretim olsaydı Şiîlik ve Sünnîlik arasındaki ihtilafı anlatan kanıt ve sözlerden burada birkaç örnek verirdim. Kendileri gidip araştırsınlar da mesafenin nereden nereye olduğunu görsünler, Ali Şiası'nın başına neler getirdiklerini, Şiî âliminin nasıl, Safevî ruhanîsinin nasıl konuştuğunu anlasınlar.

Örnek olarak, burada ne mutlu ki hepsi de çağdaş olan, hepsi de ünlü, güvenilir ve Şia âlimlerinin, Şia dünyasının ittifak ettiği "Ali Şiası'nın âlimlerinin mantığı"ndan örnekler aktarıyorum. Böylece üzülerek söylemeliyim ki son zamanlarda velayet ve ruhanîliğin kutsal unvanları altında akıl dışı ve İslam dışı sövgülere, karalamalara, kötülemelere başlayan, görünürde Hüseyniye-i İrşad'ı, daha çok da benim şahsımı karalamak adına, gerçekte Müslümanlar arasında düşmanlık yaratmak ve zihinleri iğfal etmek için iç sorunlar ve yapay tehlikeler oluşturan ve ayrıca velayetin aşağılanmasını, aydınların ve öğrenim görmüş kesimlerin gözünde Şia'nın ilim havzasının kötülenmesini sağla-

yan bir grubun tefrika yaratan, hurafeler saçan aşağılık dedikodularını dinleyen okuyucular, bunun yeni ve yapay bir entrika olduğunu, Şia'yla ve gerçek Şia âlimleriyle bir ilgisinin bulunmadığını, şu anda da Safevî Şiası karşısında Ali Şiası mantığının şu olduğunu bilsinler:

Çağımızın büyük alimi Seyyid Şerefuddin Musevî (Lübnan):

"Halifelerin (Ebubekir ve Ömer) inatçı ve haksız olmaları bir yana, hiç kimsenin inkar edemeyeceği faziletleri vardı. Allah'a şükür ki biz haksız ve inatçı değiliz."

"Sünnîlik ve Şiîlik arasındaki ihtilaf, bir dinden iki müçtehit arasında bir hüküm çıkarımında ortaya çıkan bir ihtilaftır."[22]

Fıkıh mercii ve Iraklı büyük Şia araştırmacısı Kaşifu'l-Gıta:[23]

"Yakınlaştırmanın amacı, Müslümanların birbirlerine yaklaşmalarını sağlamak ve fıkhî ihtilafların onlar arasında düşmanlığa neden olmasını önlemektir. Bizim önemli farklarımızdan birisi imamettir ki bunun İslam toplumuyla bir bağlantısı yoktur. Ötekisi ise halifelerin yerilip lanetlenmesidir ki Şiîlerin çoğunluğu buna karşıdır. Bu tavır, imamlardan gelen haberlerde yasaklanmıştır. Doğrusu, Müslümanlar birlik olsalardı, tüm bu büyük memleketleri kaybetmezler ve yedi büyük devlet, küçük bir ulus karşısında yenilgiye uğramazdı.

[22] *El-Muracaât* (büyük Ehlisünnet alimi Şeyh Selim'le tartışma).

[23] Ne mutlu ki son zamanlarda Ali Şiası'nın ve Muhammedî Sünnîliğin büyük âlimlerinin -ne derece birbirlerine yakın oldukları ve birbirleriyle daha da yaklaştıkları, birbirlerinin yanlarına gidip geldikleri görülmektedir. Bu kimseler "İslam mezhepleri arasında yakınlaşma sağlanması" için çok çaba harcadılar. Aslında "yakınlaştırma" hareketinin temelini atanlar onlardı.- makale, konuşma ve konferanslarından oluşan beş mecmua çağımızın özgür düşünceli fazıl çevirmenlerinden sayın Bîâzâr-ı Şirazî tarafından çevrilmiştir. Bu kitabın *Hembestegiyi Mezahib-i İslâmî: Dâru't-Takrîb* (İslam Mezheplerinin Birbirine Bağlılığı: Dâru't-Takrîb) adıyla Farsça olarak yayımlanması, bu fasit kargaşada Şia'nın ilmî haysiyeti ve toplumsal olgunluğu, bu grubun (Safevî Şiası'nın) Şia alimlerine bağlılığının reddedilmesi için değerli bir belgedir. Ben bu birkaç örneği bu kitaptan aktardım.

Bundan dolayı İslâmî farklılıkların tümünde tartışma ve ihtilafları bir yana bırakmak gereklidir. Çünkü bu iş başlı başına haram olmasa da düşmanın bizi her yanımızdan kuşattığı bu çağda kesinlikle haramdır."

Lübnan Şiası'nın büyük alim ve yazarı Şeyh Cevad Magniye:

"İmamet, din esaslarından değil, mezhep esaslarındandır. Onu inkar etmek İslam'dan çıkmaya neden olamaz. Şia hadis kitaplarında doğru da vardır, yanlış da. Dolayısıyla Şia kitaplarında bulunan her şey Şia'nın bunları kabulüne kanıt olamaz. Ali (a.s), dosta ve düşmana karşı bağışlama ve yumuşaklığın önderi, yakınlaştırmanın öncüsüydü. Hilafet ve imamet konusu, birbirlerinden ayrı iki konu olup birbirleriyle uyuşmaları mümkündür.

"Ehlisünnet, Ehlibeyt'e karşı saygı göstermekte ve onların faziletleri konusunda rivayetler nakletmektedir. Bunun karşısında da Şia "Gulat" değildir. Şia'nın ashap ile ilgili görüşü Ehlibeyt'in görüşüdür. Yine Şia, Mutezili değildir ve tersine kelam akaidinde bağımsız olup, Eş'ariye ve Mutezile arasında yer almaktadır. Aynı biçimde Şia Kur'an'ın tahrif edildiğine inanmamakta ve bununla ilgili sözü şiddetle yalanlamaktadır. Dolayısıyla tüm İslâmî fırkalar bir millet altında birleşirler. Çünkü onlar arasındaki fıkhî ihtilaf içtihattan kaynaklanmaktadır; tümü mazurdur ve mükafat görecektir.

"Ehlibeyt ile ilgili olarak Şiîlerden kimilerinin Sünnîlere karşı taşıdıkları vehme karşılık Sünnîlerden kimileri de Şiîlerin Ehlibeyt konusunda aşırıya kaçtıklarını, onları Tanrı sandıklarını ve Peygamber (s.a) ashabına karşı düşmanlık beslediklerini sanmaktadırlar. Bu makaleyle bu yanlış anlama da ortadan kaldırılmaktadır: Gulat; Sebeiyye, Hattabiye, Mufevvize, Sâlûsiyye olmak üzere birkaç fırkaya ayrılır. Kur'an ayetleri ve Ehlibeyt'in sözleri Gulat inancını bâtıl kılmaktadır. Şia fakihleri de Gulat'ı necis ve mirastan mahrum saymaktadırlar.

"Şia'nın Peygamber (s.a)'in ashabıyla ilgili görüşü, Ehlibeyt'in görüşünün aynısıdır."

Taklit mercii Ayetullah Şeyh Muhammed Salih Hâiri-yi Mazenderanî:

"İmamet ve hilafet, birbirinden ayrı iki konudur ve birbiriyle uyuşum içindedir. Şia açısından imametin şartı imamın zahirî hilafetle meşgul olması değildir. İmam ve halife arasında barış varken bu konuda halk arasında tefrika sokmaktan daha büyük bir cinayet olamaz. İmamet ve hilafet ihtilafı temel olsaydı bu yolda savaşlar ortaya çıkardı.

İmamet çevresinde getirilen deliller, yalnızca bu ruhanî makamın saltanat makamı ile karıştırılmaması içindir. Şia, bu konuda da Ali ve çocuklarını izlemelidir. Barış içinde olmanın en iyi yolu, halifeyi yeryüzü hazinelerinin emini ve koruyucusu; imamı ise ilahî ilimlerin ve Peygamber'in (s.a) emini ve koruyucusu kabul etmemizdir."

Daru't-Takrîb encümen sekreteri Muhammed Taki Kummî:

"... Eğer Şia ve Ehlisünnet mezheplerinin adlarının kökenine dikkat edersek bütün Müslümanları Şia olarak görürüz. Çünkü hepsi, Rasulü Ekrem (s.a)'in soyunu sevmektedirler. Aynı zamanda hepsini Sünnî olarak görürüz. Çünkü Müslümanların tümü yüce Peygamber (s.a)'in onayı yoluyla gelen her sünnet ve buyruğu uygulamayı gerekli görmektedirler. Dolayısıyla:

Biz hepimiz, Sünnî, Şiî, Kur'anî ve Muhammedîyizdir."

Günümüzde "İslam Mezheplerini Yakınlaştırma" hareketinin kurucuları şunlardır:

Çağdaş İslam aleminde en büyük fıkıh siması ve Ezher başkanı Abdulmecid Selim,

Ezher Üniversitesi profesörü ve başkanı Mustafa Abdurrezzak; o, büyük bir filozof ve düşünür olup "Takrîb"in asıl temelini atan kimsedir.

Ünlü düşünür ve ıslahçı Muhammed Ali Alûbe,

Tunuslu bilgin Muhyiddin Kuleybî,

Yirminci Yüzyıl Ansiklopedisi'nin sahibi ve tanınmış yazar Ferid Vecdi,

Ezher başkanı Şeyh Şeltut,

Ezher başkanı Şeyh Mustafa Merâğî,

Filistin baş müftüsü Hacı Emin el-Hüseynî,

Ezher idare başkanı Şeyh Muhammed Abdullatif,

Malikî mezhebi reisi Şeyh Muhammed Abdulfettah,

Şeria Üniversitesi başkanı Şeyh İsa Menun,

İhvanu'l-Müslimin'in büyük önderi Hasan el-Benna,

Yemen Zeydiye Şiası'nın temsilcisi Ali b. İsmail Müeyyed.

Bu harekette öncülük yapan Sünnî alimlerden baş müftü Şeyh Şeltut, mezhepleri yakınlaştırmada birlikte çalıştığı kimseler ile ilgili olarak şöyle söz etmektedir:

"... Çeşitli İslam ülkelerinde yakınlaştırmaya ve birliğe çabalayan ve çabalarımızı temel konuların yayılmasına adayıp kendileriyle bilim ve fikir yarışmasına girdiğimiz, birbirimize karşılıklı mektuplar, projeler ve öneriler getirdiğimiz, bizden önce yüce Yaratıcı'ya kavuşan birçok düşünür önder bulunmaktadır. Onların en başında Burucerdî, Şeyh Muhammed Hüseyin Âli Kâşifu'l-Gıtâ ve merhum Seyyid Abdulhuseyn Şerefuddin bulunmaktadır..."

Baş müftü Şeyh Şeltut, "yakınlaştırma" hareketinin hikayesi ile ilgili bir makalede ilginç düşünceleri ve samimiyetiyle şunu göstermektedir:

"Birincisi, her iki safta nifak giysisini giyinen, tefrika ve kin tohumları saçan öğeler bulunmasına karşın öyle büyük ruhlar vardır ki hâlâ İslam onlarda hayat ve hareket coşkusunu korumaktadır. Onlar, fırkacılar, iç ve dış desiseciler karşısında durmuşlardır. İkincisi, kin ve düşmanlığın "Safevî Şiası" ile "Emevî Sünnîliği"ne özgü olduğu, yoksa "Ali Şiası" ile "Muhammedî Sünnîlik"in eş anlamlı iki kelime olduğu ve samimi olarak ona

ya da buna giden kimselerin birbirlerine yaklaştıkları ve vahdeti aradıkları yolundaki iddianın nereye kadar uzandığını örneklemektedir.

Keşke yakınlaştırmanın serüvenini kendim yazabilseydim de çağımın çeşitli dönemlerinde tanık olduğum çeşitli söz ve düşünceleri, değerli kardeşlerimin kendi zamanlarında karşı karşıya kaldıkları şeyleri bir araya getirebilseydim. O kardeşler ki birbirimize sevgi besliyor, ben onlarla onlar da benimle gerçeği araştırmada ve din ilimlerine (bu ilimler, her inançlı bireyin sürekli olarak araması ve bulduğunu ehlinin istifadesine sunması gereken bilgi ve ilimlerdir) ulaşmada tartışmaya girişiyorduk.

Keşke bu serüven benim elimle kaleme alınsaydı da her an için görüşler, öneriler, komisyonlar, tartışmalar, mektuplar, son olarak da büyük heyetler karşısında beynime akın eden düşünceleri açıklasaydım. Çünkü "yakınlaştırma"nın daveti, tevhide, tekliğe, barışa ve mutluluğa davettir. Onun yolu, Allah'ın, değerli peygamberine buyurduğu sağlam yoldur. Allah buyuruyor:

"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel bir biçimde mücadele et. Şüphesiz senin Rabbin yolundan sapanı bilendir ve hidayete ereni de bilendir." (16/Nahl Suresi 125)

Akıllar, ihlas ve işbirliği ile tartışmaya girdiklerinde artık onların hakkı bulmaktan başka hazları yoktur. Bu durumda rabbanî hidayet ocakları onlara ışık saçar ve onları aydınlatıp parlaklık bağışlarlar.

Benim inancıma göre, *"Allah'tan sakının; O size öğretir"* (2/Bakara Suresi 282) buyruğu, şu anlamı da kapsamaktadır: Kişi ilim mihrabına yönelip rabbinden ilim ve bilginin esintisinden kendisini yararlandırmasını dilediğinde kendisini, takvasına zarar veren her türlü heves ve alışkanlıktan uzaklaştırmalıdır.

İlim öğrenme konusunda takva sahibi olan kimse, taassup tarafından kuşatılmayan, bir amacın sultasına girmeyen ve iradesiz olarak sağa sola bakınmayan kimsedir.

"Yakınlaştırma"nın hikayesini kendim yazmayı ve böylece İslam yöntemine göre bir mezhebin doğru ve kesin özgürlük düşüncesini resmetmeyi arzulardım.

İslam fıkhı tarihinde büyük önderlerimizin izledikleri şey, sürekli olarak kendilerini kuru taassuptan uzak tutmaları ve yaratıcının din ve şeriatının donukluk ve karışıklıktan arı olduğuna inanmalarıdır. Hiçbiri, söyledikleri şeyin kesin doğru olduğuna, onda hiçbir şüpheye yol olmadığına ve halkın ona uymalarının gerektiğine inanmıyordu. Tam tersine onların söylediği şuydu:

"Bu benim çabamın, araştırmalarımın ve bilgimin ürünüdür. Bu konuda araştırma yapmadan ve benim nereden alıp söylediğimi bilmeden kimsenin beni taklit etmesine izin vermiyorum. Çünkü kanıt, sağlam olursa benim dayanağım; hadis, sahih olursa benim tarikatımdır."

Bu ilmî çalışmalarla, benim için, İslam dünyasına büyük ve yüce bir kapıdan bakmamı, Müslümanların birlik ve kardeşliğini engelleyen birçok gerçeği anlamamı, İslam alemindeki bilginlerden birçoğuyla tanışmamı sağlayan bir ortam hazırlanmış oldu.

Sonra, Ezher Üniversitesi başkanlığı yaptığım sırada, On İki İmam Şiası'nın da içerisinde bulunduğu İslam'ın köklü mezheplerini izlemenin caiz olduğu ile ilgili bir fetva yayımlamama fırsat çıktı.

Bu "Daru't-Takrîb"de bizim imzamıza açılan ve fotokopisi bize dağıtılan fetvanın aynısıydı. Bu fetvanın gür sesi İslam ülkelerinde yankılandı. Doğrudan ve milletin yakınlaşıp uyum içinde olmasından başka amacı olmayan temiz ve imanlı kişilerin gözleri aydınlandı. Bir yandan da bu konuda sorular ve çekişmeler başladı. Ben, bu fetvaya tam olarak inanıyordum ve kararlı bir azimle, her an bu konuda açıklama isteyenlere mektup gönderiyor, onu teyit ediyor ve muarızların sorularını cevaplıyordum. Ayrıca yayımlanan makalelerimde ve konuşmalarımda bunu teyit ediyordum. Böylece, Allah'ın yardımıyla bu fetvanın Müslü-

manlar arasında mutlak temeller içerisinde bir gerçek olarak yer etmesine çalışıyordum.

Ne var ki aynı şekilde düşünsel gerilik, taife ayrılığı ve siyasî kavga içerisinde yaşayan yobaz ve dar görüşlü kişiler bu fetva hakkında boş şüphe ve tasavvurlar ortaya atmaya kalkıştılar.

Bunun yanında Ezher Üniversitesi ise bu çeşitli mezhepler arasındaki yakınlaştırma esasına teslim oldu; Sünnî ve Şiî fıkhının her ikisini belge ve dayanak esasına göre hiçbir taassuba yer vermeksizin okutma kararı verdi.

Ayrıca, içerisinde İslam mezheplerinin tümünün temsilcilerinin bulunacağı "İslâmî Araştırmalar Kurulu" oluşturulmasını kararlaştırdı.

Böylece, inandığımız ve yolunda savaşımda bulunduğumuz, çaba harcadığımız düşünce başarıyla temellenip sağlamlaştı.

Daru't-Takrîb'de yapılan toplantılardan söz edebilmeyi arzulardım. O toplantılarda Mısırlı, İranlının, Lübnanlının, Iraklının, Pakistanlının vs. yanı başında yer alıyor; Hanefî, Malikî, Şafiî ve Hanbelî, İmamî ve Zeydî ile bir masanın çevresinde oturuyor ve hep bir ağızdan ilim, edep, temizlik, anlayış, kardeşlik, dostluk, işbirliği ve sevgi içinde birbirlerini çağırıyorlardı.

İlim ve ahlak adamı büyük üstad Merhum Şeyh Mustafa Abdurrezzak gibi cömert ve temiz huylu bir simayı betimleyebilmeyi ya da çeşitli İslam ilimlerini bilen, asıllarda ve ayrıntılarda fıkıh mezheplerini kuşatan, büyük ve yüce bir dağ gibi duran inançlı insan, büyük üstad merhum Şeyh Abdulmecid Selim gibi bir çehreyi, "yakınlaştırma"nın temellerinin atılmasında çok etkili adımlar atan bu insanı anlatabilmeyi arzulardım.

Ya da birçok tecrübeler edinmiş ve bilimsel toplantıları yönetimi altında bulunduran üstad Muhammed Alûbe'nin bağışlama sığınağı çehresini resmedebilmeyi arzulardım (Allah onun cihadını ve çabasını en iyi karşılıkla mükafatlandırsın).

Yine bu İslâmî çağrı için fedakarlıklarda bulunan, onun yolunda yoğun bir çaba gösteren, "Takrib" aracılığıyla Müslümanla-

nın birleştirilmesine ve İslam'ın güzelliklerinin açığa çıkarılmasına doğru bir yol kat eden birçok kimseden, aynı biçimde çeşitli İslam ülkelerinden toplu olarak "Daru't-Takrîb"e bağlanan, çabalarını onun temel konularının yayılması için kullanan ve bizden önce yaratıcının huzuruna varmaya nail olan düşünür önderlerden söz edebilmeyi arzulardım. Bizim bilimsel tartışmalar yaptığımız, görüş alışverişinde bulunduğumuz, kendileriyle yazıştığımız bu kimselerin başında büyük önder merhum Hacı Hüseyin Burûcerdî (Allah onun yerini cennet kılsın) ve öteki iki büyük şahsiyet Şeyh Muhammed Âli Kâşifu'l-Gıtâ ve Seyyid Abdulhüseyn Şerefuddin Mûsevî (Allah onlara rahmet eylesin) bulunmaktaydılar.

Evet, başlangıcından itibaren "Takrîb"in çağrısını kabul edenler, yürek ve akıllarını ona açanlar ve onun yolunda dosdoğru, samimi en güzel çabayı gösterenler bu büyük kimselerdi. Böylece onlar yaratıcılarına hoşnut ve mutlu olarak döndüler.

Elbette onların adları ve erdemleri tarihe kaydedilecektir. Bunlardan başka birçokları daha vardır; ama onların adlarını sayma düşüncesinde değiliz. Elbette "Takrîb" düşüncesine inanan ve sürekli onun güçlenmesi yolunda çabalayan birçok kardeşimiz kalmıştır bize. Onlar, çeşitli İslam ülkelerinde İslam önderleri ve büyük düşünürlerdir. Allah onların ömürlerini uzun kılsın ve hak yolunda onlara kılavuz olsun.

"İnananlardan, Allah'a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır; kimi, bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir. Ahitlerini hiç değiştirmemişlerdir." (33/Ahzab Suresi 23)

Elbette, bir yanda "Takrîb" düşüncesi çevresinde dostça yaklaşımlar ve karşılamalar bulunurken öte yanda bu çağrıya karşı, onu önlemek isteyen bir savaş ve mücadele göze çarpıyordu.

Her ıslah çağrısının, onu tanımayan kimselerin karşı hareketleriyle karşılaşması gibi "Takrîb" çağrısı da bu karşı koyma ve saldırıdan, sahip olduğu önemi ölçüsünde ve amacı büyüklüğünde çokça pay aldı ve çeşitli şekillerde saldırıya uğradı.

Başlangıçta genel olarak fırkalar, iftira ve suizanlarla karışık eleştiri ve suçlamalar yönelttiler birbirlerine. Çeşitli İslam mezheplerinden (dört Ehlisünnet mezhebi ve iki Şia mezhebi İmamiye ve Zeydiye) "Takrîb" cemaatinin oluşumu, kincileri çıldırtan açık bir zaferdi. Takrib çağrısı, her iki grubun mutaassıp ve yobaz kesimleri tarafından saldırıya uğradı.

Sünnîler, Daru't-Takrîb'in kendilerini Şia yapmak istediğini vehmederken; Şiiler de bizim kendilerini Sünnî yapma kararında olduğumuzu sanıyorlardı.

Gerçekte "Takrîb"in amacını anlamayan ya da anlamak istemeyen bu kimseler, "Takrîb, mezhepleri ortadan kaldırmak ya da birbirine karıştırmak istiyor." dediler.

Bunun yanında dar düşünceli ve dar görüşlü bir grup, kötü amaç taşıyan -bu tür bireyler ne yazık ki her millette bulunurya da tefrika ve çatışmada kendileri için yarar gören veya ruhları hastalıklı olan, heva, heves ve özel eğilimlere bulaşmış kimseler, bu düşünceyle savaşa tutuştular. Bunlar kalemlerini tefrika koparan siyasetlere (yabancıların siyasetlerine) kiralayan kimseler, her ıslahatçı hareketle savaşa tutuştukları ve Müslümanların birliğine neden olan bir ıslahatçı çalışmayı önlemeye çalıştıkları gibi, dolaylı ya da dolaysız olarak bununla da savaşa giriştiler. Her biri, onunla kendi payı ölçüsünde savaştı. Oraya kadar ki temelleri ve esas amaçları bilim, araştırma ve inceleme temeline kurulu bulunan ve ne yandan doğarsa doğsun her kanıt ve gerçekliğe meydan açmak isteyen bu çağrıyı ezmek için ortam hazırlamayı başardılar.

Bu konuların bütününü *Kıssatu't-Takrîb* kitabında yazabilmeyi, onunla olan tanışıklığım ölçüsünde geniş olarak, aynı biçimde *Risaletu'l-İslam* dergisinin rolünü açıklayabilmeyi çok isterdim. Bu dergi, kendi misyonunu oldukça iyi bir biçimde yerine getiriyordu. Makale ve çalışmalarıyla ona katkıda bulunan çeşitli mezheplerden bilginlerin görüş ve düşüncelerinin yayıldığı bir merkezdi bu dergi. Öyle ki herkes onun yayımlanmasını bekliyordu. Onun çeşitli sayıları Şiî ve Sünnî kütüphanelerini süslü-

yor, onun kültür ve bilgisinden Doğulular da Batılılar da yararlanıyordu. Her ne kadar biz bu konuyu anlatamadıysak da bu önsözle bu tarihî hikayenin birtakım yanlarına işaret etmemiz yeterlidir.

Yakınlaştırma düşüncesinin İslam'ın ıslahatçı düşünce tarihinde bir dönüm noktası olması ve kendisinden geriye derin ve geniş bir etki bırakması nedeniyle Allah'a şükrediyoruz.

Müslümanlar, düşünce ve uygulamada, vahdet kelimesinin kullanımında ve mezheplerini birbirine yakınlaştırmada başkalarından[24] öne geçtikleri, yöneticilerin ve çağdaş Müslümanların doğru düşüncesi ve ihlası sayesinde bu yolda muzaffer oldukları için övünmelidirler.

Yüce Allah'tan bu çağrının başarısının sürmesini diliyoruz. Olur ki İslam'ın onur ve görkemi geri gelir ve aziz ve celil Allah'ın onlar hakkındaki buyruğu gerçekleşir. Allah buyurur:

"Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. Marufu emreder, münkerden sakındırır ve Allah'a iman edersiniz." (3/Âli İmran Suresi 110)

"De ki: 'İşte benim yolum budur. Allah'a basiretle davet ederim; ben ve bana uyanlar da..." (12/Yusuf Suresi 108)

"Ey iman edenler, size hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah'a ve Rasulüne icabet edin." (8/Enfal Suresi 24)

Fetva metni: Bütün Müslümanlar şer'î açıdan Caferî fıkhıyla amel edebilirler ya da dört fıkıh mezhebinin (Hanbelî, Şafiî, Malikî ve Hanefî) birinden Caferî fıkhına geçebilirler.

İnsaf ve büyük düşüncelilik; Muhammedî Sünnîliğin göstergesi: Takrib'de ister Ezher toplantılarında, ister fetvada ve ister kişisel hüküm komisyonlarında vs. olsun, kendimiz Sünnî olma-

[24] Hıristiyanlığın "Daru't-Takrib"i izleyerek kendi fırkaları arasında kelime birliği ve yakınlaşma oluşturulması için başlattığı çabaya işaret edilmektedir. Papa bu çabanın bayraktarıdır. Ne yazık ki muazzam bütçesine ve büyük olanaklarına karşın şimdiye değin bir başarı kazanamadılar.

mıza karşın Şia mezhebinden birtakım söz ve görüşleri Sünnî mezheplere yeğledik. Buna örnek olarak Mısır Medenî Hukuku'nda "bir sözle üç talak" ve "muallak talaklar" vs. konusunda İmamiye Şiası fıkhından yararlanılmıştır. Bugün bu alanlardaki amelin temeli Sünnî mezheplere değil, buna dayanmaktadır..."

Safevî Şiası mantığı, söylediğim gibi, onun koruyucusu olan Ebu Süfyan'ın mantığından kaynaklanmakta ve Süfyanî düzenin varisi olan Şiîlik iddiasındaki hâkim güçler aracılığıyla takviye edilmektedir. Oysa Ali Şiası mantığı, gerçek Şiîliğin imamı olan Ali'nin mantığından ilham almıştır.

O, yirmi beş yıl hakkı çiğnenmesine, evine çekilip "hilafet konusundaki haklılığı" ve "hakkının gasp edilmesi" esasını göz ardı etmemesine karşın -bu gizli anlaşmanın asıl etkeni olan- Ömer'e sövgüde bulunmadığı gibi, üstelik onun bu sırada yaptığı hizmetlere karşı da duramıyor ve *Nehcü'l-Belaga'da* -ki Şiî Seyyid Rıza derlemiş, Sünnî Muhammed Abduh düzeltmiştir- açık olarak Ömer'i şöyle anlatıyor:

"Aferin filancaya (Ömer'e), eğriyi doğrulttu, derde derman buldu; Rasul'ün sünnetini ayakta tuttu, fitneye sırt çevirdi. Temiz olarak az ayıpla gitti. Hilafetin hayrını elde etti; şerrinden kaçındı. Allah'a itaati yerine getirdi; hakkınca takvaya çalıştı. Göç etti ve insanları parça parça yollarda bıraktı. Öyle ki onda kaybolan yolunu bulamaz. İnsan yolda dirençli değildir."[25]

Büyüklük, insanlık edebi, insaf, rakibin değerli yanlarını itiraf, eksiklikleri de bulunan birinin erdemlerini övmek, başkasının kusur ve hünerini söylemek, başka bir kimsenin tüm olumlu hizmet ve niteliklerini belirtmek ve sonra da onu -derinlemesine ve aynı zamanda edeplice- eleştirmek vb. Ali'nin insanlığa, özellikle de şahsiyetler ve hatta muhaliflerle ilgili olarak eleştiri ve yargıda bulunanlara öğrettiği bir derstir.

Muhammedî Sünnîlik âlimlerinin mantığı büyük alimlerin bilimsel mantığından ve İslâmî insafından ilham almaktadır. On-

[25] *Nehcü'l-Belaga*, Farsçaya çev.: Feyzu'l-İslam, s. 712, 219. söz.

lar, ölümlerinden sonra, Abbasî halifeleri eliyle Ehlisünnet mezhebinin reisi olarak belirlendiyseler de kendileri ahlakî eğitim ve İslam'a özgü bilimsel üslup esasınca, birincisi, kendilerinin İmam Cafer Sadık'ın öğrencileri olduklarını itiraf ettiler;[26] ikincisi, kendilerini, görüşleri hiç kimse için taklit edilebilir olmayan ve sıradan bir araştırmacının -ki herkes böyle olabilir- fıkhî bir görüşü olarak algılanması gereken sade müçtehit ve araştırmacılar olarak tanıttılar. Bununla birlikte devlet Sünnîliği, bu dört kişiyi resmî merci ve İslam fıkıh mektebinin ilk ve son sahipleri olarak tanıtıp hilafet gücüyle kayda geçirdi. Böylece bilimsel içtihat yolunu kapadı ve Sünnîliği taşlaşmış, kalıplaşmış ve yönergesel bir dine dönüştürdü.

Halife Mansur, Malikî fırkasının imamı Malik'ten, fıkıh kitabını resmî kitap yapıp tüm İslam milletlerine, onu izlemelerini buyurmasını rica eder. Malik kabul etmez ve şöyle der: "Halkı, kendileri için seçtikleri şeyde özgür bırak!"

Şafiî ve Ebu Hanife, her ikisi de verdikleri fetvanın bir görüş hükmünde olup bir kimsenin, fetvanın senet, kanıt ve dayanağını araştırıp incelemeden ve onun üzerinde düşünmeden kendi görüşlerini kabul etmesine ve onu taklit etmesine razı olmadıklarını belirtirler.

İşte, bugün Sünnîliğin sembolü ve büyük imamları durumunda olan bu kimselerin irade ve ihlası konusuna gelince: Onların, Peygamber'in Ehlibeyti'ne, özellikle de İmam Sadık'a ve Hz. Emir'e ilgisi, Safevî ruhanilik odaklarının propagandasından oluşan kara bulutlar içindeki biz Şiîler için şaşırtıcı ve inanılmaz bir şeydir.

Bu yüzden, bizim için yapılmış olan Safevî Şiası'nın kapalı ve kara hisarının ve Emevî Sünniliğinin de -bunların her ikisi de devlet İslamı'dır- onlar için yaptığı hisarın dışında geniş ufuklarıyla, temiz havasıyla, berrak ve yüksek gökyüzüyle özgür bir ova bulunmaktadır. Bu ovada Ali Şiası'yla Muhammedî Sünnî-

[26] *El-İmâmu's-Sâdık*, M. Ebu Zehra.

lik birbirine ulaşır. Birbirinin yüzüne baktıklarında her biri kendisini öteki olarak görür. Bu yüzden ben, tefrika çıkarma değerine göre -kimi zaman da tefrika çıkarma düşüncesiyle- Şi-a'ya özgü konulara dayanan ve böylece Şia arasında kin ve taassubu, Ehlisünnet arasında da nefret ve karamsarlığı körüklemeyi amaçlayan o gruba karşıyım. Bunun yanında birlik oluşturmak düşüncesiyle "Aslında bugün Şiaya ait konular söz konusu edilmemelidir." diyen gruba da karşıyım. Tam tersine, bu konuları Şia'ya özgü bakış açısıyla, Şia ruhuyla ve Şia'nın bilimsel üslubuyla değerlendirip tanıtırsak, Ali'nin Şiîliğine ulaşmaya çabalarsak, aynı zamanda itikadî kardeşliği, safların birliğini ve Ehlisünnet kardeşlerle anlaşmayı da sağlayacağımıza inanıyorum ben. Çünkü Ali'nin Şiîliği, Muhammed'in İslamı'nın aynısıdır. Ali ise, İslam toplumunda birlik temelini atan kimsedir; hayatının yirmi beş yılını bu birliği korumak için kurban etmiştir. Dolayısıyla Şia, Şiîliğin kıyısında değil, tersine Şiîliğin içinde yürürse hiç kuşkusuz kardeşlerine ulaşacaktır. Aynı biçimde kardeşler de Muhammedî Sünnilik içerisinde yola düşerlerse Şia'ya ulaşacaklardır. Bu iki "düşman olmuş kardeş"in "kardeş olmuş düşman"a karşı bilimsel ve köklü birliğinin sağlanmasının yolu budur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAFEVÎ ŞİASI'NIN "MEZHEP ve MİLLİYET" MONTAJI

Mezhep ve Milliyet Montajı

Safevî hareketinin ustalığı ve akıllılığı, yönetimin yapısını ilke olarak iki sağlam sütun üzerine yerleştirmesiydi: 1- Şia mezhebi, 2- İran milliyeti. Biri, Şia'ya özgü duygu ve hedeflere dayanıyor, ötekisi İran milliyetine ve millî geleneklere dayanıyordu. Bu iki sınır, İran'ı büyük İslam ümmetinden ve İslam giysisini giymiş bulunan ve Safevîler'e rakip güç oluşturan büyük Osmanlı ülkesinden her yönden ayırıyordu.

Milliyet: "Şiî Şuûbî" Hareketi!

"İslam hilafeti"nin, yerini "Arap hükümeti"ne bıraktığı, Araplıkla övünme ve İranlı'yı küçümseme ruhunun Emevî hilafet merkezinde diriltildiği Ümeyyeoğulları dönemi sonlarında ve Abbasoğulları dönemi başlarında, karşı hareket olarak İranlı ruhunun millî asaletine dönüş ve kavmî övünme eğilimi ortaya çıktı ki bunun tam ve açık bir görünüm kazanması "Şuûbî hareket" adıyla oluşan bir hareketle gerçekleşti.

Başlangıçta "eşitlik yanlısı" olan yani amaçları Arap ve Acem'in eşitliği olan ve Kur'an'daki "*Ey insanlar, biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah yanında en üstün olanınız, en çok korunanınızdır. Allah bilendir, haber alandır.*" (49/Hucurat Suresi 13) ayetine dayanan Şuûbîler, giderek "yüceltme yanlısı" yani Acem'in Arab'a üstünlüğünü savunur oldular. Tarihsel şan ve şerefi, kavmî değerleri diriltmek ve İslam'ın anılardan sildiklerini anımsamakla hilafeti hırpalamaya, milliyet ve kültürlerin tümünü İslam'ın itikadî ve kültürel hareketinde eriten o ilerici ve cihangir İslâmî hareketinden -zulüm hilafetinde bile olsa- İran kavmiyetini ayırmaya ve İslâmî İran'ın köklerini eski İran'a bağlamaya çalışıyorlardı.

Her ne kadar Emevî halifelerinin İranlıları aşağılaması ve Arapçılık ruhu, İran'da millî uyanışa ve Şuûbiye nasyonalizmine uygun ortam hazırlamışsa da halk yığınlarının ve aydınların İslam'dan önce kendilerini Hıristiyanlığa, Budizm'e, Maniheizm'e

ve Mazdek'in dinine itmiş olan Zerdüşt dini ve Sasanî düzeninden bıkkınlıkları ve diğer yandan, insanların kurtuluş bağışlayan devrimci bir öğretiye olan ihtiyacı ve özellikle de bu ihtiyaca güçlü bir cevap olan İslam'ın manevî gücü Şuûbiye hareketinin bir yere ulaşmasına engel oldu. Bu ağaç, -güçlü bir biçimde filizlendiyse de- toplum vicdanının derinliklerine kök salamadı ve her tohumun, fidanın yetişme toprağı olan halkın sıkıntı ve ihtiyaçlarının bereketiyle beslenemedi. Bu yüzden, her ne kadar daha hafif şekilde ve dolaylı olarak İslam'dan sonraki İran tarih ve kültürünü etkisi altına aldıysa da kendiliğinden kurudu; yapraksız ve meyvesiz kalıp öldü.

Onun yenilgisinin asıl nedeni, o dönem halkının bir harekete ihtiyaç duymaları, toplumun kurtuluş ve vicdanının, İslam'ın ileri ve diri hedefleriyle, özellikle rehberlik ve adalet (Şia'nın iki asıl temeli) alanında şiddetle harekete geçmesidir. Şuûbiler ise geçmişle övünmeye, İran padişahlarının görkem ve ihtişamına, İranlıların toprak ve kanlarının faziletine ve İslam'ın değerden düşürdüğü değerlerin diriltilmesine dayanıyorlardı.

Safevîye, şimdi yeniden İslam hilafetinin dünya gücü karşısında İran milliyetine, eski geleneklerin diriltilmesine ve geçmişle övünmenin gündeme getirilmesine dayanmalıydı. Böylece hem İranlı -büyük Müslüman toplumu karşısında- ayrılık ve bağımsızlığını güçlendirmiş ve İslam'a -ki onunla Safevî düşmanları olan Türk ve Arap arasında ortak bağ oluşturuyordu- dayanma yerine kendi vatan, gelenek ve soy temellerine dayanmış olacak hem de Safevî rejimi böylelikle halkın içinde yer edinmiş olacaktı.

O yüzden Safevî nasyonalizmi, toplumda Şuûbî nasyonalizmi gibi köksüz ve yankısız kalmadı; halkın dinî inancını ve hassas vicdanını kullanarak İslam'la -ki halkın dinî inancıydı- karıştı. Onu Peygamber'in evinin içine bile getirdi ve bir "ırkçı Şia" hareketi haline soktu. Böylece hem ırkçılık yoluyla birlik Şiası'nı ayrılık Şiası'na dönüştürmüş hem de Şiilik yoluyla ırkçılığa ruh ve sıcaklık bağışlayıp dinî kutsallık kazandırmış olacaktı. Bu derin ve akıllıca programı gerçekleştirmek için öncelikle İslam,

Peygamber ve Ali'nin şahsı, ırkçı ve faşist olmaktadır! Hem de İran soyunun, özellikle de Pers taifesinin -ki Sasanî sülalesi onlardan gelmektedir- kanının, toprağının üstünlüğüne ve seçkinliğine inanmaktaydılar. İkincisi, eski Şuûbîlerin uydurduğu kuşkulu hatta gülünç bir rivayete dayanmaktadırlar. Bu rivayete göre, Sasanî saltanatından bir kız, İslam nübüvvet ailesinden bir erkekle evlenir! Onun meyvesi, "milliyet-din" bileşkesinin tezahürü ve bu "ırkçı Şia'nın", bu "ırkçı İslam"daki, bu "rasist peygamberlik"teki ve bu "soy imameti"ndeki ilk imam olarak "peygamber-padişah"tan olma bir çocuktur!

Öyle ki tüm soyları bir sayan, kan üstünlüklerinin tümünü yerle bir eden, üstünlüğü yalnızca takva ile sınırlayan, aristokrasi, ırkçılık, soyperestlik ve rasizme düşmanlık besleyen, bunları gayri müslim toplumlarda -ki İslam kültür, medeniyet ve ahlakıyla temasları vardı- kazıyacak, en azından güçsüz kılacak ölçüde şiddetli ve derin bir biçimde ezen, hatta nübüvvet ve imametin tek bağı, onun tek varisi ve vücudundan bir parça olan Fatıma'sına "Fatıma, çalış. Çünkü ben senin için hiçbir şey yapamam!" diyen bir İslam Peygamberi tüm bunlara karşın, kendisi burada dünyaya geldiğinde başka bir yerde adil bir kral bulunduğunu (!) söylemekte ve kimi soyların Allah tarafından seçilmiş olduğuna ve yaratılışta kendiliğinden üstün olduklarına inanmaktadır! Tüm bu ortam hazırlamalar, bir gelinin ortaya getirilişine, onun "Medayin"den "Medine"ye gelişine ve saltanat zincirinin son halkası olan Yezdigird'in kızı Ferhunde'nin imamet zincirinin ilk halkası olan Ali'nin oğluyla evlenişine hazırlık içindir.

Peygamber'den şöyle rivayet edilmiştir (!):

"Allah'ın kulları içinden Allah için iki soy üstün ve seçkin (hayırlı)dır; Arap'tan Kureyş, Acem'den Fars (yani İranlılardan Sasanîlerin bağlı oldukları Persler)."

Ali bin Hüseyin şöyle derdi: "Ben iki üstün seçilmişin oğluyum." Çünkü dedesi Allah'ın Rasulü, annesi ise Yezdigird padişahın kızıdır.

Ebulesved de şöyle söylemiştir:

Kisra ve Haşim arasında bir erkek çocuk;
En değerli bir kimse olduğundan ona nazarlıklar takılmış!

Medine'deki Medâyin Gelini

Burada Allâme Meclisî, *Biharu'l-Envar*'da[27] İmam'ın evliliği ile ilgili bir haberi -ki çok ürkütücüdür- naklettikten sonra İmam'ın annesinin, Yezdigird'in kızı olduğunu ve Ömer zamanında esir olarak onu Medine'ye getirdiklerini, onun İmam Hüseyin'i beğendiğini ve ondan bir erkek çocuk dünyaya getirdiğini, bunun da İmam Seccad olduğunu belirtir.[28]

Öte yandan İmam'ın, 38 yılında, yani annesinin İmam Hüseyin ile evlenmesinden yirmi yıl sonra doğduğunu biliyoruz!

Bu hikayede Şehribanu'nun Medayin fethi esirlerinden olduğu ve Ömer'in onu öldürmeyi amaçladığı, Hz. Emir'in ise onu kurtardığı açıklanmıştır. Bu hikayenin İranperest olan uydurucularının Ali (a.s.)'yi Sasanîler'in düşmanı olan ve Yezdigird'in ordusunu yenilgiye uğratan Ömer karşısında Sasanîler'in yandaşı olarak göstermek istedikleri açıktır. Ne var ki İmam Se[illegible] Yezdigird'in torunu ve onun annesinin de Şehribanu olduğ[illegible] göstermek istediklerinde şöyle bir güçlüğün ortaya çıktığına dikkat etmemişlerdir: Bu durumda İmam Hüseyin 18 yılında

[27] *Biharu'l-Envar*, c. 11, s. 4.

[28] Hem bu kitabı okuyan hem de o reddiye programı çerçevesinde o saygıdeğer vaizin bir ziyaretgah çevresinde halkı nasıl kışkırttığını ve benim bu rivayeti reddetmekle Şia'ya (elbette Sasanî Şiası'na) ne büyük bir darbe indirdiğimi söylediğini duyan beylerden biri, "Bu konuda vaizin kendisiyle konuştum. Kendilerine Şeriatî'nin dışında başkalarının da bu rivayeti uydurma kabul ettiklerini ve hatta din alimlerinden birinin de son yayımladığı kitapta resmen bu rivayetin dayanaksız olduğunu yazdığını söyledim, diyordu. Söz konusu vaiz, bu Yezdigirdci rivayetin asilliği konusundaki tüm o taassubundan ve bu rivayete inanmayıp Hüseyin'in oğlu ve Muhammed'in kızından torunu olan Şia imamını, Yezdigird'in kızından torunu olmaktan mahrum etme günahını taşıyan ben hakire karşı kopardığı onca yaygaradan sonra burada her şeyi aydınlatan inandırıcı ve çok anlamlı bir cevap veriyorlar: "Evet, doğrudur. O bey haklıdır ama..." (!)

(15 yaşındayken) evlenmiş olmalı. Oysa İmam Seccad otuz sekiz yılında doğmuştur. Ayrıca Şehribanu'nun ondan başka oğlu olmadığı da açıklanmıştır! Bu işteki kusurun farkına varan Allâme Meclisî'nin aklına bu güçlüğü ortadan kaldırmak için bir çözüm yolu gelmiş: "Bu rivayette Ömer kelimesinin Osman yerine yanlışlıkla yazıldığı uzak bir olasılık değildir." Yani olay, Osman zamanında olmuş, ama Osman yerine Ömer yazmışlar.

Böyle bir yanlışlığa inanabilirsek, bu güçlük ortadan kalkar ama ona benzer başka bir güçlük ortaya çıkar. O güçlük de Yezdigird'in yenilmesiyle ailesinin esir edilmesi arasında yirmi yıllık bir süre bulunmasıdır! Öte yandan bu hikayede "Medayin esirleri" sözü de yer almaktadır. Medayin hangi ad yerine yanlışlıkla yazılmıştır?

İmam'ın annesinin Selame, Havle, Gazale, Şahızenan vs. gibi adları konusundan söz ederken Allâme Meclisî, Yezdigird'in kızını Medine'ye getirdiklerinde gözünün Ömer'e takıldığını, kıyafetinin hoşuna gitmeyip ona küfrettiğini, Ömer'in de ona küfrettiğini ve onu öteki esirler gibi satmak istediğini naklediyor: "Emirulmüminin (a.s.), "Kafir de olsa kralların kızını satmak caiz değildir. Müslümanlardan bir adamla onu evlendir. Beytulmalden onun için mehir al." buyurur.

Bu rivayet metninin İmam Sadık'a nispet edilen devamı (Hz. Ali'nin Yezdigird'in kızı ile konuşması) şöyledir:

"(Hz. Ali) dedi: "Adın ne, ey cariye?" (Farsça)

(Yezdigird'in kızı) dedi: "Cihanşah."

(Hz. Ali) dedi: "Bilakis, Şehribanu değil mi?"

(Yezdigird'in kızı): "O benim ikinci adım." (Arapça)

(Hz. Ali) dedi: "Doğru söyledin." (Farsça)

Ravi, örneğin Hz. Emir'in, Yezdigird'in kızıyla Farsça'yla da konuştuğunun farkına varmamış olacak. Hem de Hz. Emir, Yezdigird'in kızının anlamadığı bir Farsça'yla konuşuyor. Bu dil, İslam'ın doğuşundan birkaç yüzyıl sonra İranlıların dili ol-

muştur. Daha önce Horasan halkının mahalli lehçesiydi. Yezdigird'in kızı ise Sasanî Pehlevisi ile konuşuyordu. İkincisi, "Ey kenizek/cariye" terkibi, rivayeti uyduran kimsenin zamanındaki Farsça dil yapısına uygun bir terkiptir!

Hepsinden daha ilginç olan (konuşmaya dikkat ediniz) Hz. Emir'in Yezdigird'in kızıyla Farsça konuşması ve Yezdigird'in kızının da ona Arapça cevap vermesidir!

Bundan daha ilginci Yezdigird'in kızının adını Cihanşah olarak söylemesi ve Hz. Emir'in değiştirip "Bilakis, Şehribanu değil mi?" buyurmasının nedenine Meclisî'nin gösterdiği ilgidir. Meclisî şöyle diyor: "Çünkü şah, yüce Allah'ın adlarındandır. Öyle ki haberde rivayet edilmiştir ki satranç oyununun yasaklanmasının nedeni 'Şah mat oldu.' vs. denilmesidir. Allah'a hamdolsun ki şah mat olmaz (ölmez)."

Bu kitaba (1. baskı) karşı düzenlenen "üçlü" programın her üç bölümüne de katılarak Meşhed'de üç oturumda minbere çıkan vaiz beylerden biri de yine bu Yezdigird'in kızı rivayetini söz konusu etmişler ve rivayetin sahihliğinin kanıtlanmasında en sağlam kanıt olarak -bendenize bir miktar sövgüden ve daha fazla bir miktar da kendi kendilerine karşı olan duygularını açıkladıktan sonra- şöyle buyurmuşlardı: "Bu rivayet *Kafi* kitabında nakledilmiştir. Ey ahali, *Kafi* kitabı Safevîye ile mi ilgilidir? *Kafi* kitabı muteber değil mi?"

Elbette, göz önüne aldıkları amaç için bu şekilde konuşmak, böyle bir ret ve ispat yöntemi kullanmak çok doğrudur. Suçsuz müminlerden ve masum dinleyicilerden oluşan bir gruba yönelik olarak oldukça mantıklı ve etkilidir de (çünkü asıl amaç onların kışkırtılmasıdır). Yoksa İslâmî ilimlerinden, özellikle de Şia'nın bilimsel yönteminden -ki şimdi de âlim kesiminde yürürlüktedir- bir koku almış olan herkes şunu bilir: Bir kimsenin bir rivayeti kuşkulu bulması, rivayeti nakleden kitabın itibarı konusunda tereddüt doğması anlamına gelmez. Çünkü muteber kitap, içerisinde nakledilen her şeyin gözü kapalı kabul edilmesi gereken kitap değildir. Çünkü böyle bir kitap -semavî

ve bir masum tarafından yazılmış kitap dışında; o da tahrife uğramadığı kesin olmak şartıyla- dünyada yoktur. Halk için ise yazan büyük bir ruhanî olan her ünlü kitap, kesin olarak doğru ve eleştirilmezdir. Oysa âlim için -Kur'an'ın belirttiğine göre- vahiy olmayan kitabın gereği, ihtilaf, çelişki, zıtlık ve yanlışlıktır. Bilginlerin kitaplarıyla ve Şia'nın en büyük ilmî şahsiyetlerinin eserleriyle biraz tanışıklığı bulunan bir kimse, Şia kültürünün ilim ve içtihat özelliklerinin en başta gelenlerinden birinin, âlimlerin birbirlerinin görüş ve sözlerine karşı eleştiri, delillendirme, ret ve itirazda bulunmaları olduğunu görmüştür. Günümüzde bir Şia müçtehit ya da bilgini bile Şia'nın dört kitabında -hükümlerin çıkarılmasının dört asıl ve resmî kaynağı- bulunan bir şeyi eleştiri ve inceleme konusu yapma hakkını kendisinde görmesi yanında bunu bilimsel görevi olarak da görüyordu. Bu, o muteber kaynakları reddedilmiş sayması anlamına gelmez. Muteber kitap, yazarı güvenilir, bilinçli, naklettikleri dayanaklı, özenli olan kitaptır; yoksa aklî ya da naklî konularda yanılgıya düşmemiş olan değil. Dolayısıyla bir rivayetin muteber sayılmaması, onu nakleden kitabın muteber olmadığının kanıtı değildir. Tersine, bir kitabın muteber sayılması, buna dayanılarak onda yer alan falanca rivayetin muteber sayılmasına kanıt olamaz. Bir rivayetin asaletini değerlendirmek için Şia kültüründe İslam'ın ve özellikle Şia'nın en büyük bilimsel ayrıcalıklarından olan bilimsel ve dakik bir yöntem bulunmaktadır. Bütün eleştiri ve tarihsel dayanakları çözümleme yöntemleri arasında dünyada "Hadis İlmi", bilimsel temelleri ve somut araştırma üsluplarını kendinde barındırır. Bir rivayetin sıhhat ve marazını, birinci derecede nakil zincirlerinin bütün olup olmadığı ya da aradaki halkalardan birinin düşüp düşmediği konusunda senet zincirinin ve bir ya da birkaç yoldan nakledildiğinin araştırılması, nakilcileri arasında meçhul kişilerin, yalancıların, hatta küfürle suçlananların bulunup bulunmadığının veya nakilcinin güvenilir olup olmadığının, nakledenin bir kişi ya da birkaç veya daha çok olup olmadığının incelenmesi, ikinci olarak rivayetin anlamının Kur'an ve hadis ile çelişip çelişmediğinin, bilgin-

lerin icmaına uygun olup olmadığının, sağduyu ile uyumlu olup olmadığının vs. incelenmesiyle tespit edebiliriz. Bu şekilde rivayet; müsnet, mürsel, sahih, şaz, mütevatir, garip vs. diye bölümlere ayrılır.

Bu, bir rivayetten söz etmenin, onu red ya da ispat etmenin yöntemidir. Yoksa şu sözlerin bu yöntemle ilgisi yoktur: "Ey müminler, filanca muteber kitapta bulunan filanca güvenilir kimsenin naklettiği bir rivayetin yanlış olduğunu söylüyorlar! Öyleyse *Kafi* yanlış mı? Öyleyse Kuleyni güvenilir değil mi?" (Hey Allah'ım! Himmet edin müminler!)

Bu rivayet aklî bakımdan tarihî göstergelerle çelişir. İmam'ın Sasanî şahının torunu olmakla övünmesi, Şia ruhuna terstir. Kureyş ve Sasanî ya da Pers'in bütün insanlara üstünlüğü İslam'la çatışır. Rivayet metni, her sağduyu sahibiyle çatışma içindedir. Naklî bakımdan, bu tür İran kaynaklı rivayetlere eğilim duyan ve böylece İslam hareketinin asaletini zedelemek isteyen Herman Ethe, Edward Browne ve Christien vs. gibi büyük İslambilimci ve İranbilimcilerin çoğu, buna rağmen bu rivayeti uydurma saymışlardır. Şia rical ilmi ve hadis ilmine göre de bu rivayeti iki kişi nakletmiştir. Biri, İbrahim b. İshak Ahmerî Nihavendî'dir. İkincisi, Amr ibn Şemir'dir ki Şia rical ilmi açısından ikincisi yalancı ve uydurmacı olarak nitelenmiştir. Birincisi ise dinî inanç bakımından kuşkuludur. Bu, *Kâfi'de* yer alan bir rivayettir.

Daha önemlisi şu ki Şehribanu şöyle der: "Ben İslam ordusunun İran'a girişinden önce Müslüman oldum. Bir gece düşümde Hz. Muhammed (s.a)'in İmam Hüseyin ile birlikte evime (Yezdigird'in sarayı) geldiklerini gördüm. O, düşümde beni İmam (a.s.) için nikahladı. Ertesi gece de Hz. Fatıma geldi ve beni İslam'a çağırdı. Ben de Müslüman oldum." (!)

Şaşırtıcıdır ki ravi, çok acelesi olduğu için öncelikle "Sasanî padişahının kızı"nın "İslam Peygamberi'nin oğlu" ile evlilik törenini gerçekleştiriyor, sonra da onun İslam'a girişinin dinî törenini yapıyor. Belki de konu bu kadar basit olmayabilir. Bu ace-

le bir iş değildir. "İran padişahlığı"nın "Şia imamları" ile bağlanması, "Peygamber'in Ehlibeyti" ile "Sasani Ehlibeyti"nın birleştirilmesi konusunu Yezdigird'in kızının Müslüman olması konusunun önüne geçirmesinin bir felsefesi vardır. Bu, hikayenin kurulduğu temele dayanmaktadır daha çok. Çünkü eski dönemlerde evlilik konusunun, özellikle toplumun üst kesimlerinde, özellikle de kabilelerin, ulusların, güçlerin, sülalelerin dış ilişkilerinde, cinsel, ailevî, karı kocalık bir konu olmanın ötesinde bir tür doğal sözleşmeyi, yazılmamış bir antlaşmayı, siyasal bir bağlılığı, hatta iki kabilenin ya da iki ulusun veya iki yönetimin barış kararını, nihai ve temel bir biçimde birleşmesini, hatta kaynaşmasını anlatan toplumsal bir gelenek, sembolik ve resmî bir şekil olduğunu biliyoruz. Bu örf, ilkel ruhun, kabilesel kamu vicdanının yadigarıdır. Bu örfte her kabile kendisini tek bir gerçek kişi ya da bir gövde, bir cisim, gerçekteyse bir aile saymaktadır. Bu aile bireyleri, asıl bir babanın çocuklarıdır: Büyük ata, kabilenin toplu ruhu ve tümel varlığı, kabilenin önderinde tecelli eder. Bu toplumsal kutsal güç (ki bu, bireylerin gözünde kutsallık ve saygınlık taşıyan aynı toplu ruhtur) soy veraseti ya da zatî cevher ve kan şerefi şeklinde yüce atadan gelip nesilden nesile kabile reisine ulaşır (kabilenin zamanda birliği). Dolayısıyla kabilenin önderinin varlığı ve onun soyu, zaman sürecinde diri ve devingen olan ve yokluk kabul etmeyen kabilenin gerçek zatına ve toplum ruhuna somut bir cisimleniş verir. Bu "soylu, kutsal ve bireyler üstü" gerçeklik (ki zatî bir cevher olarak önderin katında tecelli eder, kabile bireylerinin ve üyelerinin varlığında diri, olağanüstü ve soyludur; ilahî ve fizik ötesi kutsal bir zat olarak, Tanrı'nın oğlu ya da güneşin, göğün akrabası olarak yorumlanır ve her halükarda kutsal, insanüstü ve doğa ötesi sayılır) veraset şeceresinde cereyan etmektedir ve şeceresi yüce ataya ulaşan ve onu miras olarak alan önderin sulbünde saklıdır. Dolayısıyla bu şecereden bireylerin tümü, bu yüce cevheri, bu soylu unsuru taşır. Kabile bireyleri de bu cevherin koruma ve kollaması, kutsallığı ve saygınlığı altında varlığı, kutsallığı, saygınlığı, özellikle de birlik ve bekayı ya da ka-

bilenin varlığının sürmesini hikaye etmektedirler. Bu yüzden eski zamanlarda önder öldüğünde ve arasız halefi bulunmadığında ya da başka bir aile aracılığıyla ortadan kaldırıldığında, kavim kendi varlığının devamı üzerinde bir tür yönlendirmeye gitmeliydi. Kavim, miras bırakılmış o soylu ruhu, eski sülalenin yerine geçen sülaleye naklediyordu. Hatta bu yeni sülale, düşman da olsa, hatta işgalci bir dış güç de olsa aynı işlem geçerliydi. Öyle ki İranlı hikayecilerin girişimiyle kahramanlık ruhunun, savunmanın, bağımsızlığın ve korunma gücünün tezahürü olan ve savaşta İran soyunun tüm erdemlerini ortaya koyan Rüstem'in önce atı Türkistan'a kaçar. Rüstem'se onun ardından oraya gider. İşin sonu Rüstem'in, padişahın kızı -Sohrab'ın annesi- ile yatmasına varır. Böylece İran soyluluğunun tohumu Tehmine'nin rahmine nakledilir ve Sohrab olur! Bu sırada onun atı da beygirlikle meşgul olup Sohrab'ın atını döller. Ya da İran'ı birbirine katan ve Hahamenişler soyunu ortadan kaldıran İskender, Dara'nın oğlu olarak ortaya çıkar. Aslında, İran milliyetinin sembolü olan Hahamenişli saltanatını düşmanların yaralamasından korumak için ordu hazırlar. Dolayısıyla İskender'in İran'daki saltanatı Hahameniş saltanatının devamıdır ve ortadan kaldırılan Hahameniş soyu Makedonyalı İskender'in sulbünde sürer. Medler'i ortadan kaldıran Kuruş ise, Medler'le nedensel bir bağa kavuşur ve Hahamenişliler aracılığıyla ortadan kaldırılan Medler, Hahamenişliler soyunda yaşamayı sürdürürler. Hatta Türk olan Gazneli Sultan Mahmud'un geçmişi Sasanîler'e bitişir. Yapılan şecereye göre o, Behram'ın oğludur. Firdevsî ise *Şahname*'sinde, Rüstem-i Ferruhzad'ın, kardeşine yazdığı ve Sasanîler'in ortadan kalkmasından ve Arapların kesin galibiyetinden söz ettiği mektuptaki bir sözünü şöyle aktarır:

"Bu yıl üzerinden dört yüzyıl geçinceye dek bu soydan kimse dünyaya gelmez."

Arapların fethinden ve Sasaniler'in ortadan kalkışından dört yüzyıl sonra, bu soydan ortaya çıkan Sultan Mahmud'un İran'a hükümeti gerçekleşir!

Mitoloji ustalarının, kendi kavmiyetinin tezahürü olan bir soyun sürmesi için, bu şecerenin kesildiği, zincirinin koptuğu ve o "tanrısal cevher"in verasetinin dış düşman aracılığıyla ortadan kaldırıldığı anlarda bile miras bırakılan cevheri, aynı düşmanın sulbüne ya da rahmine nasıl döktüklerini ve orada nasıl koruduklarını görüyoruz. Bu yapma bitişiklik, çoğunlukla nesep bitişikliğine neden olan bir bitişiklik -nedensel bitişiklik- yaratmakla gerçekleştirilmekte; son bulmuş verasetin sürmesini, kopmuş silsilenin eklenmesini, onun yerine geçmiş olan yeni bir veraset silsilesi içinde gerçekleştirip korumaktadırlar. Bu yüzden "evlilik", bir kavmin tarihini belirleyen bu hassas anlarda çok derin bir role, çok anlamlı, ciddi bir toplumbilimsel kavrama sahiptir. Bu anlar, bir kavmin tarihinin âcil vidalarıdır. Kavmî ruhun tecelli ve devamının tezahürü ve kavmin soy varlığının göstergesi olan veraset zincirinin koptuğu bu dönemde bilinçli ya da bilinçsiz kavmî ruh, ortadan kaldırılmış hâkim gücün aile zincirinin son halkasını, yönetimi ele geçiren hâkim gücün aile zincirinin ilk halkalarına bağlar. Doğal olarak, bu sembolik ve mitolojik evlilik bağında ortadan kaldırılmış silsileden kız, ortadan kaldıran yeni silsileden de erkek seçilir. Çünkü ortadan kaldırılmış silsile, ancak dağınık ve dolaylı olarak sürebilir ve yeni silsileye bitişebilir. Bu yüzden Sasanî saltanat silsilesinin -ki Yezdigird onun son halkasıdır- Şiî imamet halkasına bağlanması için Yezdigird'in kızı, Ali'nin evine girmeli ve Peygamber'in Ehlibeyti'ne eklenmelidir.

Yani, gitmiş bulunan ve ölmekte olan silsile "rahim" biçiminde, gelmiş bulunan ve kalmakta olan silsile ise "sulp" biçimindedir. Haşimoğullarından bir erkek, Sasanioğullarından bir kız: Varlığını sürdüren yeni sülale zincirinin ilk halkası, ölmekte olan sülale zincirinin son halkası. Bu yüzden, İslam Peygamberi, askerlerinden önce, barış ve hoşnutlukla Medine'den İran'a bizzat gelir; Yezdigird'in sarayına girer ve Yezdigird'in kızının Müslüman olmasından önce onu kendi oğluna -İmam Hüseyin'e- nikahlar. Bu bağlantıdan sonra ise Hz. Fatıma gelir ve onu -ki şu anda

kendi gelinidir-Müslüman yapar. Çünkü Peygamber'in oğlu "Haşimî bir adam" olarak algılanır ve o "Sasanî kızı" ile evlenmelidir. Müslüman bir adam olarak Müslüman bir kadınla evlenmesi düşünülmez! Amaç, "giden kavmiyet'in "gelen İslam"da gizlenmesidir. Yol şudur: "Sasani saltanatı", "İslam nübüvveti" ile birleşerek "tanrısal görkem" *(fere-i izedi)* "Muhammedî nur" ile karışmalıdır. Bu karışımın ürünü olarak, her iki cevheri taşıyan ve iki soyun bağ aracı olan bir bebek dünyaya gelmelidir. Özetle:

"Kisra ve Haşim arasında bir çocuk."

Böylece, düalist bir imam, Safevî Şiası imamı "yeni din"in zatında "eski milliyet"in bekasının tezahürü, "İran saltanatı"nın "İslam imameti"ne girişinin ve "Kisra mirası"nın "Rasul'ün Ehlibeyti"ne dahil olmasının temsilcisi ortaya çıkacaktır. Şia'da "ıtret" ve "velayet" arasında akrabalık, bitişme ve birlik bağı, Şuûbîlik'teki "veraset" ve "saltanat" yoluyla sağlanmış olacaktır böylece. Sonuçta, "İslam nübüvveti" ile "Sasanî saltanatı"ndan oluşan bir tür "Şu'ûbi Şiilik", düalist ve çelişik bir terkip ortaya çıkacaktır. Tezahürü ise "Kisra ve Haşim arasında" padişah ve peygamberden ortaya çıkan bir bileşim: İmam Seccad. Gördüğümüz gibi bu hikaye, bilimsel ve tarihsel bakımdan uydurma ve çok zayıf olduğu kadar siyasal ve toplumsal açıdan ve "Şuûbîlik yandaşları" tarafından zeval durumundaki kavmiyetle yetkinleşme durumundaki dinin bir araya getirilmesi, cahiliye değerlerinin İslâmî değerlerle gündeme getirilip kutsallaştırılması ve son olarak da İranlıların İslam'a yönelişlerinin ve ayrıca Sasani saltanatının ortadan kalktıktan sonra da sürmesinin soycu yorumunun gerçekleşmesi için ne denli akıllı ve bütüncül bir biçimde anlatılmıştır:

1- Sasanî yönetimini ortadan kaldıran Ömer, burada İslam'ın sembolü, Ehlibeyt silsilesinin başı ve ilk imam olan Ali'nin karşısında yer alır ve mahkum edilir.

2- Sasanîler'in ortadan kaldırılması İslam'a değil Ömer'e nispet edilir.

3- Hilafet Sasani saltanatına karşıyken imamet onu savunmaktadır.

4- Sünnîlik (Ömer), Sasani saltanatı (Yezdigird'in kızı)nın düşmanıdır. Şiîlik (Ali) ise, onun dostudur.

5- İran'ın İslam'a girişi, Ömer aracılığıyla Medayin'in fethinden sonra ve Müslümanların İran'a girişinin sonucu olmamıştır. İranlılar İslam'a İslam Peygamberi'nin ve kızı Hz. Fatıma'nın Medayin'e girmeleri ve Yezdigird'in sarayına gelmeleri, Yezdigird'in kızının nikahlanıp İslam'a davet edilmesi sonucu girmiştir.

6- Ömer aracılığıyla sürülen[29] ve halifenin ordusundan kaçan son Sasanî padişahı Yezdigird, Peygamber'in şahsı aracılığıyla geri dönüp onun Ehlibeyt'ine girer ve Peygamber'in yanında nübüvvet ailesini oluşturan iki silsile başından biri olur.

7- Sasanî hanedanından tek geriye kalan Yezdigird'in kızı, Peygamber'in kızı Fatıma'nın davetiyle Müslüman olur; Peygamber aracılığıyla onun oğluna nikahlanır. Ömer'in pençesinden Ali aracılığıyla kurtulur; onun önerisiyle koca seçer ve mehiri Müslümanların beytülmalinden ödenir. Medine'nin bütün gençleri arasından, hatta Hasan ve Hüseyin arasından Hüseyin'i eş olarak seçer (çünkü imamet Hüseyin'in çocukları yoluyla sürer). Gördüğümüz gibi bundan başka yol yoktur. Çünkü Yezdigird'in kızını Peygamber'in şahsına eş olarak seçselerdi yalnızca onun eşlerinden bir eş olarak kalacaktı ve Sasanî nesli kesilecekti. Çünkü ondan geriye kalan yalnızca Fatıma'dır. Ali'yi eş olarak seçseydi, Fatıma'nın batnından olan imamet Sasanîlerle bitişmezdi. Hasan'ı eş olarak seçseydi çocukları imam değillerdi. İmamlar Hüseyin'in sülbündendirler. Bu yüzden İmam Hü-

[29] Safevî Şiası'nın, Ebubekir'den çok Ömer'e düşmanlık beslemesi buradan kaynaklanmaktadır. Oysa Ali Şiası, Ebubekir'i "halifeliğin ilk şahsı olarak kabul eder ve Ömer'i ise Ebubekir'in hatalarından bir hata" sayar. İki Şiîlik arasındaki ihtilaf şu yüzdendir: Ebubekir, Ali'yi kenara itti ve Fedek'i gasp etti (Ömer geri verdi). Ömer ise Yezdigird'i kenara itti ve Sasanî sülalesinin saltanatına son verdi.

seyin Sasanîlerin damadı olur. Aynı zamanda görüyoruz ki Peygamber, Ali ve Fatıma (Ehlibeyt'in asıl çehreleri ve Peygamber'in şahsı) bu hikayede yer almaktadırlar ve doğrudan doğruya işin içindedirler (hatta Hz. Fatıma'nın ölümünden on sekiz ya da sekiz yıl sonra). Hüseyin'in ise çeşitli hanımları ve çocukları vardır. İmametin varisi ise İmam Seccad'dır ve kendisinden sonraki Şia imamlarının tümü onun sülbündendirler. Bu yüzden Yezdigird'in kızının imamdan yalnızca bir çocuğu vardır. Bu tek çocuk da erkektir. Bu erkek çocuk ise İmam Seccad'ın kendisidir!

8- Ehlibeyt imamlarının bütün erdem ve menkıbeleri İslam Peygamberi'nin soyu ile Sasanî Yezdigird'in soyu arasında paylaştırılmaktadır.

9- İmametin, Seccad'dan başlayarak vaat edilen Mehdî (a.s.)'ye kadar sürmesi Sasanî saltanatının sürekliliğini kapsamaktadır.

10- İlahî nurdan kopup gelen Muhammedî nur, Sasanî soyundan olan ve Ahuramazda'dan ortaya çıkmış bulunan tanrısal nurla karışır.

11- Gerçek hükümetleri, yaratılışın sonuna dek yeryüzü ve gökyüzü üzerinde yürürlükte olan imamların velayetinde Sasanî saltanatı da bulunmaktadır.

12- Ömer tarafından saltanattan azledilen Sasanî hanedanı, yine onun aracılığıyla hilafetten mahrum edilen itret hanedanı gibi İmam-ı Zaman'ın -ki Peygamber ve Yezdigird'in zürriyetindendir- varlığında tek görünüm kazanmaktadırlar. Onun zuhuru ise gasp hilafetinden zorluk gören bütün insanlarca beklenmektedir. Sonunda o genişlik verir, intikam alır ve gasp edilmiş hakkı, gasp edilmiş hükümeti kılıçla geri alır vs. Görüyoruz ki hem gaybet döneminde hem ahir zamanda hem de kıyamete kadarki sürede, gerçek hükümet, ilahî hakim, vaat edilmiş kurtarıcı, gaip imam, kısacası bir gün Allah'ın iradesiyle zuhur ederek hak hükümetini ele alacak olan kişi, İslam Peygamber'inin torunu ve Sasanî şehzadesidir. Yani "Kisra ve Haşim" arasında bir kişidir!

Burada beş rivayette nakledilmiş ve hatta bizim muteber kitabımıza, yani *Usul-i Kafi'ye* de girmiş olan bu tuhaf haberin zihnimde niçin çağrıştığını bilmiyorum. Nedeni benim için açık olmamakla birlikte, bu hikayede göze çarpan tüm bu akıllılık ve kurnazlığa karşın yalnızca sıradan bir yanlışlık olduğuna inanamıyorum; hele de yanlışlığın imkansız olduğu bir konuda. O da hafızası ve aklı dar bir okul çocuğunun, din esaslarını öğrendiği ilk günlerde yapabileceği türden bir yanlışlık. Bu yanlışlık da rivayette birkaç kez yinelenmiştir:

"İmamlar Fatıma (a.s.)'nın batnından on iki kişidirler." (!)

Bu bir "izafî imam" burada bir söyleyiş yanlışlığı mıdır? Acaba bu onların istedikleri bir büyük ön hazırlığın ve kökleşmenin göstergesi değil midir? Şiî imamet zincirinde velayet makamı sahiplerinin, itret Ehlibeyti'nin, Peygamber vasilerinin ve gerçek ululemrin -ki onlara itaatin Allah'a ve Rasul'e itaat olduğu Kur'an'da belirtilmiştir- toplumda ve sonuç olarak halifelerce yönetim hakları gasp edilen, bir kenara itilen haklı önderler arasında izafî bir yer tasarlamalarının ve Ehlibeyt imamlarına -ki Ali (a.s.) ile birlikte on iki kişidirler- bir "fazla imam" eklemek istemelerinin göstergesi değil midir? Fakat ne mutlu ki yapamadılar (mı)?

Allah bilir.

Millî ve ulusal özelliklerin bu şekilde diriltilmesi, İranlı'yı Arap ve Türk'ten ayırıyordu. İranlı ve İranlı olmayan arasındaki soy, ulus ve dil ayrılığının şiddetlenmesi, onların bin yıllık dinsel ortaklığını zayıflatıyor ve "İslam birliği", İran milliyeti duyguları karşısında rengini yitiriyordu. Kendisini Şiîliğin yeşil rengine büründürmüş olan Safevî Şuûbîliği ise Müslüman İran halkını, imanı ve İslâmî duyguları korumakla birlikte İslam ümmetinden ayırdı. Sürekli olarak Müslümanların çoğunluğuyla (amme) olan ihtilafı tefrika yaratmasın diye takiyye perdesi altında koruyan Ali Şiası'nın tersine Safevî Şiası, bu perdeyi kaldırdı ve hatta ortaklık ve ittifak konularının üzerine örttü!

Soya bağlı bir toplumun sınırı olan "milliyetçilik" (nasyonalizm, şovenizm, rasizm), bir inanç toplumu olan "ümmet"i sürekli parça parça etmektedir. Öyle ki Birinci Dünya Savaşı'nda Batı sömürgeciliği, milliyetçilik ruhunun filizlenmesiyle, İslam'ın dünya gücünü içten parçaladı ve ırkçılık duygusunun dirilmesiyle -ki İslam'da ölmüştü- geniş İslam hilafeti ansızın bir sürü parçaya ayrıldı ve o büyük gövde nasyonalizm kılıcıyla lokma lokma oldu. Bu yutulabilir lokmaların her birini Batı sömürgeciliğinin devi rahatlıkla yuttu ve böylece bir iki milyonluk İslam ülkeleri oluşturuldu. Bu yönetimler komşuları ile aralarındaki sınır karışıklıkları ile uğraşıp durdular. Bu yüzden 20. yüzyıl başlarında İslam hilafetinde birden bire "pan" hareketleri ortaya çıktı. Panarabizm, Pantürkizm, sonra da Paniranizm (dört beş bin yıl önceki Irak'a, Babil, Sümer ve Akad'a dayanarak) oluştu. Mısır'da Pankıptizm (Mısır Arapları karşısında Kıptîlerin birliği), Cezayir'de ise Panberberizm (Berberlerin Araplara karşı birliği) ötekileri izledi. Tümü kendi tarih ve kültür kökenlerini İslam'dan önceki eski dönemlere indirmeye çabalıyordu. Türkler, Bizans dönemine ve Doğu Anadolu'ya, Mısır Firavunlar dönemine, Irak da Hammurabi dönemine ve Babil ve Sümer medeniyetine dayanıyordu. Hatta Arap da cahiliye şiirine, Yemen, Ad ve Semud medeniyetlerine dayanmakla ve ayrıca Araplığın İslam'ın insanî ruhuna galip geldiği dönem olan Emevî dönemiyle övünmekle, bunun yanında öteki uluslar, özellikle İranlı da bunda pay sahibidir. İngiliz Lawrens'in rolünü biliyor musunuz?

Öyle ki Safevîler, Şia mezhebinin en temiz ve en coşkun duygularının yardımıyla Şuûbiye hareketini başlatarak İran'ın çevresine milliyetçilikten oluşan bir hisar ördü ve onu İslam dünyasından ayırdı. Müslüman İran halkı ve büyük İslam toplumu arasına kin, nefret ve kötümserliklerden; uydurma, sövgü, lanet, tahrif, fasıklıkla suçlama ve tekfirden oluşturulmuş kara ve kalın bir duvar çekti. Bu duvar Âli Kapu'ya bağlı ruhanîliğin propaganda odakları aracılığıyla günden güne daha bir sağlam, daha bir yüksek ve daha bir aşınmaz duruma geliyordu.

Bu duvarı, "Bâb-ı Âli"ye bağlı ruhanîliğin önde gelenlerinin de arkadan sıvadıklarını, her deliği tıkadıklarını ve meslektaşlarına duvarın öte yüzünde yardım ettiklerini göz ardı etmeyelim. Çünkü Osmanlılar için de Şiîliğin Safevîler için üstlendiği rolü, Sünnîlik üstleniyordu. Öyle ki Safevîler, İsfahan'da "Şah Mescidi ruhanîliği" yardımıyla "Ali Şiîliği"nden bir "Şuûbî Şiîlik" oluştururken Osmanlılar da İstanbul'da "Sultan Ahmet Camii ruhaniliği" eliyle "Muhammed'in Sünneti"nden bir "Türk Sünnîliği" oluşturmuştu. Bu, Safevîler'in "Şuûbî Şia" mezhebini yaratmakta ve İran'ın İslam dünyasında inzivaya çekilmesinde, Şia toplumunun "Müslüman ümmet"ten ayrılmasında, yani "Ali Şiası"nın tefrika Şiası olan "Safevî Şiası"na dönüşmesinde çok yardımcı oldu.

Ve hep böyledir!

Özetle:

Safevîler ve bu harekete bağlı olan ruhanîler ve ulema, İran milliyetini İslam'la açıklamalı ve nasyonalizme dinin yeşil örtüsünü örtmeliydiler. Bu iş içinse Safevîler -Şeyh Safi'nin çocukları- birden bire "seyyid" oldular. Sufiler, Şia, muhaddis ve fakih olarak mürşidin yerine geçtiler. Böylece grup halinde zaviyelerden tekkelere (yine mescit değil!) geldiler. Kulluk yerine ise "tasavvuf velileri", Şia "vasileri", Şia yığınlarının en derin duygularına dayanma, "Fatıma'nın çocukları"nın simasında görünme, Ali velayeti, İmam'ın naipliği ve Ehlibeyt düşmanlarından öç alma gibi kılıklar kullanıldı. Özetle, "milliyetin dinî yorumu", "İran milletinin büyük İslam ümmetinden ayrılması, Türklerin ve Arapların İranlılarla, Safevî yönetiminin siyasi askeri güçlerinin Osmanlı ile, Şia ve Sünnîlik savaşı adı altında savaşması biçiminde ortaya çıkan düşmanlığın oluşturulması, "sonuç olarak" Şiîlik ve Sünnîlik arasındaki ortak yönlerin bütünüyle kesilmesi" gerçekleşti.

Bu yüzden Safevî propaganda odakları, özel yanlara ve Şia Ehlisünnet arasındaki ihtilaf konularına özellikle dayandılar ve onlarla olan ortak konuları bir yana bıraktılar veya onları da

özel bir biçimde açıkladılar ya da zayıflatılar. Sonuçta mezhep ayrılığı; toplumsal ve kültürel ayrılığı, doğal olarak da ulusal ve siyasal ayrılığı daha büyük bir şiddetle gerçekleştirdi. Böylelikle Safevî Şiası, kendisini Islam'a bağlı sayıp Islam'dan vazgeçmemekle birlikte öteki Müslüman uluslarla bütün ortak yanlarını kesip atıyordu. Onlar geçmişte olduğu gibi yalnızca "imamet" inancı temelinde değil, hatta tevhide, nübüvvete, ahirete ve Kur'an'a olan inançtaki anlayış ve nitelik bakımından da Şiîyi Sünnîden ayırdılar. Ortak İslâmî hedeflerin, geleneklerin, resmî bayram törenlerinin, töre ve görünümlerin çoğunu kaldırdılar ya da bozdular, değiştirdiler. Zorunlu olarak Şiî ve Sünni'nin birlikte yaptığı hac, Medine ziyareti, cemaat namazı gibi amel ve törenlerde, ortak konuları olabildiğince azaltmaya, cüzi ve önemsiz ihtilaf konularını olabildiğince çok, ciddi ve esaslı göstermeye çabaladılar. Böylece iki grubun bir arada bulunduğu hacda ve Peygamber Mescidi'nde de kendilerini birbirleriyle bir saymasınlar, bir dinden bilmesinler istenmiştir. Böylece özellikle hacda çokça gerçekleşen anlaşma, kardeşlik ruhu ve İslam birliğinin dirilme tehlikesi ortaya çıkmasın istenmiştir. Öyle ki onun izleri hacda bugün de görülebilir.

Bir yandan İsfahan "Ali Kapu"suna bağlı mollalar, tefsir, tarih, rivayet ve fıkıhta kasıtlı ve saptırıcı yönlendirme ve tevillerle ortak yanları bile ihtilafa dönüştürüyorlardı. Kur'an'ın tümünü remiz, kinaye, mecaz ve istiare örtüsü altında baştan aşağı halifelere yergi ile dolu ve içinde o birkaç kişiyi kötüleyici sözlerden başka bir sözü bulunmayan bir kitap olarak tanıtıyorlardı. Eğer Kur'an onların adını anmamış, açık söylememişse takiyye yapmıştır! Çünkü onlar anlasaydılar Allah'ın kitabını ortadan kaldırırlardı (Allah onu korumayı üstlenmesine karşın). Öyle ki Ali (a.s.)'nin övülmesiyle ilgili olan kimi ayetleri Kur'an'dan çıkardılar ve Kur'an'ı eksilttiler. Bu yüzden fiilî Kur'an tahrif olmuştur. Doğru Kur'an Ali'nin elinde olup elden ele imamlara ulaşmıştır ve şu anda İmam-ı Zaman'ın elindedir. Zuhur buyurduğu anda onu getirecektir!

Öte yanda da İstanbul "Bab-ı Âli"sine bağlı mollalar, öyle araştırma ve içtihatlarla uğraşıyorlardı ki Şiî'nin Sünnî'yi mülhit ve kafirlerin tümünden daha kafir saymasına karşılık Sünnî de fıkhında şöyle yazıyordu: "Müslüman adam, ehlikitaptan (Yahudi, Hıristiyan ve Zerdüştî) kafir bir kadınla evlenebilir ama Şii bir kadınla evlenemez." (!)

Böylece "Safevî Şiası" (ki Sünnîlikle hiçbir ortak yanı bulunmadığı gibi üstelik onun karşısında yer almıştı) İran milliyetiyle yeni ve güçlü bir hareket oluşturdu. Bu iki güç bu harekette birbirlerine öyle kaynaştılar ki ayrıştırılır gibi değildiler. Birbirleriyle öyle birleştiler ki bir "millî Şiîlik" ya da bir "Şiî milliyet" oluştu.[30] O zaman çok şeyler değişti; tarih bile! Bu yüzden örneğin, dokuz Şiî imamı olan Hüseyin evlâdının Sasanîlerin zürriyetiyle bağlantı kurmaları için Sasanî padişahı Yezdigird'in kızı Şehribanu'nun İmam Hüseyin'in eşi olduğunu görüyoruz. O zaman yeni bir imamet oluşur. Öyle bir imamet ki onda "Muhammedî nur" "tanrısal güç/*ferre-i izedi*" ile birleşir ve Rasul'ün zürriyeti Sasanî soyu ile Şiî imameti sulbünde birleşir. Ömer eliyle yok edilen Sasanî hanedanı, Şehribanu yoluyla İslam Peygamberi'nin Ehlibeyt'ine girer ve imamların neslinde sürer. İslam ahir zamanında zuhur edeceği vaat edilen Sasanî torunlarından olan Mehdî de İran milliyetiyle hısım olur. Böylelikle milliyet ve din, oldukça akıllı bir biçimde kaynaştırılır. Şiîlik, soy kavim temellerine biner ve Safevî gücü bu iki temel üzerinde sağlamlık kazanır.

Hatta "Aşura" ve "Nevruz"un aynı güne rastladığı bir yıl (Bakınız, milliyet din bileşimi ne kadar güzel ve ustaca yapılmış ki toplum kolayca benimseyip kabul etmiştir). Safevî sultanı o günü Aşura olarak, ertesi günü de Nevruz olarak değerlendirin, di-

[30] Bundan yola çıkarak, Kisrevî gibi kimi araştırmacılar ya da ideologlar, Şia mezhebinin Safevîler döneminden başlayarak oluştuğu görüşünü ortaya atmışlardır! Bunlar, Safevî Şiası'nı Ali Şiası'ndan -ki İslam tarihiyle yaşıttır- ayırt edemiyorlar ya da ayırt etmeyi ve halkın Ali Şiası'nın bilincine varmasını uygun görmüyorlar.

ye buyurur. Halk da böyle yapar! Yani 11 Muharrem'i Nevruz olarak kutlarlar. Bu iki Şia ve İran sembolü -her ne kadar birbiriyle çelişse de: Biri yas, öteki bayram- birbiriyle komşu olup uyuştular! Bu ise kralın kılıcı ve Safevî mollasının tespihiyle tek duruma gelen "Hüseynî Şiîlik" ve "Şah Sultan Hüseyin Rejimi"nden oluşan iki çelişik unsurun birbiriyle eş olmasının sembolüdür. İsfahan'daki "Nakş-ı Cihan" meydanına bak; "Mescid-i Şah", "Mescid-i Şeyh" ve "Âli Kapu Sarayı" ne hoş bir tablo oluşturmuşlardır. Omuz omuza, göz göze ve ortada oyun alanı!

Şah, şeyhin damadı (Şeyh Lütfullah),
Şeyh, şahın damadı (Mir Damad)!

Mezhep: "Şuûbî Şiî" Hareketi

Ali Şiası Olsa

İran Şiası'nın, İslam tarihinde "seçkin ve parlak bir bilim ve araştırma çehresi" vardır. İslam'ın büyük dehalarının, en seçkin kadıların, araştırmacıların, filozofların, tarihçilerin, dinsel olmayan bilim dallarındaki bilginlerin ve hatta fıkıh ve kelamda büyük İslam mezheplerinin fakih ve önderlerinin çoğu İranlıdır. Aynı şekilde Şia da hep "bilim", "mantık", "zahitlik", "derinlik" ve "adaletçilik" ile ünlenmiştir. Mısırlı çağdaş büyük araştırmacı Abdurrahman Bedevî şunu resmen itiraf etmektedir: "İslam kültür ve medeniyeti, İslam'a giren bütün ulus ve soylar arasında her şeyini, çok yönlü yeteneklerle donanmış bu İran unsurunun dehasına borçludur. Şiî hareketi ise hayat ve devinim dolu, coşkun ve öze varmaya çabalayan tek hareket olup bir inancı içeren ıstılah ve tabirlerin yüzeyselliğini geçer, remiz ve gizler perdesini kaldırarak derinliklere uzanır ve her dinin ortadaki görüntülerinin ardında bulunan diri, devinen ve çırpınan gerçekliklerini yakalar. Bu olmasaydı din, donuk ve taşlaşmış, yüzeysel dış görünümler, sözler ve tekrarlarda donukluğa ve durgunluğa uğrar, dönemler birbirini izler, düşünceler değişir ve zaman sürekli devinirken olduğu yerde kalır ve ölürdü. Bu yüzden Şiîlik -ne yazık ki biz (Sünniler) onu yalnızca siyasal bir çıkış olarak algılıyoruz ve onun yalnızca siyasal yönünü gö-

rüyoruz- gözlerden ırak ve bilinmez de olsa İslam tarihinde en derin ve en parlak rolü ifade eden bir yön taşımaktadır. Maneviyatçılık hareketinin başlangıcında ve İslam kültüründe üstlenilen bu rol, İslam medeniyetine ruh ve zenginlik, İslam görüşüne derin ve içe bakan bir değişim ve yetkinleşme bağışlamış, tarihte İslam ruhuna doğurgan ve coşkun bir devrimci hareketlilik kazandırmıştır..."[31]

Bedevî'nin bilgince söyleyişiyle, büyük İslam medeniyetinde içe ulaşmanın ve maneviyatçılığın temellendiricisi ve derinliğin, zenginliğin, bilimsel ve düşünsel ruhun sembolü olan Şia'nın kendine özgü "bilimsel ve kültürel çehresi"nin yanında, Abdurrahman Bedevî'nin -bilimsel araştırma adamı olması ve felsefî, edebî ve kültürel görüş taşıması nedeniyle- hafife aldığı ve bilimsel yanından daha küçük gördüğü, oysa tersine bana ve emsallerime göre bu çağda Şia'nın en parlak ve en diri çehresi olan "siyasal çehresi" de büyük önem taşımaktadır. Çünkü Abdurrahman Bedevî'nin ve onun gibi üniversite hocalarının tasavvurlarının tersine Şia'nın siyasî dinamiği, zaman içerisinde maceraya dönük sıradan bir siyasî slogan değil, aksine Şia, bu çehrede "İslam'ın evrensel misyonunun" esas seyir çizgisi olan bir öğretiyi ortaya koymaktadır. Bu öğreti, insanlığın kurtuluşu, sınıf çelişkisinin ve toplumsal bölünmenin önlenmesi ve nihayetinde halk için ve toplumsal hayatta eşitliğin, adaletin gerçekleştirilmesi için gerçek bir önderliğin kazanılması yolunda çabalamaktadır. Bu yüzden Şia'nın iki temel şiarı olan "imamet" ve "adalet" -Ali Şiası'nda yorumlanıp Ali'nin şahsiyetinde, Ali'nin hükümetinde gerçekleştiği şekliyle- mahrum insanların vicdanı için ve sorumlu aydınların görüşünde her hedeften daha diri, daha hayati ve daha coşturucu sayılmaktadır. Nitekim coşkuyla savaşım veren

[31] Prof. Louis Massignon'un *Selman-ı Pak ve İran'da İslam Maneviyatının İlk Tomurcukları* adlı eseri ve Abdurrahman Bedevî'nin, benim *Selman'ı* Farsça'ya çevirirken nakletttiğim "*Şahsiyyat Kalika fi'l-İslam*/İslam'da Muzdarip Şahsiyetler" (Hallac, Suhreverdî ve Selman) adlı kitaba yazdığı önsöz. Meşhed-Tus, 1346/1967.

ve özgürlük ve eşitlik istemeyen çağdaş nesil -özellikle kıyam ve özgürlük mücadelesi içindeki Üçüncü Dünya- bu iki ideale varma yolunda, tüm dünya yüzeyinde ideolojik savaşa ve devrimci mücadeleye girişmiştir. Çağdaş neslin büyük sıkıntılarından biri, siyasal bakımdan, baskı ya da sömürü yönetimleri, diğeriyse toplumsal bakımdan, sömürgeci sınıf düzenleridir. İmamet ve adalet -ki Şiî hareketinin iki asıl belirgin özelliğidir- bu iki bakış alanında da söz konusudur. Fakat ne yazık ki dinler, ya baştan başa ruh ve maveraya boğulmuş ya da resmî mütevellilerince, yani dinin müfessiri, öğreticisi ve başvuru makamı konumundaki "ruhani tabaka" aracılığıyla sınıfsal çıkar, dünyaperestlik, hakim güç ve sınıflarla işbirliği ve bütünlük içerisinde bulunmak hatırına toplumsal, ileri ve bu dünyaya ilişkin ruh ve yönleri alınmış bireysel bir ahlâka, zühde yönelişe ve katı ahiretçiliğe dönüştürülmüş ve gerçeklikten habersiz hale getirilmiştir. Bu yüzden din, hareketten geri kalmış ve bu çağda misyonunu yitirmiştir. Yükümlülük duyan genç nesil -ki sürekli olarak büyük dinlerin tarihinde büyük iman ve cihat hareketlerini bunlar güçlendirip harekete geçirmişler ve bir mesajın kıvılcımını bir asrın eteğinde tutuşturmuşlardır- imandan uzak kalmış ve adı "din" olan "âşıkâne bir bilinçte" gizli bulunan derinlik, devinim ve yaratıcılığını yitirmiştir.

İşte eğer "hilafetin alıkoyduğu İslam" ve daha genel anlamda eşitlik, inanç ve aşkla bütünleşmiş bir iman, ruh, ahlak, güzellik ve hayır olup rehberlik ve özgürlükten ayrılamaz olan ve stokçuların ve Tanrı'yla hurmayı birbirinden ayırıp hatta bu ikisini birbirine düşman gösterip Tanrı'yı halka verip hurmayı kendilerine alıkoyan açlık ve yoksulluk izahatçılarının efsanesini çürüten "Ali Şiası" anlaşılabilseydi...

Evet, eğer Ali Şiası, yani Alice olmanın mezhebi, yani hem iyi savaşan hem iyi kulluk eden hem yürekten aşk besleyen hem Allah'ın -varlığın mutlak güzelliği, iyiliği ve azameti olan Allah'ın- huzurunda huşu ile namaza duran, dert yalnızlığında ve

aşıkane düşüncelerinin ıssızlığında inleyen ve ebedîliğin tek renkliliğinde yüzen hem aristokrasinin baskısını, kutsallaştırmış cehaleti ve nifak hıyanetinin canına okuyan hem de çölün yakıcı sert kayalıklarında Medine mahrumları için kendi elleriyle ekmek götüren, su taşıyan bir insanı rehber edinmek anlaşılabilseydi...

Evet, eğer onun imanı, onun İslam'ı: Onun yunmuş, pak ve doğru yüzündeki adalet ve rehberlik dini bugün anlaşılsaydı, günümüz insanlığının mahrum ve perişan yığınlarının yaralı vicdanına sunulsaydı ve sorumlu aydınlara -ki yeryüzünün her yanında aydınlatıcı peygamberce misyonu ve kendi ülkesinin insanlarının kurtuluş yükümlülüğünü taşımaktadırlar- ulaştırılsaydı, şüphesiz her şey derin ve şaşırtıcı bir şekilde değişirdi. Şüphesiz o zaman Ali'nin sesinin yankısını bu çağın karanlığında duyardık. Bu sesin yıldırım gibi yeryüzü cehalet ve cinayetinin sıkıcı gökdelenlerinin üzerine indiğini, bu kalabalık insan ormanında aslan kükremesi gibi yayıldığını, gök gürlemesi gibi gürlediğini, silip süpürdüğünü, yeri delip geçtiğini ve dünya ufuklarının çeperlerine çarptığını duyarız. O zaman ılık bir meltem gibi yumuşak ve okşayıcı bir biçimde döner ve gecenin ağzına damlayan bir çiğ damlası gibi senin kulağına aşk nağmeleri fısıldar; bir ümminin canında açılan vahiy goncası gibi umut ve kurtuluştan bir sabah açılır canında. Sen ise hem imanın bir insana bahşettiği ihtişamı anlardın hem aşk kararsızlığının yüreğe bağışladığı sıcaklığı tecrübe ederdin hem de tutsak bir milletin özgürlüğüne kendini adamak seni coşkudan bitap ederdi. Aç birinin ellerindeki taze ekmeğin kokusunda mihrapta Tanrı'yı öyle koklardın ki... Evet, ey sen...!

Ali'yi tanımış olmanı öyle isterim ki!

Safevî Başyapıtı: İki Karşıtlığın Birliği

Ama ne yazık ki Safevîler'in bu uğursuz eşekleştirme iksiri, "kan"dan "afyon", "şehadet kültürü"nden de "ninni" yaptı!

Safevî propaganda mekanizması -ki kilise mekanizmasına benzer bir resmî ruhanilik oluşturdu ve gerçekte onun ruhanîleri, devlet dininin askeriydi- iki iş yapıyordu; iki karşıt iş:

Birincisi, Şiiliği korumak zorundaydı. Hatta onu yaymalı ve ondan, halk arasında kendi rejimi için bir dayanak ve İran Müslümanlarını İslam dünyasından ayırmak, iki kutup arasında düşmanlık ve nefret icat etmek için bir vesile oluşturmalıydı.

İkincisi, Şiiliği felç etmek, bozmak ve onun izini düşünce ve gönüllerde nötrleştirmek için akıllıca ve zor bir çaba göstermeliydi. Öyle ki Ali olmalı, ama özgürlük ve adaleti ilham etmemeliydi.

Kerbela olmalı, ama uyutmalı, oyalayıcı olmalı ve "güçlükler çıkarmamalıydı". İmamet konusu gündemde olmalı, ama yalnızca tarihsel kinciliğe, millî nefretlere, Fars, Türk ve Arap savaşına yaramalı ve baskıcı, fasit Safevî saltanatıyla, hatta Şah Abbas'ın korkunç cinayetleriyle çatışmamalıydı. Şiiliğin temeli olan adalet baki kalmalı, ama hakim zulüm ile uyuşmazlık etmemeliydi. Velayet her yerde, minber ve mihrapta söz konusu edilmeli ama bu, velayetin anılıp zikredilmesi biçiminde olmalıydı.[32] Kısacası, bütün halk Şia olmak zorundadır. Biri ağırdan

[32] Tam Meşrutiyet'teki gibi: Halk, ulemanın fetvasıyla Şah Abdullazim'in kapısında, bir grup da İngiliz elçiliğinde oturmuştu. Slogan şuydu: "Biz adalethane istiyoruz." Amaç millî şûra meclisiydi. Sadrazam da aracılıkta bulundu ve şah ile görüşmeler yaptı. Sonunda şahın onayını şartlı olarak aldı. Sadrazam gelip devrimcilere, "Kıble-i alem (şah), adalethane için vekil seçmenize muvafakat buyurdu; ama şu şartla ki sizin vekilleriniz, memleketin siyasî işlerine karışmasınlar!" diye bildirdi. Meşrutiyet de bu anlama gelir! Eğer bu anlamda değilse, o zaman bu "meşrute/şarta bağlı olan" kelimesini nereden aldılar? Terim olarak böyle bir kelimemiz yok; ne Arapça'da ne de Farsça'da. Kesin olan, bu kelimeyi Avrupa'ya (o günlerde daha çok Fransızca'ya) ait bir terimin yerine türetmiş olmalarıdır. Söyledikleri gibi, uzun "constitutionnel" terimi, anayasaya dayalı rejim anlamındadır (bireysel iradeye dayalı rejim karşısında). Ne var ki anayasa anlamına gelen "constitution"un şart ve meşrut kelimesiyle bir uyumu yoktur. Sanırım, o zaman deneyimsiz olan Batı hayranı aydınlar, bu kelimeyi şart anlamındaki condition kelimesiyle karıştırmışlardır. Böyleyse eğer, ne doğru bir yanlışlık olmuş!

aldıysa, Kızılbaş kılıcı onu Şia yapacaktır! Ama, öyle bir Şia ki ömür boyu Hüseyin'e ağlamaktadır; bir ömür boyu, elinde... elinde... ne diyeyim?

Coşkun, duygulu, hassas kalpli ve öç arayan bir Şia ki gece gündüz, Aşura'da "Keşke ben de seninle olsaydım da şehadetin büyük feyzine ulaşsaydım." diye arzular. Hakkın gaspı, zulüm, cinayet ve mazlumun kanı karşısında süratle öfkelenir ve devrimcileşir. Öfke, kin ve aşk canını tutuşturur; kıyam eder, canından geçer. Elini kılıcına götürür, öfkeyle vurur; ama kendi başına!

(Eyvallah Safevîye! Safevî ruhanileri!)

Safevî ruhaniliği, her şeyi tamı tamına Şia'ya benzeyen, ama Şia'yla arasında hiç benzerlik bulunmayan öyle bir Şia'yı nasıl oluşturabildi?

Akıllı bir aldatmacayla!

Öyle ki Şia hem aslından daha yüce ve önemli görünmeli, hem de insanların yaşayışı için bir etkisi olmamalı, halkın düşmanları için bir zararı bulunmamalıdır!

Nasıl? Olur mu yoksa?

Şer'î Külah: Allah'ı Aldatmak

Evet olur. Hem de çok basit ve seri bir biçimde. Saman altından su yürüyüp de kimsenin bir şey anlamaması gibi. Safevî ruhanisi, güçlüklerin bir numaralı çözümleyicisidir. Helali haram, haramı da öyle bir helal yapar ki küçük dilini yutarsın. Hem de öyle şer'î, kanunî ve Kur'anî ki keyif alırsın!

Görmüyor musun, Kur'an'da, Allah'a düşmanlık olarak duyurulan faiz almayı, ne kadar güzel, ne kadar basit ve zahmetsiz olarak düzelttiler. Şeriatın en çetin müfettişleri isterlerse araştırsınlar. Faiz, külah ve hilenin varlığını anlarlar, ama en küçük kanunî bir delil elde edemezler. Nasıl mı?

Öncelikle, banknotun para olmadığını buyurdular! Tamam! Faiz, bozuk paranın alınıp verilmesiyle gerçekleştiğine göre, banknot, çek ve poliçe serbesttir.[33]

İkinci olarak, faiz/riba nedir? Kâr ve para. Yani faiz niyetiyle, yüz bin lira verip yıl sonunda yüz yirmi bin lira geri almışsan, bu paranın kâr amacıyla alınan yirmi bin lira haramdır. Haramdan daha kötüsü, korkunç bir faciadır. Kur'an'ın açık söyleyişiyle: Faiz yiyen, ebedî ateştedir; "esîm" (küfrü meslek edinen günahkâr) kafirlerdendir. Allah ve Peygamberine savaş ilan etmiştir![34]

Ama, haram olmayan alışverişin sevabı da vardır. *El-Kasibu Habibullah.* Güzel. Efendinin yanına git, faizin "alışveriş"e dönüştürülmesini öğretsin sana. Böylece şer'î güçlük ortaya çıkmamış olur. Nasıl mı? Çok basit. Şeytanın aklına bile gelmez. Bu kez, kâr amacıyla para vermek istediğinde faiz niyetiyle verme, satış şartı koş. Nasıl mı? Yüz bin lirayı karzı hasen olarak verirsin; onun kârı olan yirmi bin lira karşılığında da ona bir tuzlu sarımsak satarsın![35]

[33] Çünkü Peygamber ve imamlar döneminde para, dirhem ve dinardan ibaretti (yani "nakdeyn": altın ve gümüş para). Banknot ise kâğıttır. Kâğıt ise nakdeyn değildir; ne altındır ne de gümüş! Kaçınılmaz olarak soracaksınız ki öyleyse banknotla yapılan işlemler ne olacak? Öyleyse bu sermayedarlık ve iktisat çağında böyle bir inanç taşıyan efendinin kendisi banknot kabul etmiyorlar mı? Özür dilerim, niçin benden soruyorsunuz?

[34] 2/Bakara Suresi 274-279.

[35] Şeriatın başına külah geçirmek için bir sürü yol daha buldular; "şartlı satış", "sulh", "rehin", "önceden alım satım" (ki ne büyük bir faciadır!) ve "hibe-i muavvaza" (bir şey karşılığında yapılan hibe) vs. görüyorsun ki, sermayedar ve egemen kesim yararına olan şeyde Safevî Şiası'nın mollabaşıları artık gelenekçi, eskiye meyledici, taşlaşmış ve yeni düşünüşe, içtihada ve dinde değişime karşı değiller. Tersine, çok yeni düşünceli, hatta bidat oluşturucu, yenilik arayıcısı ve dinlerin zamana ve zamanın gereksinimlerine uydurulma yanlısıdırlar. Sonuçta bunlar, zaman ve egemen tabakaya, humus ve zekat tabakasına, köye ortak olan tabakaya, hayrat, sadaka ve iyilik sahiplerine özgü gereksinimlerdir. Çünkü Safevî ruhanîliği, "pazar"dan beslenmektedir. Beyni dolu cebi boş olan, düşünsel gereksinimi bulunan, Allah'ı aldatmaya değil, anlamaya çalışan, fuzulî kalabalık yaratmak dışında özelliği bulunmayan "ay-

Gördün mü nasıl oldu? Şimdi, kıyamet gününün de geldiğini, seni ilahî adalet terazisinin karşısına getirip yargıladıklarını farz et. Ne diyebilirler? Bayım, yoksa "şartlı satış" işlemi haram mı? Bir şey diyebilirler mi?

Bayım, herkes özgür değil mi? Herhangi bir şeyi istediği fiyata satın alamaz mı? Eğer mal sahibi de rıza göstermişse, şer'î olarak caiz değil mi? "Neden olmasın." demekten başka çareleri yoktur.

Bayım, canım bir sarımsağı yüz bin liraya satmak istedi. Yoksa şeriat belediye mi ki fiyatları kontrolde tutsun? Hayır, diye cevaplamak zorundadırlar.

Öyleyse bir kimse, bir müminden iki tarafın da rızasıyla bir şey satın alsa "alışveriş" yapmış olmaz mı? Hayır, diyebilirler mi? O zaman sen Allah'tan da alacaklı olur ve şöyle dersin: "Öyleyse ben, kendinizin tasdikiyle, fıkıh ve şeriatınıza uygun olarak "tuz satışı olayı"nda faiz yiyici değildim; kazanç elde etmiştim. Bu durumda, Allah'ın düşmanı değil, sevdiği olmuş olurum!?

Çıt çıkarabilirler mi? Safevî ruhanîliği, şeriatın dilini bir tuzlu sarımsakla bağlayıverir!

Diyorsun ki ben şeriata ters ve topluma hıyanette bulunan bir zulüm ve günah odağında çalışıyor, maaş alıyorum. Şer'î bir sakıncası yok mu? Olduğu kesin. Hem de çok sakıncası var. İslam, birine zulüm yapıldığında suskun kalan kimseyi bağışlamaz. Şia ise, on dört yüzyıl geçtikten sonra bile, Hüseyin (a.s.)'a zulmedilmesine engel olmayan, karşı koymak için ağızlarını açmayan, cellatların onu öldürmesine ses çıkarmayan, seyirci kalan ve onu savunmak için ellerini kaldırmayan kimseleri, ona zulmedenler ve onun katilleri arasında lanetlemektedir.[36] Zalimlere resmî hizmette memurluk nasıl caiz olur? Gayrimeşru

dın"ın ve ayrıca hakim olan Allah'ın, kendilerine hayır ve hizmet kaynağı olabilecekleri ne bir ilim, ne bir mal ne de bir makam verdiği "avam" insanların canı cehenneme.

[36] "Seni katleden ümmete lanet olsun; sana zulmeden ümmete lanet olsun; bunu (katli ve zulmü) duyup da rıza gösteren ümmete de lanet olsun."

bir yerden, gayrimeşru vergilerden, gayrimeşru yollarla, gayri meşru yasalarla elde edilen bir para, şer'î olmayan bir yönetimin elinden nasıl alınabilir?

Öyleyse ne yapayım? El mi çekeyim? -Hayır, yolu var!- Ne yolu? "El çevir!" Ne demek o?

Çok basit. Safevî ruhanîsi, bunun yolunu bilir. O, şer'î külah uzmanıdır. O, "zulmün gövdesine takva örtüsü örter."[37] Küfrün başına ise şeriat külahını geçirir! Safevî ruhanisinin işi, Safevî yönetimini iyi yönde yorumlamaktır. Bu yüzden "şeriatçı müminlerin" "şer'î olmayan yönetim" odağıyla işbirliği için bir yol bulmaktan başka çaresi yoktur. Bu iş için, haram parayı helal kılacak bir teknik yaratmalıdır.

Safevî'nin şer'î külah yapan teknolojisi, yolunu keşfetmiş ve tekniğini yaratmıştır. Fazla bir işi yoktur; bir iki dakikadan fazla zaman almaz. Zahmeti de yoktur.

Aldığın maaşın -her yerden ve her işin sıkıntısıyla- meşru para olmadığını kabul etmelisin. Öyleyse, bu senin paran değildir; sahibi bilinmemektedir. Kime ulaşır? Elbette bu tür paralar şeriat hâkimine -ki Safevî düzeninde Safevî ruhanîsinin ta kendisidir!- ulaşır. Öyleyse, aydan aya aldığın maaşa, gayrimeşru para olduğundan el sürmeyip doğrudan doğruya efendinin hizmetine gelirsin. Hepsini efendinin eline verirsin. Yani, reddedip şer'î hakime götürdüm, dersin. Tamam. Böylece para, efendinin malı oldu. Sonuçta gayrimeşru para senin elinde değil.

O zaman efendi, senin hak sahibi, harcı bulunan, karısı ve çoluk çocuğu olan bir Müslüman olduğunu görüp infak ve şer'iye ödeneklerinden, hayatî ihtiyaçların ve harcamaların ölçüsünde şeriat hâkimi ve imamın nâibi olarak, kendilerinin belirledikleri ve uygun gördükleri meblağda sana yardımda bulunur, mescitte eline teslim ederler. Bakarsın, bunun, tevafuk olarak, şeriat dışı kurumdan aldığın ve zalimlerin senin için belirleyip uygun gördükleri maaşa tam denk olduğunu görürsün.

37 "Baskı, takva giysisini giyince tarihin en büyük faciası ortaya çıkar." Radha Krişnan, *Doğu'da ve Batı'da Din* adlı kitabından.

Hey yüce yaratıcı!

Haram malın Safevî ruhanîliğinin kimyagerliğinde, yıldırım hızıyla helale dönüştürülmesi ve "zalimlerden alınan maaş"ın, dinî mecliste bir göz açıp kapayıncaya kadar ustalıklı bir biçimde "imamlardan alınan maaş" yapılmasını gerçekleştiren tüm bu mekanik işlemlerin ve kimyasal tepkimelerin çok basit bir idarî prosedürü bulunmaktadır. Büyülü bir pandomim tiyatro gibidir. Bir "act" (rol) ile: Verirsin eline; verir eline! Vesselam. Rahat git evine. Zalimler için çalış, ücretini imamlardan al!

Eyvallah Safevî ruhanîsi!

Aynı zamanda bu tür "şer'î hileler" -ki biz cismanî ve cahil insanları şaşkınlığa düşürmekte, ağzımızı açık bırakmakta, Ali Şiası âlimleri içinse olanaksız görünmektedir- Safevî ruhanîsi için su içmek gibidir. Helali haram, haramı da helal kılmak -bu, kıyametin hesap kitap defterlerinin de bir kusur bulamayacağı ve hesap günü mahkemesinde şer'î bir itiraz da bulunamayacak türdendir ve şah mescidine bağlı her ruhanî cücenin yapabileceği bir iştir. "Allah'ı aldatma"da[38] öylesine usta ve cesurdurlar ve bunu öylesine rahat bir vicdanla ve yüz hatları hiç değişmeden yaparlar ki bu iş, istisnai ve olağandışı durumlarını yitirip alışılagelmiş ve kabul görmüş bir geleneğe dönüşmüştür. Ayrıca şer'î bir çözüm yolu, bilimsel bir yöntem ve İslâmî bir bilim olarak algılanmaktadır. Birtakım maddeleri ya da gerekçeleri veya kararları yahut malî ya da yargısal onayları iyi göstermede, yorumlamada, uygulamada, bozmada ve tevil etmede, idarî kurumlarda adaletin ve hakkın elinden kaçmada kullanılan kanunî dalaverelerde ve özel idarî hileler olunca, bir tereddüt ya da korku ve takiyye söz konusu olur da burada, ilahî kanun ve İslam'ın kutsal hükümleri işin içinde olunca çok resmî, açık, yaygın ve kesin olarak amel edilmektedir. En güç çözüm yollarını öylesine kolay, hatta imkansızı öyle mümkün kılmaktadır ki bu

38 *"Tuzak kurdular; Allah da bir tuzak kurdu. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır."* (3/Âli İmran Suresi 54)

dinî öğretinin yetiştirdiği ve bu bilimsel güce dayanan müminler, bireysel ya da toplumsal yaşamında iş, kazanç, kâr, lezzet, suç, tecavüz ve yükümlülükte din yönünden kolaylaştırılamayacak hiçbir muhal görmezler. İksirin büyüleyici ustalığına ve başkalarının yapamayacağını yapıcı gücüne olan inanç da bunların eseridir. Meşhedli bir lûti, Safevî fakihlerinden birinin huzuruna gelmiş, onların adetince -ki ruhanî aristokrasisi kural ve geleneklerine sahiptirler ve büyük Ali Şiası âlimi Allame Nâinî'nin deyişiyle bu dinî istibdattır- onun karşısında eğilip edeple diz çökerek el öpmüştü. Geri geri gidip kapının yanı başında durmuştu.[39] Sonra yan cebinden rakı şişesini çıkarıp amiyane bir dille arz etmişti:

"Efendim, siz helali haram, haramı helal yaparsınız. Şu acı kadehi de bizim için helal yapıverin. Sizin için bu bir şey değil ki!"

Kara Büyü

Doğrudur; bunlar bir şey değildir.

Peygamber ve Ali'nin, insan alım satımından duydukları tüm nefrete karşın, bu Emevî, Abbasî ve Safevî ruhanîliği -Ehlisünnet fıkhı ya da Ehlibeyt fıkhı adına- aydınlık ve ileri "ıtk" (İslam fıkhının köleden söz ettiği başlı başına belirgin bir konu olan köle azat etme) adı altında yüzyıllardır "kölelik esası"nı ve kölenin alım satım hükümlerini resmen ve açıkça, İslam'ın ilim havzalarında tedris etmiyorlar mıydı? Bugün de bunun rezilliğini hissetmeksizin tedris etmiyorlar mı? Günümüz aydınına resmen Beethoven'in Beşinci Senfonisi'ni -ki belirlenim ve alınyazısı karşısında insanın irade özgürlüğünü anlatır- dinlersen haram olur, ama bir kız ya da oğlanı, cariye ve köle olarak babasından ya da efendisinden alırsan helaldir, demiyorlar mı? Ne-

[39] Safevî ruhanîsinin adap ve protokolü, bütünüyle saray ve aristokrasi adap ve protokolünün kopyasıdır. Âli Kapu'dan, Şah Mescidi'ne bir kopukluk yoktur. Öyle ki ilim havzasında, Şia ve İslam kültürü tarihinde geçmişi bulunmayan ve yeni olan içi boş lakaplar ve çeşitli protokoller, Safevî ve Kaçar saltanat merkezinden taklit yoluyla ruhanîliğe girmiştir.

den kölenin özgürlüğüyle ilgili hükümleri, insanın köleliğiyle ilgili hükümler şeklinde ortaya koyarlar? Nedeni açık. Yönetenlerin, tüccarların, halifelerin, sultanların ve feodallerin, cariyelere, çocuk kölelere; halvet ve gösteriş amelelerine ve haremler, saraylar, bahçeler ve mülkler için ağzında dili yok iki ayaklı hayvanlara da ilgileri ve gereksinimleri vardı! Bu yüzden, Kur'an ruhuyla, Peygamber'in insanî görüşü ve Ali'nin özgürlük bağışlayan öğretisine azıcık âşinalığı bulunan kimse bilir ki Kur'an ve Sünnet rejimi "Ali'nin düşüncesi" ile sürseydi, İslam'ın alt yapı savaşımı ve aynı zamanda köleliğin ahlakî ve insanî olarak engellenmesi için seçtiği kendine özgü şekil, o ilk yüzyılda köleliğin kökünü kazır ve "İslam fıkıh hareketi, köleliğin kesinlikle haram kılınması yoluna giderdi". Fakat bunlar, köleliği, fıkhî açıklamalarla sağlamlaştırdılar. Bu sağlamlık öyle bir boyuttadır ki köleliğin ortadan kalktığı son yüzyıllarda da kimse onu resmen haram kılmaya cüret edememiştir. Hatta pazarda satılacak köle bulunmadığı halde, hâlâ köle alım satım hükümlerinin en azından tedris edilmemesini sağlamaya cüret edememektedirler!

Bugün banknot para değil, ama köle maldır; öyle mi?

(Ey yüce yaratıcı!)

Bir milletin kendi petrolü üzerindeki hakları hakkında tek bir söz edilmezken "efendi"nin "köle"si üzerindeki haklarıyla ilgili bir sürü söz sarf edilir. İslam fıkhı; sermayedarlığı, burjuvaziyi, sömürü ekonomisini, sınıfsal ilişkileri, işçinin işveren, köylünün toprak sahibi ve tüketicinin üretici üzerindeki hakkını, bankayı, krediyi vs. tanımaz. Buna karşılık "Ortaklaşa aldıkları, yarısı bu efendiye, yarısı öteki efendiye ait olan ve bir gün biri için, bir gün öteki için çalışmasını kararlaştırdıkları kölenin diyetinin ödenme şekli konusunda ve kölenin başına bir taş vururlarsa, diyeti, onun efendilerinden hangisine ve nasıl ödenmelidir?" şeklinde bir sürü bilimsel görüşler ortaya konulmuş, özenli fıkhî çalışmalarda bulunulmuştur.

Bu pervasızlıkların, bazı din büyüklerinin üzülmesine neden olacağını biliyorum. Özür dilerim. Ama bu insafı da benim emsallerime karşı göstersinler. Çünkü biz, kendi imanımızda ve ayrıca dünyanın tüm aydınlarının, özgürlükçülerinin ve insan severlerinin arasında İslam'ı, Allah'ı, İslam'ın elçisini, Ali'yi ve Ali Şiası'nı insanlığın kurtuluş, özgürlük ve eşitlik ekolü olarak biliyoruz; dünyada adalet ve insanlığın kurtuluşu hareketinin öncüsü olarak görüyoruz. Aynı zamanda yaralayıcı bir utançla, dünyada kölelerin özgürleştirilmesi övüncünün Batı'ya nasip olduğunu ve köleliğin haram kılınması fetvasını İslam'ın değil, Amerikan cumhurbaşkanın verdiğini görüyoruz. İslam'ın din ve ilim havzalarında ise hâlâ "efendi" ve "köle" sesleri yükselmektedir. Şaşırtıcıdır ki İslam pazarında ve hatta bizim bedevî taifeler arasında köle satışı ortadan kalkmış olduğu halde İmam Cafer-i Sadık Üniversitesi, hâlâ ders programından bunu çıkarmamıştır ve Ehlibeyt bilgisi derslerinde bu hâlâ mevcuttur.

Evet, Safevî kilisesi, bu tür kimyasal iş ve eylemleri bu küçük ve sıradan laboratuvarında gerçekleştirmektedir. Ama büyük "Nakş-ı Cihan[40]" petrokimyası -ki dört yüzyıl önce İran'da devletin koyduğu sermaye ve Doğu Avrupa Hıristiyan ruhanîliğinin doğrudan kontrolü altında kuruldu- yeni kimya bilimi tarihinde, hatta eski kimya, limya (tılsım ilmi) ve simya tarihinde benzeri bulunmayan bir başyapıt oluşturmuştur.

Eski kimya, bakırı altın yapıyordu. Yeni petrokimya, petrolü gübre yapmaktadır. Safevî eşekleştirmesinin petrokimyası ise "kan"dan "afyon" yaptı! "Şehadet"ten "zillet mayası", "diri şehit"ten "ölü kabir", "cihat, içtihat ve itiraz" Şiası'ndan, "korkudan dolayı iki yüzlülük göstermek, anlamaktan ve sorumluluktan kaçınmak=leş olmak" anlamına gelen "takiyye, taklit ve bekleyiş" Şiası oluşturdu.

Bu kara büyü neler yapmadı ki?

[40] Nakş-ı Cihan, İsfahan'da Safevî devletinin merkezi olan Âli Kapu sarayı önündeki meydanın adı (Çev.).

Ali'yi, *Şahname* hikayesinin Rüstem'i yaptılar; o da savaş alanında değil, tekkede. Fatıma'yı ise, tek derdi devletin kendisinden haksız yere aldığı mülkü geri almak olan ve bütün söylediği ah ve ilençten başka bir şey olmayan bir kadına dönüştürdü.

Hasan'ı? Utanıyorum söylemeye.

Hüseyin'i? Anlatamam; kelimeler aciz. Görüyorsunuz!

Tüm yakınlarının ölümünden sonra, vefalı yoldaşlarının onun yolunda, onun hanedanının yücelmesi ve izzeti için kahramanca ölmelerinden sonra o, çocuğunu kucağına alır ve düşmanı inceliğe, celladı merhamete getirecek bir biçimde Yezid yönetiminin aşağılık uşaklarından içme suyu dilenir!

Ya Zeynep? Bir kadın ki yiğitlik ondan mertlik öğrendi. Bir kadın ki kıyam başlayınca kocasını boşayıp iki çocuğunu kurban yerine getirdi ve onların ölümünde sesini çıkarmadı. O zaman ise, -ağzında Ali'nin dili, omuzlarında Hüseyin'in misyonu, arkasında esir kervanları, yalnız ve tutsak- yıldırım gibi, acımasızlığın başkentine, korku sarayına indi. Öyle bir feryat yükseltti ki bin yıl boyunca Emevî ve Abbasî propaganda odakları, Türk, Tatar, Gazneli, Selçuklu, Oğuz, Moğol, Timur ve İlhanlı sultanları onu susturamadılar. Ama "musibet yağdıran" Safevî ruhanîliği minberleri, onu çarçabuk "ağıt"a dönüştürmeyi başardılar!

Hüseyin'in kardeşi ve tarihin eşsiz savaş kahramanı Abbas b. Ali'yi, zamanın, hakkında destandan başka bir şey bilmediği bir yüze dönüştürdüler.

Kadın partileri karakteri, sofra aksesuarı!

İmam Seccad'ı -ki duadan cihat siperi oluşturan kimsedir- hasta ve iniltili bir imama dönüştürdüler. Safevî ruhanîliğinin önde gelen çehresi olan Meclisî, onu öyle bir betimlemektedir ki kuşkusuz, bunlara kılıç çeken Ali hanedanı düşmanları bile bundan utanırlar. Çünkü en azından Haşimoğullarındaki, hatta Arap cahiliyesindeki yücelik, yiğitlik ve büyüklüğü itiraf ederler.

Artık devam etmeye utanıyorum. Yalnızca amiyane propagandada imamların şahsiyetlerinden oluşturduklarını ve oluşturmakta olduklarını değil, inanılan ve başvurulan tanınmış kitaplardakini bile anmaya gücüm yetmez.

Şiîliğin Şiîlik Tarafından İnkârı

Safevî gücünü yok etmesi mümkün en büyük tehlike, bu rejimin kendisinde gizli bulunan bir zıtlığın su yüzüne çıkmasıydı. Çünkü bir yandan kendisi kisra ve kayser rejimleri türünden baskıcı ve sert aristokratik bir rejim olup İslam'ı da korumak zorundaydı; öte yandan da halife rejimi türünden, Emevî, Abbasî yönetimlerine benzer bir yönetime sahip bulunan bir rejim olup Şiîliği kendine dayanak yapmalıydı. Bu iki çelişki şundan ibaretti:

"İslam'ı nehyeden İslam!"

Bundan daha hassas ve zor olanı ise Şiîlik yoluyla Şiîliğin olumsuzlanması!

Nasıl olur?

Birincisi, genel planda İslam -ki bilinçlendirici, akılcı, sorumluluk yükleyici, toplumsal, somut bakışa sahip, bu dünyevî, iktisadî, gerçekçi; yüceliği, gücü, siyasal merkeziyeti, ekmeği, bilgiyi ve insana saygıyı şiddetle seven, düşünce özgürlüğünü tebliğ eden; düşünmeye, görüş özgürlüğüne, şuura, ciddi yükümlülüğe, toplumsal aydınlığa ve ayrılma kabul etmez siyasetin benzersiz yönüne çağıran bir dindir- hiçbir zaman cahiliye padişah ve kayserinin varisi olan, sınıf çelişkisinden, baskı hakimiyetinden, aristokratik ve soya bağlı bir düzenden doğan bir rejime dayanak olamaz. Bu İslam, toplumdan dışlanmalı ve halk, dirilere yalnızca ölümden söz eden ve toplumu zahitçe ve irfanı andıran içsel yönelişler yoluyla ahlakî bireyselciliğe ya da bireysel ahlaka, ruhbanlık eğilimlerine ve olumsuz riyazetçiliğe iten bir dine çekilmelidir. Bu din; cihat çağrısı, marufu emredip münkerden nehyetme, "cemaatı esas alma" ve "ümmete karşı sorumluluk bağlılığı" yerine halkı bir tür "sufiyane" kendine yönelişe,

somut gerçeklikleri terk etmeye ve yeryüzünden çekilmeye çağırmalıdır. Öyle ki herkes, bir "günahın varlığı korkusu" içinde yaşamalı ve dinî misyonunun tümünü, kendi şahsının dünya zindanından ve yaşam cehenneminden kurtulmak olarak görmelidir. Halkın içine düştüğü böyle bir durum, halka hakim olan üç çehre için en iyi durumdur: Baskı, sömürü ve eşekleştirme.

"Biri halkın başını bağlar, arkadaşı da cebini boşaltır. Üçüncü ortak ise onun kulağına, yavaş, sevecen ve tanrısal bir dille fısıldar: Sabret kardeşim! Karnını doyurma düşüncesinden kalbini arındır; açlığını günahlarının bağışlanmasına sermaye kıl. Bunların hesabı kıyamette sorulur. Bunların karşılığında onların ahiretleri berbat olur".

Egemen tabakaya bağlı ruhanîliklerin, uyuşturucu ve felç edici dinî bir ruh oluşturmak için, genel ve ortak bir formülleri vardır hep: Dinî kavramların saptırıcı ve olumsuz yönde yorumlanması. Bundan da önemlisi, her dinde çeşitli oranlarda hem olumlu, harekete geçirici, yapıcı, toplumsal ve sorumluluk yükleyici inanç, bilim ve tarihle ilgili kavram ve konular, hem de olumsuz, uyuşturucu, nötr ve bireysel kavram ve konular bulunduğundan, egemen dinî odak, yavaş yavaş temel dayanağı ikinci tür kavram ve konulara kaydırmaya, birinci tür kavram ve konuları ise kendilerini izleyen dinî zihinlerden yavaş yavaş uzaklaştırmaya çalışır.

İslam'da gördüğümüz gibi, fıkıhtaki bireysel konular, taharet, necaset konuları ve bireysel hükümler düşünce ve inanç konularından daha fazla gündeme getirilmekteyken tarihsel, toplumsal ve siyasal konular, hatta Peygamber'in ve imamların hayatı hepsinden daha az söz konusu edilmektedir.

Ancak Safevîlerin problemi, dinin heyecan, tahrik ve kıyam etkenine de gereksinim duymasındaydı. Çünkü öteki rejimler gibi, dinden yalnızca mevcut durumu iyi yönde açıklayıcı ve egemen düzeni kutsayıcı bir rol beklemiyordu. Bunun yanında ondan, Sünniliğe karşı saldırgan, intikamcı ve kışkırtıcı bir güç

oluşturmaya da çabalıyordu. Bu yüzden Şiîliği, zihinlerde ilk Ali Şiîliği olarak korumak ve Şia tarihinin ılımlı, olumsuz ya da sıradan konulannın yerine onun en coşkun ve sivri noktalanna dayanmak zorundaydı. Örneğin, yavaş yavaş Hüseyin'in kıyamını kafalardan silmesi ya da oldukça zayıflatması ve bunun yerine İmam Hasan'ın barışını tahrif etmesi, kolayca onun gerçek ve derin kavramını bozarak ondan Şiî halk için uyuşturucu bir araç ve uzlaşmacı bir görüş oluşturması daha basitti. Oysa Safevîler, tuhaf bir başyapıt oluşturdu: Kan, şehadet ve kıyam Şiasını, yani Aşura Şiiliğini korudu ve Hüseyin'i tüm tebligatının mihveri, Ali'yi ise tüm hareketinin sembolü olarak tanıttı. Ayrıca, Şia'nın en şiddetli tahrik, coşku ve hareket yapısını koruyarak her yıl bir iki ay (Muharrem ve Safer aylan) boyunca Aşura'dan ve Ali'den, yani kıyam, şehadet, adalet ve imametten, baskı yönetim ve hilafetinin gasbı ile savaşımdan söz etmekle birlikte Şia'nın tüm güç, hararet, hareket, sorumluluk, kin ve nefretinin ve zulüm, ayrımcılık ve baskı karşıtı yapısının Türklere ve sıradan Müslüman yığınlara yönelmesini sağlayacak bir iş yaptı!

Bu iş için, Safevî Şiası, iki buçuk yüzyıl boyunca baskıya, zulme ve bölücülüğe karşı direniş hareketine önderlik eden, cehalet ve baskıyla savaşım yolunda, halkın kurtuluşu için ya öldürülen ya da zehirlenen Şia imamlannı hem yüceltmeli hem de aşağılamalıydı.

Kendilerini Ehlibeyt'in hakkını aramada ve Şia imamlannın mezhebinin ihyasında önderler olarak tanıtmak için imamları yüceltmeliydiler. Bununla birlikte özgürlük, adalet ve hak hükümetini ilham etmeleri, takva ve uyanıklığın sembolü olmaları ve baskı, zulüm, bölücülük ve hakkı gasp karşıtı ekolün öğreticileri olmalan nedeniyle, halkın uyanışına ve harekete geçmesine ve Şiîler arasında toplumsal sorumluluğun yaratılmasına neden olmasınlar diye de aşağılamalıydılar aynı zamanda. Böylelikle Şiîlik ruhu, imamların izlenmesi, Peygamber sülalesine vefa, Fatıma, Ali, Hasan ve Hüseyin'e iman, insanların kur-

tarıcısının ortaya çıkışının ve dünyada adaleti sağlayan büyük devrimin gerçekleşmesinin -ki sürekli olarak İslam tarihinde mahrum yığınları, mücadeleci ve adalet isteyen grupları, halifelerin ve hilafete bağlı Türk, Tatar, Arap ve Acem sultanlarının hakimiyetini reddedenleri kendine çağırmaktadır- beklenmesi şu anda her zamankinden daha özgürce Şiîlik'ten ve Şia imamlarından söz edebilen, şehadet, imamet, adalet, Ali, Hüseyin vs. üzerinde düşünebilen Şiî halkını bilince, sorumluluğa ve ileri ideallere çekmeyecek ve hayat, yönetim ve halkla ilişki biçimi açısından Emevî ve Abbasî halifelerinin varisi olan Safevî rejimi için baş ağrısı yaratmamış olacaktır.

Safevî kilisesinin zor sorumluluğu:

Çelişik bir sorumluluk: Zıtların birliği.

Şia imamlarının yüceltilmesi; Şia imamlarının aşağılanması!

Nasıl mı?

İncelikli, akıllıca ve tekdüze bir formül uygulanarak:

Bir yandan: Şia imamını -ki Ali Şiası'nda, Peygamber'in vasîsi olup ümmetin önderliğini Peygamber'den sonra sürdürmesi gereken en takvalı ve en bilgili kimsedir; Kur'an ve sünnetin, İslam'ın doğru anlaşılmasının öğrenilmesi için başvurulacak kimsedir- Allah'ın temiz ve bilinçli kulu ve halkın imamı durumundan uluhiyet makamına, gayri insanî bir varlık durumuna, şirk mitolojisinde ve dinlerinde büyük tanrı çevresinde bulunan tanrılara ve meleklere benzer bir duruma yükselttiler. İmamlar; yaratıcı, rızık verici, dünyayı yönetici, insanların yazgılarını belirleyici, tüm varlıkların yaratıcısı, hatta Allah'ın velayetiyle eşit düzeyde, denk ve aynı ölçüde bir velayet sahibi durumuna getirildiler!

Öte yandan: Şia imamını -ki insanlık tarihinde, müminin, kafirin, Müslümanın, Müslüman olmayanın gözünde takvanın, adaletin, hak aramanın, ilmin, özgürlüğün, kurtuluşun, hareket önderliğinin, zulüm, cehalet, aristokrasi ve istibdat karşısında direnişin sembolü, insanlığın, övüncün, erdemin, şerefin, mü-

rüvvetin, arınmışlığın, bilincin, özgürlüğün ve çirkinlik, zulüm ve yalanla barış kabul etmemenin göstergesidir- zayıf, aciz, yaltakçı, korkak, bencil, fırsatçı, münzevi, haraççı, şehit muhalifi ve savaşım düşüncesindeki hoşnutsuz ve zulüm görmüş halkı engelleyici, aşırı kanatlar ve hatta uzlaşma kabul etmez Şiîler karşısında hilafet rejiminin muhafızı, mevcut duruma rıza göstermeyi ve teslim olmayı tebliğ edici, "takiyye" adıyla hakim odağın çıkarına uygun fetva verici ve sonuç olarak, halifenin suizanla ve aşağılayıcı bir gözle baktığı, yanlış anlaşılmayı gidermek için her işe el atan aşağılanmış ve değersiz kimse olarak tanıtmışlar; Peygamber'e bağlılığına dayanacağı yerde daha çok halifeye bağlılığına dayanan, emirülmümininin sarayında ileri gelenler, maaş alanlar ve halifenin hesapsız kerem ve bağışından yararlananlar arasında müşerref olan, onun rejimini kutsayan, onaylayan, ona dua eden ve resmen para alan bir kimse olarak göstermişlerdir![41]

Safevîler'in bu kara büyüsü, bir "gerici düzen"i bir "İslam öğretisi" alt yapısı üzerine kurmak, baskıya ve paranın hakimiyetine dayalı rejimi, yani siyasî istibdadı ve sınıfsal sömürüyü "imamet" ve "adalet" temeline dayandırmak için, "Al Şiîlik"in mahiyetini -ki Ali'den, zuhuru beklenen Mehdî'ye kadar Şia'nın sürekli rengidir[42]- "Kara Şiilik"e -ki ölüm elbisesidir ve Safevîler, "yas" adına onu bedenine geçirmiştir- dönüştürmek için ve "ve-

[41] Bu kelimeleri ağzıma almaya utanıyorum. Fakat ne yapalım ki böyle çirkin betimlemelerle -ki tam kendilerine uygun betimlemelerdir- masum çehreleri, şehitleri, insanlığın fazilet örneklerini, yani Şia imamlarını resmedip gece gündüz insanlara gösteriyorlar. Bilmiyorum, bu faciayı görüp de nasıl susabiliyorlar?

[42] Ne denli düşündürücü ve öğreticidir ki Şia'nın ilk imamı mihrapta şehit olur. Şia imameti ve tarihi "şehadet" ile başlar ve son zamana, beklenen intikam alıcı ve ıslah edici kurtarıcının zuhuruna dek aynı biçimde sürer. Sonuncu imam olmasına ve Şia hareketinin kesin zafere ulaştığı, tüm arzuların dünya çapında gerçekleştiği, tüm hakların ihya edildiği, tüm baskı ve para düzenlerinin kesin yok edildiği bir çağa erişilmesine karşın o da şehadetle antlaşır ve kara ölümle ölmez. Mesihçe bir mucize ile kaybolmaz ya da göğe yükselmez. Hatta o da hayatını şehadetle sona erdirir.

layet"ten "hilafetin yaslanabileceği mutmain ve kutsal bir dayanak oluşturmak (halifenin elinde de keskin bir kılıç) ve Aşura'dan İranlı için uyuşturucu ve aynı zamanda Osmanlılar'a karşı kışkırtıcı bir madde yaratmak için[43] bir şeyler yapmalıydı.

Hem Şia'nın güçlenmesini hem zayıflamasını; hem her yerde gündeme gelmesini hem hiçbir yerde gündeme gelmemesini; hem kentli ve köylü halk çoğunluğunun zorla ya da rızayla Şiî olmasını hem de kentte veya köyde Şia olan azınlıkların zorla ya da rızayla Şiîlikten dönmelerini ve hem her yerde ve her zaman minberlerin gece gündüz Kerbela'dan söz etmelerini hem de hiçbir yerde ve hiçbir zaman Kerbela'dan söz edilmemesini sağlayan bir iş yapmalıydı.[44]

Bu ekol, ne kadar derin ve zengindir. Ne kadar anlamlı, bilinçli, hareketli ve değerli; güzellik ve olgunlukla doludur! İslam, Şiîlik temeli üzerinde ve Ali'nin bakışıyla ne kadar güzeldir; ne kadar çekici, öğretici ve hayat bağışlayıcıdır! Eğer Safevi Şiası, Ali'nin yolu üzerinden kalkarsa!

43 Kara petrolden dudak boyası yapan Batı'nın bilim dünyasında günümüz ileri kimyası, hem suyu buz yapan hem de kaynatan elektrik mucizesi, hâlâ bir kişiyi öldürücü bir biçimde "uyuşturur" iken aynı anda onu deli edici bir biçimde "tahrik" edebilen bir madde yapamamaktadır. "Sekizli birlikler"in tümü burada mevcuttur. Aynı zamanda Safevî eşekleştirme petrokimyası, "İslam tasavvufu", "İran kavmiyeti" ve "Sasanî saltanatı"ndan oluşan üç unsurdan birleştirilmiş bu esrarlı macunda "çelişiklerin birleşmesi"ni sağlamayı, akılca da olanaksız olmasına karşın pratikte üç asır boyunca bunu din toplumumuzun üzerinde başarıyla deneyip halkın çoğunluğunu ona alıştırmayı başarmıştır.

44 Dünyada yalnızca bize özgü olan, şimdi de Safevî sanatkarlarının tekelinde bulunan ve kimi elçilerinden de duyulan (sanat ancak İranlılardadır, sözündeki sanat bu olmalı!) bu mucizevî, inanılmaz sanat, konuşmaksızın konuşma sanatı diye adlandırılabilecek bir başyapıttır. "Konuşan sükut"u herkes bilir. Ama, konuşmadan konuşma, ancak Safevî Şiası'nın mahir hatiplerinin ağzından duyulabilir. İki yüzyıl, Şia'nın tüm tebliğ olanakları bir konuya hasredilmiştir: Aşura! Her yıl birbirini izleyen iki ay, yıl boyunca her hafta, her ay, her cuma, her bayram ve yasta, her ölüm ve doğumda, her evlilik ve matemde böyledir bu. Fakat eğer isterseniz bilimsel inceleme ve araştırma yapın; Farsça'da, Küba devrimi ve Fidel Castro'nun başkaldırısıyla ilgili olarak, Aşura devrimi ve Hüseyin'in başkaldırısıyla ilgili araştırma ve incelemelerden daha çok belgeli bilgiler ve bilimsel çalışmalar bulursunuz! İnanamazsınız; çünkü inanılır gibi değil. Din dışı aydınlar, abarttığımı düşünüyorlar. Dindar

Gece gündüz, imamla ilgili şiir, övgü, yüceltme, kutsama ve menkıbeler nakledilmiş; âlemin ve Âdem'in yaratılışından, doğumdan önce, doğum anında, ölüm sırasında, kabir içerisinde, vefattan sonra, rüya aleminde ve kimi kişilerle bağlantıda imamdan ortaya çıkan kerametler, olağanüstülükler, kişisel yaşantıdaki şaşırtıcılıklar, cismin ve cinsin gaybî özellikleri anlatılıp durulmuştur.

halk ise ithamda bulunduğumu sanıyorlar. Her iki kesim de böyle tasavvur etmekte haklıdırlar. Keşke tasavvur ettikleri şey doğru olsaydı! Fakat, hem inanan hem de konuyu bilen kimseler için ne diyebilirim?

Fatıma Fatımadır kitabının önsözünde, Prof. Louis Massignon'un Fatıma (a.s)'nın hayatı, şahsiyeti ve ölümünden sonra tarihte ve Müslüman halk ve uluslar üzerindeki etkisi konusundaki tüm tarihsel belgeleri dolaylı ya da dolaysız olarak İslam'la ilişkisi bulunan tüm dillerde, hatta Moğol dilinde yazılmış bütün edebî ve kültürel eserleri araştırdığını, yarım milyon tahkikli not hazırladığını belirtmiştim. Bugün ise Louis Gardet ve öteki başka araştırmacı İslam bilimcilerden birkaçı, bu muazzam bilgilerin derlenip düzenlenmesi görevini üstlenmiş olup birkaç ciltlik bir eser biçiminde yayımlamayı amaçlamaktadırlar. Çünkü o, çalışması henüz tamamlanmadan ölmüştü.

Dindar, çok inançlı ve takvalı bir kişi olarak tanıdıklarımdan biri, öfkeyle karşı çıkıyordu: "Yani, Hz. Fatıma Zehra (a.s)'yı da Avrupalı müsteşriğin dilinden mi tanıyalım? Yani bizim kendi kitaplarımızın içinde Hz. Fatıma'nın hayatı, düşünceleri, sözleri ve misyonunun tarihî rolü konusunda o Batılı adamınki kadar araştırma çalışması, risale ve bilimsel kitap yok mu?"

Söylenip sinirleniyordu. Sonunda dedim: "Neden olmasın azizim, elbette var; hem de çok. Bağışlayın, benim haberim yoktu. Şimdi sizden rica ediyorum. Çünkü birkaç yıldır benim düşünsel belgelerim Şia ekolü ve tarihi üzerinedir. *Fatıma Fatımadır* kitabının tamamlanması için; Hz. Fatıma'nın belgeli hayatı, seçkin şahsiyeti, düşünceleri, sözleri, sorumlulukları, mücadeleleri ve ayrıca onun anısının ve yolunun tarihte ve mazlum uluslar, mahrum kesimler arasındaki, düşünsel hareketler ve toplumsal devrimler üzerindeki etkisiyle ilgili olarak yazmış olabilecekleri eserlerden birkaçının adını söyler misiniz? Böylece beni Laust, Dr. Bintuşşati, Akkad ve Hıristiyan Dr. Süleyman Kettanî'nin çalışmalarına ve Massignon'un Hz. Fatıma ile ilgili otuz yıllık araştırmasına ve yarım milyon belgeli fişine muhtaç olmaktan kurtarmış olursunuz. Elbette aklına nakledecek fazla bir şey gelmedi. Fakat, "akılcı kanıtlar" yolunda yardımcı oldu ve şöyle dedi: "Sizin bu sözünü ettiğiniz kimseler, bu bilgileri kendileri mi ortaya koydular ya da bizim bilginlerimizin tarihî eserlerinden mi aldılar?" Arz ettim: "Azizim! Siz yine kimilerinin düşünsel sapmalarına düşmüşsünüz. Benim konuşmam "İslam âlimleri" ve "Şia metinleri" ile ilgili değil. Ben "Safevî ruhaniyeti"nden söz ediyorum! Yoksa, bugün de Ali

Ne var ki bununla birlikte hiçbir zaman hiç kimse imamla ilgili bir kelime bile ağzına almamalıdır. Öyle bir kelime ki imamın kim olduğunu, ne düşündüğünü, neler söylediğini ve aslında ne yaptığını, toplumunda, çağında, ölümünden sonra ne gibi bir eser/etki bıraktığını, kendi imamet misyonunu nasıl tamamladığını öğretmektedir.

Bu yüzden her İranlı, İmam Cevad'ın kapalı kapıdan girdiğini yüzlerce binlerce kez işitmiştir ve işitmektedir.

Ama hiç kimse ondan bir "cümle" işitmemiştir.

Hiç kimse, İmam Cevad'ın, hilafet düzeniyle savaşımda ne yaptığını söylememiştir.

Her yıl İmam Cevad'ın şehadetine ağlarlar.

Ama hiçbir zaman biri kalkıp da İmam Cevad'ın niçin şehit edildiğini sormamıştır.

Hem Safevî ruhanîliğinin sürekli olarak imamdan söz ettiği ve hem de halkın, Safevî yönetiminde imamla ilgili tek bir söz bile duymadığı böyle bir çelişik rolün gerçekleşmesi için imama tapınılmalı, ama imam tanınmamalıdır.

Safevî ruhanîliğinin en büyük ustalığı, halkın imamlarla bağlantısında "sevgi"yi "bilgi"nin yerine geçirmesidir.

Kuşkusuz, sevgi doğal, kutsal ve insanî bir durumdur. İmamı tanıyan kimse aynı zamanda onu sevecektir. Yüce bir ruhu, büyük ve örnek bir insanı, "masum", "bilinçli" ve şehit bir insanı tanımaktan doğan bu sevgi, hem fıtrî ve insanî bir duygu hem erdemi geliştiren bir etken hem de yapıcı, doğurucu, harekete geçirici ve çirkinlikler, kötülükler ve zulümler için tehlikeli bir güçtür.

Şiası âlimi, benim övünç ve umut kaynağımdır. Safevî ruhaniliği, kendisini Ali Şiası âlimi kılığına bürüyor ve geçmişle övünmeyi ve onun şu anki konum ve makamını kendisine mal ediyor. Ben ve siz, bunu ayırt etmeli ve birbirine karıştırmamalıyız."

Ama "sevgi" -Safevî Şiası'nda- "bilgi"nin yerine oturur. Bu, bilmekten sonra değil, önce gelen bir sevgidir.

Çünkü, "bilinmez bir imama" duyulan aşkın -isterse bu İmam Ali olsun- hiçbir etkisi, yararı ya da zararı yoktur. Safevî düzeni ve onun propaganda odağı, telkin, vaaz, öğüt, şiir, nesir, övgü, menkıbe, yüceltme ve kutsama yoluyla imamın sevgisini gönüllerde tutuşturmaya, ama imamın bilgisini beyinlerden silmeye çabalamaktadır.

Ali Şiası'nda esas şudur:

"Çağının önderini tanımadan ölen kimse cahiliye ölümüyle ölmüştür."

Safevî Şiası'nda ise bu esas, uygulamada şu şekilde tahrif olmuştur:

"Çağının önderini sevmeden ölen kimse cahiliye ölümüyle ölmüştür.[45]

Safevî'nin üçlü macunu olup ustalıkla Şiîlik kapsülüne dökülerek üzerine kutsal "Ali velayeti" markası vurulan ve Ehlibeyt sevenlerine, Ali âşıklarına ve "imamet"e inananlara içmeleri için verilen, Şia'yı hem uyuşturan hem de tahrik eden, imamı hem yücelten hem de aşağılayan böyle çelişik büyü maddesini elde etmek için Safevî ruhanîlik teknolojisi, ince ve akıllıca bir formül bulmuştu. Bu formül, Al Şia'yı karartan, şehadet kültürünü

[45] Ali Şiası'nın seçkin ruhanîlerinden bilinçli ve sağduyulu bir âlim şöyle diyordu: "Araştırma yapmak için Meşhed'e gittim. Bütün kitapçıları, sergileri, avluları, mescidi ve Astan-ı Kuds-i Razavî'nin çevresini dolaştım; İmam Rıza'nın ziyaretçilerine neler sunulduğunu, İmam'ın ziyaretçilerinin neler istediklerini görmek istedim. Yüz çeşit tespih, binlerce tür nakış, işleme, renk ve çizgide yüz çeşit mühür, yüz çeşit mum, ayna, toprak, Ebucehil karpuzu, altın kümbetin üzerinde biten ve kutsal olan otlar, İmam'ın çeşitli parçalara bölünerek türbe yönetimince satılan özel kabir örtüsü gibi kutsal eşyalar, Safevî fırkasına özgü birtakım dinî gereçler vardı burada. Burada gömülü bulunan bu imamın yazmış olduğu bir parça, bir sayfa yazı bile yoktu. "Onun nasıl bir kişiliği, ne gibi düşünceleri vardı? Çağındaki rolü neydi?" Hiç! Safevî Şiası övmeli ama tanımamalıdır.

ölüm kültürüne, İmam Hüseyin'in ekolünü Şah Sultan Hüseyin'in ekolüne ve nihayet, zulüm hilafetinin bin yılı boyunca zalimlerin zulmü altında bulunan Şiîliği, zalimin omzuna kolunu atarak kurtaran temel bir etkendir!

Bu formül, iki çelişik boyutlu bir formül, iki "bilinenli" bir denklemdir.

İmam gökte: Allah'ın ortağı.

Yerde: Halifenin ücretlisi!

Tanrı katında: Bir "yarı tanrı", meleksi bir varlık ve tanrılardan ya da büyük tanrı çevresindeki tanrıçalardan biridir (hatta bundan da yüksek)!

Halifenin sarayında: Bir saraylı, Sasanî şahlarının çevresindeki mubedleri andıran biri, dua okuyan ve ihsan alan uzlaşmacı bir kimsedir (hatta bundan da aşağı)!

BEŞİNCİ BÖLÜM

İMAMIN YERİ

İmam Gökte: Tanrı'yla İrtibatta

Hatırlatma

Ben, Safevî Şiası imamının iki çelişik yüzünü -ki yalnızca ad olarak Ali Şiası'yla ortaktır- daha çok iki kaynaktan aktarıyorum: Biri Safevîler ile çağdaş olan Allame Meclisî'nin *Biharu'l-Envar'ı*, diğeri ise birbiriyle çağdaş olan Ayetullah Burucerdî Kazımeynî'nin *Cevahiru'l-Velaye*'si merhum Ayetullah Şeyh Ali Ekber Nihavendî'nin eserleri. Safevî Şiası dönemine ait bir kaynak ile bu dönemin sonlarından bir kaynak. Böylece araştırıcı okuyucular, Safevî Şiası'nın bu üç yüzyıl boyunca ne gibi bir değişim geçirdiğini; "Bugün bu konular artık söz konusu değildir", diye eleştirenler de bu konuların hâlâ söz konusu olduğunu ve son günlerde daha da gündemde olduğunu bilmiş olacaklardır.

Örnekler

a) Gadir hadisi "Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır." hakkında: "Şunu söylemekten başka çıkar yol yoktur: Başlangıçta kendi velayet ve saltanatını âlem üzerine kurmuş, sonra ilahî emirle Ali (a.s.)'nin mallar ve nefisler üzerindeki hükümetini bildirmiştir. Böylece, *"elestu evla bikum"* hükmüyle varlık alanlarının tümünün iradesini ve dizginini elinde bulundurduğu hülasa edilmektedir. *"Sizin veliniz, ancak Allah ve..."* (5/Maide Suresi 55) ayetinin nassıyla ise varlıkların tümü üzerinde Allah'ın sahip olduğu bu saltanat ve velayetin, Allah Resulü için de sabit olduğunu ve Gadir hadisi hükmüyle aynı velayete Ali (a.s.)'nin de sahip bulunduğu hülasa edilmektedir ki biz bunu saltanat üzerine saltanat, diye beyan ettik."[46]

b) Meşhed'de son zamanlarda, bu Safevî velayetçilerinden biri -ki son yıllarda rönesans yaptılar- minberde ve bilginlerden bir grubun da huzurunda resmen şöyle diyordu:

[46] Yaşama ve yaratılışça masum on dört zatın hilafet ve imameti üzerine yazılmış *Cevahiru'l-Velaye*, yazan: Büyük âlim Kazımeynî Burucerdî.

"Allah'ın insanlardan misak aldığı yaratış âleminde, elest sabahında Allah insanlara sordu: Ben sizin rabbiniz değil miyim? Muhammed nebiniz, müminlerin emîri Ali veliniz değil mi?

Dediler: Evet!"

Bu meselenin hakikatini sansür edip "Muhammed nebiniz, Ali veliniz" kısmını Kur'an hazfetmiştir yani! Kur'an Allah'ın sözü değil mi? Öyleyse niçin burada...? Allah'a sığınınız! Safevî Şiası neler yapmaz ki!

c) "İmama da vahyolunur, diye rivayet edilmiştir. Yani imam, vahiy meleğinin sesini duyar ama onu göremez! Resul ve imamlardan her biri, yaratılış ve görünüş bakımından eşit olmalıdır."

Sünnet edilmiş olarak doğması lazım gelmiştir. Arınmış olmaları nedeniyle, imam ve peygamberden hiçbirinin gölgesi yoktur.

Önden ve arkadan aynı görürler.

Gözü uyur, kalbi uyanıktır (!).

İhtilam olmaz."[47]

d) "Doğum anında ellerini yere koyup kelime-i şehadet getirmeye başlar.

Melekler onun için konuşur.

Peygamber'in zırhı onun bedenine uyar.

Onun yanında bir sahife bulunmaktadır ki onun, kıyamet gününe kadarki izleyicilerinin adı onda kayıtlıdır.?

"Biz insan kalıbına gizlenmiş Allah sırlarıyız. Bizi rububiyet sarayından indirip beşer saflarına koydular. Ben size caiz olarak gelen şeylerden uzağım ve ondan münezzehim. Hakkımızda söyleyebildiğiniz her şeyi söyleyin."[48]

e) "Allah, vahdaniyetinde yalnızdı. Sonra Muhammed, Ali ve Fatıma'yı yarattı. Sonra bin asır durdular (!) ve sonradan şeylerin tümünü yarattı.?

[47] *Cevâhiru'l-Velâye*, s. 101.

[48] *Cevâhir*, s. 98.

"O, bir şeyi dilerse O'nun emri ona yalnızca 'ol' demesidir. O da oluverir." (36/Yasin Suresi 82)

"Yani, sözünün saltanat ve nüfuzu o derecedir ki bir şeye emir buyurduğunda hiç zaman geçmeden hâsıl olur. Dolayısıyla böylesi bir velayet ve saltanatı da 'innema' sözünü getirmekle, kendisine, peygamberine ve vâsilerine özgü kılmış, başkalarını ise bu ulaşılması güç makamdan yoksun buyurmuştur."

"Sizin veliniz Allah'tır, O'nun peygamberidir. Ve O'nun emirlerine boyun eğen, namazı kılan, zekatı veren müminlerdir." (5/Maide Suresi 55)

Açıklama: 'Şu noktadan da gaflet etmemek gerek. Siyak karinesi ve atıf vavının gelişiyle Allah'taki bu velayetin, Peygamber ve imam konusunda da aynen geçerli olduğunu kabul etmeliyiz. Böylece siyak ihtilafı ortaya çıkmamış ve vahdet korunmuş olur..."[49]

f) "Allah'ın evliyasının gücü, belirli konulara, sınırlı noktalara ve özel durumlara münhasır olmayacaktır. Bilakis, onun tasallutu varlık alanının tümünedir. İlahî bilgelerin yaptıkları benzetmede olduğu gibi, dünyanın ilk biçimi, Allah evliyasının elinde bir mum gibidir, ki onu her surete dönüştürebilir."

Masum imamın buyurduğu ünlü hadis:

"İnne raculen izâ erâdû, erâde" veya *"İzâ erâde, erâdû"*

Yani Allah'ın öyle adamları vardır ki onlar irade ettiğinde Allah da irade buyurur. Ya da Allah irade buyurduğunda onlar da aynı biçimde irade ederler."[50]

g) "Sonra vesayet konusu da değişiklik göstermeksizin böyledir. Çünkü Allah tarafından atanan ve ilim, rızık, ölüm ve dirimden oluşan varlık ülkesine nezaret ve vezaret eden Allah işlerinin velisi ve vekilinin ameli de böyledir...

Hz. Sâdık buyurur:

[49] *Cevahir...*, s. 114.

[50] *Cevahir*, s. 125.

"Kıyamet işlerinin tümü Hz. Muhammed'in elindedir. Cennet ve cehennemin yönetim ve gözcülüğü Ali (a.s.)'nin emrindedir. Bu aşamalar, ilmin gizindendir, onu iyi koru..."

"İmamın genel nâipleri (taklit mercileri)nin mutlak velayetleri yoktur, ama nâipliğin sübutu yönünde ve onların imama intisabının sağlığı ölçüsünde imam aracılığıyla keramet ya da olağanüstülük onların elleriyle cârî olabilir. Fakat bunun tam mutlak hakikatin küllî velayeti ve doğrudan doğruya Yaratıcı tarafından bütün Allah dışındakiler için feyiz vasıtası olan en yüksek ve en büyük mertebesi, her zaman tek bir ferde münhasırdır. Hiç kimse bu makamda onunla ortak değildir. O ise imam ve Allah'ın hüccetidir."[51]

g) "Yaratışla ilgili işleri yönetme mevkii (Allah'ın velilerinde) gözle görülemez. Ancak kendileri gösterirlerse başka. Nitekim kimi zaman bir işaretle güneşi döndürürlerdi ya da insanların huzurunda bir bulutu yağmur yağdırmakla görevlendirirlerdi. Yahut da bir ceylan, İmam (a.s.)'ın huzuruna gelir, saygıyla eğilerek hacetini bildirir, yardım ister, şikayetini söylerdi. O halde bu işler, güneşin ve bulutun hep zamanın velisi ve hüccetinin izniyle hareket ettiğinin ve bütün hayvanların ihtiyaçlarını Allah'ın velilerine arz ederek onların buyrukları altına girdiğinin göstergesidir."

h) "Kimi zaman Allah'ın velileri kendi velayet iradeleri ile zehrin bedenlerine etkisine ya da kılıcın kendilerini yaralamasına engel olurlardı. Öyle ki Müminlerin Emiri (a.s.)'nin zehir içmesi ve bunun ona etki etmemesinin hikayesini merhum Allame Meclisî *Bihar*'ın dokuzuncu bölümünde Yunanlı tabip ve onun Hazret'ten mucize istemesi hususunda nakleder. Aynı şekilde, Memun'un, kölelerinden yirmi kişiye Hz. Rıza (a.s.)'nın etini, kemiğini ve kanını kılıçla birbirine katmalarını emretmesini nakleder. Onlar, Memun'un emrini yerine getirmişler, ama kılıçlar Hazret'e etki etmemiştir."

[51] *Cevahir*, s. 126.

ı) *Sa'dus-Su'ud* kitabında Ebu Râfi'in şöyle dediği anlatılır: "Peygamber'in yanına girdim. Uyumuş olduğunu ve odanın köşesinde bir yılan bulunduğunu gördüm. Korktum; eğer onu öldürsem, Peygamber uyanır. Hazret'in vahiy alma halinde olduğunu sandım. Çaresiz yılan ve Hazret arasında kendimi engel yaptım. Ansızın, Hazret *"Sizin veliniz Allah'tır..."* (5/Maide Suresi 55) ayetini okuyarak uyandı. Buyurdu:

"Allah'a hamdolsun ki her ne nimet varsa Ali'nin üzerine tamamladı."

O zaman ben, yılan olayını anlattım. 'Kalk ve onu öldür.' buyurdu."

i) "Hazreti Sadık'tan nakledilir ki Hz. Ali'nin namazda sadaka olarak verdiği yüzüğün halkasının ağırlığı dört miskal gümüş, kaşı ise beş miskal kırmızı yakut olup kıymeti Şam ülkesinin bir yıllık haracına eşitti (!)"[52]

j) "Cehalet ya da mutsuzluk nedeniyle itaatten, ilahî hakimlerin buyruklarından yüz çeviren ve kendilerini itaatsizlik günahına bulaştıran kişilerin kan dolaşımı, kalp atışları, havalandırma cereyanı, soluk alması ve çeşitli var oluş yönleri hak hekimlerinin (imamlar) buyruğuna göre olmaktadır. Kur'an'ın buyruğu da bu yöndedir:

"Yerde ve göklerdeki kimseler de ister istemez Allah'a secde ederler." (13/Ra'd Suresi 15)

Hz. Emirülmüminîn, nuraniyet hadisinde şöyle buyurur:

"Her şey; gökler, yeryüzü, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, denizler, ağaçlar ve hareket edenler ile cennet ve cehennem bize itaat eder."[53]

k) *"Basairu'd-Derecat* kitabında nakledildiğine göre beşinci imam Hz. Bâkır (a.s.) buyurdu: "Kuşlardan, otlayanlardan ve ruh taşıyanlardan her şey, bize karşı, âdemoğlundan daha çok dinleyici ve itaatkârdır."

52 *Cevahir*, s. 137.

53 *Cevahir*, s. 159.

Mütevekkil, korkutmak için asker ve silahlarını onuncu imam Hz. Hâdi (a.s.)'ye yöneltince İmam da o kötü akıbetliye gayb askerlerini ve melekleri öyle gösterdi ki Mütevekkil kendini kaybetti...

Yedinci imam Hz. Musa b. Cafer (a.s.), Harun Reşid'in zindanda Hazret'in hizmetine (!) görevlendirdiği bir cariyeye, el bağlamış huri ve cariyeleri gösterdi; onları görünce cariyenin aklı başından gitti.

l) Hz. Sadık, çölde kimi arkadaşlarıyla birlikte yolculuk ediyordu. Arkadaşlarından biri ansızın, tuhaf bir susuzluk duydu. Hazret, mübarek değneğinin başını ağzına koydu ve su akmaya başladı.

Sekizinci imam Hz. Rıza (a.s.), Memun'un meclisinde, yaratış velayetinin gücüyle perdeye doğru işaret buyurdular. Hiç zaman geçmeden bir aslan ortaya çıktı ve pis Sa'id b. Mehran'ı Memun Reşid'in huzurunda yutup kendine yem yaptı. Memun'un ricasına cevap olarak da Hazret buyurdular: "Eğer Musa'nın asası, sihirbazların yılanlarını geri getirirse, aslan da Sa'id'i geri getirir." Yani ilahî velayet mucizesidir. (Görüyor musun, velayeti gasp eden Memun olmasına karşın velayetin aslanı, Memun'a yan gözle bakmıyor da zavallı Sa'id b. Mekran'ı yiyor!)

m) Müminlerin emiri Ali, Ammar b. Yasir'e izin verirler; o da Hazret'in emriyle topraktan bir avuç alır; ona Hazret'in adını söyler. Toprak altına dönüşür.

n) İmam Hüseyin, mescitte kendisinden üzüm isteyen oğlu Ali Ekber için mescit sütunundan taze üzüm çıkarır.

o) Altıncı imam, elini Mualla b. Hanis'in gözlerine sürer. O, Medine'de odada İmam'a hizmet ettiği halde, Kufe'ye varıp kendi evine girer. Karısı ve çocuğuyla karşılaşıp hepsine bakar ve hepsiyle konuşur. İkinci olarak İmam (a.s.), elini onun gözüne sürer ve o, kendisini Hz. Sâdık'ın huzurunda bulur.

ö) "Basralı Katâde Medine'ye geldi ve 'Kırk ilmi mesele hazırlayıp İmam Bakır'a sormak için Basra'dan geldim.' dedi. İmam mescide gelip buyurdular: 'Vay sana. Acaba sen nerede bulunduğunu biliyor musun? Sen, Allah'ın, yücelmelerine izin verdiği evlerin karşısında oturmuşsun. Sen orada, biz buradayız!' Katâde arz etti: 'Doğru buyurdun. Allah beni sana feda etsin. Allah'a yemin olsun ki bu evler taş ve topraktan değildir. Şimdi bana haber verin; peynir yemenin hükmü nedir?'

İmam, tebessüm edip buyurdu: 'Kırk konunun tümü tek bu konuya mı döndü?' Katade dedi: 'Hepsini unuttum.' Evet, velayet makamının azameti ve ilim görkemi herkesi ve özellikle erdem ve bilgi iddiacılarını sarsmakta ve konuşmaktan aciz bırakmaktadır.

Sonra İmam buyurdular: 'Peynir helaldir.' Katâde arz etti: 'Peynir mayası, koyunun işkembesindendir. İşkembe ise murdar sayılır ve necistir.' İmam buyurdu: 'İşkembe temizdir. Çünkü damarı, kanı ve kemiği yoktur. Ölü tavuğun karnından da çıksa temiz olan yumurta gibidir.' Katâde dedi: 'Ben böyle yumurtadan yenmesine izin vermem!' (Uyanık, dili tutulup bütün konuları unuttuğu halde yine de İmam'ın huzurunda dırdır ediyor; hatta İmam'ın hilafına fetva veriyor!) Sonunda İmam onu susturur."[54]

p) "*Uyûn* kitabında Müminlerin Emiri'nden şöyle nakledilir: Bir Yahudiyle birlikte yolculukta bulunuyordu. Bir ırmağa ulaştılar. Yahudi, giysisini suyun üzerine attı ve ona oturup geçti. Sonra, 'Ey adam, sen benim bildiğimi bilseydin geçerdin.' diye seslendi. Hazret, suya işaret etti, su dondu ve o karşıya geçti. Yahudi, Hazret'in ayaklarına kapandı ve dedi. 'Ey delikanlı! Ne dedin de suyu taşa dönüştürdün?'

Hazret buyurdu, 'Sen ne dedin de sudan geçtin?' Hayberli[55] Yahudi dedi, 'Allah'ı kendi ism-i azamıyla andım.' Hazret buyur-

[54] *Cevahir*, s. 170.

[55] Peygamber'in uzun süre kuşatma altında tutup şehit vererek fethettiği Hayber halkından. Ali'yle Hayber'de büyük bir taassupla savaşan Yahudilerden.

du 'O isim neydi?' Yahudi dedi, 'Muhammed'in vasisi idi.' Ali (a.s.) 'Muhammed (s.a)'in o vasisi benim.' buyurdu. Yahudi, 'Kabul ettim ve Müslüman oldum!' dedi."

Kur'an tefsiri:

"Böylece sizi vasat bir ümmet kıldık; bütün insanlara karşı şahitler olasınız ve bu peygamber de üzerinizde tam bir şahit olsun diye." (2/Bakara Suresi 143)

"İmam Bâkır, 'Biz Hicaz taifesiyiz', buyurdu. Bunun ne anlama geldiği soruldu. Hazret buyurdu: Biz taifelerin en ortasıyız.[56] Çünkü Allah, 'biz sizi böylece vasat bir ümmet kıldık,' buyuruyor.[57]

Bu ayet, masum imamların mahlukata velayet ettiğini ve son peygamberin de imamlara velayette bulunduğunu açıklığa kavuşturur. Bu, imamların ululazm peygamberlerden üstünlüğüne açık bir delildir."[58]

r) *"Biz, 'emaneti' göklere, yere ve dağlara arz ettik; onu yüklenmekten yüz çevirdiler ve ondan korkuya kapıldılar. Onu insan yüklendi ki o cahil bir zalimdi."* (33/Ahzab Suresi 72)

"Muhammed ve soyunun tekvin ve teşrî bakımından velayeti kast edilmektedir. Mufazzal b. Amr, İmam Sadık'tan şöyle nakleder: Allah, ruhları cesetlerden iki bin yıl önce yarattı. Sonra Ehlibeyt'in velayetini göklere ve yere arz etti ve buyurdu: Sahipleri yerine onu kendisi için kim iddia eder? Gökler, yer ve dağlar, bu emaneti yüklenmekten kaçındılar ve bu iddiadan korkup huzursuz olduklarını gösterdiler. Sonra Adem ve Havva'nın cennette, bu on dört masum imamın makamı gözlerine

Orada, fetih ve barış antlaşmasının imzalanmasından sonra bile, Yahudi bir kadın, Peygamber'i davet eder ve yemeğine zehir döker, ki onun izleri ölüm anına kadar Peygamber'in sağlığında etkili olmuştur.

[56] Hicaz, Arabistan yarımadasının güneyiyle kuzeyi (Şam ve Yemen) ve doğusuyla batısı (Necd ve Tihame) arasında yer alır.

[57] *Tefsir-i Ayyaşi.*

[58] *Cevahir...*, s. 189.

çarptı. Bu makam kimdendir, diye sordular. İlahî azamet makamından, Muhammed, Ali, Fatıma, Hasaneyn ve Hz. Mehdi'ye kadarki imamlardandır, diye cevap geldi. Eğer bunlar olmasaydı sizi yaratmazdım. Sakın haset gözüyle onlara bakmayın; onların makamını temenni etmeyin. Fakat, şeytan vesvese verdi ve küllî mutlak velayet makamını temenni ettiler. Allah, "Evliyanın o mukaddes nurlarına tevessül edin." buyurdu. Dört masuma tevessülden sonra Allah onların tövbesini kabul buyurdu.

Hadislerin birçoğunda yer almaktadır ki Ehlibeyt'in velayeti sulara arz edildi. Masum imamların velayetini kabul eden her su tatlı ve lezzetli oldu. (Öyleyse gök, yer vs'den bir kısmı da velayetten yüz çevirmiştir. Peki ya küllî mutlak velayet..?) Aynı şekilde, imamların velayeti meyvelere arz edildi. Velayeti kabul eden her meyve tatlı ve lezzetli, yüz çeviren her meyve yararsız oldu. Velayeti kabul eden her çiçek ve bitki hoş kokulu ve güzel oldu. Kabul etmeyen ise güzel kokudan yoksun yararsız çalı ve diken oldu. Aynı şekilde onların velayetini üstlenen taş, akik, firuze ve hacerulesved oldu."

İmamların Ululazm Peygamberlere Üstünlüğü

"*İrşad-ı Deylemi* kitabında, Hz. Rıza, Semâa'ya buyurdu: Kıyamet günü âhir zaman peygamberinin ve masum imamlar olan onun çocuklarının şefaatine muhtaç olmayacak büyük melek ya da peygamber veya mümin kalmayacak. Dünyada nebilerin çoğu, güçlük ve sıkıntıda Peygamber'e ve onun Ehlibeyti'ne tevessül arayıp onları şefaatçi olarak benimsiyor, sıkıntılardan kurtuluyor, hacetlerine nail oluyorlardı. Öyle ki Adem'in tövbesinde, Nuh'un boğulmaktan, İbrahim'in ateşten, Musa'nın Nil'den, Yusuf'un zindandan, Yakub'un Yusuf'un ayrılığından kurtulmasında, Zekeriya'nın evlat dilemesinde, Yunus'un denizin derinliklerinden kurtulmasında onların hepsi (keza) ahir zaman hüccetine kadarki beş arınmışı aracı kılıyorlardı. Ululazm peygamberleri şefaat aracı olarak hakkın dergahına götürürlerse duaları kabul olmuyor, hatta Allah, onları bu amelden men ediyordu."

"Sonra, risaletlerini yerine getirme konusunda bütün nebilerin aşağılanıp eleştirilmesi: Doğruluk sahibi Yusuf ile ilgili olarak rivayet edilir ki zindandan Allah'a, eğer günahlarım yüzümü dergahına yönelmeye yaraşmaz eylediyse, öyleyse beni sâlih atalarımın hakkı için zindandan kurtarmanı diliyorum, diye arz etti. Sonra şöyle vahiy ulaştı: "Atalarının benim üzerimde ne hakları var ki? Eğer Adem'i diyorsan, onu nimetle dolu cennete soktum ve onu yalnızca bir ağaçtan men ettim; karşı çıktı ve ondan yedi. Eğer atan Nuh'u kast ettiysen, onu mürsel peygamber kıldık; halkı çağırdı. Sırf yüz çevirmelerinden dolayı onlara lanet etti (görevini yerine getirmek için dokuz yüz elli yıl sabrettiği halde!). Hepsini boğdurdu. (Sanki Allah'ın iradesi değil de Nuh'un kişisel görüşüymüş ve Nuh'un değişken durumu nedeniyle bütün insanlığı Allah sular altında bırakmış gibi!) O zaman dua etti, böylece onu ve gemisindekileri kurtardım (Bu da aynı şekilde). Eğer amacın İbrahim ise onu kendi halîlim kılıp ateşten kurtardım. Yakup'tan söz ediyorsan, ona on iki oğul bağışladım. Sonra birini gözünden gizledim. Sürekli ağladı ve yol kıyısına oturup bizi halka şikayet etti. Öyleyse senin atalarının bende ne hakları var?"

İzahat

Bu cümlelerden anlaşıldığı gibi "ilahî nurlardan ayrılmış olan" (!) dört masumun kutsal ruhlarının göklerden ve yerden önce yaratılmasının asıl amacı, "peygamberler ve çeşitli kimselerden oluşan bütün varlıkların onlara tevessülüdür...

Kur'an Tefsiri:

Kur'an'da söylenildiği gibi, kıyamet günü kafirin alınyazısını gördüğünde *"Keşke toprak olsaydım."* (78/Nebe Suresi 40) demesi şu anlamdadır: Kafir, Ali Şiası için Allah'ın mukarrer buyurduğu sevap, yakınlaşma ve bağışları gördüğü zaman, keşke toprak olsaydım, diye arzular. Çünkü Ali'nin künyesi Ebu Turâb'dır. Ebu Turâb, yerin beka ve sükunu kendisine bağlı olan kimsedir."[59]

[59] *Cevahir*, s. 266.

a) *"Allah'a ibadet edin, ona ortak koşmayın. Ana babaya iyilik edin."* (4/Nisa Suresi 36)

Bu ayette anne ve babadan amaç, Hz. Muhammed (s.a) ve Hz. Ali (a.s.)'dir.

Allâme Meclisî, burada Muhammed ve Ali'nin insanın ruhani anne ve babası olduğu amaçlanmaktadır, der.

"Horasan Meydan Mescidi Daruşşifasındaki Dersimizden Nur Menşurları" yazarı sayın Seyyid Muhammed Ali Kazımeynî Burucerdî şöyle buyururlar: "Hatta denilebilir ki Muhammed ve Âli Muhammed, insanın ruhî ve cismî babalarıdırlar. Kulların asıl ve gerçek babalarıdır."[60]

b) İmamların Yaratıcılığı

"Bir cemaatin mektubuna cevap olarak Gâip İmam hazretleri kendi el yazısıyla şöyle yazmıştır:

'Biz, Allah'ın yarattıklarıyız, geri kalan halk ise bizim yarattıklarımızdır.' Bu olumlu cümle, Peygamber (s.a)'in 'Ben ve Ali, bu ümmetin babalarıyız.' sözüne eklenen velayet-i külliyedir. *"Halk"* kelimesi, insanı, cansızları, yeri ve göğü kapsayan genel bir kelime olduğundan, buna göre hadisten amaçlanan şudur: Biz Allah'ın ameliyiz ve yaratıkların geri kalanı ise bizim amelimizdirler."[61]

c) *Bihar'da*, Allâme Meclisî, miraç hadisleri ile ilgili olarak şöyle nakleder: Peygamber buyurdu; Miraç gecesinde Allah'ın bana söylediği en son söz, ey "Ebulkasım" buyruğu idi. Sidreye vardığımda Cebrail dedi: Allah'tan Ebulkasım'dan amacın ne olduğunu sormadın mı? Hayır, dedim. Ansızın, bir nida işittim: Ey Ahmed, senin künyeni Ebulkasım koydum; çünkü sen benim rahmetimi kullarım arasında paylaştırırsın.?

Netice ve İzahat *(Cevahir'den)*

"Rahmetin paylaştırılması, rahmetten olan velayetle aynı anlam-

60 *Cevahir, s. 267.*

61 *Cevahir, s.* 241.

dadır. Rahmet, varlığın olağan niteliklerle feyizlendirilmesinden tutun da yetiştirme, yetkinleştirme ve tasvir rahmetine, bilgi ve rızık bağışına, bereketlerin bütün çeşitlerine ve her türlü feyze varıncaya değin hepsini rahmet kelimesinin özel anlamı ve "Ebulkasım" sözünün kapsamı bakımından kendinde barındırır. Ali'nin Peygamber'in nefsi olduğunu belirten "enfüsüna" ayeti deliliyle de bu makamın aynısı, yani rahmetin paylaştırılması, Ali ve imamlar hakkında da sabittir.

Ali'nin, sinesinde olduğuna işaret ettiği bilgiler ve sırlar, kendilerinin, velayet ve saltanat makamıyla konuşmaları ve yaratış, yetiştirme, öğretme, rızık ve varlık ülkesindeki her türlü müdahale ve tasarruftan oluşan yaratma işlerini üstlenmekten ibarettir."[62]

Rasûli Ekrem buyurdu: "Beni miraca götürdükleri gece, üzerine Ali'nin adının yazılmadığı hiçbir kapı, perde, ağaç, yaprak ve oda bulamadım."

Sa'd b. Ebi Halef Eş'arî, *Basâiru'l-Envâr* kitabında Müminlerin Emiri Ali'den şöyle nakletmiştir: "Ebuzer Gıfarî, Rasûli Ekrem (s.a)'den şöyle duymuştu: Ali (a.s.)'yi nuraniyetle tanımak, marifet mertebelerinin en mükemmelidir. Bu yüzden, bu konuda kendisine sormak için Selman'ın yanına geldi. Sonra Selman'la birlikte Ali (a.s.)'nin yanına gidip sordular. İmam, o ikisine cevap olarak şöyle buyurdu:

"Beni nuraniyetle tanımak, Allah'ı tanımaktır. Allah'ı nuraniyetle tanımaksa halis dindir. Bizim velayetimizi ayakta tutan, namazı ayakta tutmuştur. Denenmiş mümin, Allah'ın izin vermesi dışında bizim makamlarımızdan hiçbir şey duymamış olan, kuşku ve tereddüt taşımayan kimsedir. Niçin, nasıl, diyen herkes kafirdir. Allah, emrini gerçekleştirmiştir ve biziz Allah'ın emri. Bil ki ben, Allah'ın kuluyum ve Allah, beni kulları ve ülkesi üzerine kendi halifesi kıldı ve yeryüzünde beni halka emin yaptı. Bizi tanrı yerine koymayın; bizim hakkımızda fazilet olan şeylerden neyi isterseniz söyleyin. Çünkü siz, bizim makam ve menkıbelerimizin künhüne eremeyeceksiniz. Ben ve Peygamber, onun bu-

[62] *Cevahir*, s. 280.

yurduğu şekilde, Allah'ın nurundan bir nurduk. O zaman Allah, bu nurun ayrılmasını emir buyurdu. Sonra, bir yarısına 'Muhammed ol' dedi; o da Muhammed oldu. Öteki yarısına da 'Ali ol' diye emretti; o da Ali oldu. Peygamber konuşkan, ben ise suskundum. Sonra Hazret (Ali), ellerini birbirine vurdu ve buyurdu: Muhammed toplayandı; ben ise yayıcıyım. Ben, Levhimahfuz'un sahibiyim. Allah, onda bulunan bilgileri bana ilham buyurdu. Muhammed, hâtemülenbiya idi; ben ise hatemülavsiyayım. Sonunda şöyle buyurdu: Nuh'u, Allah'ın dileğiyle gemide hareket ettiren benim; Yunus'u, balığın karnından Allah'ın emriyle çıkaran benim. Musa'yı Nil'den Allah'ın emriyle geçiren benim. İbrahim'i ateşten Allah'ın izniyle kurtaran benim. Ben, Muhammed, İbrahim, Musa ve İsa'yım. İstediğim gibi şekil değiştiririm(!). Sonra buyurdu: Ben Allah'ın izniyle diriltirim, öldürürüm; kalplerin içindekini bilirim. Benim çocuklarım olan imamlar da istedikleri zaman bu ilme sahiptirler. Biz hep Muhammed'iz. İlkimiz Muhammed, ortamız Muhammed, sonumuz Muhammed; tümümüz Muhammed'iz. İstersek, gökleri ve yeri yaratırız, doğuyu batıya, batıyı doğuya dönüştürürüz. Her şey; gök, yer, güneş ve ay bile bize itaat eder. Sonra buyurdu: Öteki insanlar gibi yiyip içmekle birlikte böylesi işleri Allah'ın emriyle yaparız. Sonunda şöyle buyurdu: Ey Cündeb, ey Selman, nuraniyetle bilmek budur. Onu fikir doğruluğuyla alın!"

Sonuç

"Büyük âlimlerden biri olan Mukaddes Erdebilî (kendisine rahmet olsun) hakkında şöyle rivayet edilir: Onu, iyi bir durumda müminlerin emiri Ali (a.s.) hazretlerinin pak haremlerinde gördüler. O, dünyada işlerin durumu ve cereyanı nasıl, diye sordu.

Cevap olarak buyurdular: Bu dünya amel ve ibadetlerinin pazarı çok kesat ve müşteri çok az. Bu kabrin sahibinin (Hz. Ali'nin) "sevgi"si dışında hiçbir şey bize bir yarar sağlamadı. Sonra o hazretin kutsal kabrine işaret etti..."[63]

[63] *Cevahir*, s. 184.

İmam Yerde: "Halife" İle İrtibatta

İmam Seccad Abdulmelik Karşısında

"Haccac, Emevî halifesi Abdulmelik Mervan'dan, İmam Seccad'ı öldürmek için izin ister. Abdulmelik, Haccac'a bir mektup yazarak onu bu işten sakındırır. İmam Seccad, aynı saatte, halifeye şöyle bir mektup yazar: 'Müminlerin emiri Abdulmelik Mervan'a! Ben Ali b. Hüseyin. Allah'ın Resulü beni bu işten haberdar etti. Allah, bundan dolayı teşekkür etti ve senin saltanatını sabit kıldı...' Abdulmelik, imamın kölesinin, üzerine binerek mektubu getirdiği devenin yükünü dinarla doldurdu."[64]

"Fazl b. Sehl'in hamamda öldürüldüğü haberinin yayılmasından sonra Memun'un, Hazret'in evine açılan (!) bir kapıdan son derece üzüntülü bir durumda girdiğini gördüm. "Efendim, ey Ebulhasan; Allah seni ve bizi mükafatlandırsın." dedi. Fazl b. Sehl hamama gitmişti. Bir grup gelip onun başına üşüştü ve onu param parça ettiler. Onunla birlikte hamamda bulunanları da öldürdüler. Ondan sonra Fazl'ın köleleri ve işçileri birçok elebaşı ile birlikte Memun'un kapısına toplandılar ve evi kuşattılar. Taş atıp sövüyorlar ve "Memun hile yaptı, onun işaretleriyle Fazl'ı yakaladılar; ona karşılık Memun'u öldürürüz!" diyorlardı. Memun, Hazret'in hizmetine varıp ondan rahmet edip gelerek halkı dağıtması için yardım diledi. Sonra Hazret, atına binerek evin kapısından çıktı. Epeyce kalabalığın toplandığını ve Memun'un evinin kapısını ateşe vermek için ateş getirildiğini gördü. Sonra Hazret seslendi ve eliyle dağılmalarını işaret etti; dağıldılar. Allah'a yemin olsun ki korkup kaçıyorlardı. İşaret ettiği herkes kaçmaya başlıyordu. Böylece topluluk bir anda dağıldı ve kimse kalmadı. Oradan göç ettik. Fazl b. Sehl'in öldürülmesinden sonra Memun, o Hazret'in hizmetine geldi. Ağlıyordu. Ey Ebulhasan, şu an sana muhtaç olduğum bir zamandır. Halkın işlerinde bana yardımcı olmalısın, diyordu.

[64] *Bihar*, c. II, s. 7,14.

Hazret buyurdu: Tedbir ve fikir seninledir; dua etmekse bizimle."[65]

Her okuyucu, bu metni -ki Allame Meclisî, Şia Ansiklopedisi'nde, yani *Bihar'da* nakletmiştir- okumakla şu sonuca varmaktadır: Horasan halkı, Memun ve babası Harun döneminde halifenin zulüm odağına karşı başkaldırır ve kuşkusuz bu nedenle de Memun, mevcut duruma razı olmayan devrimci Şia'nın önde gelen çehresi olan İmam'ı, veliaht olarak atamaktadır. Hepimiz Fazl'ın İmam'ın veliaht ilan edilmesinde etkili bir rolünün bulunduğunu ve Memun'un siyasetinin değişmesinin ardından hamamda öldürüldüğünü ve Fazl'ın öldürülmesiyle İmam'ın öldürülmesi arasında doğrudan bağlantı bulunduğunu biliriz. Halk halifenin bu olaydaki hıyanetini anlamış ve hilafet merkezini bile kuşatmış iken, İmam tüm bunlara karşın, böyle bir durumda Fazl'ın -ki İmam'a bağlılığı yüzünden halifenin gizli adamlarınca öldürülür- aleyhine ve halifenin lehine, nüfuz ve itibarını kullanır; halkın Peygamber soyuna olan inanç ve güvenini kötüye kullanır. Bütün manevî değerleri, ilahî velayet makamını, zulüm ve cinayet hilafetini ve cellat halifeyi savunmak için set haline getirir.

Bu hikayeden her okuyucunun çıkaracağı sonuçtur bu. Eğer Meclisî'ye güvenirse, İmam'a olan itimadı ve Şia'nın imametine olan itikadı yok olur. Bunun tersine, İmam'a olan imanı ve İmam'ı tanıyışı sağlamsa Meclisî'yi ve böylesi çirkin ve zehirli hikayeleri uyduranların, nakledenlerin tümünü mahkum eder. Çünkü İmam'ı, zulmün hâmisi ve zorbalığın duacısı olarak tanıtmak istemişlerdir. Öyle ya, ismet makamına ve yaratış velayetine sahip olmasına karşın Şiî imam, zalim Sünnî halifeyle böyle bir davranış içine girer, halifeyi savunmak için halkın karşısına geçer ve kendisini onun duacısı olarak nitelerken, büyük ruhanîlerin, Şia mezhebine mensup seyyid olan ve üstelik bu imamın nâibi bulunan Safevî sultanlarına yakınlaşıp yaltaklanmasının ve onlardan ücret almasının ne sakıncası olabilir?

[65] *Es-Seb'ul-Mesânî fî Nuketi Ahbari Menakıbi'l-Hasani'l-Evvel ile'l-Hasani's-Sani*, Ayetullah Nihavendî, Meclisî'nin *Bihar*'ından naklen, s. 144.

Tesadüf bu ya, Safevî ruhanîliği, zaten böyle bir sonuç alıp halka dikte ettirmiştir. "İçinde Fayda Bulunan Dönüş" başlıklı bu hikâyenin devamında, çağımız Safevî ruhaniyetinin en parlak çehrelerinden olup Safevî Şiası'nın bilimsel eserleri arasında en iyi, en yetkin ve en seçkin eserlerin sahibi bulunan[66] merhum Ayetullah Şeyh Ali Ekber Nihavendî şöyle buyurur:

"İşin değişmesine ve durumun tersine dönmesine dair zahirî sebepler Hazret açısından bir araya gelmiş olduğundan, ellerini kavuşturup ilahî takdirata karşı kazaya rıza göstermiştir. Allah katında Peygamber'in, hidayet imamlarının ve muhalif yahut yandaş herkesin ondan açık ve seçik olarak hoşnut olmalarına neden olan "Rıza" lakabını almasının sırrı belki de budur. Anla ve ganimet bil öyleyse!"

(Hikayenin sonunda slogan şeklinde söylediği bu iki hitap ve çağrıya dikkat ediniz; düşündürücüdür:)

"Anla ve ganimet bil!"

Teşekkürler! Ehlibeyt ekolünü bu halka iyi öğretiyorsunuz. Bu kitapları "halkın parası" olan "imam payı"na ait bütçeden aldıkları parayla basmışlardır. Bu Safevî ruhaniyeti, imam ve halk arasında ne yapıyor? Halkı imamın takipçisi kılarken imamı da Memun'un takipçisi kılıyor!

Bu projenin uygulanma bütçesini, Safevîler veriyordu başlangıçta. Sonralarıysa, halkın kendisi, imamın kendi payından ödemeye başladı!

Eyvallah; iki elin kurusun!

"İmam Musa b. Cafer dedi: Harun Reşid, beni huzuruna çağırdı. Yanına varıp selam verdim. Selamıma karşılık vermedi. Öfkeli olduğunu gördüm. Önüme bir tomar attı ve okumamı söy-

66 *El-Cevheru'r-Kezine*; *el-Amelu'l-Musaffâ fi Nuketi Ahbâri Menakıbi'l-Mustafâ* (s.a); *el-Yedu'l-Beyzâ' fi Nuketi Ahbari Menakıbi'z-Zehrâ* (a.s); *El-Kevkebu'd-Derî fi Nuketi Ahbâri Ali* (Ali'yi derî ile seci yapmış); *es-Seb'u'l-Mesânî fi Nuketi Ahbari Menakıbi'l-Hasani'l-Evvel ile'l-Hasani's-Sâni* gibi eserler.

ledi. Allah'ın bizim ondan beri olduğumuzu bildiği birtakım şeyler vardı o tomarda: Ülkelerin haracı, Gulat Şia tarafından Musa b. Cafer'e gönderilmektedir. Onun imametine inanan kimseler vs. imamları bütün halktan daha üstün tutarlar ve onlara itaati, Allah'a ve Rasulü'ne itaat sayarlar... gibi şeyler yazıyordu. Mektup uzundu. Ben durmuş okuyordum; o ise suskundu. Başını kaldırdı ve dedi, "Okuduğun yeter, konuş." Dedim: "Ey müminlerin emiri, Muhammed (s.a)'i peygamberlikle görevlendirene yemin olsun ki hiç kimse haraç olarak benim için bir dirhem ya da dinar getirmedi. Ama, biz Ebu Talib ailesi, hediye kabul ederiz..." Bizim yoksulluk ve sıkıntımızdan, düşmanımızın çokluğundan ve önceki hilafet döneminde humusun kaldırılmış olduğundan haberdar olan halife, hayat sıkıntısının bizi zor duruma soktuğunu, sadakanın bize haram olduğunu, bunun yerine Allah'ın humusu öngördüğünü, şimdiyse bu durumumuzun bizi hediye kabul etmeye zorladığını görerek sustu. Sonra dedim, eğer müminlerin emiri, amca oğluna izin buyurursa, babaları yoluyla gelen bir hadisi nakledeyim. O, bunu sanki ganimet saydı ve dedi, naklet, izinlisin. Dedim, babam, Peygamber'e kadarki atalarımdan bana nakletti:

"Rahim bir başka rahme dokunduğunda hareket eder ve titrer." Keşke elinin bana ulaştığını görsem (elini yüzümde hissetsem). Eliyle bana işaret etti. Sonra, yakına gel, dedi. Yakınına gittim. Benimle musafaha etti ve uzun bir süre beni kollarıyla sıktı. Sonra bıraktı. İki gözü yaşardı. Sonra bana dedi, otur ey Musa. Üzülme; doğru söyledin; baban doğru söyledi, Peygamber doğru söyledi. Kanım ateşlendi, damarlarım titredi. Bil ki sen benim etimsin, kanımsın. Benim için naklettiğin doğrudur. Ey Ebulhasan, diye sordu, ne kadar boğaza bakıyorsun? Dedim, beş yüzden fazla. Sordu, hepsi senin çocukların mı? Dedim, hayır; çoğunluğu köle ve hizmetçilerimdir. Oğullarım ise otuz kişiden fazla. Kadınlar da öyle. Neden kadınları amcalarının çocuklarına ve akrabalarına kocaya vermiyorsun, diye sordu. Dedim, çeyiz paraları yok. Emlak gelirin nasıl, diye sordu. Kimile-

yin var, kimileyin yok, dedim. Reşid dedi, ey amca oğlu, ben sana oğullarını kızlarını evlendirmen, mallarını düzeltmen için o kadar para vereyim. İmam ona dua edip der ki ey müminlerin emiri, yüce Allah, velilere kendi dönemlerinde toplumun yoksullarının geçimini sağlamayı, çıplakları giydirmeyi, dertliye ihsanda bulunmayı vacip kılmıştır. Sen ise, böyle yapan herkesten daha layıksın buna. (Halife) dedi: Yaparım.

İmam'ın, Ehlibeyt'in faziletlerine ilişkin naklettiği konulardan ve büyük bir hoşnutlukla halifece de kabul edilen ve "bravo, bravo" ile karşılanan hakikatlerin ardından halife şöyle der: Ey Musa, ihtiyaçlarını söyle! Dedim, "Ey müminlerin emiri, öncelikle senden ricam, karımın ve çocuğumun yanına dönmeme izin buyurmanızdır. Ben, onları, beni bir daha görme umudunu yitirmelerinden dolayı ağlar bir durumda bıraktım. Dedi, izinlisin. Daha iste! Dedim, Allah, müminlerin emirini biz bir avuç amca çocukları için korusun. Ben omzunda ağır bir aile yükü bulunan bir adamım. Allah'tan sonra gözlerimiz müminlerin emirinin kerem ve bağışına dikilmiştir. Bakışlarımız, yeniden eski şefkatine gelir mi, diye onun önceki lütuf ve ihsanını gözlemektedir!

Bana yüz binlerce dirhem ve bir kat elbise bağışladı ve ata bindirip saygıyla karım ve çocuğumun yanına geri yolladı."[67]

"Harun, Medine'ye geldi ve perdedarlarına, Haşimoğulları ve diğer Kureyş boylarından gelen Muhacir ve Ensar'ın çocuklarından Mekke ve Medineli her adam gelip kendini tanıtsın, dedi. Gelip nesebini söyleyenlerden her birine yüz ile beş yüz dirhem arasında değişen hediyeler veriyordu. Birden, nesebini, Musa b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib olarak tanıtan bir adamın geldiğini söylediler. Harun, onu karşıladı ve eşeğine bindirip hilafet makamına getirdi. Yüzünü ve gözlerini öpüp elini tutarak meclisin baş köşesine oturttu. (Sonra İmam Musa,

[67] *Bihâr*, c. 11, İmam Musa dönemi ile ilgili bölümler; İmam'ın zalim halifelerle tartışmaları (!), s. 268.

gizlice, Memun'a halife olacağı müjdesini verir ve halife olduğun zaman oğluma iyi davran, diye tembihte bulunur.) Daha sonra halife, Mekke'den İmam Musa'ya iki yüz dinar gönderir ve şimdi malî sakıntıdayım; bağışımız daha sonra ulaşacaktır, diye bildirir.

"Kureyş'ten veya Beni Haşim'den olan herkese beş bin dinara varan bağışlarda bulunurken, o kadar yüceltmene karşın Musa b. Cafer'e neden iki yüz dinar bağışladın?" sorusuna karşılık halife şöyle dedi: "Eğer garanti ettiğim şeyi ona ödersem, yarın Şiiler ve onu sevenlerin bize karşı yüz bin kılıç çekeceğinden korkulur. Onun ve soyunun yoksulluğu bizi ve sizi onların saldırı tehlikesinden korur."[68]

Yezidin Kölesi İmam

Yezid hac yolculuğunda Mekke'ye vardı. Kureyş'ten bir adamı muhatap alarak dedi: "Benim kölem olduğunu ikrar ediyor musun? İstersem seni satar, istersem köle olarak alıkoyarım."

Kureyşli adam, Yezid'e cevap olarak şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ey Yezid, sen Kureyş'te kişisel değer olarak benden daha değerli değilsin. Baban da babamdan, cahiliye döneminde de İslam'da da üstün değildir. Sen dinde de benden daha üstün ve daha iyi değilsin. Bunu kabul etmemi benden nasıl istersin?"

Yezid, "Eğer kabul etmezsen, seni öldürürüm." der.

"Benim öldürülmem, Hüseyin b. Ali b. Resulullah'ın öldürülmesinden daha önemli değildir." der adam. Yezid adamı öldürür.

Ertesi gün, Ali b. Hüseyin (a.s.) (İmam Seccad) şöyle der: "O dünkü adam gibi, ikrar etmezsem beni de mi öldürürsün?"

Yezid -Allah'ın laneti üzerine olsun- şöyle der: "Elbette." Ali b. Hüseyin şöyle söyler: "Söylediğin şeyi ikrar ediyorum. Ben rızasız köleyim. Öyleyse, ister alıkoy, ister beni sat." (!)

[68] *Bihar*, c. II, s. 270.

Yezid, "Bu senin için daha iyidir. Çünkü kanını korudun ve şerefini de azaltmadın." der.

Allâme Meclisî, ancak Beni Umeyye yönetiminin propaganda görevlilerinin işi olan böylesi alçakça ve kirli bir uydurmayı aktarmakla yetinmiyor, görüş belirtmeye girişiyor. Şöyle buyuruyor: Bu haberde bir problem var. Siyerci tarihçiler şöyle demektedirler: "Yezid hacca gelmemiş; aslında bütün hilafeti boyunca Şam'dan ayrılmamıştır."

(Doğrudur da. Özellikle Yezid hacca gelememiştir. Çünkü Mekke, Abdullah b. Zübeyr'in üssüydü. Abdullah ise, İmam Hüseyin ile birlikte, Yezid'e biat etmeye karşı koymak adına Medine'yi, Mekke yönüne hareket ederek terk eden bir kimsedir. İmam, Kufe'ye doğru hareket etti; Abdullah da Mekke'yi gücünün merkezi durumuna getirdi. Kendisi ve sonra da oğlu Mus'ab, oranın yönetimini ellerinde bulundurdular. Öyleyse Yezid, hacca nasıl gelebilmiştir? Ama, "Allame", o haberin, İmam'a karşı uydurulduğunu kanıtlayan bu olguya işaret etmiyor. Hatta, "Yezid asla Şam'dan dışarı çıkmamış, Medine'ye gelmemiş ve haccetmemiştir." diyen tarihçilerin sözünü dikkate almıyor. Bu söz, haberin yalanlanmasının en iyi belgesidir. Tarihçilerin sözünün güvenilir olmadığı bahanesi, bu sözü etkisiz kılıyor ve bu çirkin ithamın asılsız olduğunu kanıtlayan tüm aklî ve naklî kanıtları zayıf gösteriyor. Bu bahane, kendi deyişiyle, bu rivayette bulunan 'problem'i ortadan kaldırıyor mu? Fakat, Allame'nin, bu itham yararına görüş belirtmesinden ve tarihsel çözümlemesinden daha ilginç olan, onun elde ettiği sonuçtur. Onun son belirttiği görüşü okuduğumda, ateşlendim ve gece sabaha dek, yılan ısırmış gibi kıvrandım; öfke ve aczimden dolayı dertli yalnızlığımda haykırarak sorup durdum: "Veli değil, imam değil, Hüseyin'in, Ali'nin, Fatıma'nın ve Muhammed'in oğlu değil. O Kureyşli adam, bir Arap değil mi?

Sen ise âlim değil, ruhanî değil, Şia değil, Müslüman değilsen, bir insan da mı değilsin? Bu pis hakareti yazmaya nasıl cüret ediyorsun? Ve siz, ey büyük âlimler, ey İmam Sadık havzasının

fazılları, ey Ehlibeyt Şiası'nın vaizleri; siz ki Peygamber sülalesinin velayetini, ismetini ve faziletini koruma sorumlularısınız; siz ki Ehlibeyt'in özgürlük şehitlerinin, yiğitlik ve insanî keramet öncülerinin iki yüz elli yıllık cihadının, Şia tarihinin bilgin, yazar, şair ve mücahitlerinin bin yıllık savaşımının vârislerisiniz. Eğer o gün, Şah Sultan Hüseyin yönetimi, böylesi yazarları resmî "molla başı" yapıyor ve böylesi yazarları "Şia Ansiklopedisi" diye adlandırıyor idiyse, bugün neden susuyorsunuz? Böylesi korkunç ihanetlere nasıl katlanıyorsunuz? Siz, bilimsel Şia havzasının özgür düşünen aydınları, neden hâlâ bu "Şah Sultan Hüseyin Şiîliği"ne saygıyı konuşuyorsunuz? Safevî molla başına saygı, imama saygıdan daha mı yüce yoksa? "Sınıf çıkarları", din "gerçeklikleri"nden daha mı ileri yoksa?

Siz niçin, "Şiilik, hakikat; Sünnilikse maslahat İslamı'dır. Dünyanın tüm savaşımcı sorumlu aydınlarının vicdanı Şiîliğe -yani imamet ve adalete- muhtaçtır. Çağımız Ali'yi aramaktadır. Ali ise, olması gerektiği biçimde bulunmayan insandır." Fatıma "Hatice'nin ve Peygamberin kızı, Ali'nin eşi, Hüseyin ve Zeyneb'in anası olmak"tan daha üstündür. Dördüncü imam, "İmam cebbar değil. Seccad, bu en güzel âbid ruh (Zeynelabidin), ilk kez olarak "dua"dan "cihat" yarattı. Bilinç, niyaz, aşk ve cihat ekolünün duada temelini atan odur. Mutlak yapamazlık çağında savaşımın öğretmenidir o." diyen ve yazan beni itham ediyorsunuz?

Neden adlarının sonuna (a.s.) koymadığımı ve böylece İmam'a ihanet ettiğimi okuyor ve yaygara koparıyorsunuz! Emevî ve Abbasî misyonerlerinin bütün töhmetlerini, hakaretlerini ve şayialarını, çirkin hurafeleri, hatta İslam'a ve özellikle Ehlibeyt'e kin güden düşmanların uydurmalarını, Şia'nın hakperest, adaletçi ve özgürlükçü hareketine karşı olan zalim ve cellat odakların alay ve hakaret dolu yalanlarını nakleden ve yayan kimseyi siz nasıl olur da "on üçüncü imam" ve "on beşinci masum" olarak gösterebilirsiniz?

Bunlarla da işim yok. Belki de hâlâ, Şia toplumunu hem dünyadaki Muhammed takipçilerinden ayırmak hem de düşüncede Ali'yi izlemekten alıkoymak için Safevî Şiası'nı halkımızın inanç ve akıl yazgısına musallat eden aynı özel maslahatlar mevcuttur. Sınıf liderine saygı ve maslahatı koruma, din imamına saygıdan ve hakikati diriltmekten daha gerekli görülmektedir belki. Ama ben, -günümüz aydınlarının temsilcisi olarak- din dışı ideolojilere inanan tüm aydınların karşısında Ali'nin öğretisi, bizi adalet ve rehberliğin, ileri, bilimsel, toplumsal ve insanî ruhun ve özgürlükçü, devrimci görüşün gerçekleşmesinde hiçbir ideolojiye muhtaç bırakmayacaktır, diye iddia ediyor ve diyorum ki Şia imamlarının yaşayışı, düşüncesi, cephe alışı ve kişiliği; cihadın, şehadetin, hürriyetin, bilginin, halkı gözetmenin ve zulüm, ayrımcılık, baskı, hurafe, uyuşturma ve zayıflıkla barışmazlığın somut örneğidir.

İtirazım, Ali Şiası'nın aydın ve özgürlükçü âlimlerinedir. Niçin ve hangi maslahat hatırına itiraz etmiyorlar? Bu iki üç yüzyıl içinde -ki fırsat ve sorumluluk sahibiydiler- halkın aklını, toplumun ruhunu, Şia'nın onurunu bu tılsımlardan niçin kurtarmadılar? Başları çevresinde kutsallık hâlesi bulunan bu putları niçin kırmadılar? Bugün, Batılı oryantalistlere bakarak Şia'yı bunların gözüyle gören ve ürken ya da mahkum eden ve suçlayan Sünnî âlimler ve bizim kendi aydınlarımız, sıradan materyalist kişilerin, inançları yolunda öyle şaşırtıcı fedakârlıklarda bulundukları ve ölümle oynadıkları bir çağda, Safevî Şiası ruhanîlerinin kitaplarının mukaddimelerinde ne dalkavukça başyapıtlar yarattıklarını görüyor, kainat üzerinde velayet sahibi olan, tüm nebilerden üstün, ismet makamına sahip ve nübüvvet ilminin temsilcisi olan Şia imamının, zindanda, özgür olabilmek için onca acizlik ve yalvarış içerisinde bulunduğunu, düşman askerleri karşısında, su içmek için rica ve yakarışta bulunduğunu, cellat halifenin sarayına -para için- iltimasta bulunduğunu, "Karımın ve çocuğumun gözü, sizin bağışlayıcı elinize dikilmiştir." diye dua ettiğini ve "adı bilinmez bir Kureyşli adamın ka-

bul etmeyip hayatını feda ettiği" bir şeyi kabul eden hasta bir imamı okuyor!

"Siret ehlinin sözlerindeki ihtilafla birlikte, bu rivayet sahih görünmektedir. Ben, İmam ile Yezid arasında böyle bir görüşme ve konuşmanın gerçekleşmediğini düşünüyorum (Çünkü Yezid'in Medine'ye gelmesi olanaksızdır). Tersine, bu görüşme, konuşma ve itirafın, biat almak için Yezid tarafından görevlendirilerek Medine'ye gelmiş olan Müslim b. Ukbe ile İmam arasında gerçekleşmiş olmasına ihtimal veriyorum."[69] (!)

Bu rivayeti *Bihar'da* okuduğum gecenin üzerinden üç buçuk ay geçti. Bu facia, bir an bile aklımdan çıkmadı. Başka derdim ise, bu rivayeti aktarıp aktarmama konusunda taşıdığım tereddüttü. "Seccad'ın Öğretisi"ni yazmış bir kalemi, azamet, letafet, dert ve güzellikle dolu bu ruha aşk besleyen bir yüreği, böylesine çirkin satırları, İmam'ı beri kılmak ve Şia ansiklopedisinde bir Şiî rivayeti olarak yazılan bu işin bir Emevî siyasî karalaması olduğunu belirtmek için bile olsa, nasıl yazabilirim?

Başka bir tereddüdüm ise, Allame Meclisî'ye ihanet ettiğim gerekçesiyle eziyete hazır olmam gerektiğiydi. Sonunda Allame Meclisî ile İmam Seccad'ın özgürlüğü arasından ikincisini seçmeye karar verdim.

Benim yitirecek bir şeyim yok. Niçin susayım?

Kaçınılmaz olarak kendi kendinize soruyorsunuz: İmamı tanıtmadaki bu çelişki neden? Neden imam, gökte Allah ile aynı düzeyde bulunduğu ve "Allah'ın dünya üzerindeki velayetinin imam için de sabit(!)" olduğu söylenirken, yerde halifenin zayıf ve teslimiyet içindeki ortağı olarak tanıtılıyor? Adalet ve özgürlüğün sembolü, süregelen cihadın rehberi olan ve hepsi zulümle savaşımda ya zehirlenen ya da katledilen masum büyük Şia imamları neden Safevî Şiası ekolünde, sıradan bir Şiî'ye bile yakışmayan çirkinlik ve aşağılıkta, halka tanıtılmaktadır?

[69] Allame Meclisî, *Bihâru'l-Envar*, c. 11, s. 40.

Şia imamı "Gerçek Fedek'i geri verin." diye zorba halifenin yakasına yapışan kimsedir. Halife, "Fedek'i size geri veriyorum." der. İmam, "Biz gerçek Fedek'imizi istiyoruz." diye belirtir. Halife şaşırarak sorar: "Gerçek Fedek neresi?" İmam açıklar: "Sizin gasp ettiğiniz gerçek Fedek'imiz, Kuzey Afrika'dan Hindistan'ın doğusuna kadardır."(!)

Ne demektir bu?

Yine Şia imamı, o büyük düşünceli, özgür ve zayıflık kabul etmez insandır ki birkaç binek hayvanı bulunan ve bunları başkalarına kiralayan arkadaşlarından biri, "Halife Harun, hacıların yolculuğu için hayvanlarımı kiraladı." diye bildirilince ona itiraz eder. Adamın sorusuna cevap olarak şöyle der İmam: "Sen halifeyle işin bitiminde ücretini ondan almak üzere anlaştın. Kuşkusuz, iş bitip de istediğini alıncaya kadar halifenin işbaşında kalmasını gönlünden arzuluyorsun. Bu ise bir zalimin baki kalması için birkaç gün süre istemektir!" Böyle bir imamı, Safevî Şiası neden bu denli aşağılar ve zorba halifeler karşısında güçsüz ve teslim olmuş olarak gösterir?

Çıkarımda bulunmak ve bu soruyu cevaplandırmak yerine sanırım, Safevî Şiası kitaplarından birine dayanan bir metin, en iyi cevap olacaktır. Bu metin, ünlü *Biharü'l-Envâr* yazarı Allame Meclisî'nin, bir dua kitabı olup ruhun tezkiye ve tasfiyesine, insanın Allah'la konuşmasına, kulluk ruhunun geliştirilmesine ve tevhide ayrılmış bir eser olan *Zadu'l-Mead'a* yazdığı mukaddimedir:

> "Rahman, rahim Allah'ın adıyla,
>
> Hamd, ibadeti dünya ve ahirette mutluluğa ulaşmak için bir vesile kılan Allah'adır. İnsanların efendisi Muhammed'e, yolunun önderleri olan soyuna salât olsun. İmdi, hatalı kul Muhammed Bâkır b. Muhammed Takî, Allah onların kusurlarını imanlı ve ruhanî kardeşlerin saf ruhlarının levhasına bağışlasın, belirtir ki şanı yüce olan Allah, cehalet ve dalalet vadisinde kaybolmuşların hidayeti

için saadete ulaşma yollarının en şereflisi ve en kestirmesi olan oruç, namaz ve ibadet yolunu kararlaştırmıştır. Allah'ın Rasulü hazretleri ve doğru yolun imamlarından (Allah'ın salatı onların üstüne olsun) birçok dua ve fiiller nakledilmiştir, ki dua kitapları onlarla doludur. Bu hizmetkar ise, Meliku'l-Gaffar'ın selamı onlara olsun, imamlardan gelen haberleri *Biharu'l-Envar'da* irad eyledi. Halkın çoğu içinse, çeşitli dünya işleriyle uğraşmaları nedeniyle onların tahsili ve onların hepsiyle amel etmeleri mümkün olamamaktadır. Bu sebeple, yıl içinde yapılan amellerden, faziletli günlerden, mübarek gecelerden ve onlardaki amellerden bir seçme yaparak, ki gönülleri rahat olsun sahih ve muteber olarak varit olmuştur, bu risalede irad eylemek istedim. Böylece, halkın geneli onların bereketinden mahrum kalmamış olsun. İlaveten, belki bu âsi kulu mağfiret duasıyla anarlar. Bu eseri *Zadu'l-Mead* olarak adlandırdım. Umulur ki Allah bizi, doğru yola ulaştırır; onları da irşat olmuşların yoluna ulaştırır. Bu risalenin bitişi, bu acele işin başlangıç ve sonu, zamanın sultanlarının efendisi, dönemlerin hakanlarının serveri, millet ve din sayfasının şirazesi, Seyyidu'l-mürselin'in torunlarının seçilmişi, Mustafavî gül bahçesinin suyu ve rengi, Murtazavî soyun gözü ve ışığı, hizmetçisi Cem olan sultan, meleklerin hizmet ettiği hakan, keskin kılıcı kafirlerin başları için yokluk diyarına akan bir nehir, ateş yağdıran kılıcı, muhaliflerin ve doğruyla çarpışanların hayat harmanını tutuşturan bir ateş olan ve duacıların elleri, yüceliklerinin artması için sarayının yüceliğinin eşiğinde olan şecaat sahibi Âlâ Hazret'in adalet meyveleri veren devleti ve saadet getiren saltanatı zamanına rastlar. O, "boyanmış" el ile uyum içindedir. Pak nişanlı sufilerin haykırışı, senin ebedî devletinin sürekli duasını mırıldanmakla Sidretulmünteha'nın bülbülleriyle sırdaştırlar. Kin kınından karşıtlık kılıcını çeken herkes, söğüt gibi sallanır. Nifak aynasını karşısında tutan her-

kes, kendi ölümünün yüzünü onda görür. Kahır alnının kırışığı, işleri bağlanmışların bağış düğümünü açar. Deniz misali cömert olan el açıklığı, perişanların emeller tarlasının bulutudur. Millet ve din kurallarını tesis edendir. Tâhir ataların şeriatını yaygınlaştırandır. Yaratılmışların sığınağı olan dergahının havuzları zamanın sultanlarının dudaklarının öpüşüyle doludur. Dönemin hakanları onun izzet ve celalinin sarayında "Ey aziz, biz darlığa düştük!" nidasıyla konuşurlar. Yani bu risale, en büyük sultan, en adil, en cömert hakan, padişahların ihyacısı, millet-i beyzanın kaidelerini yükselten, sultan oğlu sultan, hakan oğlu hakan, Şah Sultan Hüseyin el-Musevî el-Hüseynî es-Safevî Bahadır Han (devletinin bayrağı hep yükseklerde olsun ve düşmanları kahrolsun) zamanında müyesser oldu. Bu risale, kulların ümit bağladığı dergâha armağandır. Umulur ki sultanın şerefli tabiatlarınca makbul görülür ve yüce hazret bu risaleden yararlanırlar. Allah, başarıya ulaştırıcı ve yardım edicidir. Bu kitap, on dört bölüme ayrılmıştır."

Batı Hıristiyanlığı ve Safevî Şiası, Kerbelâ'da Bir Frenkli

Safevîler'in Hıristiyanlıkla ilişkisi açıktır. Her ikisi de Osmanlı yönetiminde büyük bir imparatorluk oluşturmuş bulunan ve Avrupa'yı tehlikeye atan İslam ülkelerinin evrensel gücüne karşı işbirliği ve elbirliği içerisindedirler. Sonuçta sarayın propaganda odağı -Safevî ruhanîliği- kaçınılmaz olarak siyasetle uyumlu bir şekilde, Şiîliği Hıristiyanlığa yakınlaştırmak durumundadır. Nitekim Safevî şahı, Hıristiyanlığın hoşnutluğu için Culfa Hıristiyanlarını İran'a göç ettirip başkent kıyısında onlar için Culfa adında küçük bir müstakil şehir kurar. Onları taltif ederek korunmaları ve dinsel özgürlükleri için bildiriler ve emirler çıkartır. Safevî mollası da Hıristiyan unsurlarını ve hatta şahsiyetlerini "olumlu ve sevimli personajlar" biçiminde Kerbela taziyesi, imamların hayatı, evliyanın keramet ve menkıbeleri adına yapılan piyeslere sokar. Nitekim kravatlı ve gözlüklü

bir adamı, Frenkli, Avrupalı Hıristiyan ya da Nasranî adıyla Kerbela savaş alanına soktuğunu görürsünüz. Hem de ne nazenin bir Avrupalı! Yezid ve arkadaşlarına ne kadar da kötü sözler söyler; Ehlibeyt'e karşı yapılan zulümden ne kadar acı duyar. O, yaslıdır ve Hüseyin'in yasını tutanlarla dert ortağıdır! Buna benzer bir şeyi gören herkes, elinde olmadan içinden şöyle der: "Bu Avrupalı Nasranî'nin köpeği, bu Ehlibeyt katili kötü Sünnîlerden daha iyidir!" Bu oyunun yönetmeni de böyle bir yargının oluşmasını ister![70]

Şia'nın Garpzedeliği

Safevîler, sürekli olarak yer altında savaşmış olan Şiîlik hareketini iş başına getirdi. Onu toplumun açık sahnesinde balkona çıkardı. Ama, İranlı Şiî azınlık, hiçbir zaman, tarih boyunca müstakil bir toplum oluşturamadığı, Âli Büye yönetiminin kısa dönemi ve Serbedâriler gibi geçici yönetimler dışında hiçbir zaman bağımsız olamadığı ve toplumsal görünüm kazanamayarak takiyye altında yaşadığı için henüz nasıl ve ne gibi toplu formlarda ve genel görünümlerde görüneceğini bilemez. Toplumsal sembolü, alametleri ve törenleri yoktur. Safevî rejiminin bunlara ihtiyacı olduğu sırada bir şeyler yapmalıdır. Bu iş çok basitçe gerçekleşti. Resmî bir vezirlik makamı oluştu. "Ravza Okuma İşleri Veziri" adıyla bu işleri düzenlemek için bir kişi görev-

[70] Safevî Şiası ruhanîliği, özellikle, kötü düşünceli ve Ali (a.s) soyuna düşman olan bir azınlık olan Nâsıbîleri (bugün ise Vahhabileri) bütün Sünnîlerin yerine oturtmakta ve konudan haberi bulunmayan Şia'ya bu şekilde tanıtmaktadır. Bu yüzden İranlılar, örneğin Mısır'a gidip İran'da tekini bile bulamadıkları Ehlibeyt'le ilgili onlarca kitabı, özellikle de Zeynep'in kabrini -ki o, muhtemelen İmam Hüseyin'in kız kardeşi büyük Zeynep olmalıdır- Mısırlıların, kendilerine ziyaret yeri yaptıklarını o büyük salonun namaz kılanlarla, ziyaretçilerle dolup taştığını ve hatta halkın, ölülerini bile Zeynep'in haremi çevresinde döndürdüklerini gördüklerinde, bu ne demek, diye şaşırmaktadırlar. Oysa Safevî ruhanîleri, tüm Sünnîleri Ehlibeyt'in düşmanı, Ali'nin faziletlerinin inkarcısı, Hüseyin'in katili ve Zeynep'in esir edicisi olarak tanıtıyorlardı!

Aynı biçimde "Emevî Sünnîliği" ruhanîliği de Aliyyullâhîleri, bütün Şiîlerin yerine koyar ve Ehlisünnet halk kitlesine, bütün Şiîleri Aliyyullâhî ve müşrik olarak tanıtır.

lendirildi. Bu, Ravza Okuma İşleri Veziri, ilk Batı armağanlarını 16. ve 17. yüzyıllarda İran'a getirdi. Bu ise İran'ın Batı'yla ilk kültürel temasıdır. Kimilerinin söylediği gibi, 19. yüzyılda ve matbaanın, elektriğin, gazetenin ve darülfünunun İran'a girişi ve Hâci Eminuddarb ve Emir Kebir ile başlamamıştır bu temas!

Ravza Okuma ve Taziye İşleri Veziri, Batı Avrupa'ya gitti (ki o sıralarda Safevîler'in onlarla çok yakın ve gizemli ilişkileri vardı) ve oranın dinî törenleri ve teşrifatlarıyla ilgili olarak inceleme ve araştırmalarda bulundu. Hıristiyanlığın gelenekler, toplu dinî törenler, gösteriler, programlar, Mesih'in, havarîlerin ve Hıristiyan tarihinin şehitlerinin musibetlerini dile getirme gibi unsurlardan birçoğunu, ayrıca bu dinî mahfillere ve kiliseye özgü dekorları, bu törenlere özgü araçları iktibas ederek hepsini İran'a getirdi. Burada, Safevî rejimine bağlı ruhanîlerin yardımıyla, bu formları ve gelenekleri Şiîliğe, Şiîlik tarihine ve İran'ın dinî ve ulusal çıkarlarına uyarladılar. O Avrupa Hıristiyan kalıplarına İranlı Şiî içeriği kazandırdılar. Öyle ki ansızın İran'da, hiçbir zaman ne İran milletinde ne İslam dininde ne de Şia mezhebinde geçmişi bulunan tam anlamıyla yeni semboller, törenler ve gösteriler oluştu. *Taziye, dinî kahramanların canlandırılması, sancak, kubbe, tahtırevan, perdedarlık, kilit kapama, zincir vurma, kılıç vurma, müzik, zil çalma, taziye okuma ve "musibet hanlık"* ve *"toplu ağlaşma"* gibi özel ve yeni protokollük törenlerin hepsi şekil olarak Hıristiyanlıktan alınmıştır. Ona aşina olan herkes, bunun taklit olduğunu rahatlıkla teşhis edebilir.

Hıristiyanların yas tutma törenlerinin temeli, ilk Hıristiyanlık hareketinin şehitlerinin hayatlarının canlandırılmasına, şirk ve küfür yönetimleri ve Sezarlarının vahşi imparatorluğu ve onların komutanları döneminde bu kimselerin mazlumluğu ve şehadetinin temsiline dayanmaktadır. Ayrıca havarilerin biyografisine, özellikle de Meryem trajedisinin, faziletlerinin, kerametlerinin, çilelerinin ve masumluğunun anlatılmasına, hepsinden önemlisi İsa Mesih'in kanlı hatırasının ihyasına ve kendi kav-

minden (Yahudilerden) ve zalimlerden (acımasız Bizanslılardan) gördüğü işkence, zulüm ve güçlüklere katlanışı, "passions", yani "musibetler" adı altında dile getirilmesine dayanır. Bu törenler, program şekilleri, gösterim ve anlatımlar, Safevîler aracılığıyla taklit edilip alıntılanarak Şia'nın özel tarihinin hizmetinde, Ehlibeyt'in, Fatıma Zehra'nın, özellikle de İmam Hüseyin'in, onun ailesinin ve arkadaşlarının şehadetini anlatmada kullanılmıştır.

Kilit vurma, dövünme ve zincir vurma, şimdi bile aynı şekilde büyük Mesih'in şehadetinin yıl dönümünde yapılan "Lourdes"da gerçekleştirilir. Bu yüzden, İslâmî bakımdan bu ameller mahkum edilmesine, gerçek İslam âlimlerinin onu yalnız onaylamamakla kalmayıp ona cidden karşı olmalarına ve onu şeriatın bilimsel ölçülerine aykırı bulmalarına karşın, bu iki üç yüzyılda sürekli olarak gerçekleştirilmektedir. Bu ise, şaşırtıcı olmasının yanında benim, bu törenlerin gerçek ruhanîliğin değil, siyasetin ürünü olduğu yolundaki görüşümü aydınlatmaktadır. Bu, şunu da göstermektedir ki bu coşkulu, kurumlaşmış ve çok güçlü gösteriler, yüzde yüz dinî ve Şiî olmasına, imam, peygamber soyu, Ali'nin velayeti ve dinî aşk adına gerçekleşmesine karşın Şiî âlimlerince benimsenmemiştir. Hatta âlimler, çoğunlukla onun karşısında takiyye etmişler, açık ve ciddi bir karşı koymadan çekinmişlerdir. Bu ise, hükümet gücünün ve siyasal maslahatlarının, böylesi tören, eylem ve şiarları âlimlere zorla yüklediğini açığa çıkarmaktadır. Bu işi çevirenler de gerçek Şiî âlim ve fakihinin onları onaylamadığının az çok bilincindedirler. Fakat "Bu aşk işidir, şeriat işi değil." sözü altında kendilerini âlimin fetvasının bağından kurtarmışlardır. Bu baş halkalardan birine bir âlimin, "Bu işler şeriat ölçülerine uymaz." demesine karşılık, o baş halka şöyle cevap vermişti: "Beyim, yılın on bir ayında biz sizin sözünüzü dinliyoruz. Bir ay da siz bize kulak verin. Bu iş, müstehap, mekruh, helal ya da haram değil. Ali sevgisinin ve Hüseyin aşkının sarhoşluğudur. Aşura, bizi deli ediyor, kanımızı coşturuyor. Gönlümüz, kendimizi ateşe at-

mamızı arzuluyor. İmam Hüseyin'in yeri, Allah'ın yerinden ayrıdır. Eğer Allah bizi, Hüseyin'in aşkının günahıyla cehenneme götürecekse şevk ve şükürle kendimizi ateşe atarız; bırak bizi yaksın...." Bu tür akıl yürütme ve duyguların, İslam'ın aklî mantığı ve bilimsel Şia ile bir ilgisinin olmadığı açıktır. Tamamen tasavvufun dili ve aşırı duyguların ürünü olup doğrudan doğruya veya da dolaylı olarak tümü Safevî hareketinden beslenen, dönemin ajanslığını, çığırtkanlığını ve radyoluğunu yapan ve bilimsel havzalardan çok Safevî sarayına bağlı bulunan avamdan dervişlerin, şairlerin, mevlithanların, hatiplerin ve tebliğcilerin geliştirdiği şeyler olduğu ortadadır. Ben bugün, büyük bir Şiî müçtehit, fakih ve âlimin, minbere çıkmayı, tebliğ etmeyi, mahfillerde, tekkelerde ve mescitlerde konuşmayı kendi makamı için bir eksiklik saydığını ve basitlik olarak algıladığını düşünüyorum. Minberlerin, hükümet odaklarının propaganda tribünleri olması ve minberde konuşanların ilim ve ruhaniyetin değil, siyasetin sözcüleri olmaları, bu dönemin yadigârıdır. Bu törenler, çoğunlukla, geleneğe ve hatta şer'î hükümlere açıkça ters düşmektedir. Müslümanın ve Şia'nın imamlara, Peygamber'in soyuna ve özellikle Peygamber ve imamın haremine gösterdiği saygı açıktır.

Aynı zamanda "şebih/dram"larda tıraş olmamış bir erkek, Sekine ya da Zeyneb olup sahnede görünüverir. Ya da ilmî bakımdan onca kerih ve haram sayılmasına karşın müzik, şebih ve taziyede korunmuştur; Hıristiyanlıktan geldiği ortadadır. Şebih, taziye ve naaş, "Yedi Misterler" (7 Mysteres) ve "Miracles" törenlerinden, İsa'nın naaşının haç üzerinde temsili, onun oradan indirilip defnedilmesi, göğe yükselmesi vs. gösterilerinden körü körüne taklit edilmiştir.

Toplu ağıtlar, tam anlamıyla kilise korolarını anımsatır. Özel bir şekli bulunan ve tekke kapılarının, kaidelerin ve kitabelerin üzerine asılan ve üzerinde genellikle Cûdî, Muhteşem ve başkalarının şiirlerinin yazılı bulunduğu siyah perdeler, hiç abartmasız kilise törenlerindeki perdelerden taklit edilmiştir. Dinî tem-

siller, imamların suretlerinin yapılışı, düşmanların ve halk arasında canlandırılan Kerbela olaylarının resimlendirilmesi, Hıristiyanlık'taki portre yapımından esinlenilerek ortaya konulan şeylerdir. Hatta ressamların üslubu da aynıdır. Oysa suret yapımı, bizim dinimizde mekruhtur. Hatta bir hâle biçiminde imamların ve Ehlibeyt'in başı çevresinde görülen nur, tam bir taklittir. Belki de bu, eski İran'daki "tanrısal nur/*fere-i izedi*" ve "tanrısal parlaklık/*furuğ-ı yezdanî*" ile izah edilmiştir.

Bu resmî teşrifat ve törenler ve özellikle toplumsal ve resmî yas törenleri, Avrupa Hıristiyanlığının musibet piyeslerinden ve temsillerinden taklit edilmiştir. Hatta kimi zaman bu taklidi o denli acemice yapmışlardır ki Hıristiyanların dinî törenlerde grupların önünde taşıdıkları haçı da Safevîler, en küçük bir değişiklik bile yapmadan İran'a getirmişlerdir. Şimdi bile Hıristiyanlık'taki sembolik ve dinî şekline bakmaksızın bunu grupların önünde taşımaktadırlar. Yas törenlerinde dövünen her grubun belirgin alametinin bu haç, yani "ceride" olduğunu herkes görür. Bununla birlikte, bunun ne için olduğunu kimse bilmez. Onu yapıp taşıyanlardan hiçbir şey bulunmamasına, bu ceride hiçbir işe yaramamasına karşın bir grubun bütün şahsiyeti, büyüklüğü ve övüncü bu cerideye bağlıdır. Davalar ceride üzerinedir. Bir grubun değeri, itibarı, görkemi, fedakârlığı, iman ölçüsü ve dinî coşkusu, cerideseinin büyüklüğüne, ağırlığına, güzelliğine bağlıdır. Ceride, yalnızca şekil olarak haç değil, aynı zamanda anlam olarak da haçtır. Haç/ceride, adıyla birlikte Doğu Avrupa'dan ve Latince'den Farsçaya girmiştir. Çünkü *ceride* kelimesi, ne Farsçada ne de Arapçada bu şekliyle hiçbir anlam taşımaz.[71] Doğu Avrupa'da, İtalya'da ve Katolik kiliselerinin çoğunda bulunan ve herkesin gördüğü dekorlar, örtüler ve perdeler aynı şekliyle İran'a girmiştir. Mescidin, bu yeni törenleri ve döşemeleri kabul etme olanağı bulunmadığından ve bu işler için yapılmış olmadığından, "tekke" adıyla, bu işlere özel yapılar kuruldu.

[71] Bence "ceride" kelimesi aslında "croix" kelimesinin Farsça telaffuzudur. Croix ise haç anlamına gelir. "C" harfi İtalyanca ve Latince'de "cim" harfinin verdiği sesi verir.

Mescit Korkusu

Mescit, ümmette sınıf birliğinin tezahürüdür. Tüm dönemlerde, az ya da çok sınıfsal düzeni -Doğu ve Batı'daki kadar olmasa bile- korumuş olan İslam toplumlarında bile mescidin, sınıflaşma karşıtı bir yönü vardı. Mescit, ihtilaf sınırlarını, toplumsal ayrılık ve çelişkiyi ortadan kaldırıyor, kayıtların, bağların ve sınıfların ortadan kaldırılmasını, eşitlik ve kardeşlik şeklini, ortaklık, birliktelik, birlik ve alçak gönüllülüğü, ayrılma ve bireyselleşmenin engellenmesini herkese yüklüyordu. Mescidin toplumsal yönünün asıl çizgilerini, Peygamber'in şahsı öylesine belirgin ve güçlü bir biçimde resmetmişti ve özellikle İslam bütünlüğünü ve ayrıca Müslüman toplumu, hatta kendi kişisel hayatını bütünüyle mescitte ve mescit üzerine kurmuştu ki halk karşıtı olan Emevî, Abbasî, Gazneli, Selçuklu vs. düzenlerinde ve hatta İslam karşıtı güçlerin sultasında bile mescidin bu yüzünü ortadan kaldıramamışlardır. Bu yüzdendir ki onun yanı başında zaviyelerin yaygınlaştırılmasına yöneldiler. Öyle ki Selçuklu dönemini "zaviye dönemi" diye adlandırmışlardır. İran'a saldırıda mescitleri atlarına tavla yapan Tuğrul ve Cengiz'in bile zaviyelere ve zaviye ehline büyük bir saygı gösterdiklerini görüyoruz. Sürekli olarak zaviyeler, nezirlerle, vakıflarla, teşrifatla, dünyanın her köşesinden kutup ve abdalların gelmesiyle, ünlü konukların ağırlanmasıyla, han ve hakan gibi büyük şahsiyetlerin, hatta onların ailelerinin buralara girişiyle müreffeh ve bayındırdı. Mescitlerse, küçük bir köye gelen, harcının verilmesi, ağırlanması, yüceltilmesi ve saygı gösterilmesi gereken, ama kimsenin onunla bir alıp vereceği bulunmayan büyük bir bilimsel şahsiyet gibiydi. Mescitler, Allah'tan çekinildiği için korudukları ve harcını ödedikleri, içinde çini, mimari, mermer, kandil ve halı bulunan görkemli ve saygın binalardı. Ama bunlar yalnızca sevap içindi. Yani, ölümde işe yarıyordu, hayatta değil; kurucusunun işine yarıyordu, halkın değil. Çünkü mescit, "Allah'ın evi"dir, "halkın evi" değil. "Allah'a yardım" içindir; bu nedenle sultanın evi gibi ve öteki tanrıların eviyle ya da Tanrı'nın öteki evleriyle

boy ölçüşür kılmak için çatısını altın, duvarlarını çini yapar, eyvanının damını alçıyla işleriz.

Bu yüzdendir ki iktidarlar, mescidi korumak, hatta büyük bir yüceltme, saygı ve mamur tutmakla korumak, aynı zamanda da onu terk edilmiş bırakmak, işlevsiz ve felç kılmak zorundaydılar. Bu iki çelişik rolün bir araya getirilmesi nasıl olabilir? İlk önce, Kur'an'ın açıkça buyurduğu[72] mescidin tamirini, onarım anlamına, hatta daha fazla cömertlik, daha fazla ihlas ve daha büyük himmet göstererek, mescit binası imar etmek anlamına aldılar. Onu, parlak, aydınlatıcı, çevreyi ısıtıcı bir merkez gibi, faal ve diri tutmak ve toplumun vücudunun mihveri, odağı ve kalbi kılmak değil, tersine, bir grubun sanatçılığının ve zevkinin tezahürü olan bir müze, bir şehrin, bir ulusun, bir tabakanın, bir sınıfın ya da dinî bir fırkanın, başkaları karşısında yüzsuyu, bir toplumun ruhunun sembolü, ne dostun gözünü aydınlatan, ne düşmanın gözünü kör eden güzelliğin, azametin, zenginliğin ve sanatın sembolü durumuna getirmek amaçlanmıştır. Başkaca hiçbir şey yoktur. Avam içinse bu kadarı yeterlidir. Böylece onun kafası Allah'a karşı huzurlu olacak; mütevellilere, yaygınlaştırıcılara, İslam'ın hamilerine, İslam için hizmet edenlere içinden teşekkür edecektir. İslam'ın yüzsuyunun temin edildiğini ve Allah'ın evinin "mamur" kılındığını vs. görecektir. Daha ne istesin? Başka bir şey istersen Beheşt-i Zehra'ya[73] git! Mescit, İslam'ın sembolüdür. Şeyh Lütfullah Mescidi'ne, Şah Mescidi'ne, Mescidu'l-Hamra'ya, Emevî Mescidi'ne vs. bak. Biri, yumurta akıyla karılmış çamurdan yapılmış çinileriyle Peygamber'in Medine'deki mescidinin yüz katı değerindedir! Kim demiş İslam geri kaldı, iman ve ihlâs zayıfladı diye?

İlk İslam ruhunun onu süslemekten kaçındığı mescidin, sanat ve altın evi, güzellik ve süsleme müzesi durumuna getirildiğini;

[72] *"Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inananlar tamir ederler."* (9/Tevbe Suresi 18). Kur'an'ın tamir kelimesinden amacı, kelimenin "mescit yapısı kurmak" anlamını da içeren Farsça anlamı değildir. Mescidin tamiri, bu merkezi hareketli kılmak, şenlendirmek, diri, faal ve bayındır tutmaktır.

[73] Beheşt-i Zehra: Tahran'daki büyük mezarlık (Çev.).

ama İslam ruhunun altın çatıların altından çıkıp gittiğini; kırk lambalı kandillerin, görkemli çardakların arasından uzaklaştığını ve buralara "dinler ruhaniyeti"nin[74] taşındığını ve orada yerleştiğini görüyoruz. Yeni ev sahibi, artık, Allah'ın kendisi olan eski ev sahibi ve ailesiyle, yani halkla bir arada bulunamazdı. Şimdi saray olan bu mescitten, Allah ve halk gitti. Fakat o, her ikisinin de temsilcisi olarak oraya yerleşti; her ikisi adına da konuşur oldu. Şaşırtıcıdır ki ailenin başıyla aile üyeleri ve ahalisi arasında vasıta oldu. Bunun tarafından ona, onun dilinden buna mesaj götürüyor, mesaj getiriyordu. İşi bundan ibaretti ve burası da iş yeriydi. Peygamber döneminin mescidi ise üç boyutlu bir evdi: Hem mabet hem okul hem de halkın serbest parlamentosuydu mescit! Sonralarıysa görkemli ve boyutsuz bir saray haline geldi!

Tüm bunlarla birlikte, yönetimler, ister Safevîlerden önceki dönemde olsun, ister Safevîler'den sonraki dönemde olsun, sürekli olarak mescitlerden ürküp korkmuşlardır. Tarih de bunlara hak verir. Çünkü bütün ayaklanmalar mescitlerden başlamıştır. Hatta Meşrutiyete baktığınızda da orada mescidin rolünü görebilirsiniz. Arkadaşlarımdan (Fransa'daki eski İranlı öğrencilerden) birinin "Tarihsel ve Siyasal Değişimlerde Mescidin Rolü" adını taşıyan bir doktora tezi vardı. Çünkü "Mescitte dünya sözü söylemek haramdır." diyerek bugünkü şekline getirip faaliyetten uzaklaştırmalarından ve onu bir "terk edilmiş mabet" haline getirerek felç etmelerinden önce mescit, toplumun beyni ve kalbi olan faal ve hareketli bir merkezdi ve şehrin vücudunda çarpıyor, hareket, hararet ve hayat oluşturuyordu. Çünkü mescit, Peygamber'in kurduğu ve sonra İslam tarihinde de sürdüğü gibi kilise, deyr ya da ateşkede gibi sadece bir mabet değildi. Aynı zamanda hem bilim, tartışma, öğretim ve bilimsel düşünce merkezi hem coşku yeri ve hem de siyasal, askerî ve toplumsal konuların gündeme getirildiği bir alandı. Hem gayriresmî ve doğal bir parlamento hem halkın özgürce toplandığı, çeşitli toplu grupların oluşturdukları ve özgürce tartışmaya, söyleşme-

[74] Fırsatınız olursa *Kevir'deki* "Ma'bed" makalesini okuyunuz.

ye giriştikleri bir Hydepark hem de içinde, sözü ve mesajı olan herkesin bunu halka ulaştırabileceği tribünlerin bulunduğu bir "halk evi" idi. Bu yüzden "Allah'ın evi" ve "halkın evi" adını da taşımaktadır.

Bu yüzden *İslam Bilim*'de değindiğim gibi mescit, hem Mesih'in mabedi hem Eflatun'un akademisi hem de Roma senatosu idi. Halk yığınları, onunla öyle içli dışlıydı ki ortaya çıkan her olayda kendiliğinden, herhangi bir çağrı olmaksızın mescide koşuyorlardı. Yine bu yüzden halkın çoğu arasındaki hareketlerin ve sıçrayışların merkezi, kitlenin faal ve özgür merciiydi mescit. Yönetimlerin ondan korkuya kapılmaları, onu faaliyetten düşürmeye çalışmaları bu yüzdendir. Kapısını kapatamadıkları için, sorumluluklarını ondan aldılar ve onun işlerliğini azalttılar. Bu yüzden, Safevîler'den önceki Sünnî yönetimler, zaviyeler kurdular ve onu mescit karşısında toplum içinde çoğalttılar. Kendi katılımlarıyla, nezirlerle, yemeklerle, vakıflarla, çokça yüceltme ve büyütmelerle onu şenlendirdiler. Safevîler döneminden başlayarak, Şiî yönetimleri bu özel törenlerin yapılması için mescitten ayrı (!) tekkeler kurdular. Yine mescit, soğuk, boş, coşkusuz ve hararetsiz kaldı.

Ama Safevîler, sufî olmaları ve Safevî Şiası'nın üç boyutundan birisi tasavvuf olması nedeniyle tekkeleri de şen ve revaçta tuttular. Sonunda zaviyeler seçkinler için, tekkelerse avam için kullanılır oldu. Ya mescit? Hiç; Tanrı için görkemli bir saray!

Taklit ve Yas Tutma

Şunu hatırlatmaya ihtiyaç olabilir: Bu eleştiri, ne "yas tutma" esasına, hatta ne de "taklit" esasına dayanır.

Taklit, eğer bilinçli, mantıklı, inanç dayanaklarıyla uyumlu ve toplumsal bir ihtiyaç olursa ileri bir iştir; bir tür "bilgi edinme" ve "öğrenim"dir. Hatta ilerleme, yetkinleşme etkeni ve taklitçinin aydın ve akılcı olduğunun göstergesidir. Bugün, Batı'nın deneyimlerinden ve yeni teknikten sadece toplumsal, iktisadî ve bilimsel hayatta değil, İslâmî araştırmalarda, düşüncenin ve di-

nî inançların ortaya konulması ve kendi bilimsel, kültürel sorunlarımızın ihyası ve gündeme getirilmesi yolunda bile yararlanmamız gerektiğine olan inancımız, bundan başka bir şey değildir. Şu anda, günümüz dünyasını ve kendi toplumunu tanıyan, din konusunda bilinçli düşünen din aydınlarının çoğu, televizyon, tiyatro ve sinemayı Batı'dan alıp kendi düşünce, kültür ve dininin hizmetine sunmanın ve böylece tebliğin nüfuz derinliğini ve etki alanını artırmanın yollarını aramakta, bir yandan da tebliğ şeklini zamanla uyumlu kılmaya çalışmaktadır. Bu, ileri ve mantıklı bir taklittir; bilincin ve farkında oluşun göstergesidir. Safevîler'de eleştirilebilir olan taklit ise bilinçsiz, uyumsuz ve avamca taklit olup hatta kimi zaman resmen İslam, özellikle de Şia ruhuna, yönüne ve hatta hükmüne terstir. Bu taklidî törenler, teşrifat ve sloganlar mecmuası, taassubun, tefrika ruhunun kışkırtılması ve siyasal fırkacılık programının gerçekleşmesi yönünde halk arasında kullanıldı. Sonuçta, bu şekillerin ve şeylerin tümü yalnızca duyguları kışkırtıyordu; ama tanıma, bilinç ve Şia halkının uyandırılması alanında, çözümleme, tefsir, inanç gerçeklerinin aydınca açıklanması ve şekillendirilmesi, Kerbela başkaldırısının felsefesi ve etkileri ve bu büyük kişileri ve bu şaşırtıcı kıyamın daha da büyük olan hedeflerini tanıtma yolunda hiçbir rol üstlenmiyordu. Safevîler'in hedefi, yalnızca halkın taassuplarını ve bilinçsiz duygularını harekete geçirmek, küçük bir amel için, hatta bir ibadet için, yapıcı, öğretici bir iz ve mantıklı bir çıkarım ve sonuç arayan İslam'ın değil, Hıristiyanlığın üslubunca dinî karnavallar ve tarihî trajediler düzenlemekti.

Bu biçimsel ve duygusal törenler, halkın, gerçeği tanımaktan, Şiîlik ekolünün ve Kerbela inkılabının felsefe, ruh ve hedefleri üzerinde düşünüp mütalaada bulunmaktan gafil kalmasına bir araçtı. Çünkü hiçbir cehalet, yalancı bir bilgi duygusu kazanmış olan halkın cehaletinden daha ağır olamaz. Çünkü Muharrem ve Safer ayları boyunca sürekli olarak Aşura'dan söz edip Hüseyin'e ağlarlar. Öteki on ayda da onun menkıbelerini ve başına

gelen musibetleri yinelerler. Kerbela'yı ve Kerbela kahramanını tanıdıklarına dair yalancı bir duyguya kapılırlar! Safevîler'den önce, hatta Şia imamları (örneğin altıncı imam) döneminden beri Şia'da bir gelenek olan yas tutma esası da ileri bir gelenek, hatta tıkanıklık, sükut ve halifeliğin vahşet ve düşmanlığı döneminde devrimci bir gelenek sayılıyordu. Bu esasın bireyin imanının geliştirilmesinde, ahlakî ve duygusal ruhun yüceltilmesinde taşıdığı ve benim de *Fatıma Fatımadır* [75] adlı kitabımda genişçe sözünü ettiğim derin ve öğretici etkisinden başka, yönetimlerin, bağımlı ruhanîlerin, yönetimlerin ücretlisi olan tarihçilerin, yazarların ve vaizlerin yardımıyla Kerbela olgusunu İslam tarihinden silmeye ve bu ebedî hayat bağışlayan devrimci coşkuyu hatıralarda öldürmeye ve unutturmaya çabaladıkları bir dönemde bu gelenek, düşünsel, toplumsal ve hatta siyasal alanda halkın, halk için maslahatçı, sahte, tasarlanmış, güzel ve hoşça bir tarih hazırlamak isteyen rejim ile bir tür daimî savaşıydı. Söz konusu rejimin hazırlamak istediği tarihte hiçbir olağan dışı, anormal ve İslam dışı olay, kötü bir cereyan ortaya çıkmamıştı; aslında hiçbir şeyden haber yoktu ve hiçbir şey olmamıştı!

Safevîlerinkinde söz konusu olan şey ise, birincisi, yas tutmanın taklitçi şekilleri, yönleri ve kurallarıdır. İkincisi, bu kullanım ve taklitte, kendi yönetimlerinin çıkarları yönünde, halkın bilinçlenmesinin ve Şiîliğin tanınmasının tersine bir yönde izlenilen siyasî ve saptırıcı bir hedeftir.

Şiîliğin Yön Değiştirmesi

Şiîliğin ruh ve yönü, Şiîliğin bağımsızlığa kavuşup zafere ulaşınca, güç elde edip yazgısına ve toplumuna egemen olunca değişikliğe uğrar, ama durur. Açıklamaya fırsatım olmadığı için bir örnek sunmakla yetiniyorum. Siz bu olayın özetinden onun kapsamlı şeklini okuyabilirsiniz. İşin özeti, on yüzyıl boyunca

[75] Ayrıca "Şia Tarihinde Hatıra ve Hatırlatanların Rolü" adıyla İrşad'da yaptığım müstakil konuşmaya bakılabilir.

Hüseynî bayrağın koruyucusu olan ve on yüzyıl boyunca "halkın yanı başında" yaşayan âlimlerin sürekli olarak bu süre içerisinde bozuk yönetimler için tehlike kaynağı olmaları, ancak yerlerini değiştirip hükümdarın yanı başında yer almalarından başlayarak her şeyin değişmesidir.

Dr. Ali el-Verdî, *Vuâzu's-Selâtîn* (Sultanların Vâizleri) adlı kitabında şöyle diyor:

"Şia âlimlerinin, Sünnî âlimlere karşı büyük bir ayrıcalıkları vardır. Bunlar, asıl olarak bağımsız makamlar olup iktisadî ve toplumsal açıdan ne bir yerin görevlisidirler ne hükümet gücüne ne de başka bir resmî kuruma bağlıdırlar. Tersine, müstakil ve özgür kişilerdir; özellikle, yönettikleri, güç kazandıkları ve sonuç olarak da nüfuzlarının, makamlarının, güç ve haysiyetlerinin ve hatta maddî yaşantılarının, malî gelirlerinin kaynağı olan halk kitlesine bağlı bulundukları iktisadî bakımdan bağımsızdırlar. Bunun içindir ki Sünnî âlimlerin tersine (ki onlar da devletlerinin çeşitli makamları gibi hükümetin resmi görevlisidirler) Şia âlimleri halkın içindedirler. Bu yüzden, toplumbilim çözümlemesi, İslam tarihi boyunca Şiî âlimlerin rolünün, Sünnî alimlerin toplumsal rolüyle nasıl çeliştiğini göstermektedir. Bunlar, sürekli olarak halkın içinde, halkın yanı başında ve egemen düzenin karşısındaydılar. Onlarsa, sürekli egemen rejimin bir parçasıydılar. Bundan dolayı Şiî âlim, (hatta iyi niyet ve sadakat taşımayan biri de olsa) halktan ve genelin düşüncesinden hem maddî, hem de manevî olarak beslendiğinden, halk tarafından kabul görmek için yaşantısını takva esasına göre düzenlemek zorundadır; aksi takdirde yok olur. Hatta öyle ki hükümet bile onu korumak istese bunu başaramaz."

Bundan dolayı Şia âlimlerinin özelliklerinden biri, onların tarih boyunca egemen düzenle süreğen bir çatışma içerisinde olmalarıdır; öteki özellikleriyse açık ve net takvalarıdır ki şimdi de bu çehreyi korumuşlardır. Şia ruhanîliği, bugün dünyada bulunan en takvalı ruhanîliktir. Öyle ki toplumbilimsel bir bakışla İran talebesinden söz eden Vincent Monteil şöyle der: "Bunlar,

proleterdirler. Yalnızca 'fikir işçisi' değil, 'fikir proleteri'dirler aynı zamanda. Ayda on, yirmi ya da otuz tümene yaşayan ve çoğunlukla hiçbir maddî güvencesi olmayan bir talebe, üniversite talebesinden daha iyi ders okumaktadır. Bu bir fikir proleteridir fikir işçisi değil. İşçi genel olarak beden ve elle ilgili bir mesleği bulunan herkestir; terzi, ayakkabıcı, fırıncı, inşaatçı, usta vs. Proleter ise, boş ellerle ve belirgin hiçbir mesleği olmaksızın, ne iş yapacağını bilmeksizin sokaklara düşen ve kendisine teklif edilen her işi (havuzun suyunu boşaltmak, kuyudan su çıkarmak, cam silmek, bahçe bellemek vs.) yapmaya hazır, ama küreği olmayan, iş araç gereci bulunmayan kimsedir. Marks, bu kelimeyi, endüstriyel kapitalizm düzenindeki işçiler anlamında kullanmıştır. Çünkü bunlar, proleter gibi iş araç gerecinden yoksundurlar. Çünkü sanayi döneminde iş aracı (fabrika), işverenin elindedir, işçinin elinde değil. Bu yüzden, fabrikada çalışan yeni proleter de sıradan bir işçiden daha yoksun, daha tutsak ve daha sömürülmüştür."

Mecaz olarak, entelektüel (ki biz Farsça'ya yanlış olarak "ruşenfikr" diye çevirmişiz), öğretmen, yazar, çevirmen, gazeteci, avukat, profesör, üniversite öğrencisi, şair, sanatçı vs. gibi beyin ve beyin gücüyle çalışan kimsedir. Bunları "fikir işçisi" olarak adlandırmaktadırlar (el ve beden işçileri karşısında). Çünkü işçi gibi, kendi iş gücünü işverenin, sermayedarın, siyasetçinin ya da idarî kurum yöneticilerinin yetkisine verirler. Ama Vincent Monteil, bizim talebelerimizi "fikir proleteri" diye adlandırır. Çünkü fikir işçilerinden, yani toplumun tüm entelektüel gruplarından daha yoksundurlar. Bugünkü ve gelecekteki yaşayışlarında fikrî işleri karşılığında hiçbir toplumsal, idarî ve iktisadî güvenceleri yoktur. Gelecekleri de (o dar, karanlık ve çoğunlukla da rutubetli, sağlıksız, soğuk, havasız, konforsuz hücrelerde sıkıntı içinde geçen talebelik yıllarından sonra) şansa, ikbale ve halk arasında parlamayı bilip bilmemesine bağlıdır. Bilgin bir düşünür için, hayatının, teşhis etmeyi bilmeyen ve beğenisi kötü olan avamın teşhis ve beğenisine bağlı olmasından daha büyük bir bahtsızlık olamaz! Bir

yandan, sapmaların, muhafazakârlıkların, avamca eğilimlerin ve riyakârlıkların, öte yandan da yoksunlukların, haksızlıkların, ezilmelerin ve facialarn çoğunun nedeni budur.

Safevîler döneminde bu Şia ruhanîliği (yine de kilise düzenleriyle ve öteki mezheplerin resmî ve ruhanî kurumlarıyla karşılaştırılamaz olmakla birlikte) yönetimin ve egemen kişinin yanı başında yer alır. Şia mezhebi, burada yön değiştirir. "Mevcut konum karşıtı" Şia, "mevcut konumla uyuşan" Şia haline gelir. Otorite karşısında bir güç olarak yer alan Şiilik, bir güç olarak, bu kudretin yanı başında ve arkasında durur ve ona yandaşlık eder! İşi ve rolü de değişir: Mevcut konuma eleştirel bir yaklaşım içinde bulunan Şiî, şu anda yeni bir misyon üstlenmiştir; bu ise "izah edici" roldür!

Güç sahipleriyle temastan sürekli kaçınan ve yaygın Şiî terminolojisini (ki hala dilimizde ve kültürümüzde mevcuttur) izleyerek güç sahiplerini ve egemen sınıf unsurlarını hep "zalimler" olarak adlandıran Şiî âlim, "zalimler"le temastan kaçınan bu kişilik, şimdi açıkça bu güçlerin işbirlikçisi, yardımcısı ve yoldaşı olur. Böylece bu güçler, kamuoyunun gözünde de kötü olmaz; kötü değildir!

"Bunun fâsit hükümdar olduğu doğrudur. Âli Kapu'da Bağdat halifesinin evleri gibi müzik aletleri ve içki koleksiyonu bulunan evler gördüğümüz doğrudur. İsfahan'daki Safevî sultanının, Bağdat'taki Abbasî halifesi gibi aynı fırkanın mensubu olduğu doğrudur. Ama bu, Şiî toplum ve vicdanının, onun istibdat düzenine ve ahlâkî fesadına katlanabilmesine engel değildir. Bizim ilmî övünç kaynaklarımızdan biri olan Şeyh Bahâî gibi büyük bir ruhanînin, büyük bir âlimin, bir Şiî dehasının, onunla iş birlikçi ve yoldaş olduğunu görünce, dindar kitle kabul edip katlanır! Niçin? Çünkü bu hükümdarın halifeler gibi yaşadığı, halifeler gibi yönettiği doğrudur, ama yüreğinde Ali'nin sevgisi vardır ve Hüseyin'in intikamını almaktadır (elbette falanca Sünnî bakkaldan, aktardan). Tüm bunları tevil eder! Niçin? Çünkü rivayet vardır! Rivayet, Allah'ın kendisindendir, kutsî hadistir ve şu anda da yayılmaktadır. "Ali'yi seven cennet-

tedir, bana asî de olsa. Ali'ye buğz edense cehennemdedir, bana itâatkâr da olsa."[76]

Güzel, Allah'a âsi olan bu Şiî hükümdar, Ali'ye sevgi beslediği için arınmış olup cennete gider. O halde iki sistem oluşuyor. Biri Allah'ın, diğeri Ali'nin sistemi. Birbirleriyle rekabet bile ediyorlar. Yalnızca rekabet etmekle kalmıyorlar; Ali kazanıyor, Allah kaybediyor! Bütün o terazi, kıyamet ve adalet bir hiç. Ali sevgisi, asit gibi tüm günah ve kirleri silip süpürüyor. Hatta bundan da öte. Görmüyor muyuz yoksa günah işlediğini, kirlendiğini ve hıyanet ettiğini? Ama Kur'an'da "Allah, kötülüklerini iyiliklere dönüştürür" diye bir esas vardır. Yani, Ali'nin velayetine sahip olan kimselerin kötülükleri iyiliklere dönüşür! Dolayısıyla, Ali'yi seven kimse, eğer aklı varsa, gece gündüz, pisliklerden, hıyanet ve gafletten gafil kalmamalıdır; âhireti için edebildiğince "kötülük" stok etmelidir. Böylece "iyilik"e dönüşmesi için daha çok kaynak toparlanmış olur!

Buradan başlayarak konunun başkalaşmakta olduğunu görüyoruz. "Safevî Şiası" adıyla yeni bir şey oluşmaktadır. Buradan başlayarak her şey başkalaşmıştır. Sözler yenidir, izahlar yenidir, ama kişiler yeni değildir. Yine Ali vardır; yine aynı Ali sevgisi vardır. Yine aynı velayet vardır. Peygamber zamanından bu yana var olan aynı şeyler, aynı esaslar ve inançlar olduğu gibi durmaktadır, ama başka bir şekle bürünmüştür. Aslında bütünüyle önceki şeylerin zıddı olan başka bir durum ortaya çıkmıştır. Ama aynı zamanda o kalıplar ve kişilikler de korunmuştur. Birbirinden ayırt etmek güçtür. Anlama ve teşhis etme güçlüğü buradan çıkmaktadır.

Her halükarda iki Şiîliğin bulunduğunu görüyoruz. Ali, meselâ. Onun insan hayatındaki bütün temel etki ve değeri şudur: Onu tanımak Allah'ı tanımaya vesiledir. Kalbi Allah aşkına götüren Ali sevgisi ve bu hayatta amelde ve ruhta insanın günahlarını öl-

[76] Sayın Sâlihî'nin eseri *Şehid-i Câvid*'e ve bendenizin şahsına reddiye olarak Ensârî Kummî tarafından yazılan *Difâ' ez Huseyn-i Şehid*/Şehid Hüseyin'in Savunusu kitabından nakledilmiştir.

düren ve iyiliği kötülüğün yerine geçiren Ali velayeti... Yani paraya kul olmuş bir hain, yaltakçı bir faiz yiyici, Ali'nin gerçek velayetini anlayıp yüreğinde, ruhunda ve aklında ona yer verirse hıyanet yerine hizmete yönelir, yaltakçılık yerine ruh bağımsızlığına, şahsiyete ve büyüklüğe, faiz yeme yerine Ali gibi üretime ve işe yönelir, sıkıntı çeker ve halka hizmet eder. Safevî Şiası'nda ise aynı Ali, Allah'ın karşısında yer alır, Allah'a ortak olur. Yerin, göğün, insanların yaratılmasına karışır. Onun sevgisi ise, bir aşığın yüreğinde o denli şiddetli olur ki onu cennetlik kılabilir. Aynı zamanda bu adam, Allah'a âsi de olabilir. Onun velayeti sayesinde "kötülük" hıyaneti, "iyilik" hizmetine dönüşecek ve hıyanet, kıyamette onun amel defterinde hizmet olarak yazılacaktır.

Her halükarda iki tür Şiîlik vardır: Birincisi, duygusal sevgi ve buğz Şiası ya da "Safevî Şiası"; ikincisi ise, mantık, çözümleme, bilinç ve tanıma Şiası ya da "Ali Şiası"dır.

Bir Başka Büyük Dönüşüm

Nasıl Şiîlik "hareket"ten "kurum ve düzen"e dönüşür ve bir bilinçli düşünce ekolünü tanımaktan kaynaklanan Şiî duygusu, tarihî kişiliklere karşı bir "sevgi ve buğz" duygusuna dönüşürse, o dönemde âlim de daha çok ruhaniye dönüşür.

İslam'da -özellikle hepsinden güçlü ve açık olarak Şiîlik'te- dinî şahsiyetlerimize âlim deriz. Şimdi de bu terim kullanılmaktadır. "Âlimleri çağıralım.", "Âlimler şöyle dediler." dediğimizde amaç, dinî ruhanîler, yani dinî şahsiyetlerdir. Din bilgini makamı için İslâmî ve Şiî terim, âlimdir; Hıristiyanlık terimi ise ruhanîdir. Ruhanî, Allah'ı taniyan, takvalı ve arınmış adamdır. İbadet eder; nefsi iyidir, ayağı hafiftir. Onun elini öpenin gönlü aydınlanır. Yüzünden nur damlar. Anlayışı kıt da olsa sorun değil. Bilinçsiz de olsa önemi yok. Onda ruh vardır. Ruhun bilinçle bir ilgisi yoktur. Ruhu vardır onun. Ruhulkudüs, ona hulul etmiştir!

Ruhulkudüs'ün bir bölümü buradadır. Bu kutsallıktır. Bu ruhun hulul ettiği kimse kutsaldır. Ama Şiîlik'te, İslam'ın ilk dö-

neminde, sonra tarih boyunca ve şimdi de Şiî düşünürün zihninde "din âlimi" var olagelmiştir.

Din âlimi, dini tanıyan ve din uzmanı olan kimsedir. Dinî öğrenim görmüş, dinî araştırmalar yapmıştır. Dinin ruhunu, hedefini, bağlarını ve yasalarını bilir. Nasıl ki kalp uzmanımız, jeologumuz, felsefe uzmanı bilginimiz varsa, bir din âlimi, din-bilim ve İslam bilim uzmanı da vardır. Fakih de bu anlamdadır. Kur'an da şöyle buyurmaktadır: *"Dinde fakihler olunuz"* (fıkıh, ilim anlamındadır). Yani, "Dinde derinlemesine düşünün ve onu bilinçli ve doğru tanıyın!" Burada, dini tanıyın, diye herkese seslenilmektedir, dinin hukukî hükümlerini ve ilmî yasalarını öğrenin, diye değil. Fıkıh, İslam bilim demektir. Fıkıh teriminin daraltılarak ahkâm ilmi, helali ve haramı tanıma bilgisi şekline sokulması yeni bir anlamdır. "Şiî âlim"in yanında Şiî âlimi olmayan bir şahsiyet meydana gelmektedir. Şiîliğin esaslarını kendisine sorduğumuzda bilmez. İmamların kişiliği, düşünceleri ve hayatı konusunda bir şey sorduğumuzda bilmez. İslam felsefesinden söz et, deriz, felsefe şeriatla bağdaşmaz, der! Ondan, Ehlibeyt öğretisi esasına göre bir Kur'an tefsiri dersine başlayın, diye rica ederiz, aşağılayıcı bir tavırla buyurur ki bu iş, fâzıl kişilerin işidir. Büyük bir ruhanî makam için tefsir bir utançtır; hafiflik olur. Görmediniz mi, falan mübarek hazret, bir tefsire başlayıp yazdıkları tefsirin birkaç cildini basmışlardı. Büyük ruhanîlik makamına yükselince Kur'an'ı bir yana bıraktılar ve tefsirin arkası kesildi! Kendilerine, "Artık neden tefsir çalışmanızı sürdürmüyorsunuz? Kur'an'ı âlimâne bir şekilde tanımak isteyen herkesin işine yarayan bu güzel ve pek faydalı tefsirinizi neden ansızın terk ettiniz?" diye sorulduğunda şöyle cevap lütfetmişlerdi (dert yanışını ve çevreden ve ruhanîlerin düşünce biçiminden duyduğu rahatsızlığı ifade eden bir edayla): "A efendi! Siz bizim ne saplantılarımızın olduğunu, bizim ilim havzamızın ne tür bir düşünce biçimi bulunduğunu bilirsiniz! Biliyorsunuz ki tefsiri ilimden saymıyorlar, faziletten sayıyorlar. İlmî yöne, ilmî kişiliğe zarar verirmiş bu. Bu yüzden, resmî din ruhanîliği (yani halk, dinini resmen benden öğrenmelidir) ma-

kamına ulaştığımda araştırma ve tefsir işini artık bir yana bıraktım. Bunu, beni küçük düşürmek ve mevcut konumuma darbe indirmek için bir vesile yapıyorlardı. Evet, dinî şahsiyetim ve yeni resmî ruhanî konumum için Kur'an tefsirinin artık uygun olmadığını gördüm ve bıraktım." Zaman zaman halka bir şeyler söyleyin, İslam gerçeklerini onlar için anlatın ve onları aydınlatın, dediğimde, şikayet karışımı bir tavırla ve sanki hazretin makamını tanımıyor, onun "konum"unu ve değerini bilmiyorsun ya da biliyorsun da hazretin konumunu alçaltmak istiyorsun vehmine kapılarak şöyle diyor: "Çok güzel, şimdi bir ömür boyu havza içinde bulunduktan sonra, beyefendi bizi minbere çıkarıyor! Efendi, biz minber kısmında değiliz. Vaaz ve tebliğ, vâizlerin, tebliğcilerin ve mevlithanların işi. Sanki siz insanların ya hududunu bilmiyorsunuz ya da dikkate almıyorsunuz. Minber, havza dışında yer alan farklı kimselerin işidir. Bu kimselerin, biraz hitabet yeteneği, orta şeker sesleri ve zevkleri ve meclisi yönetme becerileri vardır. Masumların (onlara selam olsun) haber ve sözleriyle büyüklerin söylediklerini aktarmak, şiirler okumak, insanları şer'î görevlere yöneltmek ve imamların çektikleri sıkıntıları anlatmak için de birazcık okuma yazmaları vardır. Elbette bu, kendine göre bir hizmettir ve bu sınıfta uğraş verenleri teşvik ve teyit etmek ve yönetmekse bizim görevimizdir..."

Diyoruz ki özür dileriz; biz bu iç sınır ve ayrımları, özel mertebeler dizgesini bilmiyoruz. Sadece İslam'ın ilk döneminden tanıdığımız şeye göre ve ayrıca neslimizin ve zamanımızın İslam'ı tanımaya olan ihtiyacına göre konuşuyor, öneride bulunuyor ve bir şeyler istiyoruz. O zaman bu, siz beyefendinin yüce makamına karşı edep ölçüsünü aşmaya neden oluyor. Bir ihanet maksadımız olmaksızın, mübarek huzurunuzdan, örneğin, Allah'ın kelamını araştırıp yorumlamaya yöneliniz ve hiç olmazsa Peygamber ve Ali'nin minberine oturunuz, istiyoruz. Sizin gibilerin dinî ve ruhanî şahsiyet ve konumuna karşı edepsizliğimizin cahilliğimizden kaynaklandığını bildiğiniz için bizi bağışlayacaksınız. Şimdi bir lütuf buyurunuz da tarihî şahsiyetler, filozoflar, bilginler, sultanlar, politikacılar, komutanlar ve şiir, resim, mü-

zik, dans, sinema, tiyatro, opera vs. ustaları hakkında ve hatta Çin, Hint ve İran dinleri ve peygamberleriyle, küfür, din, şirk ve tevhidle ilgili onlarca telif ya da çeviri eserler yazılıp herkese sunulduğu gibi, siz de İslam bilim, Şia mezhebinin inanç kaynakları ve Peygamber'in hayatı ile ilgili bir eser yayınlayınız. Hz. Ali üzerine dakik bir hayat hikâyesi, bir *Nehcü'l-Belaga* çevirisi, İmam Hüseyin ve çözümleme; en azından Fatımatu'z-Zehra'nın kim olduğunu, Zeyneb'in ne yaptığını, nasıl bir hayat ve yazgısı bulunduğunu halka anlatan dört sayfalık bir yazı, bizim hep sözünü ettiğimiz "Ehlibeyt"in ve öğretisinin ne olduğunu halkın kavrayıp anlamasını sağlayan bir metin hazırlayınız. Böylece, bunca dayanak alıp aşk ve iman beslediğimiz on iki imamın her birini en azından genel yönleriyle de olsa tanımış olalım; ne yaptıklarını, ne söylediklerini, gerçek kişiliklerinin ne olduğunu, hangi çevrede ve çağda yaşadıklarını, nasıl bir misyon ve imamet üstlendiklerini bilelim. O kadar ki yüzleri bize aydınlansın ve şimdi olduğu gibi, övgü, menkıbe, duygu tezahürleri, içi boş yararsız ve mükerrer tanımlama ve büyütmeler yığını altında yok olmasınlar, meçhul ve yabancı kalmasınlar diye araştırmalı, çözümlemeli, açıklamalı ve belgeli eserler, en azından küçük bir sözlük hazırlayınız ve bizim mezhebimizle ilgili her biri bir inanç yükü taşıyan terimleri anlatıp yorumlayınız. Böylece imamet, vesayet, ismet, kaza, kader, tefviz,[77] tevekkül, velayet, şefaat, takiyye, içtihat, taklit, intizar/bekleyiş, gaybet, nâiplik, usul, fıkıh, hikmet, dirayet, tevhid, şirk, vahiy, nübüvvet, risalet, kitap, mizan, adalet, ümmi, ümmet, âhiret, sabır, cihat, ehlikitap, cizye, ganimet, hazine, humus, mülkiyet, meftuhu'l-anve/güç kullanılarak fethedilmiş ve bunun gibi her biri görev ve inançlarımızı anlatan bu kelimelerin anlamını titiz, belgeli ve bilimsel olarak bilelim. İslam'la ilgili bir tarih, baştan başa hakperestlerin cihat, içtihat ve savaşımı, işkenceye uğraması ve hakperestliği olan bu kanlı Şia'dan bir hayat hikayesi hazırlayınız. İslam'ın yetiştirdiği kimseleri tanıtan, Ebuzer'lerin, Selman'ların, Ammar'la-

[77] Tefviz: Tevekkülden daha üst bir durum olarak, Allah'ın iradesine kendini teslim etmek (Çev.)

rın bilinmeyen yüzlerini (ki bu halk sizin lütuf ve zahmetlerinizle bugün Charlie Chaplin'i onların hepsinden daha iyi tanıyor ve onunla ilgili daha çok şeyler okuyor) betimleyen bir dizi eser yazınız. Çünkü bizim halkımız, bütün yıl boyunca bu adları yineliyor, gece gündüz onlar için gözyaşı döküp salavat getiriyor, oturumlar düzenliyor. Onların kerametlerinden, mucizelerinden söz ediyor; onlarla ilgili şiir, övgü ve menkıbeler söylüyor. Oysa onlara ilişkin tek bir kelime bile bilmiyorlar. Çünkü onlara ilişkin, hiç kimse, tek bir şey yazmamış. Hiç kimsenin onlarla ilgili bir kitabı dahi yok. Varsa bile ya Avrupalılardan ya da hiçbirini kabul etmediğimiz Sünnî araştırmacılardan çevrilmiştir. Ya da devletin parasını alıp din için çalışan modernist Ali Şeriati gibi yetkisiz kişilerce yazılmış yazılardır bunlar. Siz yazmalısınız; çünkü dinin parasını alıyorsunuz.

Siz yetkilisiniz; çünkü "ev halkı"sınız ve "Ev halkı, evde bulunanı daha iyi bilir."

Tüm bu dileklere cevap olarak şöyle buyuruyorlar: "Tuhaf! Özel görüşlerin var! Galiba sen de Hüseyniye-i İrşad'a gidip geliyorsun. Çünkü bu tür alengirli sözler söylüyor ve bize ödev bildiriyorsun. Efendi, sen mukallit misin, müçtehit mi? Müçtehitsen icazetin nerede? Sen doktor, mühendis ya da tarih, medeniyet, sosyoloji, iktisat, felsefe vs. uzmanısın. Öyleyse cahilsin. Mukallitsen, mukallit risaleni al, "meseleler"i oku ve ona göre amel et. Lüzumsuzluk etme. Cahilin âlime bir sözü olamaz. Efendi, sen yine konuya uzak düştün. Kişilerin mertebesine riayet etmiyorsun. Tefsir, tarih, rical, siret, lügat, imamların ve ashabın biyografisi vb. gibi farklı konuları farklı kişilerden; minber ve kalem "sanatı" fazıllarından, vaizler, müellifler, mütercimler, hatipler, muhaddisler ve benzerlerinin bağlı olduğu sınıflardan sormak gerek. Bunlar, fazilet ile ilgili konulardır canım, ilimle ilgili değil."[78]

[78] Örneğin bir doktor, tıp bilimi uzmanıdır. Hastalıklar, anatomi vs. onun için bilimin kısımlarından sayılır. Ama ressamlık da bilirse, şoförlük de yaparsa, vücut geliştirmeyi de öğretirse, bunlar onun için fazilet sayılır. Yani bilinme-

Genellikle bu şekilde konuşmak, fakihlere özgüdür (fakih son zamanlarda kullanılan terim anlamıyladır). Bunlar, çoğunlukla yalnızca ilmî hükümleri, yani dine ait yasaları ve hukuku bilmeyi, ilim ve dinin aslı diye adlandıran, dînî inanç ve düşünce gibi diğer alanları, yani dine ait mantıklı kaynakları ve inanç temellerini bilmeyi ise fazilet ve ayrıntı olarak adlandıran kimselerdir. Yani bilmenin iyi, ama onun üzerinde çalışmanın, muteber fakih için aşağılayıcı olacağı yüksek bir bilgi edinme programı! Üzüntüyle karışık şaşkınlığımı önleyemiyorum. Dini ve din ilmini, bilimsel ayrıntılar (fıkhî açıklamalar) bahsiyle sınırlandırmalarına ve bunu asıl haline getirmelerine, halkın bilinçlenmesine ve dinin tanınmasına neden olan ve asıl durumundaki dinin akıl, düşünce ve kanıtlamasıyla ilgili yönünü ayrıntı olarak algılamalarına, kenara itmelerine, sonra da tatil etmelerine ve farklı kişilere yüklemelerine ne gibi etkenler neden olmuştur? Sonuçta bu etkenlerle dini, bilinçsiz, taklit ve tapınmayla ilgili; felsefeden, ruhtan, anlamdan ve hedeften yoksun ameller ve hükümler dizgesine dönüştürdüler. Örneğin, bu şekliyle "kadın" sorunu gündeme getirildiğinde, onun toplumdaki hukukî, insanî ve toplumsal durumundan, bulunduğu konumdaki hukukundan ve kadının özgürlük, cinsiyet, aile, evlilik ve erkekle ilişkisi sorunundan, inkılabî ya da inhirafî olarak, her halükarda ciddi bir biçimde söz edildiğinde, bizim dinî merkezlerimizin en iyi ilmî dehaları ve onların son araştırmaları; hayız kanıyla nifas kanından, her birinin hükümlerinden ya da yüzün ve iki elin örtülmesine cevaz verilip verilmemesinden, kadının evden çıkarken kocasından izin almasının gerekli olup olmadığından ve benzeri tek düze konulardan başka bir şey ortaya koyamazlar ve pratikte, "Müslüman" kadının konumunu savunmayı *Zen-i Ruz* dergisine bırakırlar!

Fakat söylemek istediğim şey şu ki İslam âlimleri grubu arasında fakih de olmadığı halde, aynı bu fakihler gibi konuşan, yani

si "fazilet" olan fazlalıklar. Ama bilmemek eksiklik değildir. Çünkü onun "bilim"iyle bağlantısı yoktur.

konuşmayan yeni bir tür, yeni bir tip türemiştir: Bunlar minber bölümünde değildirler. Yazmazlar; çünkü müellif, yazar ya da çevirmen değildirler. Kur'an ve siret öğretmezler; çünkü tefsir işi yapmazlar. İslam'ın ilk dönemini ve İslam hareketini tanımazlar; çünkü Peygamber'in siretini, imamların ve ashâbın hayat hikâyelerini bilmezler. Çünkü bu tür şeyler tarihle ilgili olup dinî ilimlerle ilgili değildir. İslam'ın ve Şia'nın fikrî esaslarına ilişkin itikadî ve aklî konularını bilmezler. Çünkü bunlar, aklî ilimler bölümüne girer ve kelamcılarla felsefeci ve cedelcilerin işidir! Peygamber'in ve Ali'nin sözlerini, imamların düşünce ve görüşlerini araştırmaz, derlemez ve aktarmazlar; çünkü bu, hadisçinin işi olup naklî ilimler bölümüne girer. Çoğunlukla, fıkıh dalında fakih ve müçtehit de değildirler. Fetvacı ve amelî risale sahibi de değildirler. Özetle efendi, Kur'an tefsircisi değil, hadisçi değil, kelamcı değil, fakih değil, filozof değil, arif değil, hatip değil, müderris değil. İslam tarihini bilmez, İslam iktisadını bilmez, İslam önderlerini tanımaz. Ömrü boyunca eline kalem almamış, hiçbir zaman ağzını açmamıştır. Bir kişi bile onun ağzından, İslam'ın temeli ya da ayrıntısıyla ilgili yeni ya da eski bir söz duymamıştır. Hiç kimse de ondan bir şey beklemez. Şu soru kendiliğinden karşımıza çıkar: Öyleyse efendi necidir?

Efendi "ruhanî"dir!?

Ne demek? Neyle uğraşır? İslam düşünürü müdür? Hayır. İslam âlimi midir? Hayır. İslâmî hatip midir? Hayır. İslâmî alanda yazar ya da çevirmen midir? Hayır. Nedir öyleyse? Kendileri, bir nur parçasıdır! "Kutsal"dır! "Dinî şahsiyet"tir; "dinin onuru"dur. Görmüyor musun, ne kadar aydınlık bir yüzü var? Yüzü ne kadar nurlu! Yüzünden ruhanîlik yağıyor. Mübarek cemalini gördüğünde adamın kalbi aydınlanıyor. Bu dünyada onun gibisi yoktur. Bu hayatla, bu halkla bir ilgisi yok sanki. Ayrı bir âlemin içinde. Dünyalık şeyleri hiç tanımaz. Müritlerinden birinin onun yoluna ölmekte olduğunu ve onun takunyasının tozunu çocuğun trahomlu gözüne ilaç diye döktüğünü duymadın mı? Efendiden, sahur, iftar ve günlük namaz vakitlerini

belirlemede saat konusundaki mübarek görüşlerinin ne olduğunu sormuştu; saat caiz mi, demişti.

Efendi, bu halkın cahilliğinden dolayı kapıldığı şaşkınlık ve öfkeyle, bu tür avamca sorulardan duyduğu rahatsızlıkla şöyle buyurmuştu: "Efendi, aklın nerede? Hz. Resul'ün kendisi de bilmez. Yalnızca tek olan Allah'ın zatı, saatten haberdardır; saatin vaktini belirlemek O'nun elindedir. Git kendisinden sor, bre mümin!" Bu olayı duyduğumda anladım ki efendi, saati kıyamet anlamında almış ve dünyada bu adla bir aracın üretildiğini aklına bile getirmemiştir kesinlikle. Bu efendiye olan inancım iki yüz kat arttı. Böylesi nurlar, bizim bu kara dünyamızın karanlıklarında bulunmalıdırlar her zaman. Yoksa taş üstünde taş kalmaz. Bunun gibi birkaç nazeninin hatırınadır ki Allah, göğü başımızın üstünde, yeri de ayağımızın altında korumaktadır. Bunca günahlarımıza karşı, onların hatırına bize azap etmemiştir. Yoksa yaşadığımız yeri Ad ve Semud kavmi gibi "kun feyekûn" etmeliydi. O, Allah'ın ayetidir; İslam'ın hüccetidir, evliyâullahtandır. Baştanbaşa kutsallıktır. Takva sahibidir. Bereket sahibi, âhiret ehlidir. İlahî, büyük, muhterem, beğenilmiş, kutsal, mübarek, arınmış, yüce vb. bir kişiliktir (ve başka büyük ama boş kelimeler).

Efendinin müridinin, üniversite öğrencisi olan geveze bir oğlu vardır. Zaman zaman babasına sorar: "Baba, efendinin uzmanlık dalı nedir? Nereye dek öğrenim görmüş? Şu anda İslam için, cemaat namazı kıldırmak dışında ne gibi hizmetler vermektedir? Efendi, hangi talebeyi yetiştirmiştir? Nerede konuşmaktadır? Efendinin İslam ya da Şiîlik veya Kur'an yahut da Peygamber ve imamların hayatı hakkında yazdıklarından birkaçını bana verebilir misin? Okuyayım da aydınlanayım. Beni efendinin yanına götürür müsün? Allah, din, imamet ve Mehdî'nin beklenişi konusuyla ilgili sorularımı cevaplayıp beni aydınlatsın. Ben önemli değilim ama sen, efendinin sürekli müridi olduğun yirmi otuz yıl içinde ondan ne öğrendin? Din ve mezhebinle ilgili sana ne gibi yeni bilinç ve bilgi verdi ya da vermekte?"

"Senin ona neler verdiğini biliyorum, ama karşılığında O'ndan neler aldığını bilmiyorum? Efendinin kesinlikle Farsça okuryazar olmadığını biliyorsun. Ama Arapça okuyup yazdığına, Kur'an'ı anlayabileceğine, *Nehcü'l-Belaga'yı* okuyabileceğine ve din kitaplarını mütalaa edebileceğine inanıyorsun değil mi?" Babanın cevabıysa sadece "ah kötü zaman" diye iç geçirmek, oğlunun imanının gevşekliğinden duyduğu üzüntüyü açığa vurmak, zamana, dünyaya, bilime, medeniyete ve Avrupa'ya sövmektir. Tümü de dinsiz olan yazarlar, bilginler, düşünürler ve hocalar, çocuğunu dinden uzaklaştırmışlardır: "Yeter çocuk! Sen efendinin de diploma ve lisansı olması gerektiğini mi hayal ediyorsun? İkide bir "efendinin okur yazarlığı" deyip duruyorsun. Her şey okuryazarlıktan mı ibaret? Oğlum, din üniversite gibi değil ki her şeyi okuma yazma bilmek ya da bilmemek olsun.

Kitapların içi yazıyla dolu. Ruhanilik başka bir şey. İkide bir soruyorsun; dinî hükümlerin felsefesini efendi biliyor muymuş? Bu hükmün nedeni ve şu dinî hükmün hedefi konusunda efendi ne diyormuş? Çocukcağızım, dinî hükümlerin felsefesi ve hedefi yoktur. Bu tür şeyleri, din ilimleri dalında müçtehit, filozof, müfessir, tebliğci vb. olanlardan sormalı. Dinin hepsi bunlar değil ki. Efendi, Allah adamıdır; ruhani bir şahsiyettir. İman nurundan bir parçadır o. Yanına yaklaştığın zaman, elektrik çarpmış gibi bütün gövden titrer. Elini öptüğünde, bir nur akımı kara kalbine ve ruhuna akın eder. Peygamber'in de okuma yazması yoktu. Her şey okuma yazmadan mı ibaret? Ya, demek her şey, yanına gidip bir şey öğrenmekten ibaret? Ruhanîyi ziyaret etmek sevaptır. Salihlere, Allah dostlarına hizmet etmek âhiretin azığı olur. Tanımak, anlamak, fikir ve ruh yeterliliği, olgunluğu, Kur'an, Peygamber ve imamın hayatî ve İslam tarihiyle ilgili bilgiler elde etmek; tüm bunlar, talebelere ve ilim ehline aittir. Biz, günahlarımızı hafifletip sevaplarımızı ağırlaştıracak bir iş yapalım. Dinî ameller ve ibadetler yaptığında, ziyarette bulunduğunda, anlamını anlasan da anlamasan da ecrini alırsın;

cehennem ateşinden kurtulursun ve cennet senin rızkın olur. Ona layık olursan, sana şefaat ederler. Bu efendi, orada senin elini tutar ve kendisiyle birlikte sırat köprüsünden geçirir. Onun yüzü suyu hürmetine gelip de seni ondan ayırıp ateşin içine atmazlar. Öyle ki sen, yalnızca anlayanlar, bilinçliler, bilenler, tanıyanlar cennete girer sanıyorsun. Oysa tersine "Cennet ehlinin çoğu akıl yoksulu insanlardır." diye hadis vardır.?

İşte İslam'da yeni bir görünüm: Ruhanîlik! Ruhanî adıyla yeni bir tip ve mürit ve mürşit adıyla nevzuhur bir ilişki! Fikrî taklit; hem de değerleri aslında fikirden kaynaklanmayan kişiler!

Bu tipler yavaş yavaş çoğaldılar, teşvik edilip resmileştiler ve teyit edildiler. İktidarlar, pratikte bu ruhanîleri Şiî alimlerinin yanı başında güçlendirdiler. Genel kitle de doğal olarak onlara yaklaşıyordu. Çünkü bunların halkı avlama güç ve yetenekleri, bir bilgin düşünür tipininkinden daha fazladır. Bu âlim ve ruhaninin hikâyesi, şu köy mollasının hikâyesine benzer: Bu mollaya rüyasında seyyid teveccüh göstermişti. Ayağı uğurlu birisiydi. Adağı reddedilmezdi. Ama hiç okuma yazması yoktu. Tesadüfen, âlim bir kişi o köye geldi. Durumunu tehlikede gören köy mollası, onunla rekabete kalkıştı ve halka şöyle dedi: "Bu, okuma yazma bilmez; yalandan okuma yazma bildiğini ileri sürüyor. İnanmıyorsak, hemen şimdi sınayalım onu." Hemen adamın eline kâğıt ve kalem tutuşturdu ve "yılan" yaz bakalım dedi. Âlim adam, kâğıdı kalemi alıp "yılan" kelimesini yazdı. Köyün ruhanîsi, kâğıdı onun elinden alıp, "Bakın, onun yazdığı yılan değil, karınca!" deyip şöyle sürdürdü: "Şimdi ben yazıyorum ve yargıyı size bırakıyorum". Kâğıdın üzerine yılan resmi çizerek dedi. "Şimdi siz insaf edin bakın; onun yazdığı mı yılan, benim yazdığım mı?" Köylüler, doğal olarak, "okuryazar olmayan ruhanî"ye hak verdiler. Zavallı âlimi ise aşağılayarak köyden sürdüler!

Bu kültürsüz tip, avam kitle arasında kendiliğinden büyük bir nüfuz elde etmiştir. Çünkü öğrenim görmemiş ve okuma yazma öğrenmemiş ruhanî, hem avam kitleyle daha iyi anlaşmak-

tadır, hem de onlar üzerinde daha çok çalışmıştır. Bu ruhanî, ömrünün tümünü rivayet, hadis, kelam, Kur'an ve *Nehcü'l-Belaga* üzerinde harcamış olan âlimden ayrıdır. Âlim, bu konulara hiç özen göstermez. Aslında deneyimi de yoktur. Bir şeyler söyler, bir gerçeği açıklar ve bütün avamı çevresinden kaçırtır. Bu şekilde, gerçekte Şiî âlimi olan şahsiyetler, gittikçe daha da güçsüzleştiler. Birtakım şahsiyetlerse, onların yanı başında, onların arasında Şiî ruhanî adıyla güçlendiler. Öyle ki Safevîler döneminden başlayarak hem Şiî âlimimiz var hem de Şiî ruhanîmiz. Her ne kadar bugün bu iki terim karışmış ve ruhani kelimesi genellik kazanmış ve biz de büyük Şiî âlimlerine ruhanî, Şiî ruhanîsine âlim diyorsak da bu iki kavramı benim söylediğim anlamıyla zihninizde karşılaştırınız. Çünkü İslam'da ve Şiamızda, bizim "âlim"imiz vardır ki onun halkla ilişkisi âlim ve öğrenci, uzman ve uzman olmayan, aydın ve kitle ilişkisidir. "Ruhanî" ise Hıristiyanlığa ait bir terimdir. Onun tipi, Brahmanların, muğların, keşişlerin, mûbedlerin, hahamların ve ruhbanların vb. tipidir. Öteki dinlerde bu makamlar ırsî ya da kişiye bağlı makamlardı. Aristokrasi gibi, soydan gelen ırsi özelliklere, sınıfsal ve kendilerine özgü ayrıcalıklara ve haklara sahiptiler. Bireysel yeterlilik ve ilimle bir alâkaları yoktu. Onların halkla ilişkisi, aristokrat ve soyluyla aşağı sınıftan kimseler ve soylu olmayanların, seyyid olanla seyyid olmayanın, "ruhani"ile "cismanî" olanın ilişkisi türünden bir ilişkiydi. Bu ise, "öğrenme" şeklinde değil, tersine irade şeklinde; "ilmî taklit" değil, "fikrî taklit" şeklinde gerçekleşiyordu.

Şiî ruhanî ve âlimi, halkın yanından kalktı, Safevî sultanının yanına oturdu. "Halk Şiîliği", "devlet Şiîliği"ne dönüştü. Sonra da Şiîlik iki kısma ayrıldı! Birincisi, İslam'ın başlangıcında var olan ve ne mutlu ki şimdi de var olmayı sürdüren Ali Şiası'ydı. Ötekiyse, o tarihe dek varlığı bulunmayan ve Ali Şiası'nın tahrif edilip kötü bir şekle sokulmasıyla ortaya çıkan ve ne yazık ki şimdi de var olan Safevî Şiası'dır.

Bu yüzden, toplum fark etmeden mezhep değişti. İçten içe değişti ve kimse eski mezhebin yerine yeni bir mezhebin geçtiğinin farkında olmadı. Bu yüzden, şimdi de dört yüzyıldan sonra bu tabirin kulakları tırmaladığını ve kimilerinin, seçtiğim bu konuşma konusunu yabancıymış gibi merakla dinlediklerini, kimilerininse karamsarlık ve öfkeye kapılarak algıladıklarını görüyoruz.

Safevîlerden Önceki Safevî Şiası!

Kimileri benim, Safevî Şiası adıyla gündeme getirdiğim bozulma konularından çoğunun ve Safevî imameti yoluyla aktarıldığına inandığım rivayetlerin Safevîler'den önceki kitaplarda ve Safevîler'den önce yaşamış kimseler yoluyla aktarılmış olduğu yolunda eleştiriler getirmektedirler. Öyle ki kendim de Safevî inançlarını anlatırken, Safevîler'den önceki kaynaklara dayanıyorum. Böyle bir açıklamaya gerek olmadığını düşünüyordum. Çünkü edebiyatçıların terminolojisine göre, çoğunluk hükmünce adlandırmada, bir görünümü tanımlayıcı bir sıfatla adlandırmak istediğimizde, kuşkusuz, onun açık belirtisi ve belirleyici sıfatı olan sıfatlardan birini seçeriz. Bu ise, bilinen ve başvurulagelen bir yoldur. Örneğin, "Caferî Şiası" ya da "Caferî Mezhebi" dediğimizde bu, onun başlatıcısının İmam Cafer-i Sâdık olduğu anlamına gelmez. Ancak o, bir mezhebi Malikî, Hanbelî, Hanefî, Şafiî mezhebinden ve yine İsmailî, Zeydî ve Keysanî Şiası'ndan ayrı olarak somutlaştıran kimsedir. Yoksa Caferî Şiası'nın inanç ve amel esaslarını İmam Cafer-i Sâdık'tan önce, Kur'an'da, Sünnet'te, Ehlibeyt'te, İmam Cafer-i Sâdık'tan önceki bütün imamlarda görmekteyiz. Caferî'yi, bu mezhebin müşahhas sıfatı olarak kullanmamız, Cafer-i Sâdık, yakaladığı siyasî fırsatı (Emevî saltanatının sona yaklaşıp zayıflamaya, dağılmaya başlaması ve Abbasîler'in ilk zamanları olması ve Alevîlere olan baskıların azalması) ve ayrıca fıkıh, kelam ve tefsir konularının tartışıldığı, inanç, felsefe ve hukuk okullarının ortaya çıktığı, ilmin gelişip yabancı kültürlerin İslam'a girdiği dönemin şartlarını değerlendirerek, iktidar ve çatışma merkezi olma konumu Şam'a aktarılan ve siyasî kargaşa ortamından uzakta bulunan Medine Mescidi'ni Ehlibeyt fıkhının öğretildiği ilmî bir merkez haline getirme-

ye, bu ekolde dört bin öğrenci -ki ilahî dinin askeri, "Ali velayeti"nin savunucusuydular- yetiştirmeye ve İmamiye Şiası ekolüne derli toplu bir biçim vermeye güç yetirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden onu, Şia mezhebinin "kurucu"su ya da "reis"i olarak adlandırırız. Şia'dan amacımız ise Ali Şiası'dır. Böyle bir durum -benzetmek gibi olmasın- yalancı Şiilik'te (ki tam olarak İmam Sadık Şiîliğinin ters kopyasıdır) Safevîler döneminde, Safevîler'in siyasal ve askerî gücü ve bağımlı ruhanîliğin işbirliğiyle gerçekleşti. Yani, yalancı Şiîliği -ki şirk, hurafe ve tefrika Şiîliğidir- sâdık Şiîliğin -ki tevhid, gerçeklik ve vahdet Şiîliğidir- zahiri planına göre, Safevî düzeni derleyip toparladı ve resmîlik kazandırarak onu iş başına getirdi; topluma musallat etti. Bu esasa göre, dört bin öğrenci (!) -ki Şah Abbas dininin askeri ve "Safevî velayeti"nin iyi yönde açıklayıcısıydılar- yetiştirdi. Hâkim güç, bu düzenin elinde olduğu için, hâkim ruhanîliğin yetiştirdiklerini, Ehlibeyt ilimlerinin vârislerinin ve İmam Sâdık medresesinde yetişenlerin yerine, kitle içine gönderdiler. Sonuçta Ali Şiası âlimleri ve Caferî mezhebinin gerçek öğreticileri silahtan arındırılıp böyle ustaca bir hileyle yavaş yavaş toplum içinden kıyıya itildiler ve halkla olan düşünsel bağları kesildi. Yalnız, güçsüz, yoksun ve zamanın, hayatın dışında kaldılar. Şeriatın, din yönetiminin, ilim, kültür ve fetva merciyetinin işleyişi, her şehirde Safevî rejimince atanan resmî ruhanî makamlarının eline düştü. Şiî ruhanîliği, Hıristiyan kilisesini taklit ederek, yönetsel mertebeler dizgesi, resmî merkezîlik, devlet bağımlılığı, özel makamlar, mertebeler, uğraşlar, unvanlar ve lakaplar oluşturdu. Örneğin, bir vali gönderdikleri şehre bir de "cuma imamı" atıyorlardı ki hem halkın dini resmen onun elindeydi hem de valiyi kontrol ediyordu. Vali ve imamın dışındaysa resmen bir "hatip" de seçiyorlardı ki hem devletin propaganda işini yapıyor hem de imamı kontrol ediyordu!

Merkezde ise, bağımlı büyük ruhanî şahsiyetler, zalimlerin velayet odaklarından aldıkları nafakayla velayetin ispatı, Ehlibeyt'e zulmedenleri reddetme, fâsit, zâlim, aristokratik ayyaş hilafet rejimlerinin inkârı konusunda kitap yazıyorlardı! Bu kut-

sal ve etkili sloganlar altında yalancı Şiîliğin dağılmış öğelerini bir araya getirmeye, onun somutlaşmış ve hesaplanmış bir mezhep ve ekol olarak ortaya konulmasına, onun toplumda resmiyet kazanmasına, öğretim ve tebliğine çalışıyorlardı. Merkezde oluşturulup ortaya konulan şeyi, şer'î hâkim, cuma imamı, hatip, derviş, taziye idarecisi, matem yönetmeni, şair, meddah, mevlithan vb. yoluyla tüm ülkeye yayıyor; Ehlibeyt ve Ali aşığı olan, gerçeğe susamış bulunan ve memleketin, İmam Sadık'ın memleketi olmasından, Caferî mezhebinin resmî mezhep olmasından dolayı mutluluk duyup şükreden Allah kullarına yutturuyorlardı! Devlet, millet, mescit, minber, âlim, avam, yoksul, varsıl, ordu, kapı, duvar, Mevlâ (Hz. Ali)'yı övmektedir!

Bu yüzden Safevî Şiası diyoruz; yoksa onun dağınık öğelerini Safevîler'den önce her yerde bulabiliriz. Hatta eski muteber kitaplara az ya da çok, ayırt edilmeden girmiştir. İslam'dan önceki dinlere, felsefî, kültürel ve bilimsel öğretilere ait bâtıl ve İslam dışı, hatta İslam karşıtı öğeler, Yahudilik, Hıristiyanlık, Zerdüştîlik, Maniheizm, Çin ve Hint tasavvufu, Yunan ve İskenderiye felsefî unsurları, hatta Arap şirk cahiliye unsurları, rivayet ve ayet tefsiri vb. adıyla, muteber kitaplarda ve İslam'ın birincil kaynak ve belgelerinde görülmüyor mu? Şiî markasıyla üretilip önceki üç yüzyılda "Safevî Şiası" şeklinde "resmen" ortaya konulmuş olan Şia karşıtı öğeler, İslâmî dönemler boyunca, başlangıcından bugüne, kerte kerte ilerleyerek oluşturulmuş ve Şiî kültürünün içine yerleşmiştir.

Bu bir kanundur. Bâtıl (sahte), hep hak (gerçek) şeklinde üretilir; "kalp" paralar, râyiç ve gerçek paralar gibi basılır. Mevlana'nın söyleyişiyle altın ve gümüş para râyiç olmadıkça kalp para üretilmez.

Bu yüzden Ali Şiası, İslam tarihinin başlangıcından bu yana, halk arasında çeşitli şekillerde güçlü bir cazibeye ve adalet ve hakikatin parlak ve alımlı simasına sahip olduğu için bâtıl, baskıcı ve zalim güçlere bağlı sahtekar odaklar, çoğunlukla, kendi asılsız üretimlerine Şiî markası vurmaktaydılar. Kalp paralarını, bilinç sahibi, hak ve adalet taraftarı mazlum halk arasında rayiç

olan saf altın kalıbına dökerek piyasaya sürmekteydiler. Böylece hem kendileri için bir tehlike oluşturmaması için bu ekolü bozup içten içe çürütmeyi ve İslam tarihinde "kan renginde bir hakikat" olarak tecelli eden ve imamet ve adalet ayakları üzerinde tarih yolunda yürüyen İslam'ı felç ederek halk düşmanlarını halk tehlikesinden kurtarmayı amaçlamaktaydılar, hem de kendilerinin ve İslam düşmanlarının toplum karşıtı planlarını gerçekleştirebilmek için hurafeler ve yalanlar üreterek İslam içerisinde tefrika çıkarmayı ve İslam'ın yoklukla tehdit ettiği İslam dışı dinlerin birçok inancının yeni İslam toplumunda varlığını sürdürmesini sağlamaya çalışmaktaydılar.

Bu amaçlarda başarılı olmak, mallarının halkın düşünce ve inanç pazarında revaç bulması için çoğunlukla ona Şiî damgası vuruyorlardı; tıpkı kalp parayı çoğunlukla altın kalıbına dökmeleri gibi. Ali'nin yüce ve değerli damgasını, Peygamber'in sevgili soyunun mührünü taşıyan saf Şiîlik altını yerine bu sahte sikkecilik, Safevîler'den yıllarca önce yaygınlık kazanmıştır. Hatta onun tarihi, Ali dönemine kadar uzanır.

Ali'yi Tanrı ya da Tanrı'yı Ali sayan "Aşırı Şia"nın düşünceleriyle ilgilenmiyorum. Bu grup, Ali döneminde ortaya çıkmıştır. Öyle ki Şehristânî'nin *Milel ve Nihal*'i gibi kimi tarih kitapları, hatta Ali'nin, onlardan bir grubu şirkin, imamperestliğin, Aliperestliğin ve Ali'nin şahsiyeti -ki en büyük değeri buradadır ve onun herkese karşı üstünlük ve önderlik etkeni, herkesten çok "Allah kulu", mutlak kul ve kulun mutlakı olmasıdır!- ile ilgili abartıların kökünü izleyicilerin düşüncelerinde yakıp yok etmek için yaktırdığını nakletmektedirler.[79]

Gulat Şiîlik olan bu Şiîlik'le, kökeni cehalet olduğu için ilgilenmiyorum. Her ne kadar cehaletin kendisi, zulmün kökeni ya da

[79] Derler ki bunlardan bir grup, Ali'nin evinin kapısına gelmiş ve Kanber'e şöyle demiştir: "Tanrımıza söyle de kullarına görünsün." Ali, öfkeyle onları azarlamış ve onlara nefretle bakmıştır. Bu açık şirkten onları geri çevirmek için gösterdiği büyük çabalar bir sonuç vermemiştir. Onun emri üzerine büyük bir ateş yakılmıştır. Onlar, ateşi görünce, "Doğru, doğru! Bu, senin, Kur'an'da sözünü ettiğin ateşin aynısı!" diye bağırmışlardır.

en azından zulmün gıdasıysa da Safevî Şiası'nda, bilinçlice ve âlimce yapılmış ve kökeni doğrudan doğruya zulüm olan Şiilikten söz edilmektedir.

Bu Şiîlik de -dediğim gibi- Ali'nin kendi döneminden itibaren başlamıştır ve yaklaşık olarak Ali Şiası'yla yaşıttır. Tarih boyunca Ali'nin zamanından bugüne değin yoldaşlık edegelmişlerdir!

Bundan dolayı Safevî Şiası, Safevîler'in yoktan var ettiği bir Şiîlik anlamına gelmez. Tersine, eleştirenlerin tam olarak söylediği gibi bu Şiîlik, Safevîler'den önce de vardır. Hatta benim inancıma göre, onu Şah Abbas'ın oluşturmaması bir yana onun ilk temellerini atan kimse, ilk kez olarak İslam tarihinde onun yapısının ilk taşını koyan ve temelini, sürekli yönünü belirleyen kimsedir. Onu İslam'da "şirk ve tefrika Şiası"nın mucidi olarak adlandırmak gerekir. O, Ali'nin zamanında yaşamıştır; o, şirkin en güçlü temsilcisi, İslam ve Ali düşmanlarının en kirlisidir.

Bu Şiîliği, Ali'nin huzurunda, Ehlibeyt arasında ve Fatıma'nın evinde ilan etmiştir hem de!

Daha ilginci de şu ki bu Şiîlik için ilk baştan, Ali Şiası'nın en yüce, en temel sloganı olan "Ali'nin velayeti!" sloganını seçmiştir.

O kimdir?

Ebu Süfyan!

Nasıl?

Ali, Peygamber'in yıkanması, kefenlenmesi ve defni ile uğraşırken, dert ve yangı içerisindeyken, ansızın Sakife'de Ebubekir'in Peygamber halifeliğine seçildiği haberi geldi. Ali Şiası'nın ilk temellerini atanlar, gerçek Şiiler ve Ali'yi tanıyanlar, İslam'ın geleceğinden, ümmetin yarınından endişe ederek Ali'nin evine sığındılar.

İlk itiraz, gasp yönetimi karşısında ilk inkılap damlası Ali'nin evinin içinde, ıtret hizbinde, Ehlibeyt'te (Ali Şiası'nda) gerçekleşti böylece.

Ansızın Ebu Süfyan da içeri girdi. Herkesten daha öfkeli, hilafete karşı velayetin yanında yer alarak Ebuzer, Selman, Ammar

ve hatta Ali'nin kendisinden bile daha mutaassıp, daha kızgın, daha azimli ve daha "ilgili" durumdaydı!

Hepsi suskun, üzüntülü ve tepkiliydi. Ne yapmalı, diye düşünüyorlardı. Sussunlar mıydı? Hakkın gasp edilmesi ve siyasetin hakikate galip gelmesi karşısında nasıl susabilirlerdi?

Kılıç mı çeksinlerdi? İslam'ın kalbi olan ve küçük bir ada gibi, içteki karmaşa içindeki kabilelerin, Doğu ve Batı'nın yaralı iki imparatorluğunun (İran ve Bizans) tufanlarından oluşmuş bir okyanusun orta yerinde bulunan Peygambersiz ve rehbersiz küçük Medine'yi nasıl birbirine katabilir, nasıl güçsüzleştirebilir, nasıl iç savaşa sürükleyebilirlerdi? Şimdi Peygamber'in ölümüyle, İslam'ın ortadan kaldırılmasına ve Medine'nin yok edilmesine göz dikmiş dünya, Peygamber'in en yakın dostlarının ve ümmetin en büyük rehberlerinin iktidar konusunda birbirlerine düştüklerini gördüğü zaman kader bellidir.

Hepsi, Ali'nin dediği gibi, "gözlerinde diken, boğazlarında kılçık" olduğu halde susmuşlardı. Ali ise, sınavının en ağır dönemlerinin gelip çattığını hissetmişti:

Düşman bir şey bilmesin diye dostun işkencesi altında susmak?

Burada, iki hak birbiriyle çatışmaktadır: Ali'nin hükümeti ve İslam'ın varlığı.

Nasıl olabilir?

Yeni doğan İslam, Ali'nin kucağında yetişmiş, Ali'nin canından süt emmiştir!

Ama şimdi, başkası onu kaçırmış, sıkı sıkıya kucağında tutup kendisinin, çocuğun annesi olduğunu söylemektedir. Kılıç kullanmadan çocuğu ondan almak olanaksızdır. Fakat kılıç çekerse çocuk kılıçlar arasında yaralanabilir. Çocuğun canı tehlikededir! Kendini anne diye adlandıran, kahramanlık yapabilirdi, ama ya anne? Evine çekilir ve çocuğundan uzakta ve onun yarasıyla, başkasının kucağında da olsa çocuğun yaşaması için susar.

Bir anne, kendi anneliği ile çocuğunun yaşaması arasında seçim yapması gerektiğinde kendi çocuğunu gasp edene biat eder! Onu anne olarak adlandırır!

Böylelikledir ki Ali, kardeşinin, dostunun ve sevgili rehberinin cenazesini yıkadığı, içinden ateş, gözünden yaşlar yağdığı ve sanki bütün dünyanın kendisi için bittiği, zamanın sona erdiği o dertli saatte, fırsatçı siyasetçilerin, çocuğunu Peygamber'in evinden kaçırıp dışarı çıkardıklarını gördüğünde susmuştur. Medine, kinler ve iç isyanlar tehlikesinin ve dünya güçlerinin kuşatması altındadır. Bizans ve İran sömürgecileri planlar tasarlamakta ve Muhammed'in odağının içeriden çökmesini arzulamaktadırlar. Ali'nin velayeti şimdi, Ali'nin İslam birliğine rehindir. Bu birlik yolunda Ali'nin kurban olması ya da birliğin tehlikeyle karşı karşıya kalması: Bunlardan hangisi uygundur?[80]

Ali, susmaya karar verir. Ali'nin dostları, Ali Şiası'nın ilk simaları, Ebuzer, Selman ve Ammar, imamlarını izlerler. İtirazcı bir suskunluk; suskun bir itiraz! İslam'ın varlığı hatırına! Ama Ebu Süfyan razı olmaz!

Ona göre, Ebubekir'in halifeliği, Ali'nin velayetinin gasbı, her bakımdan katlanılamazdır!

O, yalnızca Ebuzer, Selman ve Ammar'dan değil, Ali'nin kendisinden bile daha fazla velayet yanlısıdır. O, Ali'nin hakkının gasp edilmesinden ve Ebubekir'in haksız hilafetinden dolayı, bütün Ali yanlılarından ve Ali'nin kendisinden daha çok galeyana gelmiştir.

O, Safevî Şiası'nın kurucusudur. Safevî Şiası'nın ilk imamıdır. Ya sloganı? Tam olarak Ali Şiası'nınki gibidir: Ali'nin velayeti.

Ali, dış tehlike karşısında, Doğu ve Batı emperyalizmi karşısında Müslümanların birliği hatırına susmuştur. Ali Şiası'nın temellerini atanlar, Ali'yi izleyerek susmuşlardır. Oysa Ebu Süfyan susmayı reva görmez. Velayetten vazgeçmez! Ali ve dostlarına haykırır:

80 Bkz. İrşad'da yapılan konuşma: "Ali Bunyan Gozâr-ı Vahdet" (Vahdeti Tesis Eden Ali), "Ali: Bist u Se Sal Cihad Berâyi Mekteb, Bist u Penc Sal Sukût Berâyi Vahdet ve Penc Sal Telâş Berâyi Adalet" (Ali: Mekteb İçin Yirmi Üç Yıl Cihat, Vahdet İçin Yirmi Beş Yıl Sükut ve Adalet İçin Beş Yıl Gayret).

"Allah'a yemin olsun ki ancak kanla dindirilebilecek bir inkılâp görüyorum. (Sonra Ali ve Abbas'a hitaben:) Ey zeliller! (Ali'ye hitaben:) Ver elini de sana biat edeyim. İstersen Medine'yi Ebu Fudayl (Ebubekir)'e karşı piyade ve süvariyle doldururum".

Bu velayet haykırışı, Safevî Şiası'ndadır. Ali'nin velayeti haykırılmaktadır ama bu haykırış, şirkin tezahürü, nifakın büyük siması Ebu Süfyan'ın gırtlağından çıkmaktadır!

Ali ise, dudağındaki nefret dolu acı gülümsemeyle, Ali Şiası kisvesine bürünmüş bu tehlikeli İslam düşmanına cevap olarak şöyle der:

"İki zelil dışında hiç kimse zulmü kabul etmez: Biri kabilenin eşeği, öteki ise çividir. Biri, aşağılık biçimde yularına bağlanır. Öteki ise başına darbeyi yer de ona kimse üzülmez."

Sonra nefretle dolu bakışlarını, İslam'a karşı kinciliğin ve nifakın, Müslümanlar arasında tefrika çıkarmanın sembolü olan Ebu Süfyan'a çevirir. Bu tanınmış öğe (Ebu Süfyan), şirkin bayraktarı olup yirmi yıl boyunca Peygamber ve dostlarını Mekke'de, sonra da Bedir, Uhud ve Hendek'te vs. düşmanlıklarına ve canice planlarına hedef kılmıştı. Sonradan İslam örtüsüne büründü ve sahte İslam'ın ve hıyanet hilafetinin (Emevi hilafeti) temellerini attı. Bu yolda Ali hükümetini yok etti. Peygamber soyunu, Şia imamlarını, binlerce Ali'yi ve Ali'nin velayetine sevgi besleyenleri katliama maruz bıraktı. Şimdi Ali ve Ebubekir arasında tefrika ve savaş çıkarılması, Medine'nin düşürülmesi, İslam'ın dağılması, Müslüman ümmetin yok edilmesi, iç ihtilaf olan hilafet ve imamet ihtilafının kardeş katline, Kureyş'in can vermesine dönüştürülmesi ve Bizans ve İran güçlerinin İslam'a musallat olmaları için velayet sloganı atmakta ve Ehlibeyt'in hakkının yandaşı, Ali bağlısı ve Ebubekir düşmanı olmaktadır!

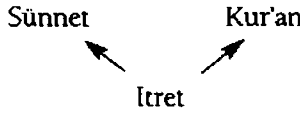
Oysa Ali, sert ve aşağılayıcı bakışlarıyla, bu pis planları onun yüzünde okumaktadır sanki. Sitem dolu bir edayla şöyle dedi: "İslam'a olan kinin ne kadar da uzun sürdü Ebu Süfyan!? Sonra da tefrika Şiîliğine ve Ebu Süfyanca velayete cevap olarak ekledi: "Git, süvarin, piyaden lazım değil!"

ALTINCI BÖLÜM

İKİ MEZHEBİN İNANÇ TEMELLERİ

Şimdi, aslında şu durumda iki mezhebin bulunduğunu ve her ikisinin de Şiîlik adını taşıdığını kabulden yola çıkarak her iki mezhebin inanç temellerini birer birer sayıp her iki mezhebi de kısaca tanımlayacağım. Böylece bunları birbiriyle karşılaştırıp ikisi arasındaki ayrımı anlamış olacaksınız. Önemli ve güç olan, her iki Şiîlik'te de asılların ve ayrıntıların bir olması ve aralarında hiçbir uyuşmazlığın bulunmamasıdır. Teşhisin güç olması da yine buradan kaynaklanmaktadır. Safevî Şiası gelmiş, temellerini Ali Şiası üzerine kurmuştur. Ali Şiası'nın düşünsel ve zihinsel kalıplarını alıp içlerini boşaltarak Safevî Şiası'nın ruh, düşünce, inanç ve duygu temellerini yavaş, gizli, ustaca ve bağlı uzman âlimlerin yardımıyla halkın anlayamayacağı şekilde bu kalıpların içine yerleştirmiştir. Halk, mezhebin değiştiğini, Allah'ın, kitabın, Peygamber'in, imamın, dinî kişiliklerin, tarihin ve her şeyin değiştiğini anlamadı. Kimse anlamadı; çokları hâlâ da anlamamıştır. Dış yerinde kaldı, ama iç bütünüyle başka bir şey oldu. Keşke resmen başka bir fırkanın, yeni bir din ya da mezhebin geldiğini söyleselerdi. Ama bu onlar için uygun değildi. Bu yüzden, İslâmî Ali Şiası'na ait bütün asılları, ayrıntıları, tarihi, büyük kişilikleri, özel adları ve tüm terimleri korudular. Hem de iyice cilalayıp parlattılar. Ne var ki bu kapların içini Şia karşıtı, uyutucu, zehirli bir maddeyle doldurdular. Adı Şia'ydı, ama "Sufi Safevî" Şiası'ydı! Bu yüzden halkın dinî duygusu bunun farkında olmadı; genel vicdan yaralanmadı. Sonuçta, onun karşısında bir direnişin ortaya çıkmaması bir yana bu Şia, bu zahirî ve teşrifatçı süsleme ve parlatmalar, sloganların büyütülmesi, dış görünümler, törenler ve yükümlülük içermeyen söze dayalı sevgi, buğz, bağlılık ve uzaklaşmalar nedeniyle ve şiirsel, soyut ve anlamsız lanetler, nefretler, övgüler, menkıbeler[81] yoluyla Şiî kitleyi ardından sürükledi.

[81] Tek sonucu Şia'yı diğer insanların ve hatta kendi aydınlarımızın gözünde karalayan abartılı ve faydasız övgüler, yapaylık olup İslam içinde ve İslam'a karşı bir üs olması için onu İranlılar uydurmuştur. Bu düşmanca ve Şia karşıtı belgelerin dolaylı yorum ve teyidi, bizzat Şia tarafından yapılmıştır. Mesela, İmam Rıza'nın (a.s) Hz. Musa ile şu üslupta karşılaştırılması böyledir: "Hare-

1- Itret

Şiîlik'te İslam, Peygamber'in, "Size iki emanet bıraktım: Allah'ın kitabı ve ıtretim." diyerek emanet ettiği gibi iki temel üzerine kuruludur: Kur'an ve ıtret.

Gördüğümüz gibi Ali Şiası, ıtreti sünnetin kendisinden almıştır. *Itret'in* aslı, ne sünnetin karşısında ne de Kur'an'ın karşısındadır. Hatta bu ikisinin "yanında" da değildir. Bilakis Kur'an ve sünnetin mantıklı, doğru ve emin yoludur.

O, içerisinde "mesaj" ve "mesajcı" bulunan ve kapısı arayış içerisindeki hakikat perest muhtaç halka açık bir evdir. O, mütevazı kapısı ve azametli ve sade ama güzelliklerle dolu içiyle doğruluk ve ismet evidir. İçerisinde entrika olmayan tek tarihî evdir.

"Itret", İslam ruhunu tanımanın temelidir. Peygamber'in gerçek yüzü, Kur'an'ın anlam ve yönüdür. Itretin misyonu sadece budur.

"Ehlibeyt'in değeri -Ali Şiası'nda- yalnızca Peygamber'in Ehlibeyt'i olmaları nedeniyle değildir. Bu aile, ideal ve amaçlanan bir aile, insanlık ailesinin olgun, yüce ve model alınabilecek bir aile örneği olması nedeniyle değerlidir. O, olması gereken, herkesin olması gerektiği, fakat olamadığı bir ailedir. Peygamber'in damadı olmak, Peygamber'in amcasının oğlu olmak, Peygamber'in kızı olmak, Peygamber'in torunu olmak bu soyluluğun nedeni değildir. Çünkü itibar ve intisap değerleri, başkaları için amelî bir değer olamaz. Bunlar için, bu nisbî değerler önemlidir. Ama Ali'nin değeri, Peygamber'in amcasının oğlu ya da damadı olmaktan, Fatıma'nın değeri de Peygamber'in kızı olmaktan kaynaklanıyorsa, bu tür akrabalık bağlarından yoksun olan

min girişinde Musa'nın oğlu Asa ile konuşan Musa'yı görürüz." Bununla Hz. Musa'ya ihanet edilmiştir. ama İmam Rıza da tanıtılmamıştır.

erkek ve kadınlar için nasıl örnek, imam ve "usve" olabilirler? İslam'da böyle bir misyonu nasıl üstlenebilirler? Peygamber, Kur'an'ı ve ailesinin bireylerini toplumuna, dinin geleceğine ve kendisini izleyen halka hangi nedenle bırakmıştır?

Bu aile Peygamber'e mensup olmasaydı yine de insanların izlediği bir örnek olurdu. Herhangi bir yerde, örneğin Yunan'da bile olsaydı, aynı değeri taşırdı. Nerede erkeği Ali, kadını Fatıma, kızı Zeynep ve oğulları Hasan ve Hüseyin olan bir aile bulabilirseniz o aile (ıtret) soyludur. İnsan, böyle bir aileye gereksinim duyar; ondan bir şeyler öğrenir, bir şeyler anlar. Neden bu aileye özellikle biz gereksinim duyarız? İslam'ı tanımak için. Çünkü Mervan da Muhammed'den ve Peygamber'in sünnetinden söz ediyor, Muaviye de. Bütün Emevî ve Abbasî halifeleri de aynı şeyi söylüyor. Aynı zamanda Ömer, Ebubekir, Abdurrahman, Osman, Sa'd b. Ebi Vakkas ve bütün herkes bunu söylüyor, ama her biri bir başka türlü söylüyor. Öyleyse ben, Peygamber'in gerçek yüzü olarak hangisini tanıyayım?

Safevî Şiası'nda ıtret, Peygamber'in sünnetinin bir yana itilmesine, Peygamber'in yüzünün bulutlar arasında yitmesine, Kur'an'ın tatil edilmesine (!), hatta tevhidin yaralanmasına ve soy değerleriyle kan ve ırsiyete bağlı aristokrasiyi makbul kılmaya araç olan bir esas ve bir aile olarak bulunmaktadır!

2- İsmet

Ali Şiası'nda ikinci esas ismettir. İsmet, halkın önderinin, toplumun liderinin, halkın alın yazısını elinde bulunduran kimsenin, halkın kendisine iman beslediği önderin bozuk, zalim, güçsüz, korkak ve uzlaşmacı olmaması, hiçbir zaman çirkinliklerin çevresinde dönüp durmaması gerektiği anlamındadır. Bu anlamıyla ismet, İslam yönetimi iddiasında bulunan, ama güçsüz, kirli, bozuk ve hain olan herkesin ağzına indirilen sert bir yumruktur.

Şia'nın ismete olan inancı, bu azınlığı sürekli olarak -toplumsal ve düşünsel bir ismet içerisinde- kirli güçlerden uzak kalmaya ve onlara bulaşmamaya zorluyordu. İslam tarihinde ismet, ken-

dilerini Peygamber'in halefi kabul eden ve Yunan, Roma, Doğu ve Batı hükümdarları gibi halkı yöneten halifeleri ve bağlılarını aşağılayıp mahkûm eden ve onlar için dayanılıp benimsenilmesi olanaksız süregelen bir darbeydi. İsmet ve ismete olan inanç, halk kitlesiyle, din adına kitleden yararlanmak isteyen yönetimler arasında bir duvardı.

Safevî Şiası'ndaysa *ismet*, imamların sahip oldukları ve günah işlemelerine asla olanak vermeyen özel bir maddeden yapılmış özel bir fizyoloji, özel bir biyoloji, özel bir psikoloji durumudur! İyi, bendeniz de günah işlemeyecek biçimde yaratılmış olsaydım, benim takvam beş kuruş bile etmezdi. Ben günah işleyemiyorsam, bu nasıl günahsızlıktır?! Bu durumuyla duvar bile günah işleyemez. Çünkü kendisi günah işleyemez yapıdadır. Kimi ravzahanların, "Kılıç, imamın gövdesine etki etmedi." demeleri gibi! Bu ne ahmakça bir fazilet yontuculuktur ki fazileti yontup atıyor? Eğer kılıç, bu mevlithan efendinin kendi gövdesine işlemezse, bir şaka ve oyun sıradanlığıyla bir şehadet kahramanı oluversin, ne duruyor? Çünkü bu şekilde şehit olmak, şehide ravza/mevlit okumaktan daha kolaydır! Safevî Şiası'nda imam, şahsen hiçbir değeri bulunmayan bir ismete sahipti; ne insanî değeri vardı (çünkü masum imam günah işleme gücünden yoksundu) ne de ilmî değeri (çünkü halk, kendilerinden farklı olan bir varlığı örnek alamaz). İmamları metafizik, soyut, gaybî, sudan ve çamurdan arı varlıklar olarak tanıttılar ve sonuçta da imamın imam olması değerini yitirdi. İmama inanmaksa etkisiz duruma geldi. İşin görüntüsündeyse, Safevî rejimine bağlı molla, imamı melek olarak göstermekle imamın makamını yükseltmiş oluyordu. Muhammed'i, Ali'yi, Fatıma'yı, Hasan'ı ve Hüseyin'i çokça yüceltip imamlarda çok büyük ve derin yeni erdem ve menkıbeler keşfetmiştir! On dört masumu, gaybî hamurdan, doğa ötesi ve insanüstü cevherden yaratılmış varlıklar saymış ve onların zatını insanın zatından ayırmış, ayrı bir "insan" olarak göstermiştir. Bu on dört masumun yaratılışını Adem'in yaratılışından ayrı gösterip onları ilahî nur unsurlarından olup görünüş olarak insan olan varlıklar olarak algılamıştır. Onları öyle yo-

rumlamıştır ki ilk önce, onların insan türünün sahip olamayacağı kendilerine özgü birtakım faziletleri vardır. İkincisi, onların, yüce insan örneklerinden kimilerinin daha alt düzeylerde elde ettikleri kimi yüce sıfat ve özellikleri vardır. Ama bu yüce insanî sıfatlar, onlarda fıtrî, doğal ve yaratılıştan olup cinsinin ve soylarının fıtrî özelliklerinin gereğidir; öteki insanlardaysa kesbî, iradî ve arazî bir şeydir. Bu şekildeyse imamın izleyicileri, imamın kendisinden üstündürler. Çünkü iradeyle kazanılan fazilet, ırsî ve fıtrî faziletten daha üstündür.

Örneğin, onlar gaybı bilirler; insan ise bilemez. Onlar, düşmanlarını bir üflemeyle bir köpeğe, hamam böceğine, çakala ya da ayıya veya domuza, yani istedikleri bir hayvana dönüştürürler; insan ise yapamaz. Onlar, kundaktayken ejderhayı parçalarlar. İnsanı ise silahlı olduğu halde ejderha paralar. Başka özel faziletler de vardır ki onlardan kimileri oldukça tiksindirici ve nakledilmesi, hatta hayal perdelerinin ardında, halvet köşelerinde tasavvuru bile çirkin ve iğrençtir:

"Cennette Ali, Fatıma, Hüseyin ve Hasan için sütten bir ırmak vardır."

Bir başka örnek: "Önceden evlenmiş olup büyük bir de oğlu bulunan Hz. Hatice, Allah'ın Rasulü ile evlenirken bakireydiler."

Bir örnek daha: "Hz. İmam Hüseyin'in eşi Şehribanu, her gece bakire olurlardı."[82]

Hükümdarın muttaki ve masum olması gerektiğine olan bu inanca göre, imamın bulunmadığı dönemde her yönetimin yö-

[82] Son zamanlarda eyaletlerin birinde bulunan ünlü bir vaizden muhakkıkâne bir görüş ortaya atılmıştır. Buna göre Hz. Hatice, Peygamber'le evlenmeden önce hiç evlenmemiştir ve tüm açık tarihî nakiller, nakilcilerin Sünnî olmaları nedeniyle ve de aklî bakımdan yanlıştır. Çünkü Zehra (Fatıma), pak bir rahimden doğmuş olmalıdır. Fatıma'nın annesi Hatice, İslam'dan önce Peygamber'in evini, hem İslamî hem Şiî hem ilmî hem mantıkî hem işrâkî hem ilhâmî hem genetik hem seksüel hem trajik hem komik hem dramatik vb. olan bu yeni nazariyeyi, o eyaletin hatibi, her yıl Meşhed'e gelerek iki gece boyunca şehir halkı için yorumlayıp açıklamakta ve düşüncelerin derinliğinde ve esnaf arasında geniş bir etkiye yol açmaktalar.

netimi artık tevil edilir. Dolayısıyla, ismetin de fetrete girdiği gaybet döneminde her türlü bozgunculuk, her türlü hıyanet normaldir.

"Yapamıyoruz, masum değiliz; sadece vesile arayıcı olmalıyız." Bu yüzden, Şia rehberliği, bu şiddetli takva bağından bağımsız oldu. Bu büyük inkılapçı ve ileri esas, hayat, toplum ve siyaset sahnesinden uzaklaşıp göğe gitti; ilahî bilgelere ve ariflere özgü oldu.

3- Vesayet

"Ümmet ve imamet" sosyolojisi konusunu işlerken birkaç yıl önce bunu İrşad'da dikkatlice anlatmış, birkaç ay önceki konuşmaların birinde de buna işaret etmiştim.

Ali Şiası'nın dediği ve bizim anladığımız gibi vesayet, ne atanma ne seçim ne de adaylıktır; tersine sadece "vesayet"tir. Şu anlamda ki İslam Peygamberi, rehber ve ayrıca öğreti sahibi olarak, risaletinin sürmesi için en iyi ve en layık bildiği kişiyi halka tanıtır ve onun rehberliğini halka tavsiye eder. Bu tavsiye, halkın onunla amel etmeyebileceği sıradan bir tavsiye değildir. Çünkü halk, en temiz ve en bilgili insanın rehberliğini kabul etmekle görevlidir; Peygamber'in tanıttığı bu nitelikteki kimseyi benimsemekle yükümlüdür. Böylece, bu yol (vesayet esası) ile İslam toplumu on iki nesil süresinde kurulmuş olur ve bu rehberler, toplumu öyle bir aşamaya ulaştırır ki bu "özel oluşum ve rehberlik dönemi"nde "İnsanlardan hayırlı bir ümmet çıkardım." sözünü doğrulayıcı bir ümmet oluşur. Onda, bozgunculuk, kölelik, halkı istismar ve aldatma öğeleri yok olur. Müslümanlardan her birey, siyasal erginliğe, bilince ve dinî uyanışa ulaşır ve "biat ve şûra"dan ibaret olan diğer İslâmî hüküm esasınca (bu ise öncelikli olan vesayet hükmünden gelen bir hüküm olup onu çürütücü değildir) vesayet döneminden sonraki yazgısını belirleme liyakatine erişir.

Bu, Peygamber ve Ali'nin amelinden insanın anladığı vesayetin anlamıdır. Oysa Safevî Şiası'nda vesayet babadan oğula, akraba-

dan akrabaya, önceki nesilden sonraki nesile geçen, veraset, atanma ve akrabalık esası üzerine kurulmuş öteki rejimler gibi irsî bir rejimdir. Şöyle dediklerini görüyoruz: "Birinci imam, silsilenin kurucusu olan Peygamber'in damadı ve amcasının oğlu olması nedeniyle ilk imamdır. Ondan sonraki imam, ilk imamın oğlu olması nedeniyle, ondan sonraki de onun kardeşi olması nedeniyle -böyle sürüp gider- imam olmuştur! Asalet, bu iki imamın şahsiyetine değil, "atama" işine ve "soy sop ve akrabalık"a aittir! Yani iktidar ve yönetimlerdeki veraset esasının tevili, Sasanî rejimi ve onun kopyası Safevî rejimine benzer bir şey!

4- Velayet

Ali Şiası'nda *velayet,* halkın Ali'nin hükümetine bütün boyutlarıyla, bütün kurallarıyla bağlı olması, onu izlemesi ve bir örnek (imamın anlamlarından biri) olarak kabul etmesidir. Yani, sadece onun hükümetine ve düzenine karşı teslim ve bütün öteki velayetlerden kurtulması demektir.

Safevî Şiası'ndaysa *velayet,* İsmailî, Aliyullâhî, Bahâî, Hulûlî, Safevî ve Hintli öğelerinden oluşan dervişçe bir velayetten ibarettir!

5- İmamet

İmamet, bir ümmet oluşturan devrimci bir düzene inanmaktır. Bu düzen, bir rejim olarak tarihin öteki rejimleri karşısında oluşmuştur. Onun misyonu, velayette belirttiğim misyondur. Bu misyonun Peygamber'den sonraki özel örneği ise Ali Şiası'nda Şia imamlarıdır. Bu Şia imamları, kendi insanî kişilikleri nedeniyle toplumun rehberliği hakkını ellerinde bulundururlar. Toplum ise, onların rehberliğine gereksinim duyar. Dolayısıyla, Ali Şiası'ndaki kavramıyla imamete inanmak, inanmış insanın bu düzen karşıtı her tür düzen karşısında teslimini olumsuzlamaktadır. Ayrıca bu, masum imamın gaybeti döneminde Şia'nın kabul edebileceği hükümetlere inanmak demektir. Bunlar, Şiî imamından aldığı niyabetle, aynı kurallara, aynı amaçlara göre halkı yöneten hükümetlerdir.

Oysa Safevî Şiası'nda imamet, insanın fizik ötesi on iki şahsiyete inanmasıdır ki 12 sayısından ve on iki kutsal addan başka bir şey değildir. Onları sevmemiz, övmemiz ve onlardan korkmamız gerekebilir, ama onları izleme bakımından hiçbir zorunluluğumuz yoktur hayatımızda. Çünkü onları izlemek olanaksızdır. Çünkü onların cinsiyle bizimkinin arasında fark vardır! Dolayısıyla Safevî Şiası'nda imamete inanmak, on iki ada tapınmadır (124 bin peygambere inanmamız gibi) ki onların gaybetinde, onların olmadığı zamanlarda, bu on iki kişiye sevgi beslemesi şartıyla her bireyi ve her sistemi kabul edebiliriz. Halka nasıl davrandıkları, toplumsal ve bireysel yaşayışlarının ne durumda olduğu önemli değildir. Bu, imamet ve imamete inanmakla ilintili değildir. İmamet, gaybî ve tarihî bir inançtır. Yaşama şekliyle, rehberlikle, şimdiki zamanla bir ilgisi yoktur!

6- Adalet

Adalet, Allah'ın adil olduğu anlamına gelir.

Ali Şiası'nda adalet, her hizmetin olduğu gibi her hıyanetin de dünyada dakik ve esgeçilemez bir hesabının bulunduğu anlamındadır.

Allah'ın adil olduğuna inanmaktır. Yani adalet, siyasetin ya da hizbin toplumda oluşturduğu yapay bir düzen değildir. Çünkü adalet Allah'a aittir. Şu anlamda ki adalet dünyanın alt yapısıdır. Müslümanların dünya görüşüyse adalete dayalıdır. Dolayısıyla toplum, adalet esasına dayanmıyorsa, hasta, sapmış ve geçici bir toplumdur ve yok olmaya mahkûmdur.

Safevî Şiası'ndaysa adalet şu anlamdadır: Allah âdildir ve zalim değildir. Peki, yararı nedir? Ölümden sonra Yezid'i cehenneme, İmam Hüseyin'i cennete götürür. Güzel. Şimdi neye yarıyor? Şimdi? Dünyada? Şimdiyle hiçbir ilintisi yoktur. İlmî bir konudur, ilmî bir bahistir ve kelamcıları ilgilendirir! Halkla bir alâkası yoktur.

7- Takiyye

Takiyye, iki tür taktikten ibarettir.

1. *Vahdet Takiyyesi:* Büyük İslam toplumunda Şia'nın başvurduğu takiyye, kendine ait ihtilaflı konuları açarak İslam birliğinde tefrikaya neden olmama amacını taşır. Öyleyse takiyye, Şia'nın kendi inancını koruduğu, ama bunu İslam toplumu içinde tefrikaya, parçalanmaya ve düşmanlıklara meydan vermeyecek biçimde yaptığı bir örtüdür. Bu nedenledir ki Mekke'ye gittiğinizde onlarla birlikte namaz kılmalısınız, denilmektedir. Şu anda da bizim büyük âlimlerimiz şunu tavsiye ederler: Mekke ve Medine cemaat imamının ardında namaz kılın. Bu takiyyedir. Taassuptan, ihtilaflı konulara dayanmaktan ve iç tefrikaya neden olan durumların gündeme getirilmesinden kaçınmak, aynı safta bulunanların karşıt görüşlerine katlanmak, kardeşlerin düşünce ve amellerine saygı, bir toplumun çoğunluğu karşısında iç birliğin korunması için, düşman karşısında ortak hedeflerin ve toplumun korunması hatırına azınlığın takiyyesi (Ali'nin iç ihtilaflar karşısındaki tavrı da bunun göstergesidir), bu takiyyenin kapsamında yer almaktadır.

2. *Mücadele Takiyyesi:* Müminin değil, imanın korunması için gizli mücadelenin özel koşullarına uymaktır. Yani Şia'nın düşünsel bir iş yapması, toplumsal ve siyasal bir savaşımda bulunması; ama konuşmaması, kendini göstermemesi, fitne nedeniyle hilafet odağı karşısında takiyye yapması, kısacası boş yere kayba uğramaması, boş yere kendi örgütünü, gücünü ve canını tehlikeye atmamasıdır. Öyleyse takiyye, hilafet karşısında güç ve odakları koruma, savaşın sürmesi, düşman karşısında bozguna uğramama yolunda bir güvencedir (Emevî, Abbasî rejimlerinde imamların hayatı bunun örneğidir).

Safevî Şiası'nda takiyye oldukça açıktır ve açıklamanın gereği yoktur. Yollarını da kendiniz bilirsiniz. Mevlana'nın deyişiyle, "Hakkı üstünü örtmeden söylemek uygun olmaz" esası, Safevî Şiası'ndaki takiyyenin anlamıdır.

Safevî Şiası'na inanan insan o kadar "takiyyezede"dir ki "Bayım, evinizin adresi nedir?" diye sorduğumuzda rengi uçar. O kadar takiyye yapmış, fikrini söylemeyip inancını o kadar gizlemiştir

ki artık görüşünün ne olduğunu, ne gibi bir inanç taşıdığını bile hatırlamaz.

Safevî Şiası'nda takiyye, kişinin doğal durumunu korumak, işinin ve hayatının selametini korumak, baş ağrısından, sıkıntıdan, tehlikeden, zarardan, hak ve bâtıl çatışmasından, inanç ve görev sorumluluklarından kaçınmak için egemen gücün bütün pislikleri, sapkınlıkları ve tecavüzleri karşısında susmasıdır!

Bu yüzden görüyoruz ki Ali Şiası'ndaki takiyye dostla bütünleşme ve düşmanla savaşma etkeni iken, Safevî Şiası'nda savaşımın mutlak tatilidir ve takiyye yerine, tefrika ve taassubun etkin öğesi olan bir şey yapılır.

Ali Şiası'nda takiyye, bir "amelî taktik" olup koşullara ve durumlara bağlıdır. Bu yüzden, rehberin teşhisiyle kimi zaman yasaklanır ve hatta haram kılınır. Safevî Şiası'ndaysa takiyye, sabit ve Şiî olmanın gereği bir "inanç esası"dır!

8- Bidatin Reddi ve Sünnet

Şu anlamda ki Ali Şiası, en Sünnî İslam hareketi ve fırkasıdır. "En Sünnî" sözüyle, Peygamber'in sünnetine en bağlı olan fırkayı kast ediyoruz. İslam'ın ilk yıllarında Şiîlik ve Sünnîlik ihtilafı, Ali'nin şahsı vesilesiyle Peygamber'in sünneti üzerinde olmuştur! Ali, Peygamber'in sünnetini hiçbir gücün değiştiremeyeceğine, birini çıkarıp ötekini ekleyemeyeceğine ya da saptıramayacağına inanmaktadır. Oysa Ali'nin rakipleri olan Sünnîliğin başta gelen temsilcileri, Peygamber'in sünnetine el atmışlar ve kendi içtihatlarına dayanarak Peygamber'in sünnetinde değişiklik yapma hakkını kendilerinde görmüşlerdir. Oysa Ali, sünnet ve nass karşısında içtihadı kendisi için bile caiz görmez. Ömer ise, nass karşısında, özellikle toplumsal ve siyasal işlerde içtihadı caiz görür.[83] Hatta, Peygamber'in hadislerinin yazılıp

[83] Mut'anın ve temettu haccının yasaklanması gibi. Bunu yaparken açıkça şöyle diyordu: "Peygamber zamanında helaldi, ben haram kılıyorum!" Elbette bu sünnet karşısındaki kanunun durumunu "amelin iyi yönde açıklanması" olarak anlatıyordu. Bir defada üç talakın kabulü de -ki erkekleri tembih için ya-

kaydedilmesini açıkça yasaklamış ve bu hakkı, bütün Ehlisünnet âlimlerinin itirafına göre, kendisinde -müçtehit ve halife olarak- görmüş ve buna göre de amel etmiştir.

Dolayısıyla gerçek adlandırma şudur: Ali Şiası, Peygamber'in sünnetinin koruyucusu ve gözeticisi ve bidatin düşmanı olup Ali, hem ruh ve yön (Resul'ün tarzı) bakımından, hem de hüküm, amel ve sözler (Resul'ün sünneti) bakımından sünneti takip edip sürdürmenin ve sünnete dayanmanın sembolüdür.

Safevî Şiası'nda ise Şiîlik bütünüyle *sünnetin* karşısına "Ehlibeyt"i koymak isteyen sünnet karşıtı bir mezhep olarak gösterilmektedir. Bu Safevî Şiası'na inananlardan biri şöyle diyordu: "Sen, bu kitapta Allah Peygamberi'nin 'Ben sizin için iki şey bırakarak gidiyorum: Biri Allah'ın kitabı, ötekisi ise benim sünnetimdir.' buyurduğunu yazmışsın. Bunu nereden çıkardın? Böyle bir şeyi Peygamber ne zaman söylemiş? Peygamber, 'Allah'ın kitabını ve Ehlibeyt'imi bırakıyorum' demiş, 'Allah'ın kitabını ve kendi sünnetini' değil."

Bu durumda Safevî Şiası "Allah'ın kitabı ve sünnetim" hadisini reddetmektedir, tıpkı "Emevî Sünniliği'ndeki[84] Sünnîlerden kimilerinin "Allah'ın kitabı ve Ehlibeytim" sözünü reddetmek is-

pıldığı söylenmiştir- Peygamber ve Ebubekir döneminin ve kendi yönetiminin ilk zamanlarının tersine bir uygulamadır. (İbn Kayyim, *Ahkamu'l-Muvakkin'de* bunu nakleder ve bunun hilafına on yedi örneğin ortaya çıktığını belirtir). Ayrıca sabah ezanına "Namaz uykudan hayırlıdır." ibaresinin eklenmesi, İranlıların saraydaki duruşları taklit edilerek namazda el bağlanması, Ramazan gecelerinde kılınan müstehap namazın cemaatle kılınması, hatta Kur'an'ın açıkladığı "müellefe-i kulub" payının kaldırılması, Ömer döneminde gerçekleştirilmiştir.

[84] "Safevî Şiası"nın karinesi "Emevî Sünnîliği"dir. Her ikisi "devlet dini"dir. O Sünnîlik, Emevî halifeliğini ve yerine geçenleri dinî olarak yorumlamak ve İslamî olarak göstermek içindir. Bu ise Safevî saltanatının iyi yönde açıklanması içindir. Emevî Sünnîliğinin rolü zor değildir. Çünkü bu fırka, başından başlayarak devletin resmî fırkası olmuştur ki Osman'dan Muaviye'ye kadar yol alması gereklidir. Bu da önemli bir mesafe değildir. Ama, Safevî Şiası'nın işi zordu. Çünkü hükümet karşıtı, adalet ve imamete dayanan bir hareketi Safevi saltanat düzenine uydurmak zordur. Hüseyin'den Şah Sultan Hüseyin'e kadar büyük bir mesafe vardır!

temeleri gibi! Oysa "Allah'ın kitabı ve Ehlibeytim", aslında, "Allah'ın kitabı ve sünnetim"in tefsiri, sonucu ve çıkarımı olup her ikisi de söylenmeliydi. Çünkü bu ikisi birbiriyle çelişmediği gibi aynı zamanda birbirinin tamamlayıcısıdır. Her biri başka bir anlam taşır ve biri olmadan öteki topal kalır. Ama Safevî Şiası, "Allah'ın kitabı ve Ehlibeytim"i Peygamber'in sünnetinin karşısına koyar. Yani, "Emevî Sünnîliği"nin "Ali Şiası"na yönelik Şia sünnete karşıdır, Râfizî'dir, Ali'yi Peygamber ve hatta Tanrı olarak görür, diyerek yönelttiği karalamayı kabul eder!

Oysa Ali Şiası "ıtret/Ehlibeyt"i "Allah'ın kitabı ve sünnetim" ibaresinin resmî beyanı ve dili kılmak ister ve Ehlibeyt'in sünnete ilişkin bir telakki olmasını ister. Bu iki Şiîlikte ne kadar da çelişki var![85]

Bu yüzden Ali Şiası sünnet mezhebidir. Safevî Şiası ise Emevî Sünnîliği gibi bidat mezhebidir. Her ikisi de devlet İslamıdır. Nihayet, biri kutsal bir asıl olarak içtihadı bahane etmekte, diğeriyse kutsal bir esas olarak ıtreti bahane etmektedir. Ali'ye özgü ıtret, sünneti koruyucu ve öğreticidir. Safevî ıtreti ise sünneti nakzedici ve saptırıcıdır.

9- Gaybet

"İtiraz Mezhebi: Bekleyiş" adlı konferansta, gaybetin Şia tarih felsefesinde ne anlam taşıdığını ve esas olarak ne tür bir dönem olduğunu belirttim.

Gaybet hassas bir felsefe olup toplumsal ve siyasal yönü, metafizik ve felsefî yönünden daha güçlü ve önemlidir.

[85] Raşit halifeler, hadisin kaydedilip yazılmasını önlerler. Bu durum Ömer b. Abdulaziz dönemine dek sürer. Fakat Ali, çocukları ve Şiileri, sünnet ve hadisin kaydedilmesine, ezberlenip yazılmasına özen gösterirler, bu yolda şehit olurlar. Ama Mürcie ortaya çıkıp, kalbî imanla hiçbir günah ve cinayet zarar taşımaz, dediği, sonra da Kur'an'ın yaratılmış olduğu konusu gündeme geldiği ve Ahmed b. Hanbel, buna inanmadığı için Memun döneminde zindana atılıp Mütevekkil zamanında serbest bırakıldığı zaman, sünnette bulunan her şeyin kabul edilmesine ve Mürcie'nin inandığı türden düşünce ve bidatlerin ortadan kaldırılmasına karar verildi ve Sünnî terimi ortaya çıktı.

Gaybet, Safevî Şiası'nda -teslim, tahammül, sabır ve suskunluk mezhebi olan bekleyişi, olumsuz bekleyişi içerir- şu anlamı kapsamaktadır: İmam gâiptir; gerçek masum imam kaybolmuştur. Dolayısıyla toplumsal İslam tatil olmuştur ve "İmamın kendisi gelip açıncaya kadar açılamaz."[86]

İmam olmadığına göre Cuma ve cemaat de yoktur. Elbette imamın nâibi vardır ama cihat için değil, gelirleri toplamak ve gâip imamın payını almak için vardır.

Marufu emredip münkerden alıkoymak da bireysel konular, kişisel ahlakiyat ve iyi işlerin yararlarına, kötü işlerin zararlarına ilişkin dostça öğütler dışında sâkıt bırakılmıştır. "Mescitte dünya sözü söylemek" türünden toplum çirkinliklerinin önlenmesi, bireylerin, yoğurtla kaysı yemek, daha kötüsü saç uzatıp sakal bırakmamak gibi sapıklıkların (!) önlenmesi, ayrıca günümüzde İslam toplumunda ortaya çıkan ve dindar halkın şu zamanda İslam'ı tehlikeyle karşı karşıya bırakan tehlikelere itilmesiyle amansız ve acımasızca savaşılması ise marufu emredip münkerden alıkoymak olarak algılanmıştır. Meselâ, İslam'ın karşı karşıya kaldığı tehlikelerden biri, kâfirlerin kürsüsünün Peygamber'in minberinin yerine geçirilmesidir. Yani bu kürsü, mikrofon ve dinleyicilerin alkışlaması, İslam için Batı tehlikesidir! Hatta kürsünün başında dinî konuşma sırasında su içmek de bu kapsamdadır.[87] Batı sömürüsü ve siyonizm karşısında Müslümanlar arasında birlik oluşturma tehlikesinin önlenmesi de "marufu emredip münkerden alıkoyma" kapsamına alınmıştır. Çünkü Safevî Şiası, aslında Müslüman toplumuna zıt bir mezhebî fırkadır. Varlık felsefesi ise ümmet içinde tefrika yaratmak ve büyük İslam gövdesini parçalamaktır. Öyle ki bu felsefe,

[86] Çağdaş fıkhın önde gelen temsilcilerinden birinin buyurduğu gibi, hatta kimi fıkıhçılar hadlerin uygulanmasının, yani İslam hukuku kanun ve hükümleriyle amel etmenin de imamın gaybet döneminde tatil olması gerektiği görüşüne eğilim göstermekteydiler! H. 250 yılından on ikinci imamın zuhuruna kadar hiçlik üstüne hiçlik! Dinî anarşizme bak!

[87] Bkz.: *Ruhaniyet der Şia*, 198

böylece bu amaç doğrultusunda işe başladı ve Müslüman gücün (fasit Osmanlı İmparatorluğu adı altında da olsa) Hıristiyanlıkla, Avrupa'nın yeni yetme ve mütecaviz burjuvazisiyle savaşa tutuştuğu ve batıda ilerlediği bir sırada Safevî Şiası, doğudan ansızın kalkarak onu arkadan hançerledi. Safevî padişahları, gizli ya da açık, Doğu Avrupa padişahlarıyla ve kilise güçleriyle dostluk içerisindeydiler. Batı Hıristiyanlığı ve Safevî Şiîliğinin ortak düşmanını yani Müslümanların evrensel gücünü yok etmek için ortam hazırlamaktaydılar. Bu yüzden, Hıristiyanların dinsel tiyatrolarının kopyası olan "şebih"te "Frenkli" adıyla nevzuhur bir personajın Avrupa tipi pantolon, ceket ve gözlükle Kerbela'ya girdiğini ve Ehlibeyt muhaliflerine karşı yetmiş iki kişiyle anlaşıp dert ortağı olduğunu görürüz!

Müslümanların güçlü ordusunun saldırısı karşısında bütün Batı merkezlerinin kesin yok olma tehlikesine düştüğü bir dönemde ve Doğu Bizans İmparatorluğu'nun başkenti ve Hıristiyanlığın evrensel gücünün merkezi olan Konstantiniye'nin İslambul olmasından, Yunanistan, Bulgaristan ve Yugoslavya'nın vb. Müslüman gücüne boyun eğmesinden ve İslam gücünün Akdeniz'e hâkim olup Avusturya, Macaristan ve İtalya'yı kuşatma altına almasından sonra, adalet ve imamet temeli üzerine kurulu bulunan ve ihtilafı, hak ve batıl, sünnet ve bidat üzerine olan, İslam tarihinde hilafetin sapma içerisindeki düzenine, Ali'nin hakkının gasp edilmesine ve Peygamber'in vesayetinin nakzedilmesine karşı ileri ve doğru bir biçimde cephe alan; hakkı gasp edenlere, Kerbela cellâtlarına bireysel bakımdan kin besleyen Ali Şiası, ansızın Safevî Şiası'na dönüştü. Safevî Şiası, ileri ve kurtuluş bağışlayıcı bu fikrî, insanî, mantıklı ve tarihî inanç ve duyguların tümünü fırka kinlerine, siyasal ve ulusal taassuplara ve İranlı, Türk ve Arap arasındaki düşmanlığa dönüştürdü. "Halk İslamı" ile "devlet İslamı", "Hüdâ İslamı" ile "Kethüda İslamı" ve "Peygamber İslamı" ile "Peygamber'in gasıp halifesinin İslamı" ihtilafı demek olan Sünnîlik ve Şiîlik arasındaki ilmî ve insanî ihtilafı, bugünkü Sünnîler ile Şiiler ve Sünnî kitle arasın-

daki mutaassıpça ve körü körüne bir kinleşme haline getirdiler. Halkı zulümden, baskıdan ve desiselerden kurtarmak, toplumsal adaleti sağlamak ve temiz bir ilmî rehberliğe ulaşmak için kullanılması gereken bütün o Şiî duygu ve inançları, Safevî saltanatının kurulmasına, Kızılbaş ordusu için asker ve propaganda gücü oluşturulmasına harcandı. Safevî saltanat silsilesi, Ali imamet silsilesine bağlandı. Şeyh Safi'nin torunları olan Safevîler'in seyyid olmalarıyla saltanat hanedanı, "nebevî Ehlibeyt" ile akraba oldu. Kendi sülalesinin tümünü katleden bozuk Şah Abbas, Hızır oldu ve toplumun rüyalarının ve arzularının kahramanı haline geldi. Sonunda, Ali'nin düzeninden, Ali'nin yolundan, Ali'nin rehberliğinden ya da Ali gibi olanların rehberliğinden başkasını bin yıl boyunca kabul etmeyen ve bir oranda takva ve adaletin parlak siması olan Ömer b. Abdulaziz'in yönetimini bile kabul etmeyen (kabul etmemekte de haklıydı çünkü Şia'nın ihtilafı kişilerle ilgili değil düşüncelerle ilgilidir ve Şia, hak ve adalet yönetiminin en doğru şeklini ister ve ilahî düzeni amaçlar) Şia, Safevî rejiminin iş başına gelmesi için zafer çığlıkları attı ve Şah Abbas'ın ardında kolları sıvadı; Batı'nın ve küfrün karşısındaki Müslüman kardeşlerine karşı cihada kalkıştı.

Gaybet döneminde halkın toplumsal hayatında her şeyi tatil edilmiş kabul ettiğinden, dolayısıyla hak ya da batıl yönetimden, toplumun ıslahından ya da gerilemesinden söz etmek de anlamsız olduğundan, hak yönetimi, imamın şahsının yönetimi olup imamın şahsı da şu anda gaip bulunduğundan, bu durumda İslam'ın bu dönemde halkın toplumsal ve siyasal yaşama şekliyle ilgili bir sözü olmadığından Safevî Şiası suskundur. Bu suskunlukta elbette Şah Abbas konuşmalıdır. Abbas, her sözü söylemede özgürdür; hiçbir güçlükle karşılaşmaz!

Bu yüzden gaybet dönemi, tatil dönemi, tahammül ve bekleyiş dönemidir; başka bir şey değil. Bir araya gelme ve yönetim konusu ortadan kalktığı için, sorumluluklar ahlakî ve bireysel görevler çerçevesiyle sınırlı kalmaktadır. Herkes kendisini korumalıdır. Toplum korunamadığından herkes kendisini koruma-

lıdır. Çünkü her şey toplumun ve toplumsal iman, düzen, kültür ve ahlâkın kesin yok oluşuna ve gerilemesi üzerine kuruludur. Bu sayede imamın zuhuru gerekecektir. Dolayısıyla görüyoruz ki gaybet, bütün güçlere ve düzenlere özgürlük beratı ve nasıl olursa olsun var olan her şeye ve herkese boyun eğme fetvası vermektir. Herkesin toplumsal sorumluluğunun kalktığını ilandır. Herkesin "kendi bireyselliğine" sığınmasıdır. Bütün Şiî arzuların, amaçların, inançların, duyguların ve insanî sorumlulukların şu iki "esas"a dönüşmesidir: Biri taziyecilik, ikincisi ise Sünnî katli. Gerisi hiç!

Oysa Ali Şiası'nda gaybet dönemi, "insanların toplumsal, siyasal ve düşünsel sorumluluklarının en ağır ve dolaysız olduğu dönem"dir. Ali Şiası'nda, insanlık tarihi dört döneme ayrılır. Birinci dönem, Adem'den (insanlığın başlangıcı) nübüvvet döneminin hatemi (İslam Peygamberi)ne kadarki dönemdir. Önderlik misyonu ilahî elçiler aracılığıyla yürütülür.

İkinci dönem, Ali'den başlayıp Gaybet-i Suğra (küçük gaybet) sonuna (on ikinci imamın gözden uzak bulunduğu ve "bab" ya da "özel nâibler" adıyla onun tarafından tayin edilen ve onunla doğrudan doğruya temasta bulunan dört şahsiyetle Şiîlerin önderliğini yürüttüğü yıllara) kadar olan dönemdir. Bu dönem, "vesayet" dönemidir (resmî hilafet rejimi karşısında). Üçüncü dönem, Gaybet-i Kübra (büyük gaybet)'nın başlangıcından, yani H. 319 yılından -ki on ikinci imam gaybetin uzun ve bilinmeyen dönemine girer ve halkla ilişkisini resmî olarak keser- başlayan dönem olup "gaybet" dönemidir ve biz şu anda bu dönemdeyiz.

Dördüncü dönem, zuhur dönemi olup gâip imam, evrensel bir inkılaptan sonra adaleti insanlık içinde yerleştirip halkın önderliğini üstlenir.

Gördüğümüz gibi, birinci, ikinci ve üçüncü dönemde rehberlik görevi, Peygamber'in kendisi ya da Peygamber'in vasisi tarafından yürütülmekte olup hem yukarıdan atanmışlar hem de siyasî ve toplumsal önderlik görevini ve halkın eğitimini şahsen üst-

lenmişlerdir. Gaybet dönemindeyse, hem Peygamber olmadığı hem de imam gâip olduğu için peygamberlerin ve imamların görevi, halkın kendi üzerine düşmektedir. Burada halk, İslam'ı kendisi öğrenmeli, hakkı teşhis etmeli ve İslam hadlerini uygulamalıdır. İslam toplumunu oluşturmalı, halka önderlik etmeli, İslam'ı, Müslümanları, İslam'ın gücünü ve birliğini Yahudiler, Hıristiyanlar ve öteki düşmanlar karşısında korumalıdır. Cihat etmeli, içtihatta bulunmalı ve kendi içinden bir grubu İslam'ın bilimsel tanınması konusunda uzmanlaşma, İslam kanunlarının anlaşılması ve toplum konularının, zamanın olaylarının çözümlenmesi yolunda teşvik ve halkın toplumsal ve düşünsel önderliğini, alınyazısının sorumluluğunu onlara teslim etmelidir. Kendisi, mevcut olan en iyi, en yaraşır, en bilinçli, en bilgili ve en temiz kişiyi önderlik için teşhis etmeli ve kendi içinden birini "imamın yerine" -ki İslam Peygamberi'nin yeridir- seçip geçirmelidir. Onun ağır sorumluluklarının -ki imamın sorumluluğudur- yürütülmesinde halkın kendisi sürekli ve doğrudan bir sorumluluk duymalı, ilim hükümetini ve sorumluluk yükleyen ilmi -Eflatun'un arzu ettiği gibi- yerleştirmelidir. Görüyoruz ki Safevî Şiası'ndaki gaybetin -ki tatil dönemi; sorumluluğun ortadan kaldırıldığı, halkın yazgısının zamanın kara cebrine, olayların ve olayları yaratanların oyununa terk edildiği bir dönemdir- tam tersine Ali Şiası'nda gaybet, insanları nübüvvet, imamet ya da vesayet döneminden daha sorumlu kılmakta, insanlara nübüvvet ve imamet sorumluluğunu yüklemektedir! Yani onların hakkın yayılması, batılla savaş, cihat, eğitim, yönetim ve toplumun yönlendirilmesi için üstlendikleri görevleri Şia halkı üstlenmiştir. İmamın yerine geçen kimseyi -ki imamın görevini omuzlamaktadır- halk "seçmek" durumundadır. Yani gaybetten önceki dönemde (nübüvvetle imamet) Allah'ın belirlediği kimseyi, gaybet döneminde halk belirlemelidir!

Bu yüzden Ali Şiası ekolündeki gaybet felsefesi esasınca halk, sadece toplumsal sorumluluk taşımakla kalmayıp ağır tanrısal sorumluluğu da taşır! Şu anlamda ki İslam ümmetinin önderli-

ği ve toplumsal sorumluluğu işinde, ilim ve takvalarından dolayı halk tarafından seçilmiş olan birtakım halktan kimseler, imamın, Peygamber'in yerine geçerler. Yani rehberlik sorumluluğu halk içinden gelen ve halk tarafından seçilen bu kimselerin üzerindedir. Halk kitlesi ise, toplumun manevî ve toplumsal önderliğin belirlenmesinde Allah'ın yerine geçer! Ali Şiası'nda gaybet dönemi demokrasi dönemidir. Yukarıda belirlenen nübüvvet ve imamet düzeninin tersine, gaybet çağında toplumun önderliği, araştırma, teşhis, seçim ve halkın icmaı esasına dayanmakta ve hakimiyet gücü ümmetin içinden kaynaklanmaktadır.

10- Şefaat

Fatıma Fatıma'dır konferansında ve aynı zamanda kitabında, "şefaat" konusunu -anladığım şekliyle- Ali Şiası görüşü doğrultusunda söz konusu ettim.

Dedim ki ben, şefaati yalnızca kabul etmekle kalmıyor, hatta manevî, eğitimsel ve kültürel yetkinleşmede güçlü ve yapıcı bir etken olarak görüyorum. Dedim ki sadece Peygamber'in ve imamın şahsının şefaatini kabul etmekle kalmıyor, büyük ve gerçek kişiliklerin (salihlerin, velilerin, gerçek anlamında yüce, güçlü, güzellikle dolu, Rabbanî anlam ve değerler birikimine sahip ruhların) şefaatini de kabul ediyorum. Bunu hem mantıklı buluyorum hem de tecrübeyle kavrayıp duyumsamışımdır.

Safevî Şiası da aynı şeyi söylüyor. Bu, her yerde böyledir. Yani Safevî Şiası, Ali Şiası inançlarının aynısını korumuştur, ama onun anlamını kendi yararına ve halkın zararına değiştirmiştir.

Safevî Şiası, İmam Hüseyin, Hz. Ebulfazl, Hz. Zeynep, Hz. Ali Ekber ve Ali Asgar, bana şefaat ederler diyor. Gizli sınav sırasında, herkesin kötü ve iyi değerlerini Allah'ın ölçtüğü ve sonucunu duyurduğu, ona göre hüküm verip mahkum ettiği ya da kurtardığı, cezalandırdığı ya da ödüllendirdiği ilahî adaletin şaşmaz terazisi karşısında Safevî Şiası, oturuma karışan bir tahsildar gibidir. Yani sınav başkanının dostlarından ve yakınlarından biriyle, evrak düzelticisi ya da yazmanıyla vb. önceden bağ-

lantısı vardır ve sonuçta soruların cevabını gizlice ona ulaştırırlar. Ya da baş sayfasını veya baştan başa boş sözlerle, hatta derse, konuya, sınava ve sınav edene karşı sövgü ve ihanetle dolu kara sayfasını değiştirir. Yahut da onun yerine sınava başkası sokulur. Çünkü o, hiçbir zaman medrese öğrencisi değildir ve okumayı bilmediği için kitabın kapağını açmamasına karşın not alır; hem de en yüksek notu alır! Hatta birinci olur! Elbette, gizli kapaklı olaylarda parmağı bulunan kişileri görmüş olmalı ya da onlarla özel bir ilişkisi bulunmalıdır.

Safevî Şiası'nda şefaat, sınavda torpil, yargılamada ve malî işlerde rüşvet demek olup etkisi de oldukça fazladır. Dosyada en küstahça değişiklik için, en güçlü torpil ya da rüşvet, bilgisiz öğrencinin yanlışlarını görmezden gelmek ya da kişinin bütün borçlarını silmek veya katil zanlısının dosyasını hasır altı etmektir. Safevî şefaat anlayışında yanlış ölçüsünde olumlu puan verilir; borç meblağı devletten alınacak bir alacağa dönüştürülür. *"Allah onların kötülüklerini iyiliğe dönüştürür."* ayetine şöyle anlam verirler: Safevî Şiası'nın kötülükleri, âhirette sadece silinmekle kalmaz, şefaatin etkisiyle iyiliklere dönüşür! Yani Şia olup günah işlemeyen, amel defteri kara olmayan kişi aldanmış demektir! Çünkü iyiliğe dönüştürebileceği bir maddesi yoktur.

Elbette Safevî kurumunda şefaatin çoğunlukla masrafı da bulunmaktadır. Çünkü zor bir iştir ve birtakım sınavların dakik sisteminden kurtulmak söz konusudur. Bu sınavlarda, sınavı yapan yüce Allah'ın kendisidir. Doğrudan doğruya soru soran, değerlendiren ve sınav kağıdına not veren O'nun kendisidir. Hatta kulağı, gözü ve kalbi sorguya çeker. İnsanın hayatında attığı bir eğri adımdan, hırsızlık ya da zulüm için uzattığı bir eğri elden, hatta zihninden geçen kötü bir düşünceden haberdardır ve tümü anında hassas bir cam gibi, bir kayıt cihazı gibi sesleri, amelleri, düşünceleri ve niyetleri kaydetmiştir. Terazisiyle "bir zerre hayır ya da şerrin ölçüsü"nü gösterir ve hesaplar. Sevgili ve aziz peygamberinin, davetine, ilahî ve toplumsal görevini yerine getirmesine ayak bağı olan bir yoksula karşı yüzünü

buruşturmasını bağışlamaz; doğrudan doğruya, belirgin, hem de açıkça ve halkın önünde, bütün dünya insanlarının, bütün çağların ve dönemlerin gözü önünde şiddetle ve kahırlı bir edayla azarlayıp serzenişte bulunduğu Kur'an esasınca yapar bunu. Öyle ki keremiyle, baştan başa isar dolu mustafâ, fedakar ve samimi peygamberinin bu tek bir yüz buruşturmasını bağışlamamakla kalmayıp onun halk arasındaki saygınlığını korumak için özel olarak, halktan ayrı olduğu bir zamanda uyarmayıp Kur'an'a yansıtmazlık etmez de bunu halk içinde yapar. Onca ahlakına karşın zavallı Nuh, dokuz yüzyıl fedakarlıktan ve zevale mahkum olan halkının kurtuluşu sorumluluğunun ağır yükünü taşıdıktan sonra tufan sırasında, tufandan kurtarmak için hayvanları ve kuşları bile gemisine alırken, oğlunun sular içinde çırpındığını ve boğulmakta olduğunu gözleriyle görünce Allah'a, onu yaşlı babasına bağışlaması ve her hayvandan bir çift aldığı gemisine almaya izin vermesi için yalvarır. Allah, kesinlik ve şiddetle reddeder ve Nuh'un şefaatini -hem de risaletinde o yaşa, konuma, duruma, rütbeye ve makama ulaşmışken, yani yeryüzünde yaşama hakkına sahip her insan ya da hayvanın kurtuluş sorumluluğunu taşıyorken- o derin ve şaşırtıcı tabirle -ki sufi Safevî Şiası'nın küçük beynine, kıt aklına ve dar kalbine sığmaz- "O senin ehlin değil, o bir salih olmayan ameldir." diye olumsuz cevap verir!

Bu, Ali Şiası'nda "insanın rüşt ve tekamülü için değişmez ilahî sünnetten başka bir şey olmayan, yani şuurun, bilincin ve viranelerin derinliklerinde varlığı gizli bulunan insan yaratılışının üstün yeteneklerinin ve değerlerinin zengin hazinelerini keşfedip ortaya sermek" anlamına gelen ve "manevî tekamül"ün sonucunda ortaya çıkan "Muhammedî İslam'dan" başka bir şey olmayan "şefaat"in felsefesi, anlamı ve niteliğidir.

Bu kıssada Nuh'un dileği, ilahî bir esas üzerine kuruludur. Bu dilek, bizde yaygın olan dayanaksız bir dilek, boş bir bekleyiş, anlamsız ve kuralsız bir duygusallık değildir. Biz "ümmet-i merhume"nin (!) Allah ile arasındaki özellik -çünkü adı "velayet"

olan "gözyaşı sigortamız" var!-, ululazm peygamberlerde, hatta İslam Peygamberi'nin, İslam'ın Alisi'nin şahsında, "insanlığın örnek hanedanı olan Ehlibeyt"te ve Ali Şiası imamlarının hiçbirinde (ki Safevî Şiası'ndaki imamlarıyla sadece adları aynıdır başka bir şeyleri değil) yoktur.

Bu yüzden Nuh, meselâ Allah'tan şöyle bir dilekte bulunmuyor: "Ali Ekber Hüseyin'in yüzü suyu hürmetine şu bizim zırhsız Şimr'i[88] bırak da kurtuluş gemisine, kurtuluşu hak edenlerin arasına gelsin!" Hayır, Allah, Nuh'a şöyle vaat etmişti: Tufan başlayıp su her yeri, herkesi ve her şeyi içine aldığı zaman ben "senin ehlini" kurtaracağım. Bu esas üzerinedir ki oğlunun ölümün kucağında çırpındığını ve babasından yardım istediğini görünce Nuh kendi ehlinden olan, yani ailesi ve yakını olan oğlunun kurtulmasını diliyor. Nuh'un yanılgısı, sadece "senin ehlin" ıstılahını anlamamasıdır. Yani Allah'ın dilindeki bu kelimeyi, bizim toplumsal ve insanî düzen, kültür, anlayış, duygu ve ilişkilerimizdeki anlamıyla anlıyor. Biz de Kur'an, sünnet ve itret üzerinden on dört yüzyıl geçtikten sonra bile hâlâ aynı şekilde anlıyoruz. İmamlarımızı yalnızca Peygamber'in zürriyetinden olmalarından ve soyca üstün bulunmalarından dolayı imam, masum ve değerli olarak algılıyoruz. Ali'yi, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i, "Rasul'ün Ehlibeyti" olmalarından dolayı kutsuyoruz. Hüseyin'i Ali'nin oğlu, Fatıma'yı Peygamber'in kızı, Ali'yi ise Peygamber'in amca oğlu ve damadı olduğu için değerli sayıyoruz (Oysa Ebuleheb de Peygamber'in amcası, Ebuleheb'in çocukları da onun damatları, Osman ise duble damadıydı)!

Bu yüzden Allah, ona açıklamakta ve yakın, aile, ehil, kavim, varis ve de şefaatin gerçek anlamını bizim anlamamız için Nuh'a yorumlamaktadır. (Anlayabilir miyiz ki? Anlamamıza izin verirler mi? Kur'an da mı anlamak içinmiş? Ne biçim söz bu! Şu ye-

[88] Şimr İbn zi'l-Cevşen, H. 66/M. 686 yılında öldürüldü. Sıffin'de Hz. Ali'nin ordusunda yer aldığı halde, Kerbela'da Hz. Hüseyin'in katilleri arasında yer aldı. İmam Hüseyin'in başını Yezid'e götüren de odur. (Çev.)

ni sapıklığa ve bidate bakın! Kutsal, temiz ve mübarek olan Kur'an-ı Mecid'i çalışma kitabı yapmak istiyorlar!) Senin oğlun, senin yakının değildir, senin ehlin değildir, diye açıklamaktadır. Demektedir ki insan; cevher, zat, ruh, huy, su, çamur, soy, kan, toprak, bağ, tip, zürriyet, millet, tabaka, grup, sınıf, meslek, aile, bilgi, cehalet vs. değil, "amel"dir!

Dolayısıyla o bütün insanlık için, bütün zamanlarda ve bütün yeryüzünde yalnız ve yalnız iki aile, iki zürriyet, iki soy vardır: Sâlih amel (*amel-i sâlih*) ve bozuk amel (*amel-i fâsid*)! Sâlih amel olan her insan, senin ehlibeytindir ey Nuh, ey dünyaya hâkim olan ölüm ve yokluk tufanında kurtuluş gemisinin kaptanı! *"O'nun yüzünden başka her şey yok olucudur."* (28/Kasas Suresi 88)

"Salih olmayan amel" yok olmaya mahkûmdur. Bu ise Allah'ın sünnetidir. Allah'ın sünneti değişmez, dönüşmez ve evrilmez. Allah da bunu bozmazken, şefaat nasıl bozabilir?

Varlık âleminde, "salih olmayan amel"e, "sâlih amel"e özgü olan bir alınyazısı verecek hiçbir etken yoktur. İlahî irade bile böyle bir işe girişmez. Ama "salih olmayan amel"i "sâlih amel"e dönüştüren binlerce etken vardır. Bu etkenlerden biri de şefaattir. Yalnızca Nuh'un, İbrahim'in, Muhammed'in, Ali'nin, Hüseyin'in ve Zeyneb'in değil, toprağın ve kanın da şefaati söz konusudur. Şefaat, bu anlamı içerisinde barındırmaktadır. Aristokrasi, istibdat ve güçlünün egemenliğine dayalı düzenler içerisinde aldığımız eğitim ve şekillenen dünya görüşümüzün ürünü olan ve şefaati hesapsız kitapsız bağışlanma aracı olarak gören telakkimizin tersine şefaat; eş olmak, bir şeyi bir şeye bitiştirmek, bir başkasıyla yakın, benzer, bitişik ve yar olmak vs. demektir! Hüseyin'in şefaati...! Ne anlama gelir? Safevî Şiası da aynı şeyi söyler ama buna tam olarak gerçek anlamının ve konu, kavram, felsefe ve rolünün karşıtı bir işlev yükler.

Toprağın şefaati! Kanın şefaati! Safevî Şiası, Kerbela toprağını yeryüzünün ve göğün öteki topraklarından farklı olan özel bir madde olarak bilir. Onu oluşturan öğeler başka şeylerdir. Kendine özgü fiziksel ve kimyasal özellikler taşır. Onda bir ruh, bir

"gaybî güç", bir "kimyasal etki", bir doğa ötesi mucizevî özellik, bir özsel keramet, gizemli ve anlaşılmaz bir fazilet gizli olup ona dinî değer ve kutsallık vermiştir. Onda büyülü bir nesneye benzeyen ve bir hastalığa ya da hastaya tatbik edildiğinde ona etki eden ve şifa veren bir ilaç gibi, bir nesnenin üzerine döküldüğünde ya da bir madene değdiğinde onu eriten, değiştiren ve kimyasal reaksiyonlarla onu etkileyen, onunla özel bir bileşim oluşturan ve onu sıfatı, özellikleri, cinsi ve özü farklı bulunan başka bir şeye dönüştüren bir kimyasal iksir bulunmaktadır.

O zaman, buna yaraşır olmayan kirli birini kurtarmak ve ona yardımda bulunmak için bu topraktan yardım istenir, ağır bir para karşılığında alım satım yapılır ya da işlemleri, torpil, idarî faaliyetler, resmî ve gayriresmî kararlar ölçüsünde bir ağanın, bir efendinin, bir şahsiyetin kokuşmuş cenazesi ona gömülür. Bu kutsal türbe de ölünün ödediği paraya ya da sahip olduğu mal, makam ve mevkiye göre ve geride bıraktıklarının dünyada sahip oldukları nüfuz ve konum ölçüsünde onu kucağında sıkıca bastırır, kendisine daha da yakınlaştırır; münker ve nekirin gözünden onu saklar. Mümkünse onu hesap ve kitaptan kesinlikle muaf kılar; kabir ve kıyamet savaşlarından, kendisinin bildiği bir yöntemle onu kaçırır. Olmazsa, yükünü oldukça hafifletir ve gümrükten çabucak geçirir. İsfendiyar gibi onu Allah'ın adaleti ve azabı karşısında güçlü kılar ve ateş ona kesinlikle etki etmez.

Ama bir Ali Şiası, Hüseyin'in toprağının öteki topraklardan bir farkı bulunmadığını, onda bir gücün, bir mucizenin, bir ayrıcalığın, bir ruhun, gaybî gizemli bir özelliğin, esrarlı bir kimyasal etkinin, özünden ve cinsinden kaynaklanan doğa üstü bir özelliğin bulunmadığını bilir. Sıradan bir topraktır. Ama aynı toprak, bir Ali Şiası'yla, bir Hüseynî ruhla, Kerbelalı bir insanla birleşince (Safevî Şiası'nda bulunan ve bilinen Kerbela değil)? Görüyorsunuz ne kadar fark var? Evet, Kerbelalı bir insan! İnanç ve cihat adamı olan bir insan... "Şehadetin ne olduğunu bilen bir insan... O, Hüseyin'in dinin yanı sıra öğrettiği insanlık öz-

gürlüğünün ne olduğunu bilir. Kerbela'nın, bir musibet, üzücü bir olay sahnesi, bütün yıl, bütün ömür boyu yinelenen ağıt, kendinden geçme ve güçsüzlük yeri olmadığını; oranın bir medrese olduğunu, bir mektep olduğunu bilir. Oranın bir mezar değil, üniversite olduğunu, bir kabristan değil, bir medeniyet, bir umran ve mutluluk olduğunu bilir. Dirim, aşk, devinim, sorumluluk, yiğitlik ve bilinç yurdudur orası: Kerbelalı bir insan için -Ali Şiası'nda- böyledir, herkes için değil. İslam tarihinde Kerbelalı insan, Şamlı olmayan, Medayinli olmayan, Konstantiniyeli olmayan, Kufeli olmayan, Bağdatlı olmayan, İsfahanlı olmayan ve hatta insanlık tarihinde, siyaset, medeniyet ve kültür tarihinde Atinalı olmayan, Ispartalı olmayan, Benaresli olmayan insandır.

O Kerbelalıdır, bu toprağın oğludur. Bu mektepte yetiştirilmiştir. Onu bu ülke doğurmuştur. Bu tarihe bağlıdır! Bu toprak, bu toprakla düşünmek, bu toprağı ziyaret etmek, bu toprağın kokusu, bu toprağın anısı... Bunlar, onun için "zikir"dir, "anma"dır. Tarihin ve tarihte kılıç kuşananların unutturmaya, unutmamıza çabaladıkları şeyi "hatırlatma"dır. Bu hatırlatıcı toprak, ruhu sulayıp yüreğe güç, iradeye cesaret, yaşantıya hayat ve hareket, ölü nabza atış ve hararet verir. Böylelikle bir insanı insanlığa ve kurtuluşa yaraşır bir duruma getirir. Böyle şefaat eder toprak. Bu şefaat, sınavda birine yardım etmek değil, tahsil, eğitim, öğrenim, bilinç ve basirettir; sınava hazırlıktır.

Yaraşır olmayanın kurtuluş vesilesi değildir; kurtulmaya yaraşır olma etkenidir! Burada Safevî gaybet felsefesi ile Ali gaybet felsefesi arasındaki ihtilafı, hatta çelişkiyi görebiliriz. Buradan hareketle Safevî Şiası ile Ali Şiası arasındaki uzaklık tam olarak ölçülebilir; böylece her şeyi görünürde koruyup içteyse içeriğini değiştirmek ve "kan"dan "afyon" yapmak için oluşturdukları uğursuz iksir tanınabilir.

11- İçtihat

Ali Şiası'nda içtihat, Şiiliğin önemli esaslarından biri olup âlim-

lerimiz bununla övünç duymaktadırlar. Şiîliğin övünç kaynağıdır içtihat.

İslam esasları ve fıkıh hükümleri ortaya konulduktan sonra, toplum sürekli değişti ve hayat düzenleri farklılaştığı, dolayısıyla mevcut "dinî görüş"ün ve "dinî hükümler"in zamanı ya da zamanda ortaya çıkan özel olayları cevaplayamayacağı yeni olaylar ve gereksinimler[89] oluştuğu için içtihat gündeme gelmektedir.

Müçtehit -özgür çabalayıcı ve araştırıcı anlamında- dinin ruh ve çerçevesine, bilimsel mantık esasına ve İslam'ın dörtlü temeline (kitap, sünnet, akıl ve icma) dayanarak zamanın bu yeni gereksinimini, yeni hukukî, iktisadî ve toplumsal koşulları inceleyip yeni bir hüküm ortaya koyabilir.

Dolayısıyla özgür içtihat, dinin kendine özgü hükümlerinde, özel bir toplumda, özel bir çağda donuklaşmamasına ve duraklamamasına neden olur. Böylece dinî ruh ve görüş ve de İslam kültürü ve fıkhı, sürekli olarak değişken bir görüşle, özgür bir bilimsel araştırmayla, açık düşünce, bilimsel çıkarım gücü, değişken ve gelişkin bir ruhla, dinin ileri düzeyde araştırılıp anlaşılması ve gelişme halindeki bir hukuk yapısıyla zihinde ve toplumda, tarihin birbirini izleyen dönemlerinde değişim ve gelişim gösterir.

Dolayısıyla özgür içtihat, mezhebi, dört Ehlisünnet mezhebi gibi donuk ve sabit kalıplarda kalmaktan kurtarır. Ama Safevî Şiası'nda içtihat, büyük bir iddiadan, içeriksiz koca bir lakaptan ibaret resmî bir dinî makamdır. Müçtehit; patrik, papaz, kardinal benzeri bir konumdadır. Ali Şiası'ndaki yenilikçi düşünen, değişim içinde bulunan, zamanın önünde ve tarihle aynı seyirde bulunan, çağın yeni olay ve oluşumlarının, güçlüklerinin, sorunlarının, hukukî, iktisadî, siyasal, toplumsal, bilimsel ve düşünsel değişimlerin bilincinde olan -çünkü böyle olmalıdır; bu, sorumluluğun gereğidir- müçtehidin tersine Safevî müçtehidi, ne kadar eski ve ne kadar geri kalmış ise o kadar müçtehittir.

89 Bilinen rivayete ve yüce fermana işaret edilmektedir: "Gerçek olaylara gelince; onlar için sözlerimizi nakledenlere başvurunuz..."

Ne kadar eski giyinir, ne kadar eski bir görünüm kazanır, ne kadar eski davranır, ne kadar eski yaşar, ne kadar eski düşünür ve tadı, huyu, konuşması, ahlâkı, düşüncesi, itaati ve her şeyi ne kadar eski olursa o kadar kutsal, o kadar etkili, o kadar ruhanî ve o kadar muteberdir. Özellikle yeni sorunlardan, yeni yaşayıştan, yeni olaylardan, yeni icatlardan na kadar habersiz olursa, ne kadar gazete okumaz, radyo dinlemez, yabancı dil bilmez, haberlere kulak vermez, bu son çağlardan kesinlikle bir haberi olmazsa o kadar iyidir. Maşallah! Nur üstüne nur. Baştan başa nurdur, ruhtur. Bu dünya malı değildir kesinlikle. Uhrevî, kutsî ve ruhanî; maneviyata dalmış ve başka bir dünyaya cezbolmuş bir varlıktır.

Bu Safevî müritlerinden birini görmüştüm. Şeyhinden öyle ballandırarak söz ediyor, öyle övgüler düzüyordu ki sanki efendi bu dünyanın içinde değil. Ona, "Efendim, biz radyo dinleyelim mi, dinlemeyelim mi? Çünkü radyo bazen dinî konuşmalar veriyor, sabahları Kur'an ve ezan da okuyor." diye danıştıklarında şöyle buyurmuş:

"Kimden söz ediyorsunuz? Ben onu tanımıyorum. Konuyu benim belirlemem söz konusu değil; kendiniz bakın. Gerçekten Müslümansa, inanç ve amelleri iyiyse dinleyin elbette. Kendileri nerede vaaz veriyor?"

Mürit, böyle bir müçtehidi hem de bu çağda halis bir armağan olarak elde ettiği için çok keyifliydi!

Safevî Şiası'nda müçtehit kesinlikle konuşmaz, bir şey yazmaz, tefsir etmez; tarih bilmez, tartışmaz. İslam'ın ilk döneminden haberi yoktur; siret okumaz.

Fıkıh bilir. Hangi fıkhı? Hangi gereksinimlere göre? Hangi konularla ilgili? İktisat düzeni, Peygamber dönemindeki gibi kabile tarımı ve hayvancılık esasına dayanmaktadır. Toplumsal düzen, kölelik çağı esasına göredir! Ya siyasal düzen? Hiç!

Safevî Şiası siyasete karışmaz. Bu bölümü Safevî saltanatına bırakmışlardır. Gaybet dönemidir. Siyaset de neyin nesi? Hükü-

met de ne demek? Hayız, nifas, cünüplük, hela adabı, kölelik hükümleri ve efendinin kölesi üzerindeki hakları ile ilgili istediğini sor. Sadece helaya gitme adabıyla ilgili altı aylık dakik çalışma ve kapsamlı bilimsel görüşler bulunmaktadır. Ama Şah Abbas'ın bıyığına takılan konularla ilgili olarak Safevî müçtehidi sakınmazlık edemez. Çünkü müçtehit sakınan (muttaki) bir kişi olmalıdır!

12- Dua

Ali Şiası'nda dua, Peygamber'in duasıdır, Kur'an'ın duasıdır, Ali'nin duasıdır. Sembolü, İmam Seccad'ın duasıdır. Dua, insanın yüce isteklerini bana telkin eden ve diri tutan bir vesiledir. Bu kesimin sloganlarının toplamı olan duadır bu. Allah'ı, dünyayı, insanı ve hayatı tanımada latif hikmetler ve düşünceler mecmuası olan bir duadır.

Safevî duası, tembellik vesilesi ve bütün zaafların, zilletlerin ve eksikliklerin telafisi olup oldukça aşağı, dar ve bencilce bir çerçevededir!

İmam Seccad, Yezid'in hükümetinde ve Emevî rejiminde sınır koruyucuları için dua eder. Kendisinin toplumda hiçbir sorumluluğu yoktur. Elinde hiçbir iş bulunmamaktadır. Yönetim düşmanın elindedir. Fakat Müslüman kimseler olan İslam sınır koruyucuları için dua eder.

Kendisi için ne tür duada bulunur?

"Allah'ım, beni zulmün eline araç kılma!"

Bu, onun ve Şiası'nın duasıdır.

Safevî Şiası'nın Allah'a ve bütün aracılara duası ise, sadece borçlarını ödemeyi ve yolcusunun selametle dönmesini dilemektir. Filistin'de bütün müminler bombardıman altında yok olmaktadır. Ama onun bir yolcusu vardır. Karısı, ortağı, beyzadesi ya da amcaoğlu Kazvin'e gitmiştir. İster ki yolda arabasının başına bir iş gelmesin, yol boyundaki kahvehanelerde yediği yiyeceklerden ishal kapmasın.

Allah'ım, benim için bir hükümde öyle bir yanlışlık ve istisna ortaya çıksın ki personel dairesi anlamasın da bana bir kerede dört rütbe birden verilsin!

Bu çerçevede dua, sorumluluğun yok sayılmasına ve düşünce, bilinç, liyakat ve çalışmayla, özel görevleri yerine getirerek, fedakârlık göstererek elde edilmesi gereken her şeyin elde edilmesine vesiledir. Görevin yerini dua almıştır. Peygamber, olağanüstü çalışır, zahmet çeker, dua da ederdi. Kılıç darbesi yer, yaralanır, bir ay boyunca Hendek'te sıkıntı çeker, Uhud'da Ali'yi bayraktar yapar, en iyi muhacirleri ve ensarı onun arkasında donatır. Önderlik de kendi elindedir. Komutanı da Mus'ab b. Umeyr ve Ebu Dücane'dir. Hepsinden önemlisi Hamza ve Ali vardır ve Peygamber Uhud'da yenilgiye uğrar. Neden? Çünkü ordudan bir grup kendi başkomutanlarının bir buyruğunu yerine getirmemiştir; evet, sadece bir buyruğunu.

Oysa bu efendi, sadece duayla bütün Müslüman taifeyi kurtarmak istemekte ve başka hiçbir iş yapmamaktadır. Böyle dua ve duacılara dışarıdan tanık olanlar da onlara karşı çıkıp onlarla alay etmektedirler. Eğer Peygamber ve Ali gibi bütün görevlerini ve en ufağına varıncaya değin bütün yükümlülüklerini yerine getirdikten sonra dua etseler, bir aydının ona bir itirazı olamaz. İtirazı olmaması bir yana onu kabul eder ve değerini anlar.

13- Taklit

Ali Şiası'nda taklit esası, rehberliğin Sünnî mescit, imam, namaz imamı, kadı ve vaizlerin elinde bulunduğu ve Şiîliğin teşkilat, düzen ve merkeziyeti bulunmadığı bir dönemde dağılmış kitleleri bir araya getiren en büyük etkendi. Genel kitlenin âlimi ve uzman bilgini (müçtehidi) taklit etme esası, hem güç dönemlerde halkın kılavuzluğunu üstlenen bir esas hem de düşünsel birliğin parçalanmasını önlemek için ileri bir temeldi. Bilginleri özgürce (yeni bir düşünce, hatta yeni bir söyleyiş getiren kimsenin boynunun vurulduğu bu dönemin tersine) içtihatta bulunmaları ve birbirleriyle düşünsel ihtilafa düşmeleri için serbest

bırakıyordu. Şiîlik tarihinde, bütün büyük Şia âlimleri arasındaki, Seyyid Rıza, Seyyid Murtaza, Kûleynî vb. gibi büyükler arasındaki akaitle ilgili kapışma ve savaşlar son derece yaygın ve doğaldı. Bu ihtilaflar, Şia fıkhının, Şia düşüncesinin ve Şia kültürünün gelişmesine neden olmuştur. Bu, Peygamber'in sözüdür. O şöyle buyurur: "Ümmetimin âlimlerinin ihtilafı rahmettir." Günümüz Sünnî âlimi Abdurrahman Bedevî şöyle der: "Şiîlik, manevî görüş, ruh ve düşünsel hareket mezhebidir. Dinî düşünce kalıplarının derinliklerine girmek, kabukları parçalamak ve özün özüne varmak Şiîliğin işidir." Araştırmacı düşünüre, alışılagelmiş kalıplara bağlı kalmaması, serbestçe araştırmada bulunması ve yeni bir söyleme ulaşması için özgürlük verir. "İsabet edene iki ecir, yanılana da bir ecir vardır." İçtihat derecesine ulaşan kimse gücünün yettiği en son çaba, uğraş ve ciddiliği gösterir ve bir sonuca, bir görüşe varır. Doğru sonuca varmışsa iki ecir kazanır; hakkınca çaba gösterip her şeyi yerli yerince yapmış da yanlış bir görüş elde etmişse, zahmetinin ecrini ve çabasının karşılığını alır.

Buna göre, yanlış bir görüşe ulaşmış bir araştırmacı için de bir ecrin olduğunu görüyoruz. Bu ise düşünceye ve bilimsel araştırmaya saygı demektir.

Gördüğümüz gibi, bugün İslam adına var olanla ne kadar çelişen bir düşünce tarzı. Donukluk, taassup ve beyin kuruluğu o aşamaya varmış ki konuşma sırasında kürsüde konuşmacının su içmesine bile izin verilmez. Onun aleyhine kitap yazıp derler ki "İmam-ı Zaman'dan söz ettiğin falan konu doğruydu; eleştirilecek bir yanı yoktu. Ama bir kelime kullandın ki bizim mahallede bir efendi var, onun hoşuna gitmedi! Duanın değerinden söz ediyordun, ama çağdaş bir vaizin bir dua kitabının haşiyesine yazdığı bir konuyu eleştirdin. Bu yüzden sana mum diktirmeli!..[90]

[90] "Şem' âcîn" denilen bir cezalandırma ve idam yöntemi. Cezalandırılacak kişinin göğsünde mızrak ya da başka araçlarla delikler açılır, bu deliklere mum yerleştirilip ateşlenirdi (Çev.).

Ali Şiası'nda araştırmacı âlim, içtihadında özgürdür. Avam, müçtehit karşısında mukallit olmalıdır. Bu toplumsal bir düzen olup aynı zamanda bir ilimdir. Oysa Safevî Şiası'nda taklit, resmî giysileri bulunan ve resmiyetlerinin de Safevî düzenince sağlandığı kimseler karşısında bütün halkın "summun, bukmun, umyun" (sağır, dilsiz ve kör) olması demektir. Bu resmî müçtehitlerin dışındakilerin, sadece bilimsel konularda değil, hatta dinin kavranıp anlaşılması yolunda ve İslam esasına göre herkesin içtihatta bulunması gereken inanç konularında bile araştırma yapma, çıkarımda bulunma ve yeni sonuçlar elde etme hakları yoktur.[91] Sonra bütün inanç esasları, hükümler, çözüm yolları, görüşler, aklî ve toplumsal konular tümden mantıksız ve çözümlemesiz olarak ortaya konulmaktadır. İnancı da umuma genelge şeklinde bildirirler.

Ali Şiası'nda taklidin esaslarda ve inançlarda değil, hükümlerde ve ayrıntılarda olduğunu görüyoruz. O da ayrıntıların kendisinde değil de ayrıntıların ayrıntılarındadır. Müçtehitler arasında ihtilaflı olabilen özel bilimsel konuların niteliğiyle ilgili meselelerde taklit söz konusu olabilir. Örneğin dinin ayrıntısından başka bir şey olmayan namaz, taklit edilecek bir şey olmayıp belirli ve zorunludur. Namazın kaç rekat olduğu, her rekatın ne gibi dua ve rükunları bulunduğu, her vakitte kaç rekat bulunduğu ortadadır ve taklit edilecek bir şey değildir; öyleyse hangi konularda taklide başvurulabilir? Örneğin seferî sayılmamız ve namazı tam kılmamamız için yerleşik bulunduğumuz yerden ne kadar uzakta bulunmamız gerektiği konusunda taklide başvurulabilir.

91 Kum'da yayımlanan *Mekteb-i İslam* dergisinde *İslam Bilim*'e karşı aktüllıca suçlamalarda bulunulmuştu. Orada kitabı tahrif ederek iki yıl önce bana yöneltilen şûra ve halifenin seçimi konusundaki suçlamaları kanıtlamaya çalışan yazar, halifenin seçiminde fıkha özgü bir terim olan fakihlerin "icma"ı yoluyla ümmetin icmaı anlamına gelen "icma" konusunu eleştirirken yanlışa düşüp bana saldırmıştı. Ben cevap olarak, siz yanıldınız, dediğimde, "Bu bizim uzmanlık alanımızdır. Bizim alanımızda olmadığınız için siz bizi eleştirmemelisiniz (!)" diye yazmıştı.

Ya da yeni ve geçmişi bulunmayan konular ortaya çıktığında fakih, onun fıkhi hükmünü belirlemek durumundadır; hava parası, banka, piyango bileti gibi konularda olduğu gibi. Oysa Safevî Şiası'nda halk, her şeyde kendi ruhanîlerinin kör taklitçisi ve mutlak teslimidir. Safevî ruhanîsi, halkın aklını, dinini, duygularını, zevklerini ve anlayışını, bireysel, toplumsal, siyasal ve ahlâkî yaşayışını, kısa ve kesin buyruklar, emir ve nehiyler suretiyle belirlemektedir. Örneğin görüş sahibi bir yazar, doğal bilimlerde çağdaş dünya çapında uzman olan, Kur'an'ı bilen, inançlı ve düşünür bir yazar, Kur'an'da evrimle ilgili olarak bilimsel bir araştırma yapar; bilimsel ve felsefi bir konu olan Adem'in yaratılışına ilişkin yeni bir nazariye ortaya koyar (ki bir ömür harcanarak yapılan öğrenimin, araştırmanın ve uzmanlaşmanın sonucudur). Kur'an'dan yüzlerce kanıt ve ayet getirerek yeni bir bilimsel nazariye olarak yayımlar. Böyle bir kitabın eleştirilemez olduğunu söylemiyorum. Eleştirilebilir, ama Kur'an'ı iyi bilen, bilimlerde uzman, evrim konusuna aşina, bilim ve Kur'an'daki antropoloji konusunda görüş sahibi biri tarafından eleştirilmelidir. Ama Safevî düzeninde kitap okumaktan aciz bir mukallit, o kitaptan anladığı şeyi bir kağıda yazarak kendi ruhanîsine danışır. Ruhanî de demez ki bu konu benim yetkimi aşar; bu konu, itikadî ve bilimsel bir konudur; tefsirle ve doğal bilimlerle ilgilidir; benim işim fıkıh hükümlerinin ayrıntılarıdır. Bu kitapla ilgili olarak kendisine danışan mukallidinin avamca yargısına dayanarak, konuyu cevaplayıp fetvayı verir: "Bu akide sapıktır; Kur'an'ın açık hükümleriyle ve masumların rivayetleriyle çelişir. Böyle sapık kitapların yayılmasını önlemek müminlerin görevidir." (!) Bilimsel uzmanlık alanından, dünya çapındaki yeni bilimsel ilerlemelerden yola çıkarak Kur'anî bir inceliği keşfe yönelen, sürekli olarak tekkelerde gündeme getirilmiş olan dinî bir konuyu günümüz bilimsel toplantılarında gündeme getirmek isteyen bir yazar, ömrünü ders, kitap, öğretim ve araştırmayla geçirmiş bir bilgin, bir anda kendini "müçtehitlerinin fetvasını ellerinde bulunduran öfkesi kabarmış müminler"den bir grupla karşı karşıya görür. Bu

grubun görevi bellidir! İlmî tartışma, amelî tartışmaya dönüşür! Safevî ruhanîsi, mukallit zıpırlarını bu yazarın evrim konusundaki görüşlerini araştırmakla görevlendirmiştir! "Dinsiz! Sen Kur'an'da evrim var demişsin ha?" Kur'an eksik mi ki? Bizim Kur'an'ımızın içinde eksiklik mi var da azar azar gelişsin? İnsan evrim geçirmiş, diye yazmışsın. Canlılar evrim geçirirler mi? Allah'ın yarattığı şey eksik mi ki giderek tamamlansın. Allah, eksik yaratıyor da doğa Allah'ın eksik işini mi tamamlıyor? Bre Kur'an düşmanı, Allah düşmanı dinsiz vs." diye sokak ortasında yazarın yakasına yapışırlar (İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn!).

Kendi şehrimiz Meşhed'de bir caddeden geçiyordum. Bir tekkenin hoparlörlerinden benden ve kitabımdan büyük bir öfke ve kızgınlıkla söz edildiğini duydum (Bir yazarla ya da kitapla ilgili bilimsel eleştirilerini, pek nadir olarak yazarın kendisine yöneltmek, yazarla karşılaşmaktan kaçınmak, eleştirel bilimsel görüşlerini kadın ravzalarında, dövünme tekkelerinde, yas mahfillerinde bir bardak çay içmek, biraz göz yaşı dökmek ve biraz da kestirmek için gelen suçsuz bir grubun huzurunda ortaya koymak bunların özelliklerindendir.). İçeriye girdim. Dinleyicilerin tipi, içlerinden birinin bile beni tanıyamayacağını gösteriyordu. Çay programı icra edilmiş, ağlama programı henüz başlamamıştı. Kestirme programı icra ediliyordu. Vaiz de meclisi canlandırmak ve zavallı halkın, yazarın, işçinin, bitkin köylülerin uykusunu dağıtmak için benim görünüşümü daha bir korkunç ve tehlikeli tasvir ediyordu. Haklı ya da haksız konuşuyordu: "Ne oturuyorsunuz? Her şey elden gitti. Gençleriniz elden gitti. Üniversiteler elden gitti. Şimdi sıra çarşıya geldi. Yakında size de gelecek. İslam bilim, size de sirayet edecek. Kendinize önleyici aşı yaptırın!"

"Bu kitabın İslam'ın başına neler getirdiğini bilmiyorsunuz. Yazmış ki İslam'da, Kur'an'da, tarihte ve toplumda, insanlığın hareketinin tümü zamanda ve tarih felsefesinde dört etken üzerinedir: Sünnet, tesadüf, şahsiyet ve insanlar/nâs. Görüyorsu-

nuz ya Allah'ın adı işin içinde yok. Yani ilahî iradenin hayatta hiçbir etkisi yok! Peygamber'in, Mevlâ (Hz. Ali)'nın, masum imamların adı yok."

"Yerine ne gelmiştir? Allah yerine, Peygamber yerine, Kur'an yerine, din yerine, imam yerine "nâs" diyor! Evet, Allah'ın etkisi yok, peygamberlerin etkisi yok, imamların etkisi yok. İlahî irade işin içinde yok. Nâs, her işi yapmaktadır... Nâs, mucize yaratır; her şeyin yazgısını nâs belirler..."

Mecliste hazır bulunan müminler çoğunlukla Afganistan sınırına yakın köylerden olup, "nâs"ın tuhaf etkileri konusunda yeterince bilgisi bulunan kimselerdi. Belki kimileri de "nâs"tan kaynaklanan cezbe ve kendinden geçme halindeydiler ve ceplerinde "nâs" kutusu bulunuyordu. Konuşanın eleştirel görüşünü hem konuşanın hem de yazarın kendisinden daha açık ve daha duygusal anlıyorlardı. İçlerinden, keşke bu kitabın yazarını bulup hakkını avucuna koysak da pazarda "nâs" satmanın yolunun, İslam bilim yazarak, kalsiyum ve arsenikten yapılıp yukarı fırlatılmış bu değersiz maddeyi Allah, Peygamber ve tâhir imamların yerine oturtmak olmadığını anlasa, diye geçiriyorlardı.

Ali Şiası'nda taklit, amelî ayrıntılarda genel bir görüş ortaya koyma ve genel bir kavramı anlatma şeklindedir. Fakih, bilimsel ölçülere ve elinde bulundurduğu uzmanlığa göre örneğin, seçimlere katılıp katılmamamız, bugün böylesine toplumsal ve iktisadî rolleri bulunan yabancılarla ticaret yapıp yapmamamız, Şiî olmayan bir yazarın kitabını okuyup okumamamız, Batı sömürgeciliğine ve İslam'ın düşünsel düşmanlarına karşı Müslümanların birliğinden söz eden toplantılara gidip gitmememiz konusunda görüş belirtir. Konunun ya da özel meselelerin belirlenmesi, halkın kendi akıl ve teşhisine aittir. Ama Safevî Şiası'nda mukallit, özel konuları ruhanisinden sorar, ruhani de açıkça olumlu ya da olumsuz özel görüşünü belirtir. Örneğin şöyle der: "Falancaya oy verin; salih bir adamdır. Falan adama oy vermeyin; bozuk bir adamdır. Falan kitabı okuyun. Çünkü

yazarı imâduddin/dinin dayanağı, sigatulislam velmüslimin/İslam'ın ve Müslümanların emini, mürevviculahkâmi dini mubin/din hükümlerinin yaygınlaştırıcısı vs. dir. Kitabında örneğin şöyle yazmıştır: "Rasulullah (s.a) buyurdu: Karpuz yiyen herkes cennete girer.[92] (Karpuz ekicilerinin, halcilerin ve sebze meyve satıcılarının, özellikle Meşhedlilerin ve İsfahan'ın Gorgâb halkının dikkatine!) Falan kitabı okumayın. Çünkü bu kitabın yazarı, kitabında her ne kadar Şiîliğin asaletine, Ali'nin haklılığına, vesayet ve Gadir'in anlamına, Peygamber sülalesinin evrensel değerine ve başkalarının salahiyetinin bulunmadığına ilişkin yüzlerce yeni konuyu yazmışsa da filan sahabînin falan hastalığının olduğunu yazmamıştır."

"Öyleyse yazarın akidesinin bozukluğu açıktır. Vahhabi olduğu ve velayet inancının olmadığı anlaşılıyor! Kalem ve dilinin daima Ehlibeyt'in hizmetinde olduğu, deliller ve mantık yoluyla ve bugünün bilimsel bakışıyla Şiîliği, imameti ve vesayeti savunduğu doğrudur. Fakat imamet, velayet ve Ehlibeyt meselesinin kanıtlamayla, mantıkla, bilimle ve bu gibi şeylerle ilgisi yoktur. Bu, kalbî bir tevfik, ilahî bir inayet olup Allah dilediğine verir, dilediğinden esirger. Buna sahip olanın kanıt ve âyete ihtiyacı yoktur. Kalbi kara olan ve hidayete, Ehlibeyt sevgisine ve velayet kerametine layık olmayan kimse delille, âyetle yola gelmez. Aslında velayet meselesi aklî ve ilmî bir konu değildir; kulluk ve kalple ilgili bir şeydir!"

"Ayrıca veli edinme ve uzaklaşma (tevellâ ve teberrâ), velayet ve ismet sahibi Ehlibeyt'e inanmak demek, yüzlerce toplumbilimsel kanıt ve tarihsel, mantıksal, bilimsel ve siyasal çözümleme ortaya koyarak Ömer'i, Ebubekir'i, şûrayı ve Sakife'yi mahkum etmek ve Ali'nin yolunu göstermek değil; halifelerin ve ashabın anasına bacısına sövmek ve hatta Peygamber'in eşine çirkin sözler yöneltmektir. Ali Şiası'nın alameti işte bu sözlerdir." (Kimi düşüncesizler bu sözlerin söylenmesinin uygun olmadığına

[92] Bkz. *Râh-ı Behişt*, Tahran.

inanmaktadırlar. Ama bunlar söyleniyor, görüyorsunuz, okuyorsunuz ve gece gündüz yazmakta, söylemekte ve çabalamakta olduklarını duyuyorsunuz.) Bu yüzden, Ali Şiası'na bağlı olan, ilmin, dinin, tarihin ve İslam kültürünün övüncü olan gerçek Şia âlimleri ve Şia'nın haysiyetine gönül bağlayan kimseler üzerine vacip olan şudur ki onlara kötü sözler söylemek ve cevap vermekle vakti boşuna harcamasınlar ama bu tür delillendirmelerin kendine özgü bir fırka olan ve Ali Şiası'yla ilgisi olmayan Safevî Şiası'na ait olduğunu ayırt edip başkalarına anlatsınlar. Anlatsınlar ki böylece İslam dünyasının insaflı yazar ve bilginleri, Ali Şiası'nın hesaplı konuştuğunu, bilimsel, mantıksal, insanî, tarihsel ve toplumsal kanıtları bulunduğunu, vesayetteki, Ali'nin haklılığındaki, ıtret, adalet, imamet, intizar ve şefaatteki ve Sünnîliğin fıkıh mezhebine, tarihsel yöntemine ve dinî rolüne muhalefet etmedeki mantığının edep, insaf, akıl, Kur'an ve insaniyet temeline dayanan bir mantık olup sadece her Müslüman için değil, her aydın, mantıklı ve özgürlükçü her insan için de kabul edilebilir nitelikte olduğunu anlasınlar.

Ayrıca bunların dilini, düşüncesini, davranışını, düşünsel ve toplumsal tipini, insaf ve edep ölçüsünü, din, İslam ve özellikle de Şiîlik konusundaki yargıda esas olarak alan bizim öğrenim görmüş aydınlarımız da böylece yanıldıklarını ve bunların Safevî Şiası düzeninin resmî ruhanîleri ve üç yüzyıl öncesinin devlet Şiîliğinin vârisi olduklarını bilsinler. Bunlar, hilafet tarihinin on üç yüzyıllık devlet Sünnîliğinin (Emevî, Abbasî ve Osmanlı vs.) vârisi olan mutaassıp Sünnî resmî ruhanîlere, özellikle, İslam dünyasında Şia'ya karşı zehirlemeyle meşgul ve görevli bulunan ve sadece Safevî ruhanîliğinin tebliğ odaklarının yazılarına, görüşlerine, amellerine ve hükümlerine[93] dayanarak Şia'yı

[93] Buna örnek olarak, Safevî mollasının en belirgin örneklerinden bir grubun Hüseyniye-i İrşad aleyhine yayınladıkları birkaç sayfalık bildiriye ve özellikle bu bildiriye Safevî ruhanîliğinin en önde gelenlerinden biri tarafından *İslam Bilim* aleyhine yazılan ve bu fırkanın Şiîliği savunma ve Sünnîliği eleştirme (!) tarzını gösteren notlara bakılabilir.

Müslümanlar arasında karalayan mutaassıp mollalara ve garazkâr âlimlere benzemektedirler. Söz konusu kimseler şöyle söylerler: "Şia, Mecusi ve Yahudiden oluşan bir bileşim olup Peygamber'in Ehlibeyti adı altında İslam'a düşmanlık eder; Kur'an'ı nâkıs sayar ve Peygamber'in namusuna iftirayı reva görürler. Ashabı toptan tekfir eder, halifeleri ömürlerinin başından beri (öncelikle Ömer'i) münafık, hain, müşrik ve bozuk sayarlar. Müslümanlarla birlikte namaz kılmaya yanaşmazlar. Ali'ye tapar, Cebrail'i hain sayarlar ve risaleti Ali'ye bildirmekle görevliyken Muhammed'e tebliğ etti (!) derler. Mühre taparlar, kabirden şifa dilerler. Kâbe yerine, kendi salihlerinin kabirlerine kubbe yapıp onların çevresini tavaf ederler. Allah'tan başkası için kurban keserler. İmamlarını kainatın dönüşünde, varlıkların yaratılışında, yağmurun yağışında, güneşin parlayışında ve bitkilerin bitişinde Allah'a ortak kabul ederler. Bunlar müşriktirler; İslam'ın, Müslümanların, Kur'an'ın ve Peygamber'in düşmanıdırlar..."

Bu "Emevî Sünnîliği" âlimleri, her yıl, özellikle Suriye'de, daha çok da Suudi Arabistan'da, özellikle bütün Müslümanların Mekke'de toplandığı hac mevsiminde kitaplar, risaleler, bildiriler, radyo ve televizyon programları ve vaazlar yayınlarlar, oturumlar düzenlerler. Böylece Müslüman kardeşler arasında kin doğurucu, zehirli ve tehlikeli bir dalga koparırlar. Bütün kanıtlarıysa bu "Safevî Şiası" âlimlerinin yazdıklarıdır. Biz bildirmeliyiz ki bugün İslam dünyasında şiddetlenen bu yalancı savaş Ali Şiası'yla Muhammedî Sünnîliğin savaşı değildir. Bu savaş, "Safevî Şiası"nın "Emevî Sünnîliği" ile savaşı olup Safevîler'in Osmanlılar'la savaşının ve bu iki düşman devletin siyasette dini kullanmalarının yansımasıdır. İkincisi, İslam ülkelerinin her yanında yeni yeni canlandırılan ve düzenli programlarla, düzenli işleyen bütçe, hesap, kitap ve taktiklerle icra edilen bu savaş, İslam-Siyonizm savaşından sonra ortaya çıkmıştır. Bu savaş, bütün halkın ve özellikle gerçek Ali Şiası ve Muhammedî Sünnilik âlimlerinin düşüncesinde Müslümanların ortak dış tehlike kar-

şısında birlik, beraberlik ve dayanışma fikri gündeme geldikten sonra gündeme gelmiştir. Plan, cephe gerisinde tefrika çıkarma planıdır. Bu, Müslümanların Siyonizm tehlikesinden gâfil kalmalarını sağlamanın en iyi yoludur. Amaç, Sünnî halkın, İslam'ın tehlikesi Şiîliktir, diye korkmasını sağlamak, Şiî halkı da İslam'ın tehlikesi Sünnîliktir, diye korkutmaktır! Düşman için bundan daha iyi bir başarı olamaz. Öyle bir plan ortaya koyarlar ki karşı cephede düşmana saldırmak için aynı siperin içerisinde pusu kuran iki asker ansızın birbirinin canına kast eder ve beriki, "Kapıyı Hz. Fatıma'nın böğrüne vuran sendin." diyerek arkadaşının yakasına yapışırken öteki de "Ömer'e şöyle böyle diyen sendin ha?" diye berikinin yakasına yapışarak bağırır. Bu iki kardeşin kopardığı yaygara ve İslam'ın ilk dönemindeki anlaşmazlıkları düzeltmek için çıkarılan kargaşa arasında biri kulak kesilse, ırmağın batı kıyısından zafer ve alay kahkahasını duyabilir.

Geçen yıl Peygamber Mescidi'nde (Medine) Vahhabî vaizlerden birinin -ki Emevi Sünnîliğinin ve hilafet devleti İslamı'nın varisleridir bu vaizler- bilinçsiz, masum, mutaassıp fakat İslam'a ilgi duyan Müslümanları tuhaf bir coşkuyla kışkırttığını ve şöyle yineleyip durduğunu duydum: "Bu Rafiziler (bu, onların Şia'ya töhmetidir) Yahudilerden daha kötüdür. Yahudiler toprağımızı bizden alıyorlar. Rafızîlerse Kur'anımızı alıyorlar. Şia'nın en büyük resmî muhaddis ve âlimi Mirza Hüseyin Nûrî, elimizdeki Kur'an'a reddiye olarak bir kitap yazmıştır. Orada, bu Kur'an yanlıştır, güvenilir değildir, noksanlaştırmışlardır. Kur'an bizim imamlarımızın elindeydi ve şimdi de İmam-ı Zaman'ın elindedir. Kur'an da imam gibi gaiptir, ortada yoktur, diye yazmakta! Yahudi, bizim halkımızı vuruyor, esir ediyor; Rafızîler ise putperest ve müşriktirler. Yahudi... Rafızî... Yahudi... Rafizi... Müslümanlar için bu Şiîler Yahudilerden daha kötüdür. Bunlar iç düşmandırlar. Bunlar münafıktırlar; nifaksa küfürden daha kötüdür..."

Ben, yine aynı yıl bu vaazdan iki ay önce, yani Ramazan ayında (hac mevsimi olan Zilhicce ayından iki ay önce) burada bir

mescitte Safevî Şiası vaizlerinden birinin, meslektaşınınkine benzer bir coşkuyla -ki karşı rolü üstlenmişti- bilinçsiz, masum, mutaassıp fakat Ehlibeyt'e ilgi duyan Müslümanları kışkırtıp şunları yineleyip durduğunu duydum: "Bu nâsıbîler[94] (bunların bütün Ehlisünnet'e karşı töhmeti budur), bu Sünnîler Yahudilerden daha kötüdürler! Yahudiler kafirdir; yani bizim Peygamber ve imamımızı kabul etmezler, ama kişisel buğz ve inatları yoktur. Sünnîler, Ehlibeyt düşmanıdırlar. Bütün Müslümanlar birlik olmalıdır, diyenlere sormak istiyorum. Siz de sorun. Cevap versinler. Zehra-yı Betül'ün evini ateşe verenler bu Yahudiler miydi? Peygamber'in kızının kapısına yüklenenler siyonistler miydi? Altı aylık Muhsin'i İsrailliler mi...? (Burada yanık bir ravza okur ve halkın duygularının son derece tahrik olduğu bir durumda kesik kesik ve ağlamaklı bir sesle, dinleyicilerden gelen ağlama ve inleme sesleri arasında feryat eder.) Bunlara sorun (yani bizlere!), ki Fedek'i kim verdi, kim aldı? Bu tarihtir. Kendi tarihleriniz itiraf etmektedir ki Fedek arazisi Yahudilerin malıydı. Hiçbir savaş, hiçbir baskı ve emir olmaksızın Yahudiler onu Peygamber'e bağışladılar. Bu Sünnîlerse onu Peygamber'in Ehlibeyt'inden zorla alıp gasp ettiler..."(!) Şu andaki Şia ve Sünnî savaşı, Safevî Şiası ve Emevî Sünniliği savaşı olup İslam ile sömürü ve Müslüman ile siyonist arasındaki savaştan gâfil kılmak için çıkarılmıştır. Bu iki savaşın birbirine bağlılığı, bu iki cephenin aynı zamanda ortaya çıkması, dünyadan haberi olan herkesçe açıkça bilinmektedir. "Fedek gasbı"nın diri ve şu anda olan bir olay gibi kışkırtıcı ve olağandışı bir biçimde ortaya getirilmesi, "Filistin'in gasbı"nın unutturulması içindir.

Ben zaten "Fedek gasbı" konusunun ne tür bir facia olduğunu, niçin böyle yaptıklarını, Fatıma'nın Fedek için mücadelesinin ne tür mücadele olduğunu, ne derin bir felsefesi bulunduğunu *Fatıma Fatımadır*'da açıkladım. Fakat bu, düşünsel bir konu, toplumsal bir çözümleme ve toplumsal bir gerçekliktir ve konu-

[94] Hz. Ali'ye düşmanlık besleyen bir fırka. Bu ad putperestler için de kullanılmıştır. (Çev.)

şulmalıdır. Ama Safevî Şiası tebliğatçıları bundan güncel bir olaymış gibi söz ediyorlar. Sanki onu İslam ülkelerindeki Müslüman kardeşler, özellikle Filistinliler zorla almış yiyorlar da onlarla savaşıp geri almamız gerekiyor! Bunu öyle söz konusu ediyorlar ki Şia, Sina toprağının, Golan tepelerinin ve Beytülmukaddes'in gasp edilmesini -ki İsrail almıştır- Sünnîlerle ilgili bir sorun sanıyor. Şia'nın özel meselesi Fedek arazisinin gasbıdır! Filistin, gasp edilmiş toprağını geri almak için İsrail'le savaşmalı, Şia ise, gasp edilmiş toprağını geri almak için Filistin'le savaşmalıdır.

Şehrimiz Sebzivar'da Fedek'in kurtuluşu mücahitlerinden birinin resmî bir iddianame düzenlemesi boşuna değildir. Mütevefa'nın kanunî mirasçılarından biri olan (?) davacı Seyyid Hüseyin Vâizî Sebzvârî, Fedek adlı 6 danglık (1 dang: 1 dirhemin altıda biridir) bahçeyi bin üç yüz seksen yıllık kira tutarıyla birlikte geri almak için Ebubekir'i dava eder ve resmî adliye formlarından birini doldurarak Sebzivar adliyesine teslim eder:

Davacı : Seyyid Hüseyin Vâizî

Davalı : Ebubekir b. Kuhâfe

Dava konusu : Fedek arazisi

Evet, söylemeliyiz; Müslüman kardeşlerimiz arasındaki insaflı, aydın ve sorumlu yazarlar -ki hem İslam tarihinin ve İslam gerçeklerinin hem de Müslümanların bugünkü yazgısının bilincindedirler- kendi halklarını, İslam dünyasını ve İslam inancını tehdit eden gerçek tehlikelere karşı uyarmalıdırlar. Düşmanın Müslümanları uyutmak, tefrika yaratmak ve fırka kinlerini diriltmek için hazırladığı planları açığa çıkarmalıdırlar. Sünnî mezhebine bağlı âlim, vâiz, fakih, tarihçi ve müfessir görünümünde ve Rasul'ün sünneti üzere olduklarını, bidatten uzak asıl İslam'a inandıklarını ileri süren, ama aslında "Emevî Sünnîliği" ruhanîleri ve siyonizmin sözcüleri olan, her yerde Şia karşıtı Müslümanların mezhebî yanlarını kışkırtmaya çalışan, bizi İslam'ın ve Müslümanların tehlikeli düşmanı olarak tanıtan ve

Müslüman kardeşlerin yüreklerine kin ve düşmanlık tohumları eken düşmanın içteki elemanlarını, Abdullah b. Ubey'leri ve Kabulahbar'ları cesaret ve özveriyle deşifre etmelidirler. Halka Şiîliğin İslam'dan başka bir şey olmadığını söylemelidirler. Nasıbîlerin ve Vahhabîlerin, Emevî fakih ve vâizlerinin varisleri olduğunu söylemelidirler. İnsaflı Ehlisünnet alimlerinin, gerçek üstatların, gerçek yazarların ve Ehlisünnet'in temiz fakihlerinin, Şia hakkında böyle bir yargıda bulunmadıklarını belirtmelidirler. *Hutitu'l-Arida* gibi kitapları yazan bu kimseler, "Müslüman kadının Şiî ile evlenmesi"nin caiz olup olmadığı konusunda fıkıh tartışmasına girişen bu âlim bozuntuları, hac mevsiminde Şia'ya karşı milyonlarca bildiri yayınlayan bu şüpheli yazarlar, aynı günlerde radyo ve televizyonda *Nehcü'l-Belaga* tartışmasını gündeme getirerek ona saldırıyorlar! Bizi Kur'an ve Sünnet karşıtı olarak, bütün ashaba düşmanlık besleyen, Peygamber'in namusuna söven ve haccı, namazı, tevhidi yalanlayan kimseler olarak tanıtıyorlar; Aliperest, imamperest, kabirperest, putperest ve müşrik olarak gösteriyorlar. Bunların tümü; bütün o uzun cübbeleriyle, İslam ruhanîliğinin süs ve giysileriyle, kadı, imam, müfessir, muhaddis, hatip ve fakih lakaplarıyla Siyonizmin borazanı ve uşağı durumundadırlar.

Hem İslam'dan hem Müslümanlardan hem de dünyadan haberdar olan Müslüman Sünnî aydınları, halklarını aydınlatmalıdırlar ki bu tuzak ve kandırmacalara aldanmasınlar; İslam'ın kalbine kadar işlemiş olan düşmana düşmanlık beslemek ve sömürücü Yahudi ve Hıristiyanlara kin gütmek yerine kendi dostuna düşmanlığı ve Şiî kardeşlerine kin gütmeyi yüreklerine yerleştirmesinler. Cesur, akıllı, bilinçli ve sorumlu kalemleriyle bunların yüzlerindeki aldatıcı Hanefî, Şafiî, Hanbelî ve Malikî âlimi, ruhanîsi ve fakihi örtüsünü parçalamalıdırlar. Garazsız ve suçsuz Ehlisünnet halk (ki halk kitlesi, dünyanın her yerinde garazsız ve suçsuzdur) Şia'nın gerçek yüzüyle, Şiîliğin tarihiyle, Ali Şiası kültür ve mezhebiyle ve gerçek Ali Şiası âlimiyle tanıştırılmalı, onlara Şia'nın İslam düşmanı olmadığı ve İranlıların

Rafızî, Mecusi ve Yahudi olmadıkları söylenmelidir. Onlara Sünnîlerin altı fıkıh ve hadis senedininin Müslüman İranlılar tarafından yazıldığı, kendilerinin fıkıh imamlarının ya İranlı olduğu ya da İranlılarca yetiştirildiği, Şia'nın fıkhın, tefsirin, tarihin ve İslam felsefe ve kültürünün en büyük hizmetçisi olduğu anlatılmalıdır. Şimdi de gerçek Ehlisünnet âlimleri, Şia'yı büyük ve saygı değer görmektedirler.

Ehlisünnet dünyasının araştırmacılarından Abdurrahman Bedevî, Şiî hareketini İslam'da manevî, gerçeği arayıcı ve derinliklere inici bir hareketin kurucusu olarak kabul etmektedir. Ehlisünnet dünyası ruhaniyetinin resmî mercii ve baş müftüsü Şeltut, Şia'yı İslam'ın resmî mezhebi olarak tanıtmış ve bütün Ehlisünnet mezhebi mensuplarına Şia fıkhıyla da amel edebilecekleri konusunda izin vermiştir!

Meselelerin aydınlandığı ve taassubun azaldığı bu dönemde İslam dünyası halkına, Şiî inançlarının asıl kaynaklarını büyük ve insaflı Ehlisünnet yazarlarının kabul ettikleri ve esas aldıkları duyurulmalıdır. Taha Hüseyin, Akkad, Bedevî, Cevdet Sehhar, Bintuşşâti, Gazâli vs. hatta insaflı Hıristiyan Arap bilginleri (Corc Cordak, Kettani, Halil Cibran, Corci Zeydan vs.) derler ki Ali Şiası, müşrik, Kur'an karşıtı, sövgücü, kabirperest, Aliperest vs. değildir. Bu sövgü ve suçlamalar vs. "Emevî Sünnîliği"ne aittir. Ali Şiası, gerçek İslam'dan; hilafeti, zulmü, baskıyı, eşitsizliği, yalanı, bidati ve nifakı nehyeden İslam'dan başka bir şey değildir. Şiilik İslam'dır. Öyle bir İslam ki İslam öğretisini halis olarak koruyabilmek için İslam tarihini reddetmektedir. Şiîlik, İslam'ı halifeler silsilesinden ve halifeliğe bağlı âlimlerden öğrenmek yerine Ehlibeyt'ten öğrenmek istemektedir. Hepsi bu. Başka bir şey yok!

İslam'ın ne olduğunu, Şiîliğin nasıl bir İslam olduğunu, Ali'nin gerçekten ne söylediğini, ne düşündüğünü, yolunun ve derdinin hangisi olduğunu bilen; Ehlibeyt'in ne tür bir ocak olduğunu bilen; Ali'nin, Fatıma'nın, Hasan'ın, Hüseyin'in, Zeyneb'in ve Şiî imamların hepsinin tek işleri bulunduğunu, onun da ger-

çek İslam'ı öğretmek olduğunu bilen; bir yandan günümüz dünyasını yakından tanırken, sömürünün ne olduğunu, siyonizmin ne olduğunu ve İslam dünyasında Emevi Sünniliği borazanlarının şiiliği nasıl anlattıklarını bilen cesur Şiî aydınlar da Ali'nin velayeti, Ehlibeyt, vaat edilmiş mehdî, hilafetin gasbı, Kerbela, şehadet vb. adlar altında Emevî Sünnîliği borazanlarının karşı rolünü oynayan ve tek bir rejisörün, ellerine tutuşturduğu aynı oyunun ikinci kopyasını okuyan kimseleri tanıtmalıdır. İnsanlara anlatmalılar ki Emevî Sünnîliği elemanları Safevî Şiası'nın sözlerini ve Aliyullâhî, Şeyhî, sûfi ve İsmâilî inançlarını Sünnî kardeşler arasında Şia diye yayarken "Safevî Şiası" propaganda elemanları da Emevî Sünnîliğini oluşturan Nâsıbîlerin ve Vahhabîlerin sözlerini Şiîler arasında bütün Sünnî kardeşlere aitmiş gibi yaymaktadırlar.

Sorumlu ve bilinçli aydınlar, halkı bu tuzak ve komplolara karşı bilinçlendirmelidirler. Görünürde din kılığına ve süsüne bürünerek "Bu Şiî'dir, o Sünnî'dir; Filistinli, Ehlibeyt'in düşmanıdır; Şiîler için İsrailli, Filistinlilerden daha iyidir ve Müslümanların birliğinden söz eden herkes velayet düşmanı ve Ehlibeyt karşıtıdır." diye hükmeden bu kimselerin kendi çıkarları için Fedek ilahisi okuyan, Fedek'i Ehlibeyt'e verdikleri için onlara (Yahudilere) teşekkür eden, hemen ardından da büyük ödüller alan ve yaşantıları değişenlerle aynı kutba bağlı olduklarını, bunların Şiî âlimleriyle, Şia'nın ilim havzasıyla, mercileriyle ve gerçek bilinçli fakihlerle bir ilgisinin bulunmadığını halka anlatmalıdırlar. Halka, Müslümanlar arasında birlik ve anlaşma fikrinin, aslında ilk önce Şia'dan çıktığını ve Şia âlimlerinin hep böyle olduklarını söylemelidirler. Şiî halka söylemeliler ki Şia'nın büyük mercii Ayetullah Burûcerdî, ilk adımı attı, hatta bir temsilci gönderdi. "Dâr et-Takrib Beyn el-Mezâhib" adlı kurum, onun onayıyla Mısır'da kuruldu. Onun kurucusu, İranlı bir Şiî âlim olan Şeyh Muhammed Takî Kummî idi. Şeyh Şeltut'un, Şia mezhebinin Ehlisünnet toplumunda ve hatta Ezher Üniversite-

si'nde resmî olarak tanınmasına ilişkin fetvası, kendilerinin çabalarıyla çıkarıldı. Sonraları Emevî Sünnîliği bu fetvanın izlerini yok etti ve Safevî Şiası da bütünüyle zihinlerden sildi. Siyonizm ve İsrail saldırısı meselesinin şiddetlenmesiyle de bu çabalar sonuçsuz kaldı. Böylece tefrika ve düşmanlık yaygınlaşacaktı. Söylemeli ve yazmalılar ki bugün de Safevî Şiası odaklarının büyük çabaları ve propaganda programları karşısında direnen ve onların toplumdaki zehirlemelerinin yayılmasına engel olan büyük Şiî âlimleri ve değerli merciler bulunmaktadır. Aliperestlik ve kabirperestlik inancının Safevî fırkasıyla ilgili olduğunu bildirmelidirler. Ali Şiası âlimlerinin fetvaları açıktır: Allah'tan başkasına tapınmak, Allah'tan başkasının asaletine, Allah'tan başkasının müessir olduğuna inanmak, Kâbe'den başka bir yeri tavaf etmek, hatta Allah için, Allah'ın emri ve Allah yolunda olmasının dışında Allah'tan başkasını sevmek şirktir.

İsrail bizim için Filistinlilerden daha iyidir, diyen, "onları" kastetmiştir. Aslında doğru söylemektedir. Onlar, İsrail'in borazanıdır; kılıkları ne olursa olsun. Onlar, Safevî Şiası'nın propagandacısıdırlar, hatta daha da kötüdürler. Şia âliminin fetvası açıktır: Filistinlilere malî yardımı, imamı temsilen dinin gereği olan şartlardan biri kabul etmekte olup bunu dile getirmiştir. Peygamber'in ashabına yöneltilen sövgüler, namussuzluk iftiraları, şirk, küfür ve piçlik töhmeti vb. Safevî Şiasının mantığıdır -ve tam olarak Emevî Sünnîliği mantığına benzemektedir-. Ali Şiasının Sünnîlik ve ashabla ilgili mantığı açıktır. *En-Nakz* kitabı, günümüzden bin yıl önce vardı. Kâşifulgıtâ'nın, Seyyid Şerefuddin ve Seyyid Muhsin Cebel Amilî'nin vb. kitapları son yıllarda herkesin elindedir. Bunlarda Kur'an ve Sünnet'e dayanmanın dışında hiçbir şey yoktur. Dış düşman her gündeme geldiğinde ortaya çıkan Sünnî ve Şiî kıyımları (bu yıl Pakistan'daki Sünnî ve Şiî savaşı! Büyük kıyım! Yeni canlanan Şiî ve Sünnî savaşı ve bir yandan "derviş velayeti", öte yandan "Kur'an'ın tahrifi ve Yahudiyle işbirliği" yaygarası!) bizim işimiz değildir. Şiî ve sünnî ihtilafı (Ali Şiası ve Muhammedî Sünnilik) bir mezhebin iki âli-

mi ve iki fakihinin bir konu üzerindeki ihtilafı gibidir[95]. Söylenmelidir ki bizim büyük fakihlerimizin hepsi, "Kur'an ne bir kelime azalmış, ne de bir kelime artmıştır; bunun dışında bir inanç taşıyan herkes sapmıştır ve yanılgıdadır." diye resmen ve açıkça fetva vermişlerdir. Sahip olunan kalem, anlatım ve iman gücüyle bildirilmelidir ki burada "Safevî Şiası'na özgü sloganları kullananlar, tek bir plana göre hareket etmektedirler. Bu sayede orada karşı rolü oynayanlar, yani "Emevî Sünnîliği" âlimleri, bu sloganlara, bu bahanelere dayanarak Şia'yı ezmeye, bizi dünyada rezil etmeye, Şia'nın inanç ve övünçlerini, Şiîliğin değerini, Şiîliğin kültür, fıkıh ve İslam'ını ayaklar altına almaya, gerçek Şia âlimlerinin yüzünü, Müslüman halkımızın duygu ve düşüncelerini kardeşlerinin gözünde çirkin göstermeye, onların yüreğine bize karşı kin ve öfke tohumu ekmeye, sömürüden korkmayalım diye bizi birbirimizden korkutmaya, siyonizme arka çıkalım diye bizi birbirimizle savaşa hazırlamaya, cephenin neresi olduğunu unutalım diye bizi birbirimizle savaşa düşürmeye çalışmaktadırlar.

Bu çekişmelerin, duyguların, kışkırtmaların, tartışmaların ve sözlerin her iki yanda da aynı sonuca ulaşması, Emevî Sünnîliği ve Safevî Şiîliği kutuplarının her ikisinde de aynı fetvanın çıkarılması rastlantı değildir. Orada şu sonuca varılır:

"Öyleyse, Şia'nın İsrail'den daha kötü olduğu bütün Müslümanlar için kesinlik kazandı." Bu yanda da onların düşmanları aynı sonucu alırlar:

"Öyleyse, Sünnîlerin İsrail'den daha kötü olduğu, bütün müminler için açıklık kazandı." Mantık ve amel bakımından ise bu iki denklemin toplamı şudur:

"Öyleyse tarih, çağımız ve gelecek için, olayların yazgısı açısından şu sonuç su götürmez olmuştur:

[95] İfade ve benzetme, Seyyid Şerefudin'in *el-Muracaat'ının* başındaki sözlerinden alınmıştır.

'İsrail, bütün Müslümanlardan daha iyidir!"

Müslümanların kendi içlerinde ve Müslümanların resmî ağzından böyle bir fetvanın elde edilmesi için ne kadar harcama yapıldığı hesaplanabilir.

Burada, Ali Şiası'nın niçin inanç esaslarında taklit haramdır, dediği; aklî konularda taklit caiz değildir, diye niçin yinelediği açıklık kazanmaktadır. Herkes kendi beyin gücü ve bilimsel sermayesi ölçüsünde araştırmalı, kendi kişisel düşünme, kanıtlama ve çabasıyla teşhiste bulunmalıdır. Taklit, sadece bilimsel hükümlerin ayrıntılarının ayrıntılarında, bilimsel ve fıkhî uzmanlık konularında mümkündür. Bu taklit, akletmeye, görüş ve mantık bağımsızlığına ve düşünce özgürlüğüne zarar vermez. Çünkü taklit, aklî değil, teknik ve uzmanlıkla ilgilidir. Bu, benim bir otomobil uzmanını, bilmediğim bir teknik eksikliğimi gidermede ya da hangi derecede yağ kullanmam gerektiği konusunda taklit etmem türünden bir taklit olayıdır. Bu, bilinçli ve eğitilmiş bir hastanın kendisini tedavi eden doktoru taklit etmesi türünden bir taklittir. O, doktorunu kendisi araştırıp aklını kullanarak seçmiş, onu kendi araştırması ve bilgisiyle teşhis etmiştir. Bu, bütün insanların yaşantısında mantıklı bir esastır. Medeniyet daha da ilerledikçe, bilim, teknik ve mantık daha da karmaşıklaştıkça taklit de daha zorunlu, çevresi ve alanı daha yaygın ve ayrıntılı olacaktır. Öyle ki bugünün büyük kentlerinde yaşayan insanlar, geçmişteki sade bir köylüden daha çok teknik taklitte bulunmaktadırlar. Ya da bir jet ya da apollo yolcusu, ulaştırma ve kontrol sorumlularını bir kervan liderini ya da arabacıyı takip etmekten daha çok takip etmek ve ona teslim olmak durumundadır.

Tehlikeli olan şey, aklî ve fikrî taklittir. Bu, aklın, bilginin, bilinç ve şuurun işlevden düşme sebebi ve insanın insanlığının inkar edilmesidir. Çünkü insan, biri düşünmek ve diğeri seçmek olan iki açık özellik (akıl ve irade) taşıyan varlık demektir. Taklit, insandaki bu iki yeteneği öldürür. Onu tiksindirici ve maymunca bir mukallit kılar. Böylelikle, Ali Şiası'nda bilimsel ol-

gunluğun ve düşünsel düzenin etkeni olan taklit, Safevî Şiası'nda insanları, Allah'ın hayvanlarına (en'âmullah) ve Allah'ın koyunlarına (eğnâmullah) dönüştürür. Bu yüzden İslam'da Allah'ın, Peygamber'in ve Ali'nin "nas" (insanlar) ile nasıl saygıyla konuştuklarını görüyoruz. Hatta Allah, bir hüküm verdiğinde delillendirmekte, nedenini, felsefesini, sonucunu açıklamaktadır. Ama bunlar, halkı "hayvana benzer insanlar" diye adlandırmaktadırlar. Onlar bunları hayvanlar gibi yetiştirmişlerdir.

Soruyorum; kardeş, sen artık falanca meclise gitmiyor musun? "Efendi", gitmememi buyurdu, diyor. Niçin, diye soruyorum. Efendi; orada hem müziği teşvik ediyorlar, hem de yeterli ölçüde velayetleri yok hem hicapsız hanımlar geliyor hem de oraya gitmeleri kesinlikle uygun değildir buyurdular, diyor.

Soruyorum, sen kendin oraya gittin; oradakilerin hepsini tanıyor muydun? Programını gördün ya da duydun mu? Gerçekten böyle mi durum? Hayır. Gittiğim birkaç yıl boyunca onların görüşlerinde hiçbir sapkınlık, en küçük bir sorun görmedim, diyor. Bu tür şeylere rastlamadım. Oldukça da inanmıştım. Soruyorum, efendinin kendileri bir şey görmüşler mi? Hangi yayınını, programını, konuşmasını, hangi oturumunu beğenmemişler? Eğer böyle değilse, büyük bir kurumla ilgili olarak birkaç yazı ya da konuşmadan yola çıkarak kesin ve bütünsel bir yargıda bulunmak doğru değildir. Efendi, bu kurumun programlarından, kitaplarından, derslerinden ve konuşmalarından hiçbirini bilmez, diyor. Ondan, bir gün efendiye, teşrif etmelerini, durumu yakından görmelerini ve sonra değerlendirmelerini söylemesini istiyorum. Eğer bir sorun görürlerse o zaman belirtsinler ve yol göstersinler, yararı olmazsa sonra kimsenin gitmesini buyursunlar, diyorum. Efendi orayı hiç teşrif etmezler! diyor.

Soruyorum; öyleyse efendi, böyle bir yargıya nereden varmakta ve bir kitap, bir ders ya da bir kurumla ilgili olarak kesin görüş belirtmektedir? Kimi adamlar gidiyorlar, efendiyi görüyorlar. Efendiye kuruluş aleyhine birçok mektup da geliyor. Bu yüz-

den, efendi gidilmemesini buyurdular, diyor. Soruyorum; bu kişiler ne tip kişilerdir? Birincisi, sağlıklı mıdırlar? İkincisi, âlim midirler? Üçüncüsü, en azından onların kendileri doğrudan okumuşlar, gitmişler ve görmüşler midir?

Hayır. Bunlar, "hayır" sahibi kimselerdir. Genellikle pazarda muteberdirler. Çünkü namaz kılarlar, oruç tutarlar, zekâtlarını verirler. Doğru ve dindar kimseler oldukları, yalan söylemedikleri bilinmektedir, diyor.

Soruyorum; buradan anlaşılıyor ki sadece "sağlıklı"lar bunlar. Âlim nedir? Doğrudan tanımak nedir? Vallahi benim bu tür şeylerden haberim yok. Şunu söylüyorum; belki de efendi, başka yollardan bilgi sahibi olmuşlardır. Kendileri sahip oldukları araçlarıyla tahkik etmiş ve sadık bir muhbirinden bilgi edinmiş olabilir, diyor. Soruyorum, bunların hepsi doğru olabilir, ama sen, efendiye iletilenlerin doğru olmadığını gözlerinle görüp kulaklarınla duymuşsun. Neden bildiğin ve hatta gördüğün bir şeyle ilgili olarak efendinin görüp duymadan ortaya koyduğu yargıyı kabul ediyorsun?

Diyor ki; yani efendinin buyruğunun hilafına davranmamı mı istiyorsun? Diyorum, hayır. Ne tür kimseler oldukları belli olan bir grubun, efendinin zihnini bulandırdığını gördüğünde, kimilerinin ayaklar altına almak istediği bir gerçeği savunmak için, efendinin, bu kuşkulu yıkıcılarca bozulan zihnini aydınlatmak için efendinin hizmetiyle müşerref olur, efendiye bilgi verirsin; efendiye iletilen şeyin yanlış olduğunu arz edersin. Ben yakından biliyorum, dersin; gördüm ve duydum. Durum, efendinin zihninde olanın tersidir, dersin. Evet tesadüfen birkaç kez müşerref oldum, diyor. İlkinde, bir grup gelmişti ve efendiyi bu kitaba ve bu derneğe karşı şiddetle kışkırtıyorlardı. Şöyle söyleyip duruyorlardı: "Diyorlar, her yerde diyorlar; çokları diyorlar. Ün kazanmış... Tevatür olarak nakledilmiştir ki..." Konuşmamın uygun olmayacağını gördüm. Çünkü rahatsızlığının şiddetinden dolayı efendi sarsılmıştı. İkinci kez müşerref olduğumda bilmiyorum, ne oldu, efendinin efendizadesi, bu konuda bir

konuşma olmasını uygun görmediler. Üçüncüde ise söyledim, ama heyecanımdan konuyu edepsiz bir üslupla arz ettim ve pişman oldum. Arz ettim ki efendim, o kitap ve meclisle ilgili olarak buyurduğunuz konuyu size yanlış arz ettiklerini arz etmeyi görev bildim. Baktım ki başkaları arz etmekteler, arz etmeyi uygun bulmadım...

Bir anda efendi sinirli bir halde, "güvenilir kimseler bana haber verdiler; ben onlara güvenirim", buyurdular. Benim de boğazım düğümlendi. Efendinin elini öptüm ve dışarı çıktım. Artık böyle bir meclise gidersem ya da böyle bir kitabı okursam halt etmiş olurum, dedim.

Ali Şiası âlimlerinden olan arkadaşlarımdan biri bir konuyu anlatmıştı. Bu konu Safevî Şiası'nda kültürel psikoloji ve antropoloji açısından iyi bir örnektir ve bu fırkanın aslında müminin zihnini akıl ve beyin gücü bakımından ilk insanlardan ve Kromanyon'dan daha aşağı kılacak kadar gerilettiğini, güçsüzleştirdiğini ve taklitçi kıldığını göstermektedir. Bizim içinse bu zihinlerde nelerin geçtiğini ve asıl olarak onun mekanizmasının ne olduğunu tasavvur etmek olanaksızdır.

Diyordu ki Meşhed'in Gevherşad Mescidi'ne gitmiştim. Bir hanım geldi. Kılığıma bakarak benim "Safevî Şiası" mezhebi ruhanîlerinden olduğumu sandı. Efendi istihare buyurun(!) dedi. Gönlü kırılmasın diye tespihimi alıp kıbleye yöneldim ve istihareyi gerçekleştirmek için zikir ve dua ile meşgul oldum. Yine, efendi, dedi. Evet hemşire, dedim. Dedi ki; lütfen niyeti de siz kendiniz buyurun(!).

Görülüyor ki bu efendi, Safevî mezhebinde, aslında her şeyi kendisi yapmaktadır: Halkın yerine düşünmekte ve niyet etmektedir; mukallit müritse onun karşısında o denli aşağılık ve zebundur ki bir insanın doğal özelliklerini ve haklarını da ortadan kaldırmakta ve hatta bütün gözle görülür durumların, somut olayların ve dokunulabilir, açık ve belirgin gerçekliklerin tersine görüş belirtmektedir. Hem de hakkında kendisinin hiçbir bilgisinin bulunmadığı bir şey ya da bir kimse hakkında...

Haber kaynağı ise avamdan insanlar ve adı "derler" olan biridir. Tüm bunlarla birlikte mürit, efendinin karşısında aklını ve hatta duygusunu yok saymakta ve kendi kesin yargısını inkâr etmektedir. Burada, Kur'an'ın şu ayetinin anlamının yüceliği ve derinliği aydınlanmaktadır:

"Onlar, Allah'ı bırakıp hahamlarını ve rahiplerini rabler edindiler." (9/Tevbe Suresi 31)

Biz Yahudilik ve Hıristiyanlık tarihinde insanların kendi dinlerinin ruhanîlerine tapındıkları hiçbir dönem ya da fırka bulunmadığını biliyoruz. Buradaysa Kur'an'ın kendisi Allah'tan başkasına tapınmanın ne demek olduğunu açıklamaktadır. "Bunlar, Allah'ı bırakıp ahbar ve ruhbanlarını -yani ruhanilerini- erbab edindiler" Ne demektir erbab edinmek? Erbab, rabbin çoğuludur.

Rab ise şu efendinin ta kendisidir!

Kölenin, kulun ve memlukun, müridin karşısındaki efendi! "Mürit" karşısında "mürşit" ve irade.

Efendiperestlik dininde bu efendiyle kölenin ilişkisi:

a) Eski İran kültüründe Firdevsî'nin deyişiyle:

> *"Hepimiz şaha tapan kullarız."*

Şahı taklit etmek o dereceye varmıştır ki Sa'dî'nin deyişiyle:

> *"Eğer o, gündüze gecedir, derse*
> *Demeli ki işte ay ve işte süreyya!"*

b) Tasavvufta mürşide tapınmak ilk şarttır. Ruhanî piri taklit o aşamaya gelmiştir ki Hafız'ın deyişiyle:

> *"Şarapla boya seccadeyi, muğların piri derse;*
> *Gafil olmaz çünkü sâlik, menzillerin kuralından."*

c) Nasyonalizmde ya da ırkçılıkta kahramana tapınmaya eğilim, bunun belirtilerinden olup çoğunlukla öndere tapıcılık biçiminde görünüm kazanır. Çünkü, ırksal ya da sosyal bir topluma egemen olan böyle bir ruh durumunda toplu ruh, yani ırk-

sal ya da sosyal ruh, önder ya da kılavuz olan bir kişilikte biçimlenir. Halk ise ona tapınmakla, onda var olduğunu söyledikleri olağanüstü ya da ilahî özellikleri, kendi ulus ya da toplumlarının ulusal ya da sosyal ruhunu övmüş olmaktadırlar. Bunun çağımızdaki en büyük örneği, Almanya ve İtalya'daki Faşizm ve Nazizmdir. Bu yüzden mutlak ve arı tevhid olan Ali Şiası ve Allah'ın has kulu Ali, "Safevî Şiası'nda bir teslis şekline dönüşmektedir. Halk ise dinî ve dünyevî efendilerin fikrî sürüsü olmaktadır. Safevî Şiası'nda bu tapınma ilişkisini, Safevîye bileşimini oluşturan şu üç unsurdan almışlardır: Saltanat, tasavvuf, kavmiyet. Bunlar, İslam örtüsüyle örtülmüş ve toplamda olmuş "Safevî Şiası"! Onda insanlar, hem Allah'ın kendisine hem Allah'ın gölgesine hem de Allah'ın ayetine tapınırlar.

Söz çok, vakit az; olanaklar daha da az! Bu toplumun aydın ve sorumlu nesli, bizim hayatımızın, inancımızın, kültürümüzün, mezhebimizin ve halkımızın başına neler getirildiğini bilsin yeter. Bu nesil, sorumluluk alanını hissetsin ve himmetini, gücünü, düşüncesini ve iradesini ne kadar işin beklediğini bilsin yeter.

YEDİNCİ BÖLÜM

ALİ ŞİASI VE SAFEVÎ ŞİASI'NDA İNANÇ ESASLARININ ÖZET KARŞILAŞTIRILMASI

Burada gücümüz yettiğince, bu iki fırkanın görünürde birbirine çok benzeyen, içteyse birbirinin karşıtı olan inanç esaslarını sıralayıp her iki mezhepteki esasları anlatmaya çalışacağım:

Ali Şiası'nda	**Safevî Şiası'nda**
Vesayet: Peygamber'in kendi soyundan olan kimselerden, takva ölçüsünde en yaraşır ve en haklı kimseyi göstermesi doğrultusundaki Allah buyruğu üzerine yaptığı tavsiyedir.	***Vesayet:*** Sadece soy ve yakınlık temellerine dayalı, intisabî ve irsî bir yönetim esasıdır.
İmamet: Halkın hidayetini, toplumun doğru bir biçimde kurulmasını, kitlenin bilince, olgunluğa ve görüş özgürlüğüne götürülmesini amaçlayan bir devrimin saf önderliği. "Üstün insan"ı tanımak, izlemek ve bilince ulaşıp eğitilmek için dinin somutlaşması olan şahsiyetlerin önderliği.	***İmamet:*** Masum, kutsal, olağanüstü ve "insanüstü on iki isme inanmaktır. Sadece yakınlaşma, vesile olma ve şefaat aracıdır. İmamlarsa tapınmak için on iki melektir; meleklere ve büyük tanrı çevresindeki küçük tanrılara benzer gaybî varlıklardır.
İsmet: Düşünsel ve toplumsal kılavuzların, halkın imanından, bilgisinden ve yönetiminden sorumlu önderlerin temizliğine ve takvasına inanmak demektir. Yani hain yönetimin reddedilmesi, temiz olmayan âlimi izlemenin ve hilafet kurumlarına bağlı ve saptırıcı ruhanîlerin reddedilmesidir.	***İsmet:*** Özel bir zat olup insan türünden gelmeyen, hata ve yanılgıya düşmeyen gaybî varlıklara özgü istisnai bir sıfattır. On dört kişinin bu türden kimseler olduğuna inanmaktır. Yani hain yönetimin doğal olduğunu kanıtlamak, pak olmayan âlimin ve zalimlere bağlı ve saptırıcı ruhanîlerin kabulü demektir.

Ali Şiası'nda	Safevî Şiası'nda
Velayet: Sadece Ali'nin ve Ali gibi olanların dostluğunu, kılavuzluğunu ve hükümetini kabul etmek, başkalarını reddetmek demektir. Çünkü o, Allah'a kulluğun yüce örneğidir. Rehberliği, hidayetin gerçek meşalesi gibidir. İnsanlık kıblesinin doğru elçisidir. İnsanlık tarihi, onun beş yıllık yönetimi sırasındaki adaleti, özgürlüğü ve eşitliği arzulamaktadır. Mezhepler hep ona ihtiyaç duymaktadır.	***Velayet:*** Yani sadece Ali'nin sevgisini taşımak, her türlü sorumluluktan uzak olmak ve cenneti velayet hatırına garantiye almak, cehennem ateşini etkisiz kılmaktır. Velayetin, halkın derdine ve toplumun iradesine bir yarar sağlamadığına, tersine, Allah'a yardım ettiğine ve doğa üzerinde yetkili olduğuna inanmaktır.
Şefaat: "Kulluğa layık olma"yı elde etme etkenidir.	***Şefaat:*** "Layık olmadan kurtulma" aracıdır!
İçtihat: Dinin zamanda hareket etmesini ve tarihi adım adım izlemesini sağlar. Dinî görüşte sürekli devrim ve evrim; düzenin değişiminde evrim ve uyumluluk demektir.	***İçtihat:*** Duraklama ve donukluk etkenidir. İlerlemeye, değişime ve yenileşmeye engel olan bir etkendir. Küfürle ve fasıklıkla suçlama, her yeni işi, her yeni sözü, dinde, hayat düzeninde, düşüncede, bilimde, toplumda ve her şeyde ortaya konulan her yeni yolu kesin mahkum etme aracıdır.
Taklit: Avamdan bir kimse ya da uzman olmayan kişi ile din ilimlerinde, fen ve uzmanlık yönü bulunan bilimsel ve hukukî konularda uzman olan kişi arasında mantıklı, bilimsel, doğal ve gerekli ilişkidir.	***Taklit:*** Ruhanîye körü körüne itaat ve ruhaninin akıl, inanç ve hükmüne, nasıl, neden diye sormadan tabi olmak; Kur'an'ın söyleyişiyle din ruhanîlerine tapınmak demektir!

Ali Şiası'nda	Safevî Şiası'nda
Adalet: Allah'ın adil olma sıfatına, dünyanın adalet üzerine kurulduğuna ve toplumsal düzenin adalet üzere olması gerektiğine, zulmün, düzen eşitsizliğinin doğal ve ilahî olmadığına inanmak; adaletin, dinin iki esas temelinden biri olduğuna inanç beslemektir. Çünkü adalet, risaletin hedefi olup İslam'ın büyük şiarıdır.	***Adalet:*** İlahî sıfatlara ilişkin, ölümden sonrasıyla ilgili bir konu olup Allah'ın kıyamette nasıl yargıda bulunacağı konusunda öngörü ve ödevler belirlemektir. Bu tarafla, ölümden öncesiyle ilgisi yoktur. Çünkü ölümden önce, adalet konusu Şah Abbas'la ilgilidir. Kayserin işini kaysere, Allah'ın işini Allah'a bırak. Dünya Şah Abbas'ın saltanat alanıdır. Ahiretse Allah'ın saltanat alanıdır.
Dua: Öğreten, bilinçlendiren, iyilik ve güzelliği telkin eden bir metin, ruhu ruhanî miraca götüren, ölüm gününden kurtaran, Allah'a yakınlaştıran, eğitip öğreten bir ilimdir.	***Dua:*** Gönül huzuru sağlayan, uyuşturan, asılsız bir umut veren, kayıtsız, yargısız sevaplar kazandıran, masrafı, zahmeti, zararı ve tehlikesi bulunan ağır sorumlulukların yerine geçen bir virttir.
Bekleyiş (intizar): Islah, devrim ve dünyanın durumunun değişmesi için ruh, ilim ve inanç hazırlığı ve zulmün son bulmasına, adaletin zaferine, yoksun ve tutsak tabakanın işbaşına gelmesine, yeryüzü mirasının yağmalanmış kitlelere, salih insanlara ait olduğuna kesin bir iman demek olup evrensel devrim için insanın özünü hazırlamasıdır.	***Bekleyiş (intizar):*** Mevcut duruma teslim olmak için ruh, ilim ve inanç gevşekliği, fesadın iyi yönde açıklanması, her şeyin belirlenmiş görülmesi, gelenin gideni aratır olması, sorumluluğun olumsuzlanması, yenilikten umutsuzluk duyulması, her adımın önceden mahkum edilmesi demektir.

Ali Şiası'nda	Safevî Şiası'nda
Gaybet: Halkın kendi yazgısını, imanını, önderliğini, manevî ve toplumsal yaşantısını belirlemedeki sorumluluğu anlamını taşır. İmamın önderliğinin yerine geçebilecek bilinçli, sorumlu ve temiz kimselerden bir önder belirlemek için halkın yüklendiği görev demektir.	*Gaybet:* Sorumluluğun herkesten kalkması, İslam'ın bütün toplumsal hükümlerinin tatil edilmesi, her işin boş olması, sadece imamın önderlik edebileceği, sadece imamın izlenebileceği, sadece imama karşı sorumlu olunabileceği ve onun ise şimdi kayıp olduğu mazereti. Kısacası, hiçlik üstüne hiçlik!

* * *

Ali Şiası	Safevî Şiası
Ali Şiası tanıyış ve sevgi Şiası;	Safevî Şiası bilgisizlik ve sevgi Şiası'dır.
Ali Şiası sünnet Şiası;	Safevî Şiası bid'at Şiası'dır.
Ali Şiası vahdet Şiası;	Safevî Şiası tefrika Şiası'dır.
Ali Şiası adalet (dünyada, toplumda, hayatta adalet) Şiası;	Safevî Şiası adalet (felsefî adalet, kıyamet gününde var olan, ölümden sonrasıyla ilintili olan adalet) Şiası'dır.
Ali Şiası kurallar Şiası;	Safevî Şiası isim Şiası'dır.
Ali Şiası takip etme Şiası;	Safevî Şiası övgü Şiası'dır.
Ali Şiası içtihat Şiası;	Safevî Şiası donukluk Şiası'dır.
Ali Şiası sorumluluk Şiası;	Safevî Şiası sorumlulukların tatil edildiği Şia'dır.
Ali Şiası özgürlük Şiası;	Safevî Şiası tapınma Şiası'dır.
Ali Şiası Kerbela devrimi Şiası;	Safevî Şiası Kerbela faciası Şiası'dır.

Ali Şiası tekâmül için vesile arama Şiası,	Safevî Şiası bozmak için vesile arama Şiası'dır.
Ali Şiası tevhid Şiası,	Safevî Şiası şirk Şiası'dır.
Ali Şiası irade Şiası,	Safevî Şiası cebir Şiası'dır.
Ali Şiası Hüseyin'in dostluğu Şiası;	Safevî Şiası Hüseyin'e ağlama Şiası'dır.
Ali Şiası insaniyet Şiası;	Safevî Şiası kavmiyet Şiası'dır.
Ali Şiası olumlu bekleyiş Şiası;	Safevî Şiası olumsuz bekleyiş Şiası'dır.
Ali Şiası mücadeleci ve cesur bir takiyye Şiası;	Safevî Şiası pısırık ve işe yaramaz bir takiyye Şiası'dır.

Sonuç olarak, Bacılar, kardeşler,

Ali Şiası "hayır!" Şiası;	Safevî Şiası "evet" Şiası'dır!

RESİMLER

Ali Şeriati, Hüseyniye-i Irşad, 1970

Ali Şeriati, Meşhed Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1967